R G B WH GR BL Grey Scale #13 C M Y K
DANES PICTA .COM
A 1 2 3 4 5 6 M 8 9 10 11 12 13 14 15 B 17 18 19

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ TAKTYCZNYCH

płk. „Wyznaczniki"

Biblioteka Główna
Akademii Sztuki Wojennej
57819
09-057819-000-0

WARSZAWA 2004

Colour Chart #13
Inches Centimetres
Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black
DANES PICTA .COM

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

BIBLIOTEKA GŁÓWNA - ARCHIWUM
Nr ewid. 57819
Akademii Obrony Narodowej

WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ TAKTYCZNYCH

pk. „Wyznaczniki”

WARSZAWA 2004

Recenzent:

Prof. dr hab. Michał HUZARSKI

ZESPÓŁ AUTORSKI

1. płk dr hab. Andrzej BUJAK .....– kierownik zespołu
rozdział 1, 2, 5.

2. ppłk dr Jan POSOBIEC ..... – rozdział 3.

3. mjr dr Przemysław PAŹDZIOREK ..... – rozdział 4.

SPIS TREŚCI

WSTĘP **3**
ROZDZIAŁ 1. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ – IDENTYFIKACJA PROBLEMU **5**
1.1. PODSTAWOWE POJĘCIA I ZALEŻNOŚCI 5
1.2. WYBRANE ASPEKTY TEORII PROBLEMU – CEL DZIAŁANIA 9
1.3. PLANOWANIE I REALIZACJA ZAŁOŻONEGO CELU DZIAŁANIA 15
1.3.1. Działania konwencjonalne 15
1.3.2. Działania pokojowe i operacje inne niż wojna 18
1.4. ORGANIZOWANIE DZIAŁANIA 20
1.5. PRAKTYCZNA REALIZACJA ZAŁOŻONEGO CELU DZIAŁANIA 23
1.6. WNIOSKI 25
ROZDZIAŁ 2. ZAŁOŻENIA METODYCZNE, METODOLOGICZNE I PROCEDURALNE **30**
2.1. PRZEDMIOT BADAŃ 30
2.2. PROBLEMY BADAWCZE 33
2.3. CELE BADAWCZE 35
2.4. HIPOTEZY 37
2.5. KONCEPCJA BADAŃ I ICH PRZEBIEG 39
2.6. METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE 41
2.6.1. Zmienne i wskaźniki 43
ROZDZIAŁ 3. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ TAKTYCZNYCH W DZIAŁANIACH OBRONNYCH **46**
3.1. WYBRANE ZAGADNIENIA PRZYGOTOWANIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH 47
3.1.1. Cele i zasady prowadzenia działań obronnych 47
3.1.2. Treść zadań taktycznych broniących się wojsk oraz wyznaczniki ich wykonania 55
3.1.3. Planowanie działań obronnych w kontekście wyznaczników wykonania zadań 62
3.1.4. Ugrupowanie i wykonawcy zadań taktycznych 65
3.2. REALIZACJA ZADAŃ TAKTYCZNYCH PODCZAS PROWADZENIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH 69
3.3. WNIOSKI 85
ROZDZIAŁ 4. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ W NATARCIU **88**
4.1. ZMIANY W SPOSOBIE PROWADZENIA NATARCIA 88
4.2. ZASADY PROWADZENIA WSPÓŁCZESNEGO NATARCIA 93
4.3. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA WYKONYWANIE ZADAŃ W NATARCIU 98
4.4. RODZAJE I TREŚĆ ZADAŃ W NATARCIU ORAZ WYZNACZNIKI ICH WYKONANIA 103
4.5. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ I ICH ROLA W PLANOWANIU I PROWADZENIU NATARCIA 110
4.5.1. Etap planowania natarcia 113
4.5.2 Etap prowadzenia natarcia 121
ROZDZIAŁ 5. PLANOWANIE I PROWADZENIE DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH **123**
5.1. PRZYGOTOWANIE DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH 123
ZADANIE 128
5.2. REALIZACJA CELÓW CZĄSTKOWYCH I WYZNACZNIKI ICH OSIĄGNIĘCIA W RAMACH PROWADZENIA DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH 131
5.3. STAN KOŃCOWY PROWADZENIA DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH 137
5.4. KONKLUZJE 142
ZAKOŃCZENIE **144**
BIBLIOGRAFIA **146**

ZAŁACZNIKI:
1. GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE DZIAŁAŃ BOJOWYCH NA POZIOMIE TAKTYCZNYM **151**
2. WYWIAD EKSPERCKI **155**
3. SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW **158**

WSTĘP

Zmiany, jakie zaistniały w globalnym środowisku bezpieczeństwa, postęp technologiczny oraz rewolucja w sprawach wojskowych zrodziły wiele pytań dotyczących Sił Zbrojnych, nie tylko w kontekście ich zdolności do przeciwstawiania się współcześnie występującym zagrożeniom, ale również dokonania zmian w procesie planowania, organizowania i prowadzenia działań bojowych.

Jednym z elementów wskazanych procesów, mających niezwykle istotne znaczenie w obecnych, jak i perspektywicznych warunkach pola walki są wyznaczniki wykonania zadań, które należy bezpośrednio łączyć z tzw. stanem końcowym działań (End State). Ze względu na ich rolę i znaczenie w praktycznej realizacji zadań należy stale doskonalić teorię i praktykę ich funkcjonowania. Należy przede wszystkim dostrzegać konieczność opracowania nowoczesnych koncepcji ich identyfikacji i wyznaczania w aspekcie nowych form zagrożenia, wynikających ze wzrostu nacjonalizmów regionalnych, konfliktów religijnych, międzynarodowego terroryzmu i zorganizowanej przestępczości[1], podziału biedny - bogaty, walki o strefy surowców naturalnych[2] i nowych zadań, między innymi takich, jak działania związane z misjami pokojowymi (stabilizacyjnymi).

W naszej armii problematyka ta jest jednym z istotnych problemów, posiadamy już w tym obszarze spore doświadczenia i umiejętności. Jednak stale zwiększający się obszar zadań, coraz większa informatyzacja pola walki oraz przewidywana duża dynamiczność działań, powoduje konieczność większego niż dotąd oparcia ich na podstawach naukowych. Mając na względzie nasze członkostwo w Pakcie Północnoatlantyckim, należy tę wiedzę również poszerzyć o doświadczenia i procedury tam obowiązujące. Należy przy tym dostrzegać, że problematyka identyfikacji i opisu wyznaczników wykonania zadań taktycznych jest obszarem bardzo złożonym, wieloaspektowym i interdyscyplinarnym.

Mając na uwadze powyższe kwestie oraz proces transformacji polskich Sił Zbrojnych zespół autorski podjął próbę wskazania na podstawie naukowych dociekań, kierunków i obszarów zmian, jakim powinny ulec koncepcje identyfikacji i wyznaczania oraz wykorzystania w praktycznej działalności wojsk wskaźników wykonania zadań taktycznych.

---

[1] Por.: Z. Ścibiorek, J. Zieliński, *Uwarunkowania operacji militarnych wojsk lądowych na obszarze kraju*, Myśl Wojskowa 1999, nr 3, s. 19.

[2] Por.: H. Scales, *Future warfare*, Carlisle Barracks, U.S. Army War College 1999.

Takie rozumienie potrzeb w zakresie powyższych kwestii znalazło swoje odzwierciedlenie w strukturze niniejszego opracowania. W rozdziale pierwszym przedstawiony został zarys ogólnej teorii dotyczącej problematyki związanej z istotą, znaczeniem, funkcjonowaniem wyznaczników wykonania zadań taktycznych. Rozwinięcie uzasadnienia, procedura badawcza i mieszczące się w niej problemy, cele, hipotezy i metody przedstawione zostały w kolejnym rozdziale (rozdział II). W następnych trzech rozdziałach pracy (rozdział III, IV, V) została opisana problematyka opracowania pod kątem organizowania i prowadzenia działań obronnych, natarcia oraz działań opóźniających. Przedstawione rezultaty przeprowadzonych badań uzupełnią załączniki przedstawiające graficzne zobrazowanie wybranych elementów prowadzonych rozważań oraz poglądy ekspertów dotyczące tej problematyki.

W treści opracowania, zespół autorski, na podstawie analiz opublikowanych wyników badań najnowszych programów badawczych[3], dociekań uznanych analityków i teoretyków wojskowych[4], nowych dokumentów normatywnych NATO[5], prowadzonych obserwacji analiz kierunków rozwoju wiedzy taktycznej[6] oraz prowadzonych obserwacji i badań[7], starał się wyspecyfikować i przedstawić najbardziej istotne kwestie związane z wyznacznikami wykonania zadań taktycznych. W realizacji procedury badawczej autorzy dążyli do uzyskania możliwie wysokiego stopnia prawdziwości prezentowanych wyników, jednak ich ocena będzie możliwa w stosownej perspektywie czasowej na podstawie nowelizowanych treści teoretycznych oraz zbieranych doświadczeń militarnych i szkoleniowych.

Autorzy mają nadzieję, że przedstawione rozważania stanowić będą materiał inspirujący do prowadzenia dalszych badań i przemyśleń.

---

[3] Np.: amerykański program badawczy „FORCE XXI", czy Sojuszu Północnoatlantyckiego „Land Operations 2020".

[4] Np.: Scales R., *Future warfare*, Carlisle Barracks, USA 1999.

[5] *Koncepcja strategiczna Sojuszu,* przyjęta przez głowy państw i szefów rządów biorących udział w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Waszyngtonie 23-24 kwietnia 1999r.

[6] Np. Praca naukowo-badawcza M. Huzarski, *Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych* pk. „Kontra", AON, Warszawa 2002.

[7] Np. Badania opinii ekspertów – patrz załącznik nr 2 i 3.

Rozdział 1. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ – identyfikacja problemu

1.1. Podstawowe pojęcia i zależności

Przedmiot badań i odpowiednia aparatura pojęciowa stanowią o wartości tworzonej wiedzy. Dlatego też, na samym początku prowadzonych rozważań istnieje potrzeba jednoznacznego określenia podstawowych pojęć i relacji, w jakich one występują.

Samo pojecie „wyznaczniki" utożsamiane jest z terminem „wskaźnik" i „oznaka" oraz łączone jest z pojęciem cechy. Najczęściej występuje w ujęciu metodologicznym. Pojęcie to ma interdyscyplinarne zastosowanie.

Wyznacznik, (wskaźnik, oznaka) w metodologii cecha przedmiotu lub zjawiska połączona z inną cechą stałym związkiem, charakteryzującym się tym, że wystąpienie jej pozwala stwierdzić obecność i przewidzieć zaistnienie tej innej cechy[1].

Cecha (log.) element (właściwość, rys, znamię) odróżniający lub charakteryzujący pod jakimś względem naturę danego przedmiotu; cecha może być jednostkowa, zbiorowa, typowa, główna, dodatnia, ujemna, dziedziczna, wrodzona, nabyta, gatunkowa, płciowa, uboczna, itp.; wyróżnia się także: cechy swoiste - wykazywane przez wszystkie przedmioty tworzące dany typ czy klasę i charakterystyczne wyłącznie dla nich; cechy diagnostyczne - cechy wyraźnie wyeksponowane, służące do identyfikacji przedmiotów, ich wyróżniania spośród innych; cechy przypadkowe - nieistotne, uboczne[2].

Wyznaczniki powinny być:

- łatwe do zinterpretowania;
- przedstawiać tendencje powstające w czasie;
- reagować na zmiany w funkcjonowaniu mechanizmów sprawczych;
- posiadać wartość progową lub odniesienia do wartości, w stosunku do których można mierzyć postępy.

Wyznaczniki (wskaźniki) powinny mieć solidne podstawy analityczne np. bazujące na jasnym zrozumieniu celu, powinny być wymierne, to znaczy bez względu na atrakcyjność teoretycznej konstrukcji, jeżeli koszty pomiaru wskaźnika przekraczają rozsądne granice jest on

---

1 Internetowa Encyklopedia PWN, www.encyklopedia.wp.pl z dnia 10.10.2004r.

2 Tamże.

bezużyteczny. Są one zwykle konkretne i trudne do podważenia, są cennym elementem w prowadzeniu kontroli.

Jak już zostało wspomniane pojęcie „wyznaczniki" (wskaźniki) ma interdyscyplinarne zastosowanie.

Na przykład według francuskiego matematyka Hilberta wyznaczniki dobrego problemu matematycznego to jasność i zrozumiałość. Pierwszy wyznacznik ma miejsce wówczas, gdy problem daje się jasno przedstawić (wyłożyć) innej osobie. Drugi wyznacznik dobrego matematycznego problemu trudność skutkuje radością znalezionego rozwiązania.

Hasło „wskaźniki" ma również wiele interdyscyplinarnych znaczeń, czego dowodem są przytoczone poniżej definicje.

Wskaźniki (Indicators) - miara celów, jakie mają zostać osiągnięte, zaangażowanych zasobów, uzyskanych produktów, efektów oraz innych zmiennych (np. ekonomicznych, społecznych, dotyczących ochrony środowiska).

Wskaźniki bazowe (Baseline indicators) - wskaźniki opisujące sytuację społeczno-gospodarczą na obszarze realizacji projektu, mierzone przed rozpoczęciem oraz w trakcie jego wdrażania, w celu oszacowania zachodzących zmian, niewynikających jednakże z realizacji inwestycji.

Wskaźniki oddziaływania (Impact indicators) - wskaźniki odnoszące się do konsekwencji danego programu wykraczających poza natychmiastowe efekty dla beneficjentów ostatecznych. Oddziaływanie szczegółowe to te efekty, które pojawią się po pewnym okresie czasu, niemniej jednak są bezpośrednio powiązane z podjętym działaniem. Oddziaływanie globalne obejmuje efekty długookresowe dotyczące szerszej populacji.

Wskaźniki podstawowe (Core indicators) - zestaw wskaźników bazujących na standardach unijnych, zalecanych do stosowania ostatecznym odbiorcom środków uruchamianych w ramach Funduszy Strukturalnych.

Wskaźniki rezultatu (Result indicators) - wskaźniki odpowiadające bezpośrednim natychmiastowym efektom wynikającym z programu. Dostarczają one informacji o zmianach dotyczących ostatecznych beneficjentów. Takie wskaźniki mogą przybierać formę wskaźników materialnych (skrócenie czasu podróży, liczba skutecznie przeszkolonych, liczba wypadków drogowych, itp.) lub finansowych (zwiększenie się środków finansowych sektora prywatnego, zmniejszenie kosztów transportu).

Wskaźnik (measure) (in the probabilistic treatment of dependability)); miara (w odniesieniu do probabilistycznego opisu niezawodności) — funkcja lub wielkość używana do opisu zmiennej losowej lub procesu losowego. W odniesieniu do zmiennej losowej przykładami wskaźników są: dystrybuanta i wartość oczekiwana.

Wskaźniki finansowe pomiaru efektywności procesów wskaźniki obliczane z wykorzystaniem wartości finansowych (np. obrót na zatrudnionego pracownika).

Wskaźniki niefinansowe pomiaru efektywności procesów wskaźniki niebazujące na wartościach finansowych. Typowymi wskaźnikami niefinansowymi są wskaźniki odnoszące się do wymiarów jakości, czasu i elastyczności procesu.

Dostrzegać należy nie tylko interdyscyplinarny charakter tego pojęcia, ale również fakt, iż ma ono bezpośredni związek, jest w relacji, z wieloma innymi terminami. Jak wynika z przedstawionych definicji, głównie uwzględniając aspekt militarny prowadzonych rozważań, pojęcie to należy łączyć z takimi terminami jak: cel, sukces, realizacja, stan końcowy (End State).

Cel – jest to określony przedmiotowo i podmiotowo przyszły, pożądany stan rzeczy, możliwy i przewidziany do osiągnięcia w określonym przedziale czasu lub terminie[3].

Cel - zamierzony rezultat dążeń, punkt, do którego osiągnięcia się zmierza. W sztuce wojennej rozróżnia się: cel wojny (w tym cel strategiczny), cel operacji (bitwy) oraz cel i celowość działania[4].

Cel. Według Webstera cel jest zakończeniem, ku któremu jest skierowany wysiłek. To dotyczący przyszłości zamiar i dążenie działania uznanego, mającego przynieść cenione zmiany i wartości. Cel wyznacza kierunek i rodzaj działania zmierzającego do utrzymania lub spowodowania nowego stanu rzeczy. W działalności mogą występować cele nadrzędne i podrzędne, główne i uboczne, komplementarne, konkurencyjne i neutralne oraz krótko i długookresowe. Wyróżnia się także cele ogólne, cele poszczególnych dziedzin działalności, marketingowe, strategicznych jednostek biznesu. Efektywne cele powinny dawać się opisać i zmierzyć, być pozytywne, warte poniesienia trudu i ryzyka podejmowanych działań oraz odnosić się do istotnych obszarów działalności przedsiębiorstwa[5].

---

[3] *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Myśl Wojskowa 2002, nr 6, s. 21.

[4] *Leksykon wiedzy wojskowej*, MON, Warszawa 1979, s. 61.

[5] *Encyklopedia marketingu*, Wydawnictwo Placet, www.portalwiedzy.onet.pl z dn.10.10.2004r.

Sukces. Jest to realizacja wartego starań i wysiłku, z góry określonego celu. Polega na porównaniu siebie ze swoimi możliwościami. Oznacza powodzenie, pomyślność, spełnienie podjętego zadania czy też przedsięwzięcia. Miarą sukcesu - według różnej dla każdego skali wartości - są pieniądze, władza, wiedza, sława i szczęście. Sukces osobisty różnicuje role społeczne, pozycję i dochody. Sukces rynkowy przedsiębiorstwa może się wyrażać zwiększeniem udziału w rynku dzięki wzrostowi sprzedaży, uzyskaniu przewagi nad konkurentami, pozyskaniu nowych nabywców na wytwarzane i sprzedawane produkty, uzyskaniu wysokiego dochodu z dobrego wprowadzenia na rynek innowacyjnego produktu itp. N. Hill na podstawie wywiadów z ludźmi sukcesu sformułował następujące rady: "Jeśli myślisz, że przegrasz - przegrasz na pewno. Jeśli nie jesteś absolutnie pewien sukcesu - przegrasz na pewno i niczego nie dokonasz. Jeśli zakładasz, że możesz przegrać, choć pragniesz wygranej - nie będziesz mógł wygrać. Jeśli będziesz działał obojętnie - to ci się nie uda. Wszystko zależy od stanu twego ducha. Jeśli dopuszczasz możliwość własnego upadku - upadniesz. Jeśli chcesz zajść wysoko, to do zwycięstwa niezbędne jest przekonanie, że na pewno potrafisz. Według Portera głównymi źródłami sukcesu jest pragnienie zmiany lub presja przystosowania się do niepomyślnych okoliczności[6].

Realizacja (fr. *réalisation* od *réaliser* 'realizować') **1.** wprowadzanie czegoś w życie, zastosowanie w praktyce. **2.** urzeczywistnienie czegoś, spełnienie. **3.** *ekon.* zamiana np. papierów wartościowych, nieruchomości na pieniądze; spieniężenie[7].

W prowadzonych rozważaniach szczególne znaczenie ma termin **„stan końcowy" („End state")**, dlatego też zostało przytoczonych kilka definicji.

„End state" – stan końcowy to zestaw pożądanych warunków, które pozwalają na osiągnięcie celów strategicznych[8].

„End state" na szczeblu strategicznym oznacza oczekiwania władz państwowych wobec sytuacji, jaka powinna zaistnieć po zakończeniu operacji zarówno, gdy siły wojskowe stanowią główny instrument jak też, gdy wspierają inne instrumenty państwa. Oznacza on punkt, gdy siły wojskowe przestają być głównym instrumentem strategicznym. Na szczeblu operacyjnym i taktycznym stan końcowy oznacza te uwarunkowania, które gdy zostały spełnione oznaczają

---

[6] Encyklopedia marketingu, Wydawnictwo Placet, www.portalwiedzy.onet.pl z dn.10.10.2004r.

[7] Hasło opracowano na podstawie „Słownika Wyrazów Obcych", pod red. naukową I. Kamińskiej-Szmaj, autorzy: Mirosław Jarosz i zespół, wydawnictwa Europa 2001. *www.portalwiedzy.onet.pl* z dn.10.10.2004r.

[8] Foundations of New Zealand Military Doctrine (NZDDP-D), Headquarters New Zealand Defence Force, Wellington 2004, s. G-5.

wykonanie zadania. Na szczeblu operacyjnym warunki te wchodzą w skład zestawu celów kampanii[9].

„End state" - stan końcowy ma miejsce po zakończeniu działań bojowych i stanowi zestaw oczekiwanych warunków, które jeśli zostały spełnione świadczą o spełnieniu celów kampanii lub operacji[10].

Stan końcowy w ujęciu wojskowym oznacza zwykle te warunki, które głównodowodzący chce osiągnąć i odzwierciedlają one jego zamiar działania, decyzję i wariant działania[11].

„Exit strategy", czyli strategia wyjścia z danego obszaru działania. W języku biznesu oznacza wycofanie z rynku, który nie gwarantuje sukcesu, lub też planowanie opuszczenia danego obszaru w sposób, który nie wyklucza przyszłego zaangażowania w podobnych okolicznościach[12].

Przedstawiane definicje w znacznym stopniu ułatwiają identyfikacje wskaźników wykonania zadań taktycznych w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki. Pozwalają również na pewne szacowanie ich wartości (znaczenia) dla prowadzonych działań w pewnej perspektywie czasowej oraz wskazanie możliwych dróg ewolucji. Wzajemne relacje i powiązania wskazanych terminów są przedmiotem rozważań kolejnych podrozdziałów opracowania.

1.2. WYBRANE ASPEKTY TEORII PROBLEMU – CEL DZIAŁANIA

Wskaźniki wykonania zadań taktycznych określają uwarunkowania związane z realizacją celu działania. Warto na początku prowadzonych rozważań tę zależność rozpatrzyć nieco szerzej.

Każde działanie człowieka związane jest z przewidywaniem wymiernych rezultatów (korzyści) jego zakończenia przy założeniu ewentualnych przeszkód w praktycznej realizacji. Oznacza to, że zorganizowanemu działaniu pojedynczej osoby lub grupy przyświeca zawsze cel, do jakiego konsekwentnie się dąży. Ma to znaczenie zasadnicze, gdyż odpowiada na oczekiwania i skutki poniesionego wysiłku oraz nakładów. Cele organizacji stanowią zbiór wzajemnie powiązanych dążeń, aspiracji i zamierzonych efektów o różnym stopniu

---

[9] *FM 3-0 Operations*, Headquarters Department of the Army, Waszyngton 2001, Paragraph 5-25.

[10] *FM 101-5-1 (MCRP 5-2A) Operational Terms and Graphics,* US Marine Corps, Waszyngton 1997, s. 1-60.

[11] *FM 100-7, Decisive Force: The Army In Theater Operations,* HeadquartersDepartment of the Army, Waszyngton 1995, rozdział 1.

[12] S. R. Kaczmar, *The Exit Strategy Myth and the End State Reality,* Marine Corps University, Quantico 2000, s. 10.

konkretności[13]. W warunkach wojska jest to układ hierarchiczny ukierunkowany na różne szczeble organizacyjne pododdziałów (oddziałów, związków taktycznych), przy czym są one związane z możliwościami danej struktury, czyli nie można stawiać zadań (wyznaczać celów) ponad możliwości (potencjał bojowy). Cele bardziej ogólne są kryterium oceny przy doborze i określaniu celów bardziej szczegółowych, konsekwentnie cele szczegółowe są środkami w procesie realizacji celów wyższego rzędu (bardziej ogólnych). Tak, więc jest to swoiste sprzężenie zwrotne i wzajemna współzależność. Cele bardzo konkretne, dające się wyraźnie określić i uściślić w czasie oraz w wymierny sposób są zawsze środkami w stosunku do celów rozumianych jako funkcje organizacji, jako sposoby uzyskiwania koniecznego zasilania wojsk oraz zapewnienie trwania i rozwoju danej struktury organizacyjnej.

Cele organizacji, zawsze wynikają z uświadomionego i pożądanego przez dowódcę lub jednostkę organizacyjną stanu rzeczy, który zamierza on osiągnąć jako wynik ostateczny jego działania i podległych mu sił. Przy czym zwykle przyjęte do realizacji cele nie są identyczne z celami podległych pododdziałów, których zadania (cele cząstkowe) służą myśli przewodniej przełożonego. Wszystkie one są jednak powiązane wzajemnie i warunkują osiągnięcie ostatecznego celu działania, czyli zamierzonego stanu końcowego.

Wagę pełnego zrozumienia i określenia celu wojny dostrzegł i podkreślił Clausewitz, który napisał: „Nikt nie zaczyna wojny - lub raczej nikt nie powinien tego czynić - bez jasnego zrozumienia co chce osiągnąć w wyniku wojny i jak zamierza ją prowadzić. Pierwszy problem stanowi polityczny cel wojny, zaś drugi stanowi jej cel operacyjny". Pisze również, że „cel polityczny to pożądany stan końcowy a wojna jest jedynie środkiem jego osiągnięcia, jednak środki nigdy nie mogą być rozważane w oderwaniu od celu jakiemu służą"[14]. Tak więc planiści wojskowi nie powinni rozpocząć pierwszej fazy działań wojskowych bez rozważenia ostatniej fazy, kończącej osiągnięcie celu całości działania. W konsekwencji każdy aspekt planu operacji, jak: rozmieszczenie sił, wybór celów uderzeń, wykorzystanie rodzajów sił zbrojnych oraz rodzajów wojsk, uderzenia bronią precyzyjną, operacje informacyjne i psychologiczne powinny zostać zaprojektowane i przeanalizowane w kontekście ich wpływu na osiągnięcie celu działania i skutków w odniesieniu do zamierzonego wyniku starcia stron konfliktu.

W teorii zarządzania cele realizowane przez daną organizację nie są zwykle sumą indywidualnych celów jej członków, którzy – również w warunkach wojska – są często w tej organizacji, aby uzyskiwać korzyści i realizować indywidualne interesy. Specyfika wojska

---

[13] A. Koźmiński, W. Piotrkowski (red. nauk.), *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1997, s. 50.

[14] Carl von Clausewitz, *O wojnie*, Princeton 1984, s. 87, 579.

podobnie jak każdej innej organizacji powoduje, że zawsze muszą oni, mniej lub bardziej, realizować postawione im zadania, które bezpośrednio wynikają z celów całości, czyli dążenia do osiągnięcia powodzenia przez nadrzędny szczebel organizacyjny. Wskazane jest też dodanie, że struktury organizacyjne poddawane są wpływowi wielokierunkowych i działających z różną siłą czynników. Można je podzielić na trzy grupy:

1) cele organizacji;

2) czynniki zewnętrzne;

3) czynniki wewnętrzne.

Pomiędzy czynnikami zachodzi wiele współzależności, które wraz ze sposobem oddziaływania na organizację przedstawiono poniżej.

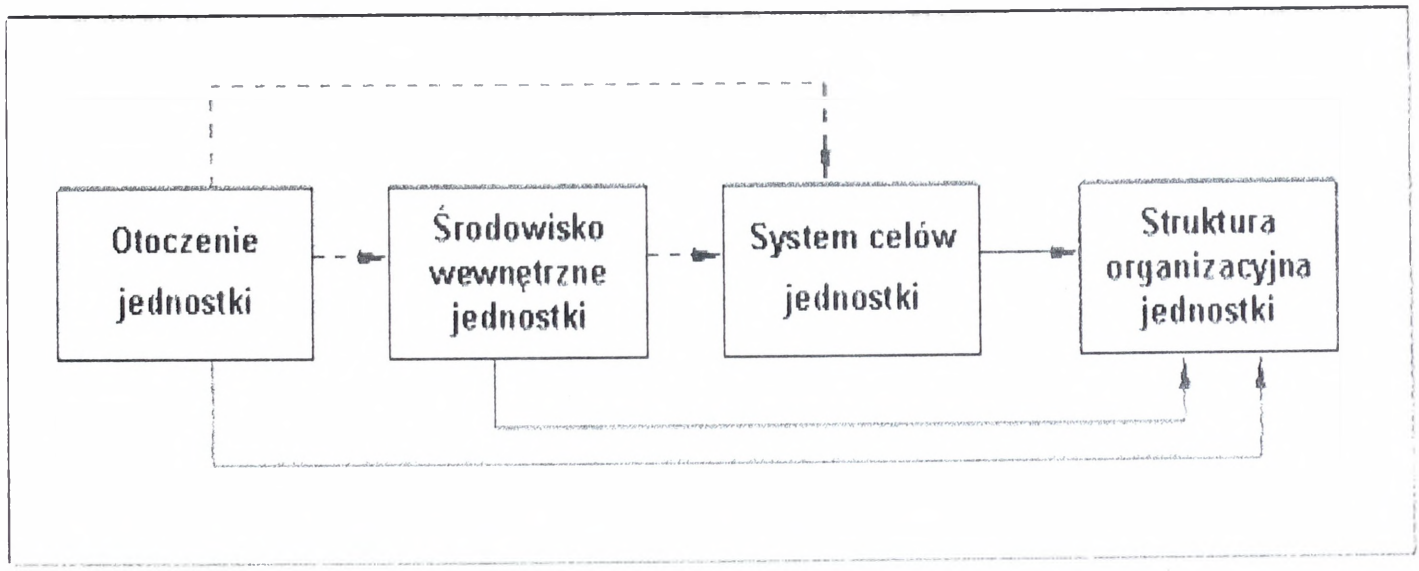

Rys. 1. Zależność pomiędzy elementami kontekstu organizacyjnego.

Źródło: J. Skalik, *Projektowanie organizacji instytucji*, AE, Wrocław 1992, s. 52.

Przykładowo cel działania batalionu stanowi element nadrzędny i z niego muszą jasno wywodzić się cele poszczególnych elementów składowych (kompanii, plutonów), tak aby przyczynić się do powodzenia całości. Wynika z tego, że „struktura organizacyjna powinna zapewnić możliwie pełną zgodność, zbieżność, współzależność i harmonię celów indywidualnych i grupowych, celów kadry kierowniczej (dowódczej) i wykonawczej (podwładni) oraz celów cząstkowych podsystemów z celem całej organizacji"[15]. Cele można podzielić według stopnia złożoności na: główny, cząstkowe i adekwatne do nich zadania. Inny podział wyróżnia cele: strategiczne, operacyjne i taktyczne[16].

---

[15] K. Bieniok, J. Rokita, *Struktura organizacyjna przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 1985, s. 17.

[16] L. Załęczny, *Projektowanie struktur organizacyjnych przedsiębiorstw*, Bydgoszcz 1998, s. 70.

Występujący w literaturze anglojęzycznej termin „end state", czyli stan końcowy, jaki ma miejsce po zakończeniu działań bojowych to zestaw oczekiwanych warunków, które jeśli zostały spełnione świadczą o spełnieniu zestawu celów przewidzianych dla kampanii lub operacji[17]. Tak więc osiągnięcie zakładanego stanu końcowego wyrażającego się np. zdobyciem określonego terenu, zniszczeniem wybranych sił przeciwnika, zachowaniem możliwości kontynuowania działań, decyduje o osiągnięciu celu działania i stanowi o możliwości planowania kolejnych operacji. Pożądany stan końcowy to element zamiaru dowódcy, który przyjmuje formę jasnego i zwięzłego przedstawienia, co podległe mu siły muszą wykonać, aby odnieść powodzenie w walce. Zamiar zawiera odniesienie do terenu, przeciwnika oraz tego gdzie mają znajdować się siły własne w fazie końcowej, jaka powinna być ich zdolność bojowa po wykonaniu zadania itp. Zamiar powinien zawierać się w kilku zdaniach, dlatego też pożądany rezultat działań musi również być precyzyjny i bardzo czytelny o dwa szczeble organizacyjne niżej. Wydaje się zatem, że odnosić się powinien do bardzo wymiernych rezultatów działań bojowych.

Jest to związane z wizualizacją pola walki, która pozwala na jasne zrozumienie obecnego rozmieszczenia podległych sił, potencjału bojowego itp. w relacji do terenu i przeciwnika, uwidacznia też pożądany efekt prowadzonych działań. Następnie wskazuje na sekwencje poszczególnych etapów prowadzenia walki pozwalających na przejście ze stanu obecnego do stanu końcowego[18]. Zamiar dowódcy jest obligatoryjny dla wszystkich rozkazów kierunkując proces przygotowania i prowadzenia działań taktycznych w myśl oczekiwań dowódcy. Stan końcowy (end state) definiowany jest również jako jasno sprecyzowane i spójne uwarunkowania, które jeśli zostaną osiągnięte pozwolą na osiągnięcie wyznaczonych celów[19]. Z kolei Joint Publication 3-0 stanowi, że pożądany stan końcowy powinien być jasno określony począwszy od najwyższych władz państwowych, konsekwentnie również na niższych szczeblach, jeszcze przed zaangażowaniem sił zbrojnych do działania. Tak, więc sam stan końcowy to zestaw wymaganych warunków, jakie muszą wystąpić aby osiągnięte zostały cele strategiczne, operacyjne i taktyczne[20]. Ma to również odniesienie do innych krajów np. w warunkach Polski jasno należy najpierw zdefiniować, po co wysyłamy nasze siły zbrojne np. do Iraku, a nie odpowiadać jedynie na wezwanie innych państw. Takie podejście pozwala na łatwiejsze zdefiniowanie przykładowo kiedy należy je wycofać, nie można też być obecnym

---

[17] *FM 101-5-1 (MCRP 5-2A) Operational Terms and Graphics*, US Marine Corps, Waszyngton 1997, s. 1-60.

[18] *FM 101-5-1 (MCRP 5-2A)* ..., op. cit., s. 1-18.

[19] S. E. Strednansky, *Balancing the Trinity: The Fine Art. Of Conflict Termination*, Air University, School of Advanced Airpower Studies, Maxwell AFB 1996, s. 4.

[20] *Doctrine for Joint Operations, Publication 3-0*, US Joint Chiefs of Staff, Waszyngton 1995, s. III-2.

wszędzie, a każda obecność musi wynikać przede wszystkim z politycznych i strategicznych celów państwa. Z terminem „end state" związany jest też termin „exit strategy", czyli strategia wyjścia z danego obszaru działania. W języku biznesu oznacza wycofanie z rynku, który nie gwarantuje sukcesu, lub też planowanie opuszczenia danego obszaru w sposób, który nie wyklucza przyszłego zaangażowania w podobnych okolicznościach[21].

Proces rozpoznawania zasadniczych problemów ma wymiar realizacyjny ujęty w proces decyzyjny, który pozwala - w wyniku analiz - na zdiagnozowanie istniejącego stanu organizacji jako całości oraz poszczególnych jej elementów w kontekście oczekiwanego stanu końcowego w wyniku podjęcia odpowiednich działań. Jako że walka zawiera w sobie element starcia dwóch przeciwstawnych interesów, prowadzone są również diagnozy strony przeciwnej (przeciwnika). Ma to zróżnicowany wymiar stosownie do szczebla organizacyjnego, uczestników procesu i pozwala na określanie celów, uzgodnień i negocjacji między różnymi częściami i uczestnikami. O ile w organizacji cywilnej biorący udział starają się zabezpieczyć zwłaszcza własne interesy, to w warunkach wojska im bliżej działań konwencjonalnych tym czynnik ten zmniejsza się. Aczkolwiek element zabezpieczania własnych interesów widać wyraźnie w czasie działań na rzecz wsparcia pokoju, gdzie niektóre państwa preferują pomoc wybranym stronom konfliktu, co nie zawsze sprzyja osiągnięciu założonego stanu końcowego misji pokojowej.

Kolektywne rozpatrywanie problemów ma jednak cechy korzystne dla całości, jak: różnorodność punktów widzenia, wielowariantowość oraz zróżnicowaną ocenę szans i zagrożeń. W efekcie pozwala to na wnikliwsze rozpoznanie uwarunkowań danej operacji wojskowej i oczekiwanych rezultatów, by w konsekwencji przekładać to na język celów. Wymaga to jednak zdolności do efektywnego i twórczego prowadzenia procesu decyzyjnego, odpraw i briefingów zarówno przez dowódcę jak i szefa sztabu, co ma tę zaletę, że uczestnicy po sprecyzowaniu tego, co mają osiągnąć (zależnie od szczebla również: jak, gdzie, kiedy) identyfikują się z tym, szybciej i skuteczniej podporządkowują się też uzgodnionym celom.

Z działaniem ukierunkowanym na wspólny cel związany jest termin organizacja. Wywodzi się on z języka greckiego „organikos" i oznacza zorganizowaną grupę ludzi o wspólnym programie i celu[22]. Są to instytucje wyodrębnione z otoczenia, wewnętrznie uporządkowane i powiązane między sobą. Sposób uporządkowania i powiązań wewnętrznych decyduje o strukturze organizacji. Jednocześnie te dwa elementy powodują, że wspomniany układ elementów może funkcjonować jako spójna całość, jako system. Organizacje są tworzone i

---

[21] S. R. Kaczmar, *The Exit Strategy Myth and the End State Reality,* Marine Corps University, Quantico 2000, s. 10.
[22] W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych*, wyd. Muza, Warszawa 2001, s. 364.

przekształcane przez ludzie i służą one zapewnienia realizacji założonych celów, zadań i funkcji[23]. Należy zauważyć, że również ludzie są tworzywem organizacji, gdyż powiązane ze sobą jednostki i grupy (pododdziały) wspólnie realizują określone cele i zadania. Odpowiednio do szczebla organizacyjnego w wojsku żołnierze posługują się różnymi środkami oddziaływania na przeciwnika i odpowiednią dla nich taktyką działania. Przy czym posiadane wyposażenie i uzbrojenie stanowią techniczny podsystem organizacji.

Walorem sprawnego działania jest jego skuteczność polegająca na zbliżaniu się w działaniu do osiągnięcia określonego celu. W opinii J. Kurnala „walor skuteczności działania przekształca się w zasadę, która wyraża myśl, że działanie, aby było sprawne w znaczeniu prakseologicznym, powinno być skuteczne. Aby zaś było skuteczne — jego sposób zorganizowania powinien zapewniać zbliżanie się do osiągnięcia postawionego celu"[24]. W odniesieniu struktur wojskowych, podobnie jak w innych, każde skuteczne działanie wydaje się takim, którego celowe zorganizowanie zapewnia jak najlepsze wykonanie zadań, jednak bez przesądzania o stopniu realizacji założonego celu. W efekcie wskazana zasada skuteczności wykazuje bezpośredni związek celu działania ze sposobem jego zorganizowania, gdyż to właśnie cel i jego osiągnięcie wpływa na samą ocenę zorganizowania działania.

Pododdział, oddział i związek taktyczny stawiają sobie zawsze cel działania o charakterze zbiorczym. Efektem takiego podejścia jest wyznaczenie celów pojedynczych wynikające z potrzeb osiągnięcia celu na wyższym szczeblu organizacyjnym, oraz desygnowanie środków, które pozwolą organizacjom niższego rzędu na realizację wyznaczonego zadania. Tak więc przełożony nie tylko żąda osiągnięcia określonego stanu końcowego działania w myśl jego koncepcji ale również zabezpiecza warunki jego wykonania. Tym samym przyczynia się on w sposób przemyślany i zaplanowany do osiągnięcia celów niższego rzędu, które z kolei pozwalają mu na osiągnięcie celu, który on sobie założył. W pewnym sensie cel zbiorczy można interpretować jako ciąg, którego elementami są cele pojedyncze (cząstkowe) wraz ze środkami ich realizacji. Można to wyrazić wzorem[25]:

$$C = C1, C2, C3, \ldots, Cn.$$

C - cel zbiorczy;
C1, C2, C3, ..., Cn – cele pojedyncze lub środki ich realizacji.

---

[23] A. Koźmiński, W. Piotrkowski, ..., op. cit., s. 45.

[24] J. Kurnal, *Zarys teorii organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa 1970, s. 323.

[25] J. Kurnal, ...*op. cit.*, s. 310.

Cele te, jeśli są właściwie rozumiane i interpretowane oraz zapewnione zostaną środki do ich realizacji, oceniane są pozytywnie, co powoduje automatycznie dążenie do ich pełnego wykonania. Natomiast, jeśli oceniane są negatywnie, co często związane jest z ponoszeniem ofiar w ludziach i zniszczeniem sprzętu, w dowódcach powstaje wewnętrzna niechęć do ich realizacji i dążenie do ich minimalizacji.

W opinii J. Kurnala cel działania to świadomie zamierzony stan rzeczy lub zdarzenie, do którego osiągnięcia dąży się poprzez organizacje działania. Oznacza to, że cel (cele) mogą mieć różne postacie i może wyrażony w różnym stopniu ogólności. W tym kontekście ważne jest w warunkach wojska to, że cel może być formułowany w stopniu ogólności odpowiednim do szczebla organizacyjnego lub też odpowiednio do kwalifikacji dowódców lub też potencjału bojowego podwładnego. Sposób podejścia do wykonania zdania będzie również wynikał ze sposobu wyznaczenie stanu końcowego wyrażającego się w konkretnym dla danego działania celu działania.

Ciekawe w kontekście osiągnięcia celu działania jest pytanie, jakie zadał sobie amerykański pilot. Napisał on: „było to moje pierwsze zadanie bojowe z obszarze operacji 'Provide Comfort II'. Wykonując zwrot moim F-15, aby wejść do Iraku z kierunku północno – wschodniego sprawdziłem łączność z powietrznym elementem dowodzenia (Airborne Command Element), ponownie zweryfikowałem przygotowanie samolotu do wykonania zadania bojowego. Był to styczeń 1996 r. Jeszcze pięć lat temu Stany Zjednoczone i ich partnerzy koalicyjni pokonali Sadama Huseina. Dlaczego my wciąż wykonujemy zadania bojowe nad Irakiem?"[26]. Wynika z tego, że żołnierze nie rozumieli sensu działania i w ich opinii nie zakończono operacji w sposób definitywny, czyli nie osiągnięto jej celu.

1.3. Planowanie i realizacja założonego celu działania

1.3.1. Działania konwencjonalne

Wszystkie działania bojowe planowane są przy jasnym zrozumieniu, jaki ma być końcowy ich rezultat. Tak więc zanim padnie pierwszy strzał dowódca powinien mieć jasną wizję tego czego oczekuje po zakończeniu działań bojowych w myśl jego decyzji, czy określone działanie zapewni osiągnięcie celu działania[27]. W związku z tym m.in. bezpośrednio po

---

[26] B. Leeker, *War Termination: The Quest for the Desired End State,* Naval War College, Newport 1997, s. 1.

[27] *Land Operations Allied Tactical Publication 3.2. ATP-3.2*, marzec 2001, rozdział 2 - Post Conflict Operational Planning, sekcja VII, s. 2-63.

zakończeniu działań bojowych zaangażowane w nie siły muszą być w gotowości i mieć świadomość, że oznacza to ich wycofanie, odtwarzanie zdolności bojowej, przejście do odwodu, jak też możliwość podjęcia kolejnych działań bojowych. Tym samym ważnym dla nich kryterium osiągnięcia powodzenia jest zachowanie zdolności bojowej do prowadzenia dalszych działań taktycznych od razu lub po odtworzeniu zdolności bojowej. Jednocześnie osiągnięcie powodzenia w jednym rejonie nie oznacza zakończenie działań w całym obszarze odpowiedzialności.

W opinii autorów amerykańskich zdefiniowanie i określenie stanu końcowego jest pierwszym krokiem w procesie planowania, który ma krytyczne znaczenie dla jego powodzenia. Na szczeblu operacyjnym stan końcowy określany jest w wyniku zrozumienia celu strategicznego i politycznego, co z kolei przekłada się na połączenie działań taktycznych w sposób pozwalający na ich osiągnięcie. Jeden z autorów Szkoły Zaawansowanych Studiów Wojskowych CGSC[28] ocenia, że historycznie rozpatrując problem armia amerykańska nie zawsze była angażowana w wojnę z odpowiednio zdefiniowanym stanem końcowym, jeśli zaś posiadała go, dowódcy często prowadzili do wypaczenia uprzednio ustalonego celu[29]. Co więcej dochodziło do sytuacji gdy siły wojskowe angażowano lub wprowadzono do walki jedynie w wyniku chęci zaistnienia na polu walki bez jasnego planu użycia wojsk. Tak więc dobrze zdefiniowany stan końcowy (cel) stanowi ten element, który korzystnie wpływa na uzyskanie powodzenia wszelkich działań wojskowych. Wojny w Zatoce Perskiej stanowią przykłady sukcesu działań wojskowych, w których najpierw przywódcy polityczni określili pożądany cel polityczny, następnie dali wojskowym siły i środki oraz zapewnili swobodę działania w prowadzeniu walki aby osiągnęli oni wyznaczone cele na szczeblu politycznym. Tak więc na każdym poziomie sztuki wojennej siły wojskowe nie powinny zostać nigdy zaangażowane w walkę dopóki dowódcy nie wyartykułują co ma zostać osiągnięte. Dylemat ten przewija się w konfliktach zbrojnych dość często, gdyż widoczny był on np. w czasie I wojny światowej oraz w Korei, Afganistanie, Wietnamie. Planowanie zakończenia wojny stanowi równie trudny element jak planowanie jej prowadzenia, przy czym to drugie musi być podporządkowane pierwszemu. Wynika to z faktu, że jeżeli nie jest jasno widoczny sposób prowadzenia i stan końcowy wojny to w najlepszym wypadku ponownie zostanie przeanalizowany, w najgorszym

---

[28] CGSC – Command and General Staff College, Uczelnia Sił Lądowych USA.

[29] Patrz: R. E. Matthews, *Defining the Operational End State: Operation Desert Storm, Army Command and General Staff College*, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth 1996.

nigdy nie zostanie osiągnięty i wyrażać się będzie liniami okopów I wojny światowej oraz ogromnymi stratami wśród żołnierzy i osób cywilnych[30].

W czasie planowania na szczeblu taktycznym i operacyjnym występują trzy obszary wpływające zasadniczo na osiągnięcie celu działania, które są trudne zarówno do zdefiniowania jak też do wykonania. Pierwszy z nich to duże znaczenie posiadania informacji o przeciwniku w zakresie militarnym, ekonomicznym, politycznym i historycznym. Pozwalają one dowódcy na ocenę sposobu wykonania zadań w kontekście osiągnięcia pożądanego stanu końcowego działania. Drugi to właściwe planowanie sposobu osiągnięcia pożądanych skutków, co wyraża się zwykle w prawidłowym rozmieszczeniu posiadanych sił i środków w odniesieniu do zadań, potrzeb i możliwości oraz w ocenie sposobu uzyskania powodzenia przyjętego wariantu działania. Najważniejsze wśród tych obszarów jest zrozumienie potrzeby uzyskania jasno sformułowanych celów kolejno politycznych, strategicznych i operacyjnych. Jest to tym ważniejsze, że pozwala dowódcy nie tylko na zrozumienie, czego od niego oczekują przełożeni, ale również bardziej czytelne jest antycypowanie problemów, które mogą opóźnić (uniemożliwić) wykonanie zadań.

Wydaje się, że zgodna jest opinia wskazująca, że przyszłe wojny będą wojnami o charakterze ograniczonym, zaś ich wygranie będzie stanowiło wyzwanie dla każdej ze stron konfliktu. Wynika to m.in. z faktu, że pokonanie przeciwnika na polu walki nie stanowi o powodzeniu i osiągnięciu zakładanych celów działania. Przekonały o tym walki prowadzone w Wietnamie, Afganistanie i Iraku. Siły wietnamskie mimo, że pokonane w otwartej walce, w wyniku działań o charakterze partyzanckim doprowadziły do wycofania wojsk amerykańskich. Podobnie Rosjanie opuścili Afganistan a obecnie podobne doświadczenia są udziałem sił koalicyjnych w Iraku i Afganistanie, również Bałkany mimo ustania walk i postępującej stabilizacji są wciąż potencjalnym rejonem zapalnym w Europie. Jedną z cech przyszłych wojen będzie to, że samo zniszczenie armii przeciwnika nie będzie celem zasadniczym, a jedynie celem pośrednim do osiągnięcia pożądanego stanu końcowego, co wskazuje, że cele polityczne i wojskowe będą bardzo różne, ale wzajemnie się wyznaczające i uzupełniające[31].

Wśród błędnego określenia celów przykładem jest operacja amerykańska „Just Cause" w Panamie. Prezydent Bush określił tam cztery cele końcowe decydujące o powodzeniu. Były to: ochrona życia obywateli amerykańskich, zapewnienie wprowadzenia w życie Traktatu

---

[30] B. Leeker, ..., *op. cit.*, s. 1

[31] F. P. Janecek, *In Limited War – Victory Before the Culminating Point*, Naval War College, Newport 1995, s. 1.

o Kanale Panamskim, przywrócenie demokracji w Panamie oraz postawienie Manuela Noriegi przed sądem. Całkowicie chybiony był cel związany z przywróceniem demokracji gdyż tej nigdy nie było w Panamie, a kraj zawsze rządzony był w sposób totalitarny. Można w tym kontekście mieć wątpliwości w dążeniu do demokratyzacji Iraku. Pewne problemy wystąpiły również w czasie planowania działań w Zatoce Perskiej, gdyż brakowało zjednoczenia wysiłku w odpowiedzi na cele wyznaczone przez prezydenta, czyli: wycofanie sił irackich z Kuwejtu oraz przywrócenia suwerenności Kuwejtu. W efekcie planowanie prowadzone było przez trzy różne organizacje, które nie łączyły swego wysiłku w jednym procesie planowania i były to Kuwait Task Force (KTF), US Central Command (CENTCOM) oraz ARCENT[32]. Z drugiej strony iracki atak i zajęcie Kuwejtu to przykład sukcesu na polu walki, który w konsekwencji nie doprowadził do osiągnięcia celu. Hussein zakładał hegemonię regionalną i gdyby rozpatrywał ją bez potrzeby zdobyczy terytorialnych, mógł cel osiągnąć. Tak więc pokonanie sił Kuwejtu i wycofanie się spowodować mogło, że państwo to stać się mogło satelitą Iraku jako protektora a nie dyktatora, jak to miało miejsce niejednokrotnie w historii Europy[33].

1.3.2. Działania pokojowe i operacje inne niż wojna

O ile w wojnach konwencjonalnych określenie tego, co ma zostać wykonane jest relatywnie jasne i zwykle odnosi się do pokonania przeciwnika, to w trakcie operacji innych niż wojna[34] właściwe określenie stanu końcowego działań jest zwykle trudne. Samo zdefiniowane tego aspektu działania zorganizowanego, jakim jest pokojowa operacja wojskowa to problem kluczowy i trudny. Przy czym specyfiką jest to, że siły wojskowe mogą zostać - w wyniku rozwoju sytuacji politycznej - przemieszczone w rejon działań zanim możliwe jest określenie strategii działania i warunków jakie muszą zaistnieć by daną operację zakończyć. Jeśli taka sytuacja ma miejsce, rośnie rola dowódców prowadzących działania w wyznaczonym obszarze, gdyż posiadają oni wiedzę pozwalającą precyzyjniej zdefiniować relacje stanu obecnego i stanu końcowego. Dowódca może służyć głosem doradczym również w zakresie decyzji politycznych gdyż zna możliwości i ograniczenia sił własnych, a tym samym jest w stanie określić, co mogą one osiągnąć[35], a czego nie są w stanie wykonać.

---

[32] B. Leeker, *op. cit.*, s. 5, 14-15.

[33] F. P. Janecek, *In Limited War ...*, op. cit., s. 8.

[34] W języku angielskim oznaczane są one jako MOOTW - Military Operations Other than War.

[35] E. J. Strines, *Defining a Desirable, Achievable End State in Military Operations Other than War: The Role of The Operational Commander*, Naval War College, Newport 1997.

Działania na rzecz pokoju mają też inną specyficzną właściwość, gdyż planując ich zakończenie należy posiadać jasno zdefiniowany plan działań po fazie operacji konwencjonalnej. W tym zakresie wydaje się, że o ile siły amerykańskie potrafiły zdefiniować oczekiwania wobec działań konwencjonalnych w 2003r., to nie w pełni przygotowane były do prowadzenia działań po ich zakończeniu[36]. Efektem jest wciąż niestabilna sytuacja w Iraku, która wydaje się być nie do rozwiązania zgodnie z oczekiwaniami amerykańskimi i koalicyjnymi. Podobnie niejasna jest sytuacja w Afganistanie. Co więcej siły wojskowe, zwłaszcza obecnie, obok prowadzenia typowych dla nich działań muszą być gotowe do przejęcia innej roli dążąc do stabilizacji i przywrócenia pokoju w danym rejonie. Samo zakończenie jednego etapu stanowi o przejściu do kolejnego gdzie cel jest już w swej naturze całkowicie odmienny również w sferze mentalności żołnierzy. Doświadczenia amerykańskie i innych państw z czasów II wojny światowej, Afganistanu, Czeczeni, Iraku, Wietnamu i inne pokazują wyraźnie, że ważnym elementem określającym osiągnięcie celu działania w operacjach na rzecz wsparcia pokoju musi być gotowość do płynnego przejścia do działań stabilizacyjnych. Nie jest to oczywiście zadanie łatwe. Należy przy tym zauważyć, że istnieje wymóg posiadania doktryny takiego typu działań zarówno w odniesieniu do dokumentów normatywnych o zasięgu krajowym, jak też sojuszniczym i międzynarodowym. Mogą one obejmować szereg składowych, jak[37]: przywrócenie porządku publicznego, współpraca z administracją cywilną i organizacjami międzynarodowymi, ochrona i obrona wojsk własnych, postępowanie z jeńcami wojennymi i uchodźcami, służba zdrowia, pomoc humanitarna, przeciwdziałanie organizacjom terrorystycznym, rozmieszczenie sił stosownie do nowych zadań i inne.

Dowódca musi wyraźnie uzmysłowić sobie pożądany stan końcowy konfliktu. W związku z tym w trakcie działań na rzecz wsparcia pokoju pożądany stan końcowy ma kluczowe znaczenie dla powodzenia misji. Musi on m.in. minimalizować straty wśród ludności cywilnej oraz zniszczenia infrastruktury miejscowej, co pozwala z powodzeniem przejść do fazy pokojowego rozwiązania konfliktu. Jednocześnie zwracając uwagę na unikanie niepotrzebnych strat nie może zapomnieć o przestrzeganiu zasad sztuki wojennej by nie spowodować zagrożenia dla własnych żołnierzy i powodzenia realizowanej operacji. W efekcie dowódca i sztab często musi dokonać wyboru pomiędzy koniecznością wynikającą z sytuacji taktycznej a wykonaniem

---

[36] K. O. McCreedy, *Winning The Peace: Postconflict Operations*, Army Command and General Staff College, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth 1995, s. 4-5.

[37] K. O. McCreedy, *Winning The Peace..., op. cit.*, s. 42.

działań, które mogą okazać się niekorzystne dla osiągnięcia pożądanego stanu końcowego działania.

Również w odniesieniu do przeciwdziałania terroryzmowi i ochronie sił własnych należy ustalić jasne kryteria określające ich powodzenie. W założeniu można ustalić np., że powodzenie osiągnięto, gdy żaden zamachowiec nie przedostał się przez bramę główną do chronionego obiektu. Jednocześnie dopóki nie doszło do takiego zdarzenia plan realizowany jest z powodzeniem[38]. Jeśli zdefiniowany został horyzont czasowy to można ocenić, ze cel został zrealizowany.

W trakcie operacji innych niż wojna wojska lądowe posiadają jako jedyne możliwość kontrolowania ludności i obszaru, co stanowi cel strategiczny[39]. Wynika to z faktu, że tylko siły lądowe mają unikalny potencjał osobowy i sprzętowy do tego celu. Siły te poprzez możliwości pozwalające na zajmowanie terenu i zaangażowanie ich w czasie wojny i operacji pokojowych komunikują przeciwnikowi jednoznacznie zamiar działania sił sojuszniczych. W otoczeniu strategicznym gdzie brak jest jednoznacznie zdefiniowanego przeciwnika użyteczność wojsk lądowych w uzyskaniu celów strategicznych znacznie wzrasta. Właśnie przejęcie kontroli sytuacji w obszarze działania stanowi stan końcowy i oznacza, że wykonano zamierzenia w pełni, stosownie do zakresu przejętego w trakcie planowania. Odnosi się to zwłaszcza do operacji na rzecz wsparcia pokoju. Jest to cel, który często dyktuje tempo operacji, skład sił rodzajów sił zbrojnych, udział sojuszników, jak też sekwencyjność i symultaniczność operacji XXI wieku.

1.4. Organizowanie działania

Wizualizacja osiągnięcia powodzenia rozpoczyna się z chwilą rozpoczęcia analizy zadania przez dowódcę, gdy rozpoznaje on bieżącą sytuację i wypracowuje zamiar pozwalający ze stanu obecnego osiągnąć pożądany stan końcowy. Ma to wyraz w koncepcji planu działania oraz wykonania zadania. Aby dążyć do końcowego rezultatu dowódca bierze udział w procesie wypracowania decyzji i aranżuje przedsięwzięcia sekwencyjnie i symultanicznie. W teorii amerykańskiej występuje pojęcie cyklu EBO (effects-based operations), który stanowi silne powiązanie strategii i taktyki z wykonaniem zadań, jednak w opinii autorów nie dostarcza metodologii w zakresie integracji pożądanego efektu końcowego działania z szerszym

---

[38] M. J. Flynn, *Installation Antiterrorism Force-Protection Planning*, Military Review marzec – kwiecień, Fort Leavenworth 2002, s. 9.

[39] Pam 525-5, *Future Land Operations*, TRADOC, Fort Monroe 1994, rozdział 3.

kontekstem operacji czy kampanii[40]. Zamiast tego EBO jest sprowadzany jedynie do tego czy i jak zaatakować przeciwnika w danym miejscu i czasie. Jednocześnie autorzy pojęcia uważają, że w amerykańskich siłach zbrojnych brak jest metodologicznego podejścia do decydowania o osiągnięciu celu działania. W tym ujęciu prawie nigdy strategiczna operacja zaczepna nie osiągnęła zakładanego stanu końcowego. Właściwe podejście do planowania i wypracowanie systemowego podejścia może zostać wykorzystane do prowadzenia operacji, jednak w niewielkim stopniu partycypuje w opracowaniu planu operacji. Generalnie myślenie ukierunkowane na osiągnięcie celu ma znaczenie krytyczne dla właściwego i systemowego podejścia do planowania i prowadzenia operacji. Pojęcie to wypracował początkowo pułkownik John Warden z U.S. Air Force (USAF) w pracy nt. *„The Air Campaign"* w 1998 r. w efekcie siły powietrzne wypracowały koncepcję „Rapid Decisive Operations" w oparciu o Joint Forces Command.

Każdy dowódca musi w pełni zrozumieć to, co chce osiągnąć przełożony i jaki jest jego udział w wykonaniu całości planu, jakie warunki musi on spełnić aby zakończyć swoje działanie powodzeniem i partycypować w stworzeniu warunków do osiągnięcia celu działania przez przełożonego. W związku z tym dobrze przygotowany sztab do rozwiązywania sytuacji problemowych powinien posiadać bank własnych rozwiązań do prowadzenia typowych działań taktycznych. Mogą one zostać wypracowane w trakcie ćwiczeń dowódczo – sztabowych, co pozwala w sytuacjach wymagających szybkiego działania na skoncentrowaniu się nie na sprawach warsztatowych a na merytorycznych. W efekcie możliwe jest sprawne wypracowanie koncepcji rozwiązania w wyniku wyprzedzania rzeczywistości, gdyż pewne sposoby wykonania zadań mogą czekać na zadania i sprzyjające okazje[41]. Ponadto korzystne z punktu widzenia osiągnięcia celu działania jest generowanie wielu wariantów działania, które różnią się kierunkiem poszukiwań rozwiązań. O ile nie gwarantuje to wykonania zadania,to z pewnością sprzyja znalezieniu nowego, oryginalnego rozwiązania. Pozwala to dowódcy w sposób pełniejszy podjąć decyzję o wyborze wariantu działania, która wdrażana jest w życie. Ten akt woli dowódcy pozwala na ukierunkowane kontynuowanie procesu planowania, który z kolei pozwala na przygotowanie posiadanych sił i środków do działania[42].

---

[40] J. K. Greer, *Operational Art for the Objective Force,* Military Review wrzesień – październik, Fort Leavenworth 2002, s. 27.

[41] C. Nosal, *Psychologia myślenia i działania menedżera*, wyd. Akade, Wrocław 2001, s. 122.

[42] Nie należy jednak rozpatrywać tylko tego aktu jako pojedynczej czynności, gdyż poprzedza go myślenie przeddecyzyjne o charakterze inwencyjnym związane z wypracowaniem wariantów działania.

Plan w ujęciu prakseologicznym jest ogólną strukturą przebiegu działań bojowych, która podporządkowana jest całkowicie osiągnięciu celów pośrednich a w konsekwencji zrealizowania końcowego celu działania. Wskazuje on na logiczny układ przyczyn oraz skutków gwarantujący i zwiększający pewność, że cel zostanie osiągnięty stosownie do przyjętych założeń. W pewnym sensie plan jest dla dowódcy narzędziem pozwalającym na stawianie czoła niepewności przy założeniu pewnego stopnia ryzyka[43]. W efekcie plan jest procesem wytyczania zależności przyczynowo – skutkowych, gdzie dowódca i podległy mu sztab mają bezpośredni wpływ na ich zaistnienie. Co więcej dobrze przygotowany plan jest formą „kroczącego myślenia przyczynowego"[44] opartym na diagnozie aktualnej sytuacji w wyniku procesów decyzyjnych ale też antycypowaniu możliwych warunków oraz barier, które stanąć mogą na przeszkodzie realizacji celu. Przy czym dowódca nie jest biernym uczestnikiem realizacji planu, posiada on zawsze - a przynajmniej powinien - siły i środki pozwalające na usunięcie barier w wykonaniu zadania. Nie należy w tym zakresie być schematycznym i trzymać się utartych rozwiązań, a raczej kreatywnie wykorzystywać to co mamy w dyspozycji jak też korzystne sytuacje taktyczne. W tym zakresie duże znaczenie ma informacja zwrotna w istotny sposób wpływająca na równoważenie pewności i niepewności. Należy przy tym pamiętać, że plany nie są jedynie pochodną warunków otoczenia, ale ma na nie duży wpływ również osobowość i typ umysłowości dowódcy. W efekcie rola dowódcy nie kończy się na podjęciu decyzji gdyż w czasie prowadzenia działań dokonuje on stałego monitorowania jej przebiegu mając pełną świadomość, że mogą zaistnieć nowe fakty i sytuacje które wymuszą korektę decyzji – a nawet jej zmianę – tak by konsekwentnie dążyć do osiągnięcia postawionego celu i uzyskania pożądanego stanu końcowego[45]. W zakresie modelu kierowania ważne są jego czynniki i są to[46]:

- Czynniki kierowalne – elementy i sytuacje na które dowódca może wpływać gdyż leży to w jego kompetencjach i zakresie oddziaływania;
- Czynniki niekierowalne – czyli te na które dowódca nie ma żadnego wpływu lub też wpływ jest bardzo ograniczony;
- Indykatory lub wskaźniki wczesnego ostrzegania – z odpowiednim wyprzedzeniem sygnalizują zmiany w sytuacji i zagrożenia dla wykonania zadania, co pozwala na wykonanie działań zapobiegawczych (planów alternatywnych – contingency plans);

---

[43] C. Nosal, ..., *op. cit.*, s. 128.

[44] C. Nosal, ..., *op. cit.*, s. 130.

[45] Z. Ścibiorek, *Podejmowanie decyzji*, wyd. Ulmak, Warszawa 2003, s. 169.

[46] K. Zimniewicz, *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, PWE, Warszawa 1999, s. 128.

- Sprzężenia zwrotne – pomagające na podejmowanie działań wynikających z indykatorów;
- Sprzężenia wyprzedzające – wskazujące na to czy można akceptować rozwój sytuacji na polu walki leżący poza zasięgiem oddziaływania dowódcy i co robić, z kim współdziałać by podejmować działania prewencyjne.

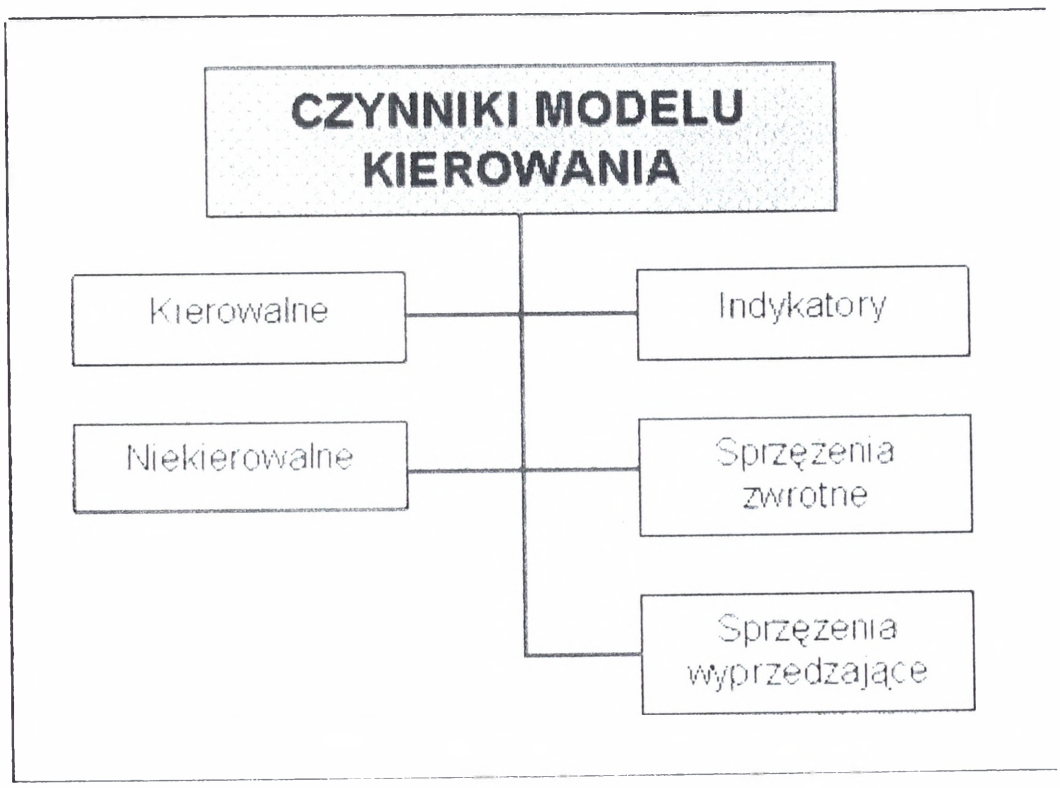

Rys. 2. Czynniki modelu kierowania.

Źródło: K. Zimniewicz, *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, PWE, Warszawa 1999, s. 128

1.5. Praktyczna realizacja założonego celu działania

Z przedstawionych powyżej rozważań wynika, że zasadnicze znaczenie dla powodzenia danej organizacji wojskowej ma właściwie przeprowadzone planowanie służące zdefiniowaniu celów i sposobów ich osiągnięcia stosowanie do decyzji dowódcy. Wynika to z faktu, że właściwe ukierunkowane działanie, czyli takie, które najprawdopodobniej przyniesie powodzenie w realizacji zadań, zależy od dobrze sporządzonego planu działania. Planu, w którym cele i sposoby ich osiągnięcia są oparte na trafnie rozpoznanym układzie przyszłych warunków i środków. Oznacza to, że planowanie polega w dużej mierze na decydowaniu o podjęciu działań na wywoływanie zjawisk (zdarzeń, faktów), które by nie zaistniały

samoistnie[47]. Jak w każdych uwarunkowaniach, również w wojsku, rzadko zdarza się dokładnie przewidzieć rozwój sytuacji na polu walki, ponadto liczne czynniki zewnętrzne – ale też wewnętrzne - mogą utrudniać lub uniemożliwiać wykonanie nawet najlepszych planów. Ważną funkcją planu jest szczegółowe określenie niezbędnych sił i środków (podział sił i środków), wsparcie i wzmocnienie itp., które mają być wykorzystane w działaniu. Oznacza to, że planowanie to nie jedynie antycypowanie przyszłego stan rzeczy, ale również element o charakterze twórczym.

W teorii zarządzanie proces planowania jest sekwencyjny i obejmuje: prognozowanie, programowanie i tworzenie planu. Prognozowanie polega przewidywaniu przyszłych zjawisk i procesów. Jest to informacja o najbardziej prawdopodobnym kształcie przyszłości. Zakłada również oczekiwany stan końcowy realizacji zadania, czyli wskazuje, co oznacza zakończenie działania w kontekście powodzenia całości (opanowanie linii, utrzymanie obiektu, poniesienie strat poniżej 20%, zachowanie zdolności bojowej itp.). Programowanie to zespół czynności pozwalających na ustalenie opisu celów działania jednostki oraz określenie optymalnego składu sił i środków ich realizacji. Można opracować kilka planów operacji (wariantów), które stanowią element wyboru dowódcy i tylko jeden staje się podstawą tworzenia planu. W tym etapie plan może postulować określone działanie. Tworzenie planu to również projektowanie przyszłego działania jednak w przeciwieństwie do programowania plan jest jeden i ma w wojsku charakter obowiązujący do wykonania.

Jak wskazano uprzednio planowanie związane jest ściśle z wykonaniem zadania i zakończeniem operacji powodzeniem. Jest to proces ciągły ukierunkowany na świadome ustalanie kierunków działania oraz podejmowaniu decyzji opartych na celach działania, rozwoju sytuacji taktycznej i wynikających z nich właściwych ocenach. Tak, więc wykonanie założonego planu stanowi istotny wyznacznik osiągnięcia celu działania i wykonania zadania.

W kontekście rozpoczęcia i zakończenia wojny, operacji konwencjonalnej czy też pokojowej Fred Ikle napisał: „..... *Ta niezgodność w rozumieniu przeszłych wojen wpływa na to jak przywódcy polityczni i dowódcy będą podchodzili do wyzwań przyszłych wojen i implementacji pokoju. Biorąc pod uwagę rozpoczęcie konfliktu mogą oni odwoływać się do danych historycznych, licznych koncepcji i teorii, oraz intensywnego planowania przed ich zainicjowaniem w zakresie: jak powstrzymać agresję, jak dyplomacja może wpłynąć na zakończenie wojny, jak mobilizować siły i środki, jak projektować początkowe operacje*

---

[47] A. Koźmiński, W. Piotrkowski ..., *op. cit.*, s. 215.

wojskowe. Jednak znacznie mniej jasne i znane jest to jak doprowadzić wojnę, jeśli się ona już zaczęła, do satysfakcjonującego zakończenia"[48]. W efekcie zakończenie konfliktu stanowić może sobą co innego dla różnych decydentów zależnie od interpretacji faktów, co stanowi swoiste zagrożenie gdy brak jednolitości zrozumienia będzie przechodził na niższe szczeble organizacyjne struktur wojskowych. Jednocześnie musi istnieć pełna szczerość w relacjach cywilno – wojskowych, co do możliwości zakończenia danej operacji lub wojny. Przykładem niewłaściwego podejścia może być swoista nieuczciwość wojskowych wobec liderów politycznych, jaką wykazał się admirał japoński Sugiyama. Zapytany przez cesarza na trzy miesiące przed atakiem na Pearl Harbor ile czasu potrzebują siły zbrojne aby zakończyć wojnę przeciw Stanom Zjednoczonym, odpowiedział że do wygrania wojny na Pacyfiku wystarczą trzy miesiące. Cesarz zdawał sobie sprawę, że nie może zostać to wykonane, jako że działania wojenne w Mandżurii miały się zakończyć w opinii wojskowych w ciągu jednego miesiąca a trwały cztery lata. Tak więc już w założeniu było to nierealne, o czym wiedziały obie strony, przy czym Sugiyama parł ku wojnie a cesarz nie był w stanie oprzeć się temu powszechnemu dążeniu, czego skutki były dla Japonii tragiczne[49].

1.6. WNIOSKI

Bardziej ryzykowne w zakresie osiągnięcia celu i jednoznacznego wskaźnika wykonania zadania będą misje wymagające prowadzenia działań bojowych, w tym niekonwencjonalnych, operacji pokojowych, operacji stabilizacyjnych i zażegnania konfliktu. W tym kontekście łatwiejsza będzie pomoc humanitarna czy usuwanie klęsk żywiołowych, gdzie odbudowanie wymaganej liczby domów czy wydawanie potrzebnej liczby posiłków świadczyć będą o osiągnięciu celu. Siły zbrojne muszą być jednak przygotowane do wykonywania różnych rodzajów misji zarówno tych bardziej konwencjonalnych jak i nowych wyzwań XXI wieku, aby uzyskać pełną kontrolę ludności i obszaru, co warunkuje powodzenie. Świadczą o tym konflikty obecnej doby, gdzie operacja „Pustynna Burza" wymagała zniszczenia armii irackiej w Kuwejckim Teatrze Operacyjnym[50], aby odzyskać kontrolę nad Kuwejtem. Z kolei, w operacji „Provide Comfort" wymagane było najpierw przejęcie kontroli na obszarem i ludnością, aby wykonać założenia pomocy humanitarnej.

---

[48] F. C. Ikle, *Every War Must End*, Columbia University Press, Nowy Jork 1991, s. VII.

[49] M. A. Garza, *Conflict Termination: Every War Must End,* Naval War College, Newport 1997, s. 8.

[50] Kuwejcki Teatr Operacyjny (Kuwaiti Theater of Operations - KTO). Patrz: Pam 525-5, *Future Land Operations*, ..., op. cit., rozdział 3.

Dążąc do osiągnięcia wyznaczonych celów działania należy obecnie wziąć pod uwagę jeszcze jeden ważny czynnik, jakim jest tzw. „efekt CNN". Już w trakcie wojny w Iraku reporterzy byli akredytowani na szczeblu batalionu (Task Force) i na bieżąco mogli relacjonować przebieg i wyniki działań bojowych[51]. Informacje były oczywiście monitorowane, jednak jest to nowa jakość. W tym znaczeniu II wojna światowa była prawdopodobnie ostatnim konfliktem, gdzie działania były prowadzone bez tak szerokiego dostępu prasy i telewizji. Już Wietnam, Korea, Afganistan i Irak różniły się znacznie w tym aspekcie, m.in. zrozumienie tego przez Wietnamczyków pozwoliło na wygranie wojny, gdzie ofensywa Tet nie osiągnęła celów wojskowych jednak jej wydźwięk propagandowy wpłynął na powodzenie i odniesienie zwycięstwa. Również w Zatoce Perskiej obawa przed propagowaniem obrazu USA jako agresywnego supermocarstwa wpłynęła na zatrzymanie działań po 100 godzinach operacji lądowej, mimo że siły irackiej Gwardii Republikańskiej nie zostały całkowicie zniszczone, co było jednym z celów operacji. Wymiernym przykładem takich nacisku były liczne obrazy telewizyjne pokazujące zniszczenia i ofiary wojny na „drodze śmierci"[52]. W tym kontekście społeczeństwa oczekują wojen zakończonych powodzeniem bez rozlewu krwi.

Dokonując analiz struktur wojskowych należy zawsze pamiętać, że mają one aspekt zadaniowy, gdyż już w samej swej istocie widoczne są mniej lub bardziej szczegółowe zadania, które mogą wykonać. Wynika z nich zarys wykonawców poszczególnych celów cząstkowych (np. pododdziały rodzajów wojsk), stwarzane są też mechanizmy prowadzące do współdziałania zwiększając szanse na osiągnięcie celów organizacyjnych.

Na wykonanie zadania i osiągnięcie założonego celu końcowego duży wpływ ma budowa struktur organizacyjnych, która „ogranicza dowolność i nieprzewidywalność zachowań organizacyjnych"[53]. Jest to o tyle ważne, że o ile sama struktura nie gwarantuje osiągnięcia celu przez daną organizację wojskową, to jest tym elementem, który wpływa na jej funkcjonowanie, rozwój i sprawność działania. Istotne jest zauważenie, że struktura organizacyjna to „całokształt stosunków między elementami całości lub pomiędzy elementami a całością, rozpatrywany ze względu na współprzyczynianie się do powodzenia całości"[54]. Wynika to z faktu, że pododdziały (oddziały, ZT), wykonując zadania na polu walki, działają na rzecz osiągnięcia celu przez

---

[51] Np. reporter „Atlanta Journal-Constitution" Ron Martz był akredytowany przy siłach TF 104 ze składu 3 DP. Na podstawie: *Senior officer: Most Iraqis have given up*, reportaż CNN z dnia 9 kwietnia 2003 r.

[52] D. T. Kerrick, *Conflict Termination: It's Not Just for Politicians Anymore*, Naval War College, Newport 1997, s. 12.

[53] M. Hopej, *Struktury organizacyjne. Podstawowe, współczesne i przyszłe rozwiązania strukturalne*, Ossolineum, Wrocław 2004, s. 15.

[54] K. Bieniok, J. Rokita, ..., *op. cit.*, s. 17.

szczebel nadrzędny; a wykonanie przez zadań nie może zakończyć się powodzeniem bez ścisłego ich współdziałania, jako elementów całości. Poszczególne stanowiska etatowe i komórki organizacyjne tworzone są ze względu na zadania, wyposażenie, uzbrojenie, ważność, warunki prowadzenia działań itp. Ich struktura, wyszkolenie utrudnia, wymusza lub ułatwia współdziałanie na polu walki oraz przydział do innych pododdziałów. Ta specjalizacja ułatwia też zadanie dowódcy w zakresie stawiania zadań w kontekście celu końcowego działania.

Najnowsze doświadczenia wojenne wskazują, że zmienia się też środowisko prowadzenia walki. W XXI wieku przyszły przeciwnik częściej szukał będzie rozwiązań w kompleksach zurbanizowanych, jako potencjalnego środowiska pozwalającego na degradowanie przewagi sił nowej fali. Technologie oraz co ważne wola do konsekwentnego realizowania założeń strategicznych umożliwić mogą dążenie, do co najmniej dwóch możliwych opcji wykorzystania tego terenu zapewniających akceptowalne rozwiązane sytuacji[55]. Każda z nich w założeniu wskaże na unicestwienie przewagi technologicznej w odniesieniu do tempa działań i pozyskiwania informacji przez takie państwa jak USA i Wielka Brytania. Jednocześnie nastąpi dążenie do osiągnięcia zakładanych celów strategicznych, co może koncentrować się na uzyskaniu jedynie ograniczonych celów i uniknięciu całkowitej porażki. Tak więc zakładając określony stan końcowy przewiduje się również cele nie w pełni odzwierciedlające go, ale pozwalające na przetrwanie.

Aby jednak założyć powodzenie działania i osiągnięcie oczekiwanych rezultatów wskazana jest jasność sformułowania celów przez dowódcę i zrozumienie jego intencji przez podwładnych. Wynika to bezpośrednio z faktu, że aby można w ogóle zorganizować działanie i wypracować logiczny plan istnieje wymóg właśnie określony stopień jasności i precyzji celów. W sytuacji, gdy nie jest on spełniony, a cel jest zbyt ogólny i niejasny, dochodzi do marnowania wysiłku ludzi zaś sama organizacja działania skierowanego na osiągnięcie tego celu, pozbawiona będzie mechanizmu integrującego wysiłki oddziałów (pododdziałów). Jest to czynnik bardzo istotny w warunkach wojskowych struktur organizacyjnych, gdyż wiąże się bezpośrednio z zagrożeniem życia ludzkiego. Odwrotnie, gdy cel jest zrozumiały dla wszystkich pododdziałów i organizatora działania to z pewnością wysiłki nie będą marnowane i właściwie ukierunkowane. Przy czym np. cel zbiorczy nie musi być interpretowany szerokiemu gronu w sposób szczegółowy, muszą oni znać jego ideę i ukierunkować się na właściwe i pełne zrozumienie celów cząstkowych, jakie muszą oni wykonać by przyczynić się do zapewnienia

---

[55] R. H. Scales, Jr., *The Indirect Approach, How US Military Forces Can Avoid The Pitfalls of Future Urban Warfare*, Armed Forces Journal International, październik 1998.

powodzenia całości. Generalnie zatem jeśli cel działania jest bardziej zrozumiały, to automatycznie niejako mechanizm integracyjny całości organizacyjnej działania powstaje łatwiej już w fazie planowania i lepiej funkcjonuje w czasie prowadzenia działań.

Odpowiednio, aby cel mógł zostać osiągnięty musi być sformułowany w sposób realny do możliwości jego wykonania. Nie można zatem odrywać się od realiów, co niestety ma miejsce w warunkach wojska gdy np. zbyt optymistycznie podchodzi się do przeliczenia potencjałów sił własnych i przeciwnika. Przy czym zwykle siły własne zbytnio się „wzmacnia" a przeciwnika sztucznie „osłabia". W efekcie nierealne zadania już w czasie ich postawienia nie są możliwe do wykonania, co naraża na porażkę dany pododdział, by wpłynąć na porażkę (a co najmniej na trudności w odniesieniu powodzenia) szczebla nadrzędnego. Jednocześnie nie wykonanie zadanie i rozbicie np. kompanii nie przesądza w pełni o przegranej batalionu.

Realność stawianych zadań jest bardzo istotna również z innego powodu, gdyż wpływa ona na sprawniejsze i skuteczniejsze utworzenie struktury lub jej modyfikowanie a następnie efektywne działanie na polu walki. Z drugiej strony im mniejsza jest realność, a tym samym formalna i rzeczywista dostępność celu, tym trudniej jest zorganizować działanie ukierunkowane na jego osiągnięcie. Jednocześnie trudniej jest stworzyć i utrzymać mechanizm integrujący całość organizacyjną tego działania i tym większa jest niepewność dotycząca realizacji postawionego celu. Odwrotnie — trudność jest coraz mniejsza w miarę wzrostu stopnia realności celu[56]. Ma to duże znaczenie obecnie gdyż tworzone są doraźnie siły zadaniowe w postaci zgrupowań taktycznych, grup bojowych itp., które muszą być odpowiednio do celu działania wyposażone i wzmocnione, co zapewnia samodzielność, siły oraz środki niezbędne do realizacji powierzonego zadania bojowego.

Wymienione wyżej właściwości celu działania oddziałują na skuteczność działania. Generalnie większe uszczegółowienie i konkretyzacja, większa jasność i zrozumiałość oraz większa realność celu ułatwiają zbliżenie się do jego osiągnięcia, a więc zwiększają skuteczność działania. Większa ogólnikowość, mniejsza jasność i zrozumiałość oraz mniejsza realność celu utrudniają dążenie do jego osiągnięcia, a tym samym zmniejszają skuteczność działania.

Wydaje się, że osiągnięcie stanu końcowego nie jest jedynie wynikiem pojedynczej składowej procesu planowania, organizowania i prowadzenia działań bojowych. Wszystkie te fazy mają zasadnicze znaczenie gdyż w każdej z nich może dojść do takich zakłóceń, które uniemożliwią osiągnięcie celu. Początkowe, niewłaściwe zdefiniowanie celu wypacza cały

---

[56] J. Kurnal, ..., *op. cit.*, s. 327.

dalszy proces planowania i powoduje, że realizacja przyjętego planu jest niemożliwa. Z kolei niewłaściwe zrozumienie celu lub też zbyt pobieżne dążenie do zrozumienia intencji przełożonego powoduje, że opracowany plan jest nieadekwatny do myśli przewodniej dowódcy. O ile ten zareaguje w odpowiednim czasie i zweryfikuje proces działania podwładnych nie prowadzi to do sytuacji kryzysowych. Zależne jest to m.in. od stylu dowodzenia osób funkcyjnych, gdyż niektóre nie ingerują zbytnio w działania podwładnych, inni zaś robią to w sposób przesadny. Z kolei faza wykonania związana jest z dużym ryzykiem oraz elastycznością w odpowiedzi na dynamiczne zmiany na polu walki oraz – co ważne - posiadanie środków pozwalających na reakcję we właściwym miejscu i czasie.

Należy też zauważyć, że w kontekście wyzwań nowego wieku zdefiniowanie stanu końcowego nie jest jedynie aktem woli dowódcy, ale również efektem dużego wysiłku dowódcy w fazie przed podjęciem decyzji oraz zespołu ludzkiego - sztabu zaangażowanego w zbieranie danych. Nie jest to zadanie łatwe gdyż uwarunkowania prowadzenie działań bojowych zmieniają się i często ludzie nie mogą lub nie są w stanie za nimi nadążyć. Obszary rozwiązywania problemów taktycznych wciąż wkraczają w nowe wymiary i nie jest to tylko wymiar lądowy, powietrzny, morski ale również cybernetyczny, kosmiczny[57].

---

[57] M. Huzarski, *Zagadnienia taktyki wojsk lądowych*, wyd. Marszałek, Toruń 1999, s. 74.

Rozdział 2. ZAŁOŻENIA METODYCZNE, METODOLOGICZNE I PROCEDURALNE

2.1. PRZEDMIOT BADAŃ

Problematyka przygotowania i prowadzenia działań taktycznych była przedmiotem wielu opracowań o charakterze naukowym, dydaktycznym czy też publicystycznym. Dosyć znaczny dorobek wielu utytułowanych autorów wymaga, aby zespół badawczy w sposób jasny i precyzyjny zdeklarował swoje zamiary naukowe. Jest to nie tylko akceptowana i zalecana w środowisku naukowym formuła poprzedzania prac badawczych prezentacją zamiarów i sposobów rozwiązywania dostrzeżonych problemów, ale zezwala ona również niejako na poszerzanie refleksji naukowych przed opisem rozwiązań szczegółowych mieszczących się w ramach tematu. Kierując się pewnymi wątpliwościami zespół autorski, doszedł do wniosku, iż przed przedstawieniem konkretów związanymi z identyfikacją i opisem wyznaczników wykonania zadania bojowego, należy odnieść się do tej problematyki w sensie bardziej ogólnym, szerzej ustosunkować się do wybranych kwestii przyjętej procedury badawczej.

Już na samym początku należy rozważyć, czy opis zamiarów badawczych mieści się w naukoznawstwie[1], metodologii[2], metodyce[3] czy też w procedurze badawczej[4]. Bez trudu bowiem dostrzec można, iż wymieniana często nazwa „rozdział metodologiczny" nie oddaje istoty prezentowanych treści. W swoich zapowiedziach badawczych przedstawiamy pewne założenia, które stanowią podstawę - punkt wyjścia do dalszych wywodów i są niezwykle istotne dla poprawnej ich weryfikacji.

Kolejnym bardzo istotnym czynnikiem, z metodologicznego punktu widzenia, jest fakt, że problematyka identyfikacji i opisu wyznaczników wykonania zadań taktycznych jest obszarem bardzo złożonym, wieloaspektowym i interdyscyplinarnym. Obejmuje nie tylko zagadnienia wynikające z ogólnej teorii walki, ale również wiele szczegółowych rozwiązań mieszczących się w obszarze licznych specjalności naukowych takich, jak np. teoria zarządzania i kierowania. Nie wystarczą same rozważania natury ogólnej, bowiem coraz szybsze zmiany technologiczne, jakie zachodzą we współczesnym świecie, rozwój techniki, w tym także techniki bojowej, powodują na obecnym polu walki zmiany, wymagające nie tylko bardzo

---

[1] W ogólnym rozumieniu, naukoznawstwo obejmuje teorię i historię nauki, jest więc nauką o nauce.

[2] Metodologia nauk jest nauką o metodach naukowego badania.

[3] Metodyka jest to zbiór zasad i norm postępowania w danej nauce.

[4] Procedura badawcza to przyjęty sposób, tryb i przebieg postępowania.

szczegółowych rozwiązań z obszaru poszczególnych rodzajów wojsk, ale również konieczności stałej ich weryfikacji.

Pewna ilość, suma tych poszczególnych zmian powoduje powstanie nowej rzeczywistości, wywołującej potrzebę ponownej weryfikacji wybranych założeń, które leżą u podstaw ogólnej teorii problemu. Zmiany takie wywoływane są również przez doświadczenia wojenne, wnioski z działań wojsk w sytuacjach kryzysowych oraz z praktyki szkoleniowej wojsk.

Właśnie z taką sytuacją mamy do czynienia w przedstawianej pracy. Dostrzec można wiele zmian, które miały często jednostkową, bardzo specjalistyczną naturę. W swej istocie jednak ich synergiczny charakter spowodował potrzebę ponownego rozpatrzenia wybranych kwestii związanych z identyfikacją i opisem wyznaczników wykonania zadań taktycznych. Dostrzeżenie tych zmian, chęć dostosowania teorii i praktyki działań taktycznych do wymogów pola walki pierwszej połowy XXI wieku, legło u podstaw wznowienia przez zespół badaczy badań nad tą istotną problematyką.

Pragniemy również zaznaczyć, iż wieloletnie doświadczenie zespołu, opracowanie wielu prac o charakterze naukowo - badawczym[5], dydaktycznym[6] i publicystycznym[7] dało znaczące i merytoryczne podstawy, pozwalające oczekiwać interesujących i znaczących rezultatów prowadzonych rozważań, które w swej istocie pozwolą na dalszy rozwój i dostosowanie do aktualnych wymogów ogólnej teorii opisującej tę problematykę.

Takie podejście badaczy sugeruje jednak, iż w opracowaniu wiele przedstawianych kwestii ma nie tylko charakter wybiórczy, ale jest również często prezentowanych bez precyzyjnego naświetlania i rozwijania ogólnej teorii danego zagadnienia. Istotą opracowania jest przedstawienie nowego spojrzenia na te kwestie, a nie opisywanie po raz kolejny tych samych zjawisk. Dlatego autorzy, licząc się z profesjonalizmem swoich czytelników, ich merytoryczną wiedzą i doświadczeniem, pozwolili sobie na pewne skróty, przedstawiając tylko najbardziej istotne rezultaty swych dociekań i te ich obszary, które w wyniku zastosowania procedury badawczej przyniosły nowe rozwiązania czy też inne postrzeganie rozpatrywanych kwestii.

---

[5] Np.: A. Bujak, *Działania bojowe w terenie zurbanizowanym*, praca naukowo-badawcza pk. „Teren", AON, Warszawa 2003 r.; P. Paździorek, *Taktyka w ogólnej teorii walki*; praca naukowo-badawcza pk. Aspekt", AON, 2001r.

[6] Np.: A. Bujak, *Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO*, AON, Warszawa 2003r.;. P. Paździorek, *Wariantowanie użycia pododdziałów batalionu w walce*, AON, Warszawa 2000r

[7] Np.: A. Bujak, Wybrane *aspekty koncepcji działań połączonych w XXI w.*, Zeszyty Naukowe WSOWLąd 2(128) kwiecień -czerwiec 2003r.;.

Wróćmy jednak do przyjętej procedury badań. Zachodzące na przestrzeni ostatnich lat zmiany w samym postrzeganiu działań obronnych, ich roli i znaczeniu na współczesnym polu walki z jednej strony oraz zmiany w sposobach przygotowania i prowadzenia walki obronnej z drugiej - stworzyły zbiór kategorii empirycznych przyjętych za źródło naukowej refleksji.

Podstawowym czynnikiem, inicjującym proces konkretyzowania tematu i zakresu badań, było uświadomienie sobie problemów wynikających z potrzeb praktyki, w obszarze rozszerzającego się wykorzystania sił i środków szczebla taktycznego tak podczas walki obronnej, jak i samej jej organizacji. Przyjmując za podstawę utylitarny charakter podejmowanej problematyki, został sformułowany obszar poznawczy i określony aktualny stan rozwoju teorii opisywanego zagadnienia. W następnej kolejności ustalono zakres i wstępną koncepcję badań. Wychodząc z założenia, że wyłonione koncepcje i elementy nowatorskie będą oparte na dowodach logicznych, autorzy zdecydowali, że prace badawcze będą miały w podstawowym wymiarze charakter komparatystyczny[8].

Po zidentyfikowaniu przedmiotu badań i sformułowaniu głównych celów po-znawczych, zostały wytyczone kierunki badań, sformułowane hipotezy robocze i określone zadania badawcze. Osiągnięcie wytyczonych celów badań było możliwe dzięki metodycznemu postępowaniu i gromadzeniu faktów, umożliwiających analizę elementów składowych badanych zjawisk oraz wykrycie reguł mechanizmu przeobrażeń i sformułowanie uwarunkowań utylitarnego wykorzystania przedmiotu badań.

Przebieg procesu naukowego poznania był podporządkowany regułom i za-łożeniom gwarantującym jego zorganizowany charakter. Cechowała go wnikliwość, ostrożność w formułowaniu wniosków, zwartość i dążenie do praktycyzmu. Duży nacisk został również położony na wyeksponowanie elementów poznawczych opracowania.

Należy podkreślić, iż zdaniem autorów przyjęty w postępowaniu badawczym sposób działania opierał się na zastosowaniu optymalnie dobranych metod naukowych, traktowanych jako *„naukowo opracowane i sprawdzone sposoby poszukiwania prawdy, znajdowania odpowiedzi na pytania o charakterze naukowym”*[9]. Zastosowanie planowo zorganizowanej procedury badawczej pozwoliło na osiągnięcie wytyczonych celów.

---

[8] Komparatystyka - badania porównawcze; ustalenie zależności, pokrewieństw, analogii itp. Tokarski J. Słownik wyrazów obcych. PWN, Warszawa 1972, s. 372.

[9] Pięter J.: Zarys metodologii pracy naukowej, PWN, Warszawa 1975.

Przed dalszym przedstawieniem zamiarów badawczych, ich układu wraz z wyjaśnieniami przyjętej procedury, autorzy jeszcze raz pragną podkreślić, że zamysł przeprowadzenia badań obejmie problematykę o wyjątkowo złożonym charakterze.

2.2. Problemy badawcze

W wyniku wieloletniej pracy naukowo-badawczej, zwłaszcza studiowania różnych opracowań o charakterze naukowym, można dostrzec rosnące znaczenie dobrze formułowanych (stawianych) problemów badawczych. Powszechnie uznaną tendencją jest artykułowanie w pierwszej kolejności problemu (problemów) badawczego, bowiem istotą każdej pracy naukowej jest rozwiązanie problemu głównego i jeżeli istnieje taka potrzeba – także problemów szczegółowych.

Z takim podejściem koresponduje rozumienie (interpretacja) problemu naukowego w sensie ogólnym i metodologicznym. Definicje problemu naukowego w swej istocie są podobne. Jednak jako najbardziej odpowiednią do treści niniejszej pracy przyjęto (wg K. Borzęckiego) określenie ***problemu naukowego*** jako swoistego pytania, które zakłada pewną wiedzę w obrębie jakiegoś tematu. Problem naukowy spełnia rolę przewodnią całej pracy badawczej, określając granice pracy oraz wyznaczając metody pracy badawczej. Problemy naukowe mogą być bardziej lub mniej pojemne i odznaczać się różnym stopniem ogólności – od najbardziej ogólnych do bardzo szczegółowych, od szerokich do bardzo wąskich. W pracach badawczych ma się często do czynienia z ***problemem głównym*** i wynikającymi z niego problemami pochodnymi, szczegółowymi (problematyką).[10]

Bardzo istotne jest tu podkreślenie, że problem naukowy spełnia rolę przewodnią w całej pracy badawczej, ma więc pozycję o charakterze integrującym w układzie procedury badawczej.

Mając na uwadze określony wcześniej przedmiot badań, a także wyżej przedstawione rozważania metodologiczne, ***problem główny*** w niniejszej pracy został wyrażony w postaci następującego pytania:

Jakie wyznaczniki, w jaki sposób i w jakim stopniu determinują wykonanie zdań taktycznych zarówno w ich narodowym, międzynarodowym, jak i sojuszniczym wymiarze?

Przytoczona wcześniej definicja problemu naukowego przewiduje możliwość generowania problemów pochodnych (szczegółowych) z problemu głównego. Taką potrzebę

---

[10] K. Borzęcki, *Leksykon podręczny*, Olsztyn 1994, s. 168.

dostrzegamy także w tym opracowaniu. Problemy szczegółowe wyrażone zostały w postaci kolejnych pytań:

1. *Jak należy identyfikować problem „wyznaczników wykonania zadań taktycznych" na tle ogólnej teorii walki?*
   - *Co należy rozumieć pod pojęciem „wyznaczniki wykonania zadań taktycznych" i jakie inne terminy należy kojarzyć z tym pojęciem?*
   - *Jakie są inne kategorie związane z tym terminem i w jakiej są zależności?*
   - *W jakich obszarach przygotowania i prowadzenia działań taktycznych występują wyznaczniki?*
   - *Jaka jest ogólna teoria opisująca tzw. stan końcowy (End state)?*
2. *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych będą generowane w sytuacji prowadzenia działań obronnych w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki?*
   - *Jakie są ogólne, a jednocześnie swoiste, wyznaczniki wykonania zdań taktycznych w działaniach obronnych?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych definiowane są w trakcie przygotowania działań obronnych?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych występują w trakcie prowadzenia działań obronnych?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych, opisujące tzw. stan końcowy (End state), występują w działaniach obronnych?*
3. *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych będą generowane w sytuacji prowadzenia działań zaczepnych w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki?*
   - *Jakie są ogólne, a jednocześnie swoiste, wyznaczniki wykonania zdań taktycznych w działaniach zaczepnych?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych definiowane są w trakcie przygotowania działań zaczepnych?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych występują w trakcie prowadzenia działań zaczepnych?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych, opisujące tzw. stan końcowy (End state), występują w działaniach zaczepnych?*

4. *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych będą generowane w sytuacji prowadzenia działań opóźniających w obecnych i perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki?*
   - *Jakie są ogólne, a jednocześnie swoiste, wyznaczniki wykonania zdań taktycznych w działaniach opóźniających?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych definiowane są w trakcie przygotowania działań opóźniających?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych występują w trakcie prowadzenia działań opóźniających?*
   - *Jakie wyznaczniki wykonania zdań taktycznych, opisujące tzw. stan końcowy (End state), występują w działaniach opóźniających?*

Wyrażone wyżej problemy szczegółowe, wyprowadzone z problemu głównego, obejmują w ocenie autorów zasadnicze kwestie związane z problematyką mieszczącą się w teorii działań taktycznych. Stąd uzyskanie naukowo uzasadnionych odpowiedzi na tak ujęte pytania powinno stworzyć odpowiednie warunki, zapewniające rozwiązanie problemu głównego. Tak sformułowane problemy ukierunkowały proces badawczy i poszczególne fazy rozwiązywania problemów. Ponadto, przy tak zaprojektowanym podejściu i zakładanym uzyskaniu wiarygodnych rezultatów badań, można oczekiwać, że wykonane opracowanie będzie materiałem logicznie uporządkowanym, stanowiącym wartościową pozycją teoretyczną mieszczącą się w specjalności - taktyka.

2.3. Cele badawcze

Wojskowe badania naukowe prowadzą do formułowania zasad, praw, prawidłowości i hipotez, które opisują, wyjaśniają oraz pozwalają przewidywać zjawiska zachodzące w czasie walki zbrojnej. Jednym z istotnych obszarów badawczych jest identyfikacja wyznaczników wykonania zadań taktycznych, a ściślej poszukiwanie zależności pomiędzy właściwościowym ich doborem a skutecznymi działaniami sił zbrojnych. Wynika to z faktu, iż jednym z podstawowych warunków uzyskania sukcesu we współczesnych działaniach taktycznych jest umiejętność dostrzeżenia, odpowiedniego zinterpretowania i właściwego wykorzystania wszelkich czynników warunkujących działanie wojsk w obecnych i perspektywicznych warunkach pola walki. Pogłębienie wiedzy w tym zakresie, zwiększenie jej obiektywności pozwoli więc lepiej przewidywać i racjonalniej planować działania bojowe pododdziałów, oddziałów czy związków taktycznych.

Po tym krótkim wstępie, zachowując konsekwencję w odniesieniu do wcześniejszych konkluzji i zapowiedzianych zamiarów proceduralnych, przechodzimy do określenia celów badawczych.

W naukach wojskowych, zwłaszcza w odniesieniu do sztuki wojennej, za ważne uznawane są cele poznawcze i praktyczne. W osiąganiu celów poznawczych dążymy do tworzenia opracowań teoretycznych naukowo uzasadnionych. Mają być to zatem opracowania, których treści są zbiorem rezultatów badań odpowiednio ułożonych, wg przyjmowanych kryteriów, a także z uwzględnieniem wymagań chronologii, spójności i logicznego wynikania. Przy takim podejściu do celów badawczych niniejszej pracy wskazane jest, aby określić cel poznawczy i użytkowy.

Mając na uwadze przedstawione już refleksje oraz wskazaną we wstępie potrzebę dalszej eksploracji problematyki związanej z obecnymi i perspektywicznymi uwarunkowaniami identyfikacji wyznaczników wykonania zadań taktycznych, sformułowano **cel główny** badań:

Ustalenie sposobów doboru wyznaczników wykonania zadań taktycznych w toku przygotowania i prowadzenia działań w obecnych oraz perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki, których realizacja gwarantować będzie wykonanie postawionych zadań i w konsekwencji wskazanie zmian, jakich należy dokonać w ogólnej teorii tego problemu.

Celem pracy w sensie poznawczym było: ***zbadanie i ustalenie sposobów doboru wyznaczników wykonania zadań taktycznych w toku przygotowania i prowadzenia działań w obecnych oraz perspektywicznych uwarunkowaniach pola walki, których realizacja gwarantować będzie wykonanie postawionych zadań, zarówno w narodowym, jak i w sojuszniczym układzie***. Tym samym wyniki tych badań wzbogacają ogólną teorię taktyki o przystającą do wymogów współczesnego i perspektywicznego pola walki, koncepcję doboru wyznaczników wykonania zadań taktycznych w operacjach realizowanych w różnych uwarunkowaniach.

Natomiast w sensie praktycznym, chodziło o opracowanie wskazań i zaleceń odnoszących się do praktycznego przygotowania sił wojsk lądowych do efektywnej realizacji otrzymanych zadań w sytuacji prowadzenia działań taktycznych poprzez wprowadzenie ***zmian, jakich należało dokonać w ogólnej teorii tego problemu***. Celem praktycznym pracy jest, więc *przedstawienie, empirycznie sprawdzonej wiedzy obejmującej wyznaczanie tych wyznaczników wykonania zadań w działaniach taktycznych w różnych uwarunkowaniach, która może być twórczo wykorzystywana w procesie dydaktycznym uczelni wojskowych, szkolenia dowództw, sztabów i wojsk, jak i w rzeczywistych sytuacjach pola walki*

Powyższe treści mające charakter bezpośrednich odniesień do problematyki niniejszej pracy mogą przyczyniać się także do generowania refleksji naukowych o większym stopniu ogólności.

2.4. HIPOTEZY

Sam termin „hipoteza" jest to naukowe przypuszczenie, co do istnienia lub nieobecności danej rzeczy lub zjawiska w określonym miejscu i czasie oraz co do związku danych zjawisk z innymi[11]. W innym ujęciu jest to tymczasowe przypuszczenie mające ułatwić naukowe wyjaśnienie zjawiska lub założenie oparte na prawdopodobieństwie, które wymaga sprawdzenia. W pracach badawczych i promocyjnych mieszczących się w dziedzinie nauk wojskowych spotykamy różne podejścia przy interpretacji istoty hipotezy, podziału hipotez oraz w zakresie ich formułowania. Wykorzystywana jest tu wiedza interdyscyplinarna, a także własny dorobek naukowy. Spotykamy się z różnymi terminami określającymi hipotezy. Wymienić tu można np. hipotezę roboczą, wstępną hipotezę, hipotezę ogólną i szczegółową oraz hipotezę naukową.

Nas na tym etapie przedstawiania procedury badawczej interesują hipotezy robocze. Hipotezy nazywane roboczymi, wstępnymi, czy też niekiedy ogólnymi formułowane są przed rozpoczęciem badań. Powinny być zbudowane w oparciu o dotychczasowy stan wiedzy na interesujący nas temat. Hipoteza robocza może być jedna lub można przyjąć wariant złożony z hipotezy roboczej głównej i hipotez szczegółowych.

Po przeprowadzeniu procesu badawczego i opracowaniu wyników badań istnieją podstawy do sformułowania hipotezy naukowej, która powinna mieć wartość teoretyczną.

Wracając do problematyki będącej w tej pracy przedmiotem naszego zainteresowania. W wyniku analiz wybrany został wariant jednej rozbudowanej hipotezy roboczej określającej przypuszczenia, co do istoty zmian w teorii przygotowania i prowadzenia działań obronnych.

Zgromadzone doświadczenia i rezultaty badań wstępnych pozwoliły na sformułowanie następujących hipotez:

Na podstawie obecnego stanu wiedzy obejmującej problematykę przygotowania i prowadzenia działań taktycznych, a także zmieniających się uwarunkowań oddziaływujących na nią stwierdzamy, że istnieje wiele przyczyn i przesłanek, aby dokonać wieloaspektowej analizy i oceny wyznaczników wykonania zdań taktycznych.

---

[11] J. Pieter, *Zarys metodologii pracy naukowej*, Warszawa 1975, s. 61.

Należy przypuszczać, iż niezwykle ważna jest nie tylko identyfikacja samych wyznaczników, ale równie istotne jest precyzyjne określenie ich znaczenia w procesie przygotowania i prowadzenia działań taktycznych oraz określenia prognozy zmian w tym obszarze.

W kształtowaniu teorii opisującej problematykę wyznaczników wykonania zadań taktycznych trzeba uwzględniać doświadczenia historyczne i tam gdzie jest to możliwe, twórczo je wykorzystywać.

Wyznaczniki wykonania zadań taktycznych pomagają w precyzyjnym ustaleniu jak działać, określają uwarunkowania odniesienia sukcesu wskazują również niebezpieczeństwa związane z możliwością poniesienia porażki. Sądzić należy, iż w trakcie prowadzenia działań taktycznych ich zasadniczym zadaniem będzie wskazanie uwarunkowań, jakie muszą zostać spełnione w celu realizacji zadań etapowych oraz wskazanie czy został osiągnięty założony stan końcowy.

Należy przypuszczać, że dobór wyznaczników wykonania zadań taktycznych uzależniony jest i będzie od zagrożeń, możliwości potencjałów bojowych, przyjmowanych wariantów rozgrywania walk oraz układu realizacji zadań (narodowy, sojuszniczy, koalicyjny). Każdorazowa odmienność uwarunkowań prowadzenia działań taktycznych stwarzać będzie stosowne trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad definiowania tych wyznaczników.

Stale rosnąca rola informacji wymaga innego podejścia do wielu kwestii związanych z doborem wyznaczników wykonania zadań taktycznych, szczególnie istotne jest nowe, niekonwencjonalne podejście do tej problematyki. Bowiem współczesne i perspektywiczne uwarunkowania, szczególnie asymetryczne zagrożenia, sieciocentryczne koncepcje (NCW)[12] *wymagają innego bardziej precyzyjnego podejścia do problemu doboru wyznaczników wykonania zadań taktycznych.*

W formułowaniu przedstawionych założeń hipotetycznych wykorzystano dotychczasowy dorobek, wiedzę i doświadczenia członków zespołu.

W grupie hipotetycznych przewidywań, na pograniczu koncepcji i wizji, są kierunki zmian w teorii działań taktycznych. W tej sytuacji wskazany jest podział na bliższe i dalsze horyzonty czasowe. Pierwsze podyktowane są realnymi możliwościami (ograniczeniami) zmian i obowiązkami wynikającymi ze zobowiązań wobec partnerów Sojuszu. Natomiast w dalszej

---

[12] NCW - Network Centric Warfare

perspektywie czasowej (po 2020 roku) można prognozować diametralne zmiany w odniesieniu do teorii walki obronnej. Znaczący rozmiar możliwych zmian wynika chociażby z trudnego do przewidzenia coraz szybszego postępu technicznego i naukowego, który to w istotny sposób zadecyduje o przyszłym kształcie interesującej nas problematyki.

2.5. KONCEPCJA BADAŃ I ICH PRZEBIEG

Stosownie do przedstawionych wcześniej problemów, celów i hipotez dobrane zostały metody i narzędzia badawcze. Ich dobór podyktowany był dążeniem do uzyskania wartościowego materiału badawczego, na możliwie najwyższym poziomie wiarygodności naukowej.

Przyjęte problemy badawcze były rozwiązywane przez skoncentrowanie uwagi na dotychczasowych doświadczeniach z działań taktycznych, ocenie sposobów przygotowania do tych działań oraz ogólnej teorii zawartej w oficjalnych dokumentach narodowych i sojuszniczych.

Szczególną uwagę zwrócono na wyniki z przeprowadzonych doświadczeń i ćwiczeń oraz rezultaty programów badawczych. W tym zakresie były brane pod uwagę:

- Dokumenty normatywne NATO, regulaminy i instrukcje wydawane przez dowództwo NATO oraz kraje członkowskie tej organizacji;
- Opublikowane wyniki badań i dociekań;
- Podręczniki, instrukcje, materiały informacyjne i publikacje naukowe zawierające doświadczenia z przeprowadzonych ćwiczeń i szkoleń;
- Opisy zawarte w periodykach i opracowaniach specjalistycznych oraz w Internecie;
- Wyniki prac koncepcyjnych prowadzonych w MON, Dowództwie WLąd i Akademii Obrony Narodowej, poświęconych różnym aspektom prowadzenia przyszłych działań bojowych a w szczególności problemom prowadzenia działań obronnych.

Proces badawczy obejmował trzy etapy. Etap wstępny zawierał ustalenie zakresu, przedmiotu i celów badań, formułowanie wstępnych hipotez oraz niezbędnych do ich weryfikacji założeń badawczych. Z kolei drugi etap zawierał badania zasadnicze. Były one ukierunkowane na ustalenie podstawowych determinantów prowadzenia działań obronnych w obecnych i perspektywicznych warunkach. Natomiast etap końcowy sprowadzał się do weryfikacji uzyskanych wyników, korygowania wniosków i redagowania pracy (rys. 3).

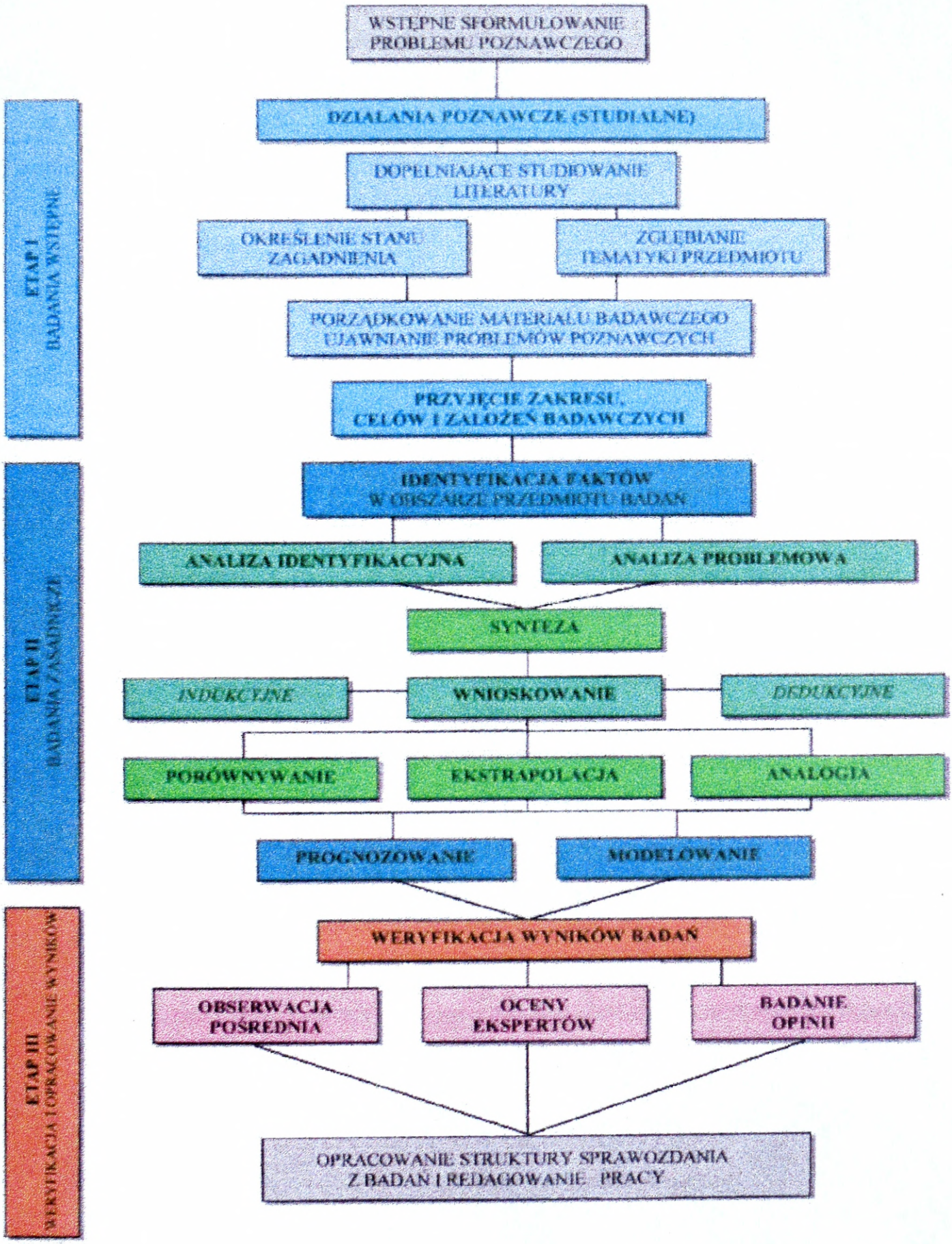

Rys. 3. Zasadnicze etapy i elementy procesu badawczego

Źródło: Opracowanie własne.

Ze względu na charakter pracy, w szerokim zakresie wykorzystywane były metody teoretyczne. Wymagane tu było prowadzenie analiz porównawczych między zidentyfikowanym obecnym stanem wiedzy taktycznej obejmującej problematykę przygotowania i prowadzenia działań taktycznych, a możliwymi kierunkami jej rozwoju. Porównań wymagały też osiągnięcia innych armii w interesujących nas zakresach wiedzy taktycznej. Zastosowano też elementy interpolacji, modelowania i symulacji rozwoju działań obronnych.

Terenem badań była Akademia Obrony Narodowej, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych a także wybrane szefostwa Dowództwa Wojsk Lądowych oraz dowództwa jednostek wojskowych.

2.6. METODY, TECHNIKI I NARZĘDZIA BADAWCZE

Pojęcie metody nie jest jednoznacznie rozumiane. Nowak S. pod pojęciem metody badawcze, rozumie: *pewne typowe i powtarzalne sposoby zbierania, analizy i interpretacji danych empirycznych, służące do uzyskania maksymalnie zasadnych odpowiedzi na pytania problematyki badawczej*[13]. Z kolei Kamiński metodą nazywa również *(...) sam tok operacji przy stawianiu zagadnień, ich rozwiązywaniu oraz uzasadnianiu i systematyzowaniu odpowiedzi, bądź także zespół przyjętych jako ramy lub wytyczne badania (...)*[14]. Z powyżej przytoczonych definicji wynika, że metoda badań jest to sposób *podejścia oraz całokształt operacji powtarzających się, które prowadzą do zdobycia informacji o rzeczywistości, do rozwiązania określonego problemu*[15].

Zaprezentowane wcześniej treści głównego i szczegółowych problemów badawczych, a także założone do osiągnięcia cele, wskazywały na potrzebę zastosowania wielu, zarówno teoretycznych, jak i empirycznych metod badawczych.

Metody teoretyczne: analiza i synteza, porównywanie, analogia i uogólnianie oraz indukcja i redukcja. Pozwoliły one na sformułowanie szeregu wniosków, zbadanie ich przydatności w aktualnych realiach oraz wyselekcjonowanie zasadniczych treści uzyskanych rezultatów badawczych, obejmujących również przesłanki do formułowania wniosków dotyczących przygotowania i prowadzenia działań bojowych w terenie zabudowanym w przyszłych operacjach.

---

[13] Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 1985, s. 46.
[14] Kamiński S., *Nauka i metoda*, Lublin 1992, s. 202.
[15] Bańka W., *Wstęp do metodologii badań społecznych w wojsku*, Warszawa 1986, s. 138.

Metody empiryczne: obserwacja naukowa, badanie sądów i modelowanie. Posłużyły one do zebrania wartościowego, dla problematyki pracy, materiału empirycznego, który wykorzystano w zakresie weryfikacji projektowanych rozwiązań, dając podstawę do dokonywania ocen i uogólnień kończonych wnioskami.

Z uwagi na aspekt prognozowania, znaczącym dla badań było również, zastosowanie metod innowacyjnych, przede wszystkim w postaci *procedur heurystycznych.*

Podczas prowadzonych badań korzystano z różnorodnych **technik i narzędzi badawczych**. Przez ***techniki badań*** należy rozumieć kompleks sposobów zbierania materiału naukowego (danych) opartych na wytycznych prakseologicznych. Są to konkretne czynności i wskazówki posługiwania się określonymi środkami badawczymi. Wiele z nich może znaleźć zastosowanie w różnych metodach. Techniki badań to swoisty rodzaj instrukcji, która określa np. jak prowadzić ankietowanie, wywiad, testowanie itp., a zatem są to sposoby zdobywania szczegółowych informacji o przedmiocie badań[16]. Natomiast ***narzędzia badawcze*** to różnorodne środki techniczne i dokumenty stosowane w badaniach, np. magnetofon, kamera video, aparat fotograficzny, kwestionariusz ankiety, arkusz obserwacji itp.

Podczas prowadzenia badań wykorzystano następujące **techniki badań:**

Technika analizy dokumentów – każdy dokument, rozpatrywany za pomocą tego rodzaju techniki, posiada dla badacza wartość niepowtarzalną. Stara się on znaleźć w nim zwłaszcza odzwierciedlenie indywidualnych właściwości charaktery-stycznych dla analizowanego wytworu i jego twórcy. Czyniono tak, polegając przeważnie na własnej intuicji i wyczuciu. Stąd też technika ta ma wyraźnie subiektywny charakter. Polega głównie na dowolnej interpretacji danego dokumentu przez poszczególnego badacza. Fakt ten znacznie utrudnia, a niekiedy wręcz uniemożliwia wszelkie intersubiektywne sprawdzanie końcowego wyniku przeprowadzonej interpretacji (analizy)[17]. Z punktu widzenia zakresu badania dokumentu uznaje się, że ma ona charakter wewnętrzny i zewnętrzny[18]. Analiza wewnętrzna polega na dokładnym poznaniu treści dokumentu, właściwym ich rozumieniu i wyjaśnieniu, w tym także na wyodrębnieniu z kontekstu składników pierwszoplanowych, myśli przewodnich i istniejących między nimi wzajemnych więzi. Warto podkreślić, że jest to najbardziej istotny rodzaj analizy pozwalający uzyskać badaczowi wymierne rezultaty badawcze. Z kolei analiza zewnętrzna dokumentu jest uzupełnieniem analizy wewnętrznej. Polega ona na ustaleniu czasu, warunków i okoliczności,

---

[16] C. Lewicki, *Zbiór zadań ze statystyki dla pedagogów*, Rzeszów 1996, s. 139.

[17] Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych*, Warszawa 1978, s. 237-240.

[18] Zaczyński Z., *Praca badawcza nauczyciela*, Warszawa 1968, s. 176.

w jakich powstał dokument, a także jego identyfikacji z autorem i adresatem, dla którego został sporządzony, czy też ewentualnego jego wpływu, jaki wywarł na bieg określonych wydarzeń[19].

Techniki obserwacyjne – do tego typu technik zaliczamy zarówno obserwację uczestniczącą[20],w której badacz aktywnie uczestniczy w procesach i zjawiskach podlegających badaniu, jak i otwartą, gdzie z kolei dokonuje się obserwacji, pozostając na zewnątrz rozgrywanych wydarzeń. Sprawą zasadniczą w posługiwaniu się techniką obserwacyjną jest umiejętność rozumienia tego, co jawi się uszom i oczom badacza[21].

Techniki oparte na wzajemnym komunikowaniu się badacza z respondentami – do tego typu technik zaliczamy wszystkie formy wywiadu, ankiety oraz sposoby zdobywania pisemnych niestandardowych wypowiedzi. Techniki te ze względu na rodzaj pośrednictwa między badaczem a respondentem możemy podzielić na:

- ***pośrednie*** – zalicza się do nich różne formy ankiet i sposoby zdobywania niestandardowych wypowiedzi. Zaletą tych technik jest to, że zachowania respondenta nie są modyfikowane obecnością osoby drugiej. Wadą zaś, że badacz nie ma możliwości ustalenia, w jakich warunkach odbywało się udzielanie informacji (np. czy nie było wpływu osób trzecich).
- ***bezpośrednie*** – w ich zakres wchodzą wszelkie odmiany wywiadu. Pozwalają one uniknąć wad technik opartych na pośrednim komunikowaniu się, ale sprzyjają pojawieniu się niebezpieczeństwa wpływu ankietera (badacza) na rodzaj uzyskiwanych informacji.

Powyżej wymienione metody, techniki i narzędzia badawcze zastosowane zostały w różnych etapach procedury badawczej, w zakresie stosownym do charakteru rozpatrywanego problemu.

2.6.1. Zmienne i wskaźniki

W metodologii za ***zmienne*** zwykło się uważać cechy charakterystyczne wywołujące zdarzenia (zdarzenie), przy czym zachodzą one w określonych warunkach i posiadają określone cechy wywołujące je, towarzyszące im i spowodowane przez nie. T. Pilch definiuje je w sposób następujący: *W sumie, to, co daje się zaobserwować w każdym zdarzeniu lub zjawisku – to kilka*

---

[19] Zaczyński Z., *Praca badawcza*...op. cit.,, s. 177.
[20] Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1998, s. 78.
[21] Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych*, Olsztyn 1995, s. 45-46.

podstawowych cech konstytutywnych dla danego zdarzenia, które przyjęło się w metodologii nazywać zmiennymi (...) Ustalenie i rejestracja zmiennych w badaniach jakiegoś zdarzenia czy procesu oznacza decyzję, pod jakim względem będziemy badać zdarzenie lub proces[22].

Zmienna zależna to zmienna, której zmiany są skutkiem oddziaływania zmiennych niezależnych. *Zmienna niezależna* jest zmienną, której zmiany nie zależą od zespołu innych zmiennych występujących w danym zbiorze[23]. Badając wyspecyfikowany problem należy wybrać i nazwać cechy (zmienne), które tworzą i składają się na określone zjawisko. Te zmienne muszą być empirycznie poznawane, mierzone, liczone i opisywane. Ustalenie i rejestracja zmiennych w badaniach oznacza jednocześnie decyzję, pod jakim względem dane zdarzenie lub proces będzie badane. Przyjęte przez badacza zmienne nadają badaniom kierunek oraz określają ich cel.

Aby komunikatywnie opisać zmienne, ilościowe lub jakościowe, autorzy w niniejszym opracowaniu posłużyli się określonymi wartościami opisowymi, zwanymi *wskaźnikami*. *Wskaźnik* – to pewna cecha, zdarzenie lub zjawisko na podstawie, którego wnioskujemy z różnym prawdopodobieństwem, iż zachodzi zjawisko, które nas interesuje.

Stosownie do przedstawionych podstaw teoretycznych proces określenia zmiennych i wskaźników w interesującej nas problematyce określania wyznaczników działań taktycznych zapoczątkowany został identyfikacją przedsięwzięć w trakcie, której ta problematyka będzie występować. Po zidentyfikowaniu tych zadań, autorzy musieli rozstrzygnąć problem: *czy istnieje możliwość określenia zmiennych i wskaźników w procesie identyfikacji wyznaczników wykonania zadań taktycznych*? Wstępne oceny potwierdziły taką możliwość i potrzebę, gdyż zależy nam przede wszystkim na określeniu kierunków i istoty zmian. Ze względu na charakter rozwiązywanego problemu, określane zmienne wyrażane mogą być głównie pod względem jakościowym.

Biorąc pod uwagę przedmiot badań oraz przyjęte hipotezy badawcze, jako *zmienną niezależną* przyjęliśmy cele i zadania realizowane w walce przez jednostki Sił Lądowych oraz warunki, w jakich będą one je realizować. Z kolei do *zmiennych zależnych* w odniesieniu do całości badanej problematyki należy zaliczyć:

---

[22] Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych*, op. cit., s. 31.

[23] W opisie teoretycznym wykorzystano następujące źródła: T. Pilch, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 1995, s. 31-35; T. Majewski, *Czynniki racjonalizujące ocenianie osiągnięć kadetów w nauczaniu – uczeniu się przedmiotów wojskowych*, Warszawa 1998, s. 63-66; B. Szulc i inni, *Pomiar motywacji studentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych*, Warszawa 2000, s. 25-27; K. Borzęcki, Leksykon podręczny, Olsztyn 1994, s. 29.

- skład organizacyjny i wyposażenie pododdziałów, oddziałów, wojsk przeznaczonych do prowadzenia działań obronnych;
- sposoby przygotowania pododdziałów, oddziałów, zgrupowań taktycznych wojsk lądowych do udziału w walce;.
- formy i sposoby prowadzenia działań taktycznych.

Wskaźnikami w niniejszej pracy będą *wskaźniki empiryczne*. Służą one do opisu (oceny), lub uznania zmiennych za istniejące na podstawie empirycznej obserwacji cząstkowej. W naszym przypadku grupy wskaźników decydują np. o zakwalifikowaniu do określonego etapu – przygotowania czy też prowadzenia działań taktycznych. Takie cechy jak: skala danego zjawiska, jego ewolucja możliwe kierunki przemian są wskaźnikami określającymi zmienne.

Stąd zamiarem autorów jest dokonywanie analiz i ocen występujących zmiennych przez odpowiedni dobór wskaźników, które pozwolą na wyprowadzenie wniosków o możliwie najwyższym poziomie prawdopodobieństwa.

Rozdział 3. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ TAKTYCZNYCH W DZIAŁANIACH OBRONNYCH

Podejmowane przez szerokie zespoły naukowe próby dostosowywania i aktualizacji teorii do praktyki wskazują, że często nawet najbardziej futurystyczne koncepcje i wizje walki stają się w szybkim tempie rzeczywistością. Świat podlega nieustannej ewolucji. Zmiany społeczne, ekonomiczne, polityczne, naukowo-techniczne i militarne dokonują się coraz szybciej i szybciej.

Wzrastają możliwości wojsk, pojawiają się zjawiska, które w znaczący sposób oddziaływają na prowadzenie walki zbrojnej. Koniec XX wieku, w szczególności pierwsze lata nowego tysiąclecia w sposób dobitny ukazały potrzebę weryfikacji i stworzenia nowych koncepcji, adekwatnych do wyzwań i prognoz. Dwie wojny w rejonie Zatoki Perskiej, operacje militarne w Afganistanie i udział sił NATO w powstrzymaniu wojny o Kosowo ujawniło nowe, często skrzętnie dotąd skrywane, technologiczne możliwości wojsk.

Konsekwencją tych działań są nowe, na miarę obecnych czasów rozwiązania w wielu dziedzinach sztuki wojennej. Znaczące zmiany zachodzą na najniższym poziomie, w taktyce wojsk lądowych. Wojska Lądowe, podobnie jak całe Siły Zbrojne zmniejszają się i reorganizują[1], a jednocześnie muszą być przygotowane do realizacji różnych zadań militarnych i niemilitarnych. Spektrum zadań militarnych, które miało wymiar narodowy i sojuszniczy zostało zwiększone o nowe zadania wynikające z potrzeb przeorientowania się Sojuszu Północnoatlantyckiego do nowych wyzwań, potrzeb i realiów XXI. Wydarzenia z 11-go września 2001 roku stały się punktem zwrotnym w dotychczasowym pojmowaniu udziału NATO i państw członkowskich w utrzymaniu stabilności i bezpieczeństwa na Świecie.

Funkcjonowanie naszych Sił Zbrojnych w strukturach sojuszniczych, uczestnictwo w różnych ćwiczeniach zarówno w układzie narodowym, jak i sojuszniczym pozwoliło na dokonywanie kolejnych ocen i analiz wpływu wielu czynników i uwarunkowań na zmieniającą się teorię działań obronnych.

W niniejszej rozdziale wysiłek badawczy skoncentrowano na charakterystyce aktualnych i przyszłych sposobów przygotowania oraz prowadzenia działań obronnych w kontekście wyznaczników wykonywania zadań taktycznych.

---

[1] Zgodnie z Programem Przebudowy i Modernizacji Technicznej Sił Zbrojnych RP w latach 2001-2006 mają być zbudowane struktury obejmujące m.in. cztery dywizje ogólnowojskowe (w tym jedną w składzie Wielonarodowego Korpusu „Północny – Wschód") i cztery samodzielne brygady ogólnowojskowe.

3.1. WYBRANE ZAGADNIENIA PRZYGOTOWANIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH

Na podstawie wniosków z przeprowadzonych analiz i ocen praktycznej działalności wojsk, jak i treści opracowań teoretycznych można stwierdzić, że wzrost możliwości bojowych wojsk wyposażanych w coraz nowocześniejszy sprzęt, w tym szczególnie systematyczne włączanie się elektronicznego wymiaru na szczeblach taktycznych, przyczynia się do zasadniczych przeobrażeń teoretycznych i praktycznych rozwiązań funkcjonujących w obronie. Powietrzno-lądowy charakter staje się nieodzownym składnikiem działań szczebla nie tylko operacyjnego, ale przede wszystkim taktycznego. Powszechnym zjawiskiem będą walki prowadzone na samodzielnych kierunkach przy otwartych skrzydłach, często bez sąsiadów. Dynamizm, niejasność sytuacji, duże wymagania w zakresie manewrowości wzmagać będą potrzeby w zakresie skutecznego koordynowania i synchronizowania działań. Nieodzownym składnikiem powietrzno-lądowego natarcia prowadzonego przez przeciwnika, staje się wykorzystanie elektronicznego wymiaru, nie tylko do rozpoznania i zakłócania, ale również destrukcyjnego oddziaływania na system dowodzenia i naprowadzania pocisków na cel.

3.1.1. Cele i zasady prowadzenia działań obronnych

Każde zorganizowane działanie ma określony cel, do którego dąży organizacja, a taką są niewątpliwie wojska lądowe. W sytuacji wojska, cele działania osiągane są w specyficznych uwarunkowaniach kooperacji negatywnej i sprzecznościach, jakimi charakteryzuje się walka zbrojna.

W interesującym nas znaczeniu cel jest to określony przedmiotowo i podmiotowo, przyszły, pożądany stan lub rezultat działania wojsk (jednostki wojskowej), możliwy i przewidziany do osiągnięcia w terminie lub okresie mieszczącym się w przedziale czasu objętym planowaniem.

W kontekście wyznaczników cele określają **Co**?, **Kto**?, **Kiedy**? ma osiągnąć. Jednocześnie precyzują przedmiot dążeń, pożądany stan lub rezultat pod względem cech jakościowych (rodzajów) i ilościowych, określają termin lub okres zaistnienia pożądanego stanu lub rezultatu oraz wskazują na przedmiot celowych działań (obiekt, jednostkę, ugrupowanie), który ten stan lub rezultat ma osiągnąć.[2]

---

[2] Metody i treść pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia wojsk lądowych, Warszawa 2000, s. 10.

Doświadczenia ostatnich lat dowodzą, że zmieniające się uwarunkowania prowadzenia działań zbrojnych implikują coraz szersze zmiany w zasadach działania związków taktycznych i oddziałów. Konsekwencje rozwoju naukowo-technicznego, informatycznego, a przede wszystkim wprowadzanie do wojsk coraz nowocześniejszych środków walki mają swoje odzwierciedlenie w teorii i praktyce obrony.

Przeprowadzone analizy wskazują, że pomimo zmian w sposobach prowadzenia walki, w polskiej sztuce wojennej obronę traktuje się jako działania podstawowe, o charakterze zamierzonym lub wymuszonym. Stosownie do tego przyjmuje się, że cel obrony jest niezmienny. **Uniemożliwienie przeciwnikowi opanowania bronionego terenu, odparcie uderzeń przeciwnika, rozbicie jego zgrupowań uderzeniowych, a przez to załamanie natarcia i stworzenie tym samym warunków do działań zaczepnych.**

Zasadnicze cele obrony stanowią podstawę do dalszego rozwijania i formułowania zadań i sposobów ich realizacji.

Analiza literatury dotyczącej problematyki działań obronnych wskazuje, że identyfikowanie celów obrony może być również dokonane w wymiarze: rzeczowym, przestrzennym i czasowym. Dodatkowo czynnikiem warunkującym osiągnięcie celów obrony jest również sytuacja operacyjno-taktyczna. Stosownie do tego celem obrony może być:[3]

- **w wymiarze rzeczowym** – zadanie przeciwnikowi maksymalnie dużych strat, aby pozbawić go możliwości kontynuowania działań zaczepnych i stworzyć warunki do rozbicia przeciwnika przy jak najmniejszych stratach własnych;
- **w wymiarze przestrzennym** – utrzymanie jak największej części bronionego obszaru, zapewniając jednocześnie warunki do odzyskania utraconych rejonów i odtworzenia pierwotnego położenia;
- **w wymiarze czasowym** – zyskanie czasu niezbędnego do stworzenia zgrupowań uderzeniowych przeznaczonych do wykonania zwrotu zaczepnego lub przejścia do przeciwuderzenia.

Przeprowadzone analizy powyższych celów wskazują, że uzupełnione są one pewnym komentarzem rozszerzającym i wyjaśniającym w sposób bardziej szczegółowy przedstawione wcześniej cele obrony. Warto również w tym miejscu zaznaczyć, że wobec malejących ilości związków taktycznych Sił Zbrojnych Polski, a przede wszystkim fundamentów istnienia i funkcjonowania Sojuszu Północnoatlantyckiego cele obrony nabierają nowego wymiaru.

---

[3] Taktyka ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa 2001, s. 46.

Kolektywna obrona, wsparcie przez siły sojusznicze kraju broniącego się przed agresją lub udział związków taktycznych w obronie napadniętego państwa członkowskiego NATO modyfikują w pewien sposób osiągnięcie założonych celów obrony nie zmieniając ich istoty. Dodatkowym czynnikiem stają się również nowe zadania, poza artykułem piątym, które mogą być realizowane przez wojska państw Sojuszu, w tym wydzielone jednostki wojsk lądowych RP.

Analiza porównawcza wybranych dokumentów normatywnych państw członkowskich Sojuszu, wskazuje, że najbardziej lapidarne cele obrony zawarte są w regulaminie HDv 100/100 Bundeswehry (por. tabelę 1).

Tabela 1. Porównanie celów obrony zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO

ATP-35(B)	**ATP 3.2 Taktyczna publikacja sojusznicza**	**FM 100-5 Działania wojsk lądowych USArmii**	**Regulamin dowodzenia Bundeswehry HDv 100/100**
➢ obniżenie możliwości zaczepnych przeciwnika i spowodowanie fiaska jego natarcia; ➢ utrzymanie poprzednio określonego rejonu i zapobieganie przełamaniu się przeciwnika przez niego; ➢ uzyskanie czasu; ➢ umożliwienie koncentratcji wojsk własnych w innym miejscu; ➢ zmuszenie przeciwnika do koncentracji, przez co staje się on bardziej podatny na oddziaływanie ogniowe. s. 123	➢ osłabienie zdolności zaczepnych przeciwnika i załamanie jego natarcia. ➢ utrzymanie zajmowanego obszaru i niemożliwienie przeciwnikowi przełamania się. ➢ zyskanie na czasie. ➢ umożliwienie koncentratcji wojsk własnych w innym rejonie. ➢ zmuszenie przeciwnika do koncentracji wojsk tak, aby były podatne na działania ogniowe wojsk własnych. s. 5.1	➢ zyskanie na czasie; ➢ zaoszczędzenie sił w jednym rejonie dla zmasowania mocy bojowej w innym; ➢ utrzymanie terenu i uniemożliwienie nieprzyjacielowi dostępu do określonego rejonu. s. 262	➢ zniszczenie lub rozbicie możliwie największych sił nieprzyjaciela oraz utrzymanie określonych Obszarów. s. 162

Źródło: opracowanie własne

Najbardziej rozbudowany zbiór możliwych celów obrony zawarty jest w ATP-35(B) i w zmodyfikowanym następcy – ATP 3.2. Jednak w żadnym z nich nie jest akcentowane stwarzanie warunków do wykonywania zwrotów zaczepnych i odzyskania utraconych rejonów obszarów, co jest niezwykle istotne i w szczególny sposób eksponowane w celach obrony wyartykułowanych w obecnie obowiązujących regulaminach i podręcznikach wojsk lądowych

RP. Należy jednak podkreślić, że takie spojrzenie na cele obrony w narodowym wymiarze, podyktowane jest dotychczasowymi doświadczeniami i uwarunkowaniami historycznymi Polski.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że cel główny można osiągnąć poprzez cele cząstkowe (szczegółowe). Analiza założeń teoretycznych, wnioski z praktyki szkoleniowej oraz doświadczenia z wojen i konfliktów zbrojnych, zwłaszcza z ostatnich lat świadczą o tym, że **celami szczegółowymi**[4] w obronie mogą być:

- utrzymanie określonego terenu;
- rozbicie przeciwnika, który włamał się w ugrupowanie obronne;
- zyskanie na czasie;
- zrównoważenie potencjałów walczących stron poprzez okresową utratę terenu;
- umożliwienie kolejnym siłom wykonanie zwrotu zaczepnego;

Cząstkowa identyfikacja celów obrony, a w szczególności ich mnogość wskazuje na znaczną złożoność problematyki obrony, która w wyraźny sposób ewoluuje, zmieniając swoje oblicze i dostosowuje się do wymogów powietrzno-lądowego, zinformatyzowanego i elektronicznego, sieciocentrycznego pola walki XXI wieku. Dociekania badawcze wskazują, że każdy z przedstawionych celów cząstkowych może być osiągany niezależnie od siebie. Dotyczy to w szczególności wykonawców, którzy realizując zadania cząstkowe dążą do osiągnięcia celów szczegółowych z punktu widzenia całości organizacji. Zwykle jednak występują między nimi związki i sprzężenia o charakterze zwrotnym. Uwarunkowane jest to konkretnymi sytuacjami i potrzebami obrony. Cel również jest przypisany do odpowiedniego rodzaju obrony, pozycyjnej lub manewrowej. Osiągnięcie ostatecznego celu działania, czyli stanu końcowego warunkowane jest celami cząstkowymi.

Osiąganie celu walki w działaniach obronnych staje się niezwykle trudne we współczesnych uwarunkowaniach. Obrona traktowana jest jako działania dynamiczne, w których statyczne zachowania obrońcy muszą być podporządkowane aktywności, manewrowi i inicjatywie broniących się związków taktycznych (oddziałów). Obrona to nie wyczekiwanie na uderzenie, lecz mylenie co do jej struktury, a w szczególności rejonu kluczowego, manewr odwodami oraz wykonywanie uderzeń na podchodzącego i rozwijającego się przeciwnika. Na współczesnym polu walki bierne oczekiwanie na działania przeciwnika może oznaczać tylko jedno – porażkę. Teza ta znajduje potwierdzenie w wielu konfliktach zbrojnych drugiej połowy XX i początków XXI wieku.

---

[4] M. Huzarski, Zagadnienia ..., s. 101.

W ocenie teoretyków wojskowych cele obrony są niezmienne. Z. Ścibiorek w swojej książce „Wojna czy pokój" stwierdza, iż zmianie ulegnie sposób osiągnięcia celu obrony, którego wobec przeobrażeń pola walki nie można już zagwarantować obrona pozycyjna ukierunkowana na utrzymanie zajmowanych pozycji.

Dość częstym zjawiskiem w obronie będzie przejściowe ustąpienie z czołowych pozycji obronnych, by wysoce manewrowymi działaniami, stosowaniem różnorodnych form i metod oddziaływania doprowadzić do dezorganizacji działań zaczepnych nacierającego przeciwnika. O sile obrońcy nie zdecydują siły i środki w pierwszym rzucie, lecz potencjał bojowy znajdujący się w głębi oraz umiejętności jego efektywnego wykorzystania przez cały okres walki[5].

Wyznacznikami skuteczności obrony zawsze pozostawała trwałość i aktywność. Pozwalała ona skutecznie przeciwstawiać się nacierającemu przeciwnikowi w nakazanym miejscu i czasie w sposób odbiegający od schematów.

Niezwykle ważnym w zwiększaniu trwałości i aktywności obrony jest właściwe wykorzystanie terenu w działaniach. Odpowiednio dobrane rejony i pozycje obrony mogą skanalizować natarcie przeciwnika i w konsekwencji zatrzymać go, co pozwoli wykorzystać odwody do wykonania zwrotu zaczepnego. Trwałość obrony uzależniona jest od wielu czynników, które pośrednio lub bezpośrednio oddziałują na obronę. Do najważniejszych z nich należą: wykorzystanie właściwości terenu; skuteczny system rozpoznania; niezawodność systemu informacyjnego; dezorganizacja systemu dowodzenia i kierowania przeciwnika; skuteczna walka ze środkami napadu powietrznego przeciwnika, TDP, GDSz; obniżanie potencjału przeciwnika na podejściach do pasa obrony; manewr sił i środków; ochrona i obrona obiektów decydujących o trwałości obrony.

Przeprowadzone badania wskazują, że główne wyznaczniki realizacji zadań obronnych są ściśle związane z określonym terenem, który otrzymuje każdy uczestnik walki. Zmiany związane z integracją i uzyskaniem kompatybilności w zakresie pojęć stosowanych w słownictwie wojskowym doprowadziły do przyjęcia pewnych rozwiązań, które obowiązują państwa członkowskie Sojuszu. Stosownie do tego przechodzący do obrony związek taktyczny otrzymuje, w zależności od swoich możliwości bojowych, miejsca w ugrupowaniu operacyjnym, terenu i przewidywanego potencjału nacierającego przeciwnika – pas odpowiedzialności obronnej. Z kolei oddział otrzymuje rejon odpowiedzialności obronnej.

---

[5] Z. Ścibiorek, Wojna czy pokój, Ossolineum, Wrocław 1999, s. 148.

W pasie odpowiedzialności obronnej związku taktycznego wyróżniamy: pas sił przesłaniania; pas obrony, który obejmuje również pas tyłowy.

W kontekście prowadzenia działań obronnych i wykonywania zadań wynika, że obszar, w którym będzie bronić się związek taktyczny identyfikowany jest następującymi wyznacznikami:

- z przodu linią przejęcia odpowiedzialności – HL;
- z boku i z tyłu liniami rozgraniczenia.

Pas obrony związku taktycznego rozdzielony jest od pasa sił przesłaniania linią przejęcia odpowiedzialności przez pierwszorzutowe oddziały. Celem działań od linii przejęcia odpowiedzialności związku taktycznego do przedniej linii obrony (FEBA) będzie opóźnianie, dezorganizowanie natarcia przeciwnika i wprowadzanie go w błąd co do rejonu kluczowego. Zadania realizowane w tym obszarze pozwolą obrońcy stworzyć warunki do zatrzymania natarcia na przedniej linii obrony (FEBA) lub w rejonie pierwszej pozycji broniących się oddziałów. Wyznaczanie linii przejęcia odpowiedzialności (HL) oraz obszar gdzie należy zatrzymać natarcie przeciwnika pozwala dowódcy tak rozmieścić siły, że prowadząc walkę do przedniej linii obrony (FEBA) wykona postawione zadanie.

W celu zachowania spójności działań w zwalczaniu przeciwnika, dowódca związku taktycznego wyznacza brygadom linie przejęcia odpowiedzialności. Oznacza to, że pas sił przesłaniania wyznaczają linie przejęcia odpowiedzialności: z przodu dywizyjna, z tyłu zaś brygadowa. Nie zawsze jednak oddział musi mieć wyznaczony rejon sił przesłaniania. Zawsze natomiast będzie miał określoną linię przejęcia odpowiedzialności. Będzie ona wyznaczona w takiej odległości od przedniej linii obrony, aby umożliwiała prowadzenie ognia na kierunkach podejścia zgrupowań przeciwnika, zapewniła wsparcie działań sił wychodzących z pasa sił przesłaniania.

W pasie obrony związku taktycznego prowadzi się rozstrzygającą walkę z przeciwnikiem. Pas obrony dzieli się na główny i tyłowy. Granica między głównym, a tyłowym pasem obrony wyznaczona jest tylną linią rozgraniczenia oddziałów będących w pierwszym rzucie. Podobny jest podział rejonu obrony oddziału. W zależności od celu w głównym pasie obrony rozbudowuje się pozycje obronne i ryglowe. Dowódca powinien rozmieścić w tym rejonie taką ilość sił, która zapewni mu zatrzymanie w nim przeciwnika. Dlatego też oddziały w zależności od sposobu rozegrania walki będą organizowały jedną lub dwie pozycje obrony. Natomiast w tyłowym pasie obrony, który zapewnić powinien swobodny manewr zostanie rozmieszczony odwód oraz te elementy ugrupowania bojowego, które zapewnią wsparcie środkami rażenia oraz

zabezpieczenie logistyczne. Ponadto w obszarze tym będzie organizowana trzecia pozycja obrony (jeśli zajdzie taka potrzeba).

W obszarze odpowiedzialności obronnej tworzona będzie **struktura obrony**, rozumiana jako *układ i wzajemne relacje elementów tworzących jej całość*.

Struktura pasa obrony związku taktycznego powinna więc zawierać: ogień z zakrytych stanowisk ogniowych; strefy ognia przeciwpancernego, przeciwlotniczego i innych środków rażenia; strefy rażenia i pułapek ogniowych; siły i środki zdobywania, przetwarzania i przesyłania informacji; rejony lub pozycje obronne (opóźniania), pozycję przednią; pozycje ryglowe; rejony stanowisk ogniowych podporządkowanych oddziałów artylerii; rubieże ogniowe i kierunki planowanych kontrataków; rubieże ogniowe odwodów przeciwpancernych i odcinki (rubieże) minowania oddziałów zaporowych; węzły zapór i strefy zniszczeń; rejony rozmieszczenia odwodów i wojsk wspierających; rejony rozmieszczenia oddziałów i urządzeń logistycznych; lądowiska śmigłowców; stanowiska dowodzenia i węzły łączności; rejony zastrzeżone; drogi manewru, dowozu i ewakuacji.

W tworzeniu struktury obrony w maksymalnym stopniu powinny zostać wykorzystane obiekty i urządzenia znajdujące się w nakazanym pasie (rejonie).

Wymienione elementy struktury obrony pozwolą oddziaływać na przeciwnika już w momencie przekroczenia przez jego oddziały linii przejęcia odpowiedzialności. Będzie on nękany ogniem, a opór na wybranych rubieżach terenowych powinien zapewnić skierowanie jego sił w pożądany rejon w celu ich pobicia.

W strukturze obrony wyeksponować należy pozycje obronne. Są to przygotowane do obrony okrężnej batalionowe rejony obrony oparte o kompanijne i plutonowe punkty oporu osłonięte zaporami inżynieryjnymi i dowiązane do naturalnych przeszkód. To one będą decydowały o trwałości obrony na kierunkach natarcia przeciwnika. One to wspólnie z pozycjami ryglowymi będą uniemożliwiały przeciwnikowi rozprzestrzenianie się na skrzydła broniących się zgrupowań. Obrona na pozycjach ryglowych określać będzie obszar kontrolowanego włamania przeciwnika, gdzie wspólnie z odwodami specjalnymi tworzymy warunki do zatrzymania natarcia. One też będą zabezpieczać wykonywanie zwrotów zaczepnych.[6]

Aby obrońca mógł kontrolować natarcie przeciwnika i wymuszać wygodny dla siebie sposób jego prowadzenia, powinien rozpocząć zwalczanie go sił na dalekich podejściach do

---

[6] Taktyka ..., s. 56.

przedniej linii obrony. Przy czym intensywność oddziaływania powinna wzrastać w miarę podchodzenia nacierającego do broniących się pierwszorzutowych zgrupowań obronnych. Zjawiska te nabierają nowego znaczenia w dobie wzrastających możliwości środków precyzyjnego rażenia, a przede wszystkim rozpoznania. W przyszłości wykorzystanie atutów przewagi technologicznej może doprowadzić do przejęcia inicjatywy jeszcze przed wejściem do walki nacierającego przeciwnika Takie zdarzenia mogą mieć miejsce w coraz częściej pojawiających się konfliktach o charakterze asymetrycznym. Podczas planowania działań obronnych oprócz oddziaływania ogniowego należy przewidzieć działanie desantów powietrznych, grup desantowo -szturmowych oraz sił obrony terytorialnej.

We współczesnych działaniach obronnych dezorganizowanie przemieszczania się przeciwnika do linii styczności dotyczyć będzie wybranych elementów jego ugrupowania w takim terenie, który zapewni powodzenie danego przedsięwzięcia. Zmuszenie przeciwnika do zaangażowania się w walkę, pozbawia go odwodów i możliwości manewru nimi na inny kierunek, a opóźniając podejście kolejnych sił w pas broniącego się, dążymy do załamania jego natarcia. W konsekwencji stwarzamy warunki do wykonania zwrotu zaczepnego umożliwiającego odzyskanie utraconych obszarów.

Broniący się związek taktyczny (oddział) wykonywał będzie zwrot zaczepny w formie kontrataku. Kontratak wykonywany jest odwodem oraz innymi siłami pozostającymi w dyspozycji dowódcy w danym czasie. Wspierać go powinny oddziały i pododdziały wsparcia i zabezpieczenia działań wysiłkiem, który w wydatny sposób ułatwi wykonanie zadania przez zgrupowania uderzeniowe. Kontratak należy wykonywać wtedy, gdy nie jest naruszona ogólna trwałość obrony związku taktycznego (oddziału). Oznacza to, że obrona pierwszorzutowych oddziałów nie została pokonana przez przeciwnika (w oddziale nie została rozbita pierwsza pozycja).[7]

Wykonywanie zwrotów zaczepnych powinno być skoordynowanym z działaniem wszystkich sił i środków oraz z sąsiadami. Kontratak może być wykonany w skrzydło i na tyły włamującego się przeciwnika. Jeżeli celem kontrataku będzie odzyskanie utraconego obszaru, uderzenie może być również wykonane w czoło dokonanego wyłomu.

Niezależnie od uwarunkowań współczesnej walki należy elastycznie podchodzić do problemów obrony mając na uwadze cel, jaki musimy w niej osiągnąć.

---

[7] Taktyka Ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa 2001, s. 47.

Na osiągnięcie celu obrony duży wpływ będą miały również warunki, w jakich związek taktyczny (oddział) będzie do niej przechodził. Analizy i oceny praktycznej działalności wojsk oraz treści opracowań teoretycznych wskazują, że przechodzenie do obrony może nastąpić w okresie zagrożenia wojennego lub w toku wojny (konfliktu zbrojnego). Wynika stąd, że do obrony wojska przechodzić będą **bez styczności** lub w **bezpośredniej styczności** z przeciwnikiem. Bez styczności związek taktyczny będzie przechodził nie tylko w okresie zagrożenia, ale także, gdy zostanie wyznaczony do pierwszego rzutu operacyjnego korpusu prowadzącego manewrową operację obronną.

Z kolei przechodzenie do obrony w bezpośredniej styczności może mieć miejsce w momencie zaskakującego uderzenia przeciwnika, gdy oddziały związku taktycznego są w trakcie zajmowania nakazanych rejonów obrony. Może wystąpić też w trakcie prowadzenia natarcia po napotkaniu silnego oporu ze strony przeciwnika, lub w celu odparcia kontrataku z miejsca. Niezależnie od wymienionych sytuacji do obrony związek taktyczny (oddział) będzie przechodził zawczasu lub doraźnie w trakcie prowadzenia innych działań.

W obecnych uwarunkowaniach sposób przechodzenia do obrony jest pochodną rozwoju sytuacji operacyjno-taktycznej i działań zamierzonych.

3.1.2. Treść zadań taktycznych broniących się wojsk oraz wyznaczniki ich wykonania

Właściwości i charakter działań obronnych, które stają się coraz bardziej dynamiczne wskazują, że realizacja zamiarów i koncepcji staje się coraz bardziej skomplikowana i zróżnicowana. Współczesne związki taktyczne przodujących armii, w tym państw członkowskich Sojuszu dysponują zróżnicowanymi możliwościami bojowymi wynikającymi z ich wyposażenia i struktury organizacyjnej. W zależności od zakładanych celów obrony związki taktyczne (oddziały) otrzymują do wykonania określone zadania taktyczne. Z ich treści powinno w sposób jasny i oczywisty wynikać, na czym polega jego wykonanie[8]. Na szczeblu taktycznym zadanie stawia się odpowiednio do możliwości i potencjałów struktury organizacyjnej wojsk. Oznacza to, że punktem wyjścia są siły, do których dobierane są zadania. Stosownie do tego związek taktyczny lub oddział powinien otrzymać zadanie, które jest w stanie zrealizować. W czasie planowania obrony istotne są precyzyjne, rzeczowe oraz trafne prognozy, kalkulacje, analizy i oceny warunków wykonania zadania. Nie można stawiać zadań ponad możliwości wojsk.

---

[8]M. Huzarski, Zagadnienia ..., s. 95.

W ocenie teoretyków zadanie determinowane jest przez szereg czynników, do których, zdaniem M. Huzarskiego, należy zaliczyć: zamiar rozegrania walki przez przełożonego, możliwości wojsk, wnioski z oceny przeciwnika i terenu.[9]

Zbliżone założenie przyjęte zostało przez Z. Ścibiorka, który za punkt wyjścia przy określaniu zadania przyjmował: przeciwnika, jego skład, siłę, ugrupowanie i przewidywane działanie. Ważne znaczenie przypisywał również zakresowi rozbudowy inżynieryjnej broniącego się oraz właściwościom terenu. Wskazał również na fakt, iż każde zadanie wynika z określonych możliwości jego realizacji i powinno być realne w możliwościach jego wykonania[10]. Z kolei W. Karczmarek, analizując problematykę zadań konstatował, że zadanie bojowe to cel, który ma zostać osiągnięty w określonym czasie (terminie).[11]

Z punktu widzenia teorii dowodzenia zadanie jest traktowane jako przyszłe zdarzenie, które zostało przez dowódcę opisane i przekazane innemu dowództwu do realizacji.[12]

Wyniki analiz ostatnio pojawiających się opracowań świadczą, że przeobrażenia dokonujące się w teorii nie pozostały bez wpływu na problematykę zadań w obronie. Nowe tendencje w dowodzeniu preferujące dowodzenie przez cele w znacznym stopniu przyczyniły się do odejścia od precyzyjnego określania zadań wraz ze sposobem ich wykonania na rzecz niekrępującego dowódcę wskazania celu walki w ustalonym czasie. Takie zadania pozostawiają dowódcy szersze pole do wykazania inicjatywy i zgodne są z zasadą swobody działań. W zależności od sytuacji pozwalają na użycie sił i środków oraz dobór form i metod działania, które gwarantują osiągnięcie sukcesu w obronie.

Przeprowadzone analizy wskazują, że następuje ujednolicanie terminologii oraz zasad działania w strukturach sojuszniczych, które przyczyniło się do dalszego przeobrażenia się zadań. Jednak w swej zasadniczej treści stanowią one syntezę poprzednich zadań, z obowiązującym w Sojuszu określaniem celu działania. Stosownie do tego związkowi taktycznemu (oddziałowi) określa się cel końcowy obrony. Często w treści zadań wskazywany może być cel lub cele szczegółowe. Ponadto wskazywany jest pas lub rejon obrony. Należy w tym miejscu podkreślić, że dokumenty normatywne wskazują również na potrzebę indywidualnego podejścia do zadań w zależności od konkretnej sytuacji operacyjno-taktycznej, miejsca w ugrupowaniu przełożonego.

---

[9] M. Huzarski, Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego, AON, Warszawa 1993, s. 25.

[10] Z. Ścibiorek, Prowadzenie ..., s. 39.

[11] W. Kaczmarek, Natarcie związku taktycznego, Warszawa 1997, s. 116.

[12] Metody i treść ...op. cit., s. 10.

Przeprowadzone badania pozwalają stwierdzić, że zadaniem związku taktycznego będącego w pierwszym rzucie operacyjnym może być utrzymanie nakazanego pasa poprzez:

- zatrzymanie natarcia przeciwnika przed przednią linią obrony (FEBA);
- zatrzymanie natarcia w głębi i odzyskanie utraconego terenu poprzez wykonanie zwrotu zaczepnego swoimi siłami.
- Z kolei w wypadku utraty części pasa obrony i braku możliwości jego odzyskania mogą to być następujące zadania:
- zatrzymanie natarcia przeciwnika w głębi i stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego przez przełożonego.

W zadaniu związanym z zatrzymaniem przeciwnika przed przednią linią obrony zawarty jest wymóg takiego działania dowódcy, aby natarcie przeciwnika zostało zatrzymane przed tą linią lub na niej. Dlatego też dowódca ma obowiązek wykazywać inicjatywę w osiągnięciu celu walki, w tym właśnie tkwi aktywny sposób reagowania na poczynaniu przeciwnika.

W zadaniu formułowanym przez dowódcę powinien zostać określony **rejon kluczowy**, od utrzymania, którego zależeć będzie trwałość obrony. Rejon ten powinien być wybrany w takim miejscu pasa (rejonu) obrony, aby zapewnił zatrzymanie natarcia przeciwnika. Należy, więc w innych miejscach bronionego pasa tak zorganizować opór, żeby przeciwnik był zmuszony skierować swoje uderzenie właśnie w ten rejon.

Dowódca związku taktycznego wyznacza rejon kluczowy w rejonie obrony oddziałów pierwszego rzutu na głębokość planowanego włamania przeciwnika. Pozwoli to dowódcom oddziałów wybrać w nim takie obiekty, których utrzymanie będzie decydowało o powodzeniu w walce. Dlatego też dowódca oddziału będzie określał w rejonach obrony batalionów **punkty ciężkości**. Nie zawsze będą się one pokrywać z rejonem kluczowym. Podyktowane to może być tym, że utrzymanie określonego punktu uniemożliwi przeciwnikowi rozcięcie ugrupowania oraz wyjście na skrzydło broniącego się pododdziału. Określanie rejonu kluczowego czy punktów ciężkości oznacza, że przełożony, pomimo pełnej swobody w podejmowaniu decyzji przez podwładnych, zobowiązany jest do narzucenia swojej woli w utrzymaniu określonego terenu, który będzie decydował o powodzeniu obrony.[13]

Powyższe założenia wskazują, że siły przeznaczone do głównego pasa obrony powinny mieć możliwość zatrzymania natarcia przeciwnika. Możliwości tych sił zwiększą się jeśli przed przednią linią obrony będzie walczył zorganizowany przez dowódcę odpowiednio wzmocniony

---

[13] Taktyka, ..., s. 53.

element ugrupowania bojowego. Odwody rozmieszczone w tyłowym pasie obrony będą wykorzystywane do jej wzmocnienia i wykonywania zwrotów zaczepnych. Stosownie do tego mogą otrzymać następujące zadania taktyczne:[14]

- utrzymanie linii obronnych w głębi pasa, (rejonu) dla pogłębienia obrony;
- zabezpieczenie wejścia do walki sił przełożonego;
- wzmocnienia lub zamiany sił, które w wyniku działań utraciły zdolność bojową;
- blokowania lub likwidowania luk w ugrupowaniu obronnym wojsk własnych;
- Przeciwdziałanie powietrzno-lądowym zgrupowaniom przeciwnika, które znalazły się w pasie (rejonie) tyłowym obrońcy ich blokowanie i likwidacja;
- zapewnienie swobody działania;
- osłona skrzydeł;
- wykonywanie zwrotów zaczepnych;
- inne nieplanowe zadania wynikające z rozwoju sytuacji.

Szeroki wachlarz zadań przewidzianych dla odwodów przyczynia się do planowania wielowariantowego, które zwykle nakłada na nie gotowość do realizacji kilku z nich. Rzadko zdarzać będzie się, żeby istniały odwody do wykonania wszystkich tych zadań. W skrajnych sytuacjach może okazać się, że będą one wykonywały je jednocześnie, z pełną konsekwencją skutków takiego rozwiązania. Zmuszać to będzie dowódcę do dzielenia wysiłku na realizacje zadań taktycznych.

Przeprowadzone badania wskazują, że w literaturze amerykańskiej zadania określane są w sposób skrótowy. Do zadań o typowym charakterze obronnym według FM 100-5 należą: blokowanie, kanalizowanie, powstrzymywanie, niszczenie, neutralizowanie, utrzymanie (rejonu, określonego obiektu), zabezpieczenie przed przeciwnikiem (określonego rejonu, obiektu), kontratak. Graficzne zobrazowanie zadań przedstawione jest w tabeli 2.

W aneksach graficznych rozkazów operacyjnych szczebla taktycznego nanoszone są stosowne znaki taktyczne, które w sposób jasny i przejrzysty wskazują, jakie zadania taktyczne (Task, Mission) wykonywać będą poszczególne zgrupowania taktyczne, często określane jako zgrupowania zadaniowe.

---

[14] R. Chrobak, A. Bujak, G. Sobolewski, Wybrane aspekty organizowania i kierowania działaniami obronnymi, Warszawa 2004, s. 56.

Tabela 2. Zadania taktyczne i ich graficzne odwzorowanie w armii amerykańskiej

Lp.	Zadanie taktyczne	Symbol graficzny
1.	Blokować (Block)	
2.	Kanalizować (Canalize)	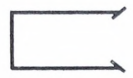
3.	Powstrzymać (Contain)	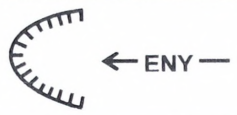
4.	Zniszczyć (Destroy)	
5.	Neutralizować (Neutralize)	
6.	Zachować, utrzymać (Retain)	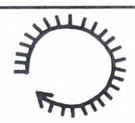
7.	Zabezpieczyć (Secure)	
8.	Kontratakować (Counterattack)	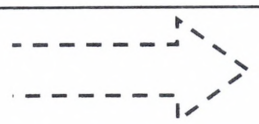

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie: *FM 1001-5-1, Operational terms and graphics*

Analiza zadań taktycznych pozwala stwierdzić, że każde z zaprezentowanych w powyższej tabeli jest określane wyznacznikami, które je identyfikują i pozwalają na jednoznaczne rozumienie ich treści. Stosownie do tego dokonując eksplikacji zadań można określić je następująco:[15]

- Blokowanie (Block) jest zdaniem polegającym na uniemożliwieniu przeciwnikowi wejścia w określony rejon lub zapobieganie podejściu z określonego kierunku.

  Wyznacznikiem tego zadania może być czas, linia lub obiekt zatrzymania, wielkość użytych sił i środków, zablokowanych sił przeciwnika.

---

[15] Wyjaśnienie treści zadań taktycznych dokonane zostało na podstawie: Słownik terminów i definicji NATO, AAP-6(U), Warszawa 1998; FM 1001-5-1, Operational terms and graphics.

- Kanalizowanie (Canalize) jest zadaniem ukierunkowującym przeciwnika w pożądanym przez obrońcę kierunku, ograniczającym działania do określonego pasa przy wykorzystaniu istniejących przeszkód wzmacnianych działaniem broniących się wojsk, ich fizyczną obecnością, rażeniem ogniowym lub wykonaniem dodatkowych przeszkód (zapór minowych i fortyfikacyjnych) niszczeniem obiektów, które umożliwiłyby przeciwnikowi rozprzestrzenianie się w innych niż pożądany kierunek.

  Wyznacznikiem tego zadania może być okres i sposób realizacji zadania, dopuszczalne tempo działania przeciwnika, linie lub obiekty kanalizujące jego ruch, wielkość użytych sił i środków, wielkość ukierunkowanych sił przeciwnika.

- Powstrzymanie (Contain) zadanie to polega na zatrzymaniu, związaniu, okrążeniu sił przeciwnika lub spowodowaniu ześrodkowania jego działań na danym kierunku w celu uniemożliwienia mu wycofania sił lub ich części i użycia ich w innym miejscu. *Wyznacznikiem* tego zadania może być okres i sposób realizacji zadania, miejsce, wielkość użytych sił i środków, wielkość zaangażowanych sił przeciwnika.

- Zniszczenie (Destroy) to zadanie polega na fizycznym doprowadzeniu przeciwnika do całkowitej niemożliwości prowadzenia działań lub takiego uszkodzenia obiektu, że nie może być już wykorzystany bez całkowitej odbudowy.

  Wyznacznikiem tego zadania może być czas realizacji zadania, miejsce, wielkość użytych sił i środków, wielkość zniszczonych sił, obiektów przeciwnika.

- Neutralizowanie (Neutralize) oznacza doprowadzenie przeciwnika do utraty efektywności lub uczynienie bezużytecznym, niezdolnym do działań w danej sytuacji.

  Wyznacznikiem tego zadania może być czas realizacji zadania, miejsce, wielkość użytych sił i środków, wielkość wyłączonych z walki sił przeciwnika, okres niezdolności do działań, poziom jego aktywności.

- Zachowanie, utrzymanie (Retain) to zadanie polega na zajęciu i utrzymaniu terenu, obiektów i uniemożliwieniu ich zajęcia i wykorzystania przez przeciwnika.

  Wyznacznikiem tego zadania może być okres realizacji zadania, miejsce, wielkość terenu lub obiektu, wielkość użytych sił i środków.

- Zabezpieczanie (Secure) polega na utrzymaniu pozycji, rejonu lub obiektu terenowego przy użyciu wojsk lub bez ich użycia, w sposób zapobiegający ich zniszczeniu lub utracie.

  Wyznacznikiem tego zadania może być okres realizacji zadania, miejsce, wielkość rejonu lub obiektu terenowego, stopień zaangażowania sił i środków, wielkość zaangażowanych sił przeciwnika.

- Kontratak (Counterattack) jest to zadanie taktyczne realizowane przez broniące się wojska częścią lub całością sił skierowane przeciwko nacierającemu przeciwnikowi, aby przywrócić poprzednie pozycje bojowe lub odzyskać utracony rejon, obiekt terenowy. Jest działaniem z ograniczonym celem.

  Wyznacznikiem tego zadania może być okres realizacji zadania, miejsce, wielkość utraconego rejonu lub obiektu terenowego, głębokość zadania, stopień wielkość zaangażowania sił i środków, wielkość sił przeciwnika.

Przeprowadzone badania wskazują, że wyznaczniki wykonania zadań taktycznych w obronie:

- określają i opisują treść zadań (są swoistymi wyróżnikami, za pomocą których formułuje się je);
- jednoznacznie wskazują na ich charakter i znaczenie;
- precyzują czas i miejsce ich wykonania;
- wskazują ramy realizacji;
- pozwalają mierzyć stopień realizacji (wykonania) zadania.

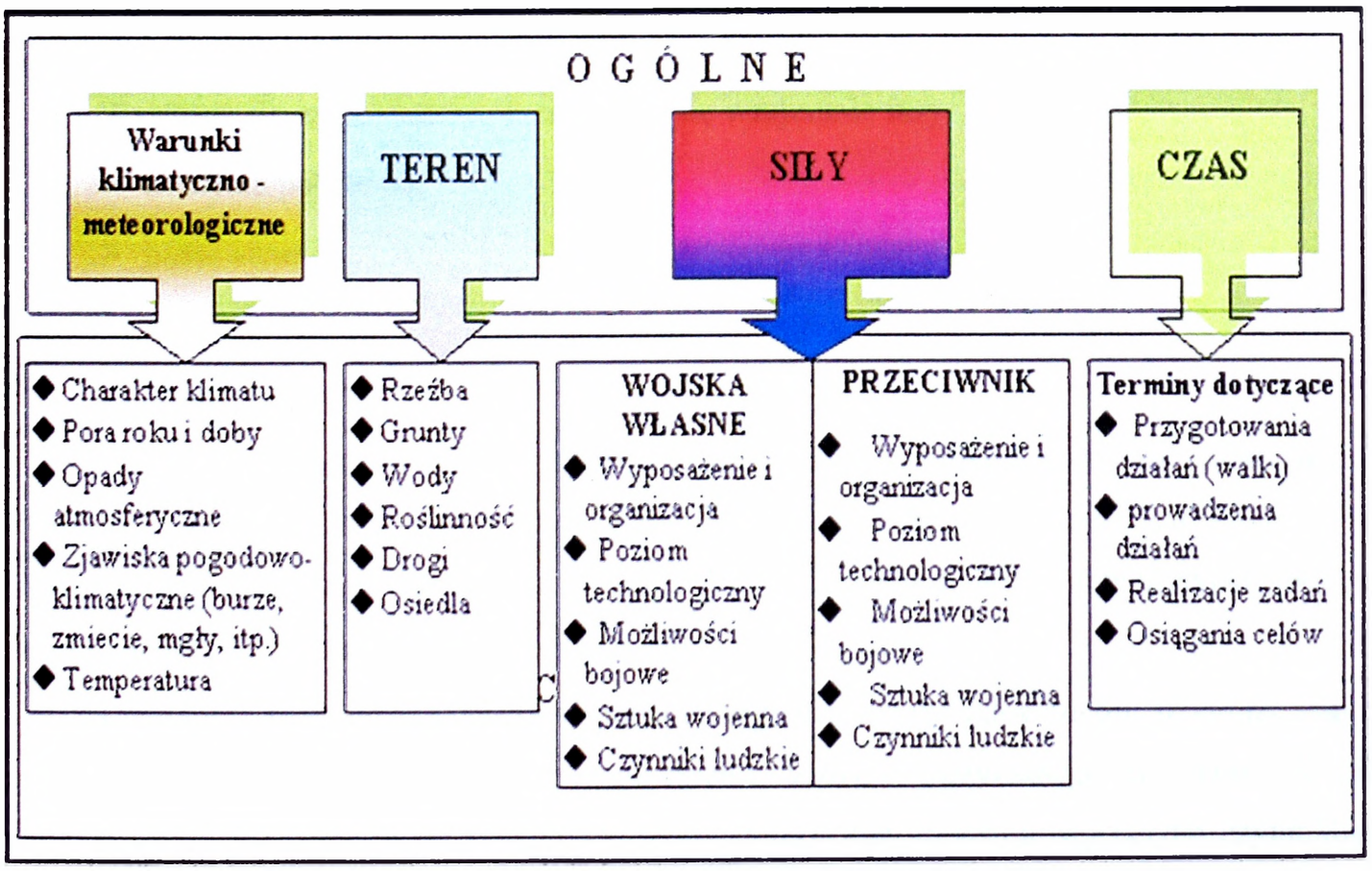

Rys. 4. Czynniki determinujące wybór wyznaczników wykonania zadań taktycznych

Źródło: opracowanie własne J. POSOBIEC

W złożonych i niezwykle zróżnicowanych działaniach obronnych identyfikacja wyznaczników wykonania zadań jest niezwykle trudna, każde zadanie charakteryzuje się bowiem wieloma czynnikami mającymi wpływ na realizację zadania. Dlatego też wyznaczniki należy traktować jako zbiór otwarty, zróżnicowany w swej treści i charakterze. W każdym przypadku powinny być one dostosowane do konkretnego zadania i celu walki, a determinowane są poprzez szereg czynników (patrz rys. 4).

W prostych sytuacjach ilość wyznaczników jest niewielka. Np. wyznacznikiem ruchu jest prędkość wyrażana w km/h, co pozwala określać tempo działań. Z kolei wyznacznikiem czasu jest jednostka czasu, wyrażana w godzinach, minutach lub sekundach, co w przypadku realizacji zadania może być wyrażane w przedziałach czasowych lub okresach przewidzianych na realizację zadania. Wyznacznikiem rejonu odpowiedzialności obronnej są linie rozgraniczenia, które ściśle określają, gdzie dowódca może prowadzić walkę obronną.

3.1.3. Planowanie działań obronnych w kontekście wyznaczników wykonania zadań

Współczesne przygotowanie działań taktycznych przygotowane jest szczegółowo przez rozbudowane zespoły ludzkie, skupione w specjalnie do tego celu zorganizowanych strukturach dowodzenia. Proces dowodzenia traktowany jest jako powtarzający się cykl decyzyjny, składający się z faz, etapów i czynności.

Wyróżnia się w nim cztery przenikające się wzajemnie fazy:

- ustalenia położenia;
- planowania
- stawiania zadań;
- kontroli.

Przeprowadzone analizy i oceny wskazują, że z punktu widzenia identyfikacji i określania wyznaczników wykonania zadań taktycznych najistotniejszym jest planowanie działań, a w szczególności etap oceny sytuacji. W tym bowiem etapie następują najważniejsze analizy, oceny i ustalenia definiujące wyznaczniki.

Czynności, realizowane przez powołane do tego celu sztaby i dowódców, ukierunkowane są w ocenie sytuacji na dogłębnym zrozumieniu zadania otrzymanego do realizacji od przełożonego, jego zamiaru (w tym myśli przewodniej) oraz szczegółowej ocenie czynników wpływających na wykonanie zadania, opracowanie, rozważenie i porównanie wariantów działania wojsk własnych.

W etapie oceny sytuacji można wyróżnić następujące czynności: analiza zadania, ocena czynników wpływających na wykonanie zadania i ustalenie wariantów działania wojsk własnych, rozważenie wariantów i porównanie wariantów.[16]

Zadania taktyczne należy rozumieć jako przyszłe zdarzenie, które zostało przez dowódcę opisane i przekazane innemu dowództwu do realizacji.[17] Stanowi zatem zarys będący podstawą cyklu decyzyjnego w uwarunkowaniach walki zbrojnej (planowania, stawiania zadań i kontroli) podległych dowódcy niższych szczebli. Zadanie określa co? kto? kiedy? i gdzie? ma realizować.

Dowódca, **analizując zadanie,** w konsekwencji precyzuje, co i w jakim celu należy wykonać, aby zrealizować zadnie, musi zatem uświadomić sobie jakie wyznaczniki określają wykonanie przez niego zadania i jakie należy określić w zadaniu głównym i zadaniach cząstkowych podległych mu wojsk. Na tym etapie wpływ na określenie wyznaczników w istotny sposób mają uwarunkowania, które przedstawione są na rys. 5.

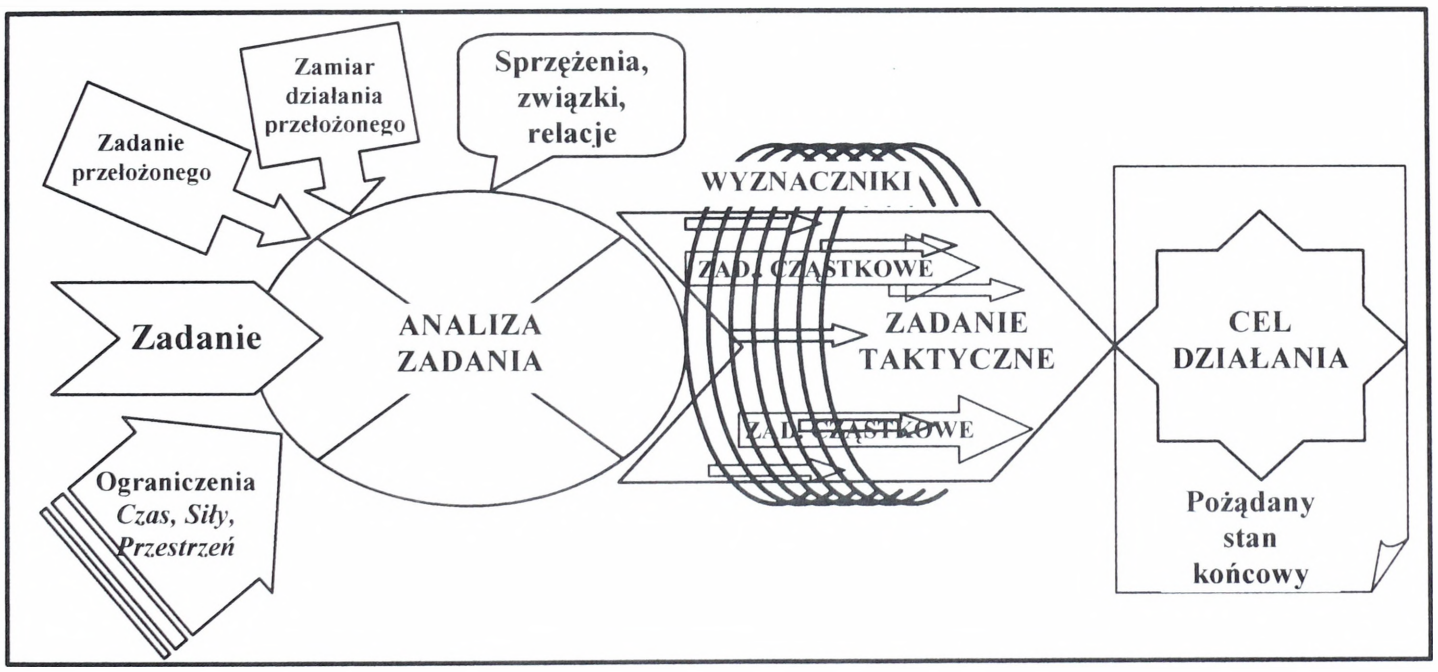

Rys. 5. Uwarunkowania określania wyznaczników wykonania zadań taktycznych podczas analizy zadania

Źródło: opracowanie własne J. POSOBIEC

Poszukując odpowiedzi na pytania dotyczące problematyki analizy zadania dowódca powinien stale mieć na uwadze cel działania i pożądany stan końcowy, który wyraża w swojej myśli przewodniej. Dowódca taktyczny formułując myśl przewodnią daje podstawę do dalszej pracy zespołów funkcjonalnych stanowiska dowodzenia. W niej znajdują się swoiste

---

[16] Metody i treść ...op. cit., s. 36.

[17] Tamże, s. 10.

wyznaczniki wykonania zadań taktycznych, które w dalszej pracy są rozwijane i uzupełniane są przez oficerów planujących przebieg działań obronnych. W trakcie rozpatrywania ograniczeń formułowane są wnioski dotyczące wyznaczników, które determinują wykonanie zadań. Dodatkowe dane do wskazywania wyznaczników może dowódca wskazać również w wytycznych do dalszej pracy i kryteriach przyjętych do porównania wariantów.

Należy zatem stwierdzić, że z punktu widzenia interesującej nas problematyki w trakcie analizy zadania występują zasadnicze kwestie związane z określaniem reguł wykonania zadań taktycznych.

Kolejną czynnością w procesie planowania działań jest **ocena czynników wpływających na wykonanie zadania i ustalenie wariantów zadania**. Przeprowadzone analizy i oceny pozwalają stwierdzić, że jest to równie ważny okres identyfikacji i wskazywania wyznaczników wykonania zadań.

Wszechstronne, drobiazgowe oceny i analizy czynników wpływających na wykonanie zadania obejmują: ocenę przeciwnika, ocenę wojsk własnych, ocenę otoczenia (warunki terenowe, klimatyczne, atmosferyczne, ludność itp.) w obszarze przyszłych działań, ocenę innych czynników, które występują w danej sytuacji.

Kolejnym w procesie oceny sytuacji krokiem **jest ustalenie wariantów działania wojsk własnych.** Uzyskane dotychczas wyniki analiz oraz ocen stanowią zasadniczą bazę do budowania kilku (zwykle określonej przez dowódcę liczby) wariantów działania wojsk własnych. W każdym z wariantów zawarte są wyznaczniki definiujące wykonanie przyszłych zadań. Należą do nich kolejność wykonania zadań, sposób ich realizacji, ugrupowanie bojowe, podział sił, rozmieszczenie elementów ugrupowania, wsparcie oraz zabezpieczenie działań poprzez realizację zadań cząstkowych przez wszystkich wykonawców. Dokonywane są również odpowiednie kalkulacje i obliczenia, które winny rozwijać i uzasadniać przyjęte do dalszych rozważań warianty.

Podczas powstawania wariantów krystalizowane zostają kolejne wyznaczniki, których zbiór poszerza się i coraz pełniej opisuje oraz określa charakter zadania.

Kolejnym, równie ważnym krokiem jest **rozważenie wariantów.** Poszukiwanie słabych i silnych stron każdego wariantu z osobna w konfrontacji z prawdopodobnym sposobem działania przeciwnika pozwala określić zdarzenia, które mogą zaistnieć w trakcie realizacji wariantu, czyli w fazie wykonania zadań taktycznych. Zachowanie warunków maksimum obiektywizmu i zasad przewidzianych dla symulacji przebiegu walki jest podstawą tego działania. Stanowi również istotę poprawnego uzupełniania i wzbogacania w korzystne z punktu

widzenia realizacji zadań rozwiązania, które nie były dostrzeżone we wcześniejszych okresach planowania działań.

W przedsięwzięciach związanych z rozważeniem działań pozwalają określić kolejne wyznaczniki realizacji zadań. Należą do nich między innymi: zdarzenia krytyczne, punkty decyzyjne, rejony kluczowe, punkty ciężkości.

Wyznaczniki, które dotychczas opisywały wykonanie zadań, podlegają swoistej weryfikacji i rozszerzeniu, stają się coraz bardziej wiarygodne i pewne, a ich zbiór jest prawie zgodny z potrzebami.

Po rozważeniu wariantów następuje ich **porównanie.** Celem jego jest wyłonienie wariantu, który w ocenie oficerów sztabu jest najlepszy i będzie rekomendowany dowódcy. Należy jednak mieć na uwadze fakt, że nie jest to równoznaczne z podjęciem decyzji. Ten obowiązek i zarazem przywilej spoczywa wyłącznie na dowódcy. Porównując warianty przez pryzmat wskazanych przez dowódcę kryteriów lub metodą wad i zalet, czy też w drodze głosowania oceniane są one przez wyznaczonych oficerów najczęściej bez udziału dowódcy.

Ostateczne rozwiązania następują w trakcie odprawy decyzyjnej, podczas której dowódca, dokonując wyboru wariantu i ogłaszając zamiar, wyraża ogólną koncepcję realizacji zadań taktycznych. Dotychczasowe efekty prac znajdują później miejsce w dokumentach dowodzenia (planie operacji, rozkazie bojowym, □leatach zdarzeń, tabeli synchronizacji).

Podejmując decyzję, dowódca określa sposób wykonania zadania oraz decyduje się na przyjęcie stosownego do koncepcji rozegrania walki ugrupowania bojowego. Decyzja stanowi podstawę prowadzenia działań obronnych, w tym w szczególności wykonania zadań taktycznych przez ich realizatorów.

Mając na uwadze proces planowania działań, można określić, że gama wyznaczników zostaje ostatecznie sformułowana, a zbiór związków i zależności pomiędzy nimi determinować będzie wykonanie zadań oraz pozwoli dokonać pomiaru efektywności ich wykonania.

3.1.4. Ugrupowanie i wykonawcy zadań taktycznych

Przeprowadzone badania wskazują, że stosownie do treści (celu) otrzymanego zadania wojska przyjmują określone ugrupowanie. Tworzenie ugrupowania w warunkach powietrzno-lądowego charakteru natarcia przeciwnika jest zamierzeniem niezwykle trudnym. Od tego, jak rozdzielono posiadane siły i środki, jak je urzutowano, w jakiej kolejności powinny włączać się do walki, zależy w dużej mierze efektywność wykorzystania ich możliwości bojowych w osiąganiu wskazanych celów obrony. Spełnienie wymogu potęgowania oporu, jednoczesnego

oddziaływania na całą głębokość nacierającego przeciwnika, manewrowania elementami ugrupowania, a nade wszystko racjonalnego wykorzystania potencjału bojowego stawia przed dowódcami szczebla taktycznego z jednej strony znaczne pole do popisu, z drugiej określone trudności w wyborze i podziale sił.

Wyniki analiz i ocen tendencji występujących w większości nowoczesnych armii świata ukazują znaczące zmiany w strukturach organizacyjnych, dostosowujące związki taktyczne, oddziały do potrzeb powietrzno-lądowego charakteru walki. Posiadane siły i środki odpowiednio rozdzielone stanowią zasadniczą kwestię poprawnie formowanego ugrupowania.

Przeprowadzone analizy i oceny przydziału zadań wskazują, że struktury organizacyjne ze względu na szereg uwarunkowań nie pozwalają na ich ukształtowanie i utrzymanie w stanie umożliwiającym realizację wszystkich zadań, jakie mogą być przewidywane do wykonania w działaniach obronnych. Dlatego też wydzielane są stosownie do potrzeb siły i środki, które działają w ramach określonych zgrupowań. W nomenklaturze angielskojęzycznej określane one są jako Combinet Joint Task Force (CJTF).[18] Zgrupowania te, organizowane są jako wielonarodowe z udziałem wojsk państw sojuszniczych i bazują na zasadach działań połączonych różnych rodzajów sił zbrojnych. Z kolei na niższych szczeblach tworzone są zadaniowe zgrupowania taktyczne (Task Force) w celu wykorzystania efektu działania broni połączonych, w szczególności specyficznych możliwości czołgów i piechoty. Generalną zasadą działania zgrupowań podczas wykonywania zadań jest dążenie do osiągnięcia efektu synergii, gdzie wspólne działania dają lepszy (większy) wynik niż suma działań poszczególnych uczestników. W opinii ekspertów takie podejście do szybkiego tworzenie zgrupowań celowych jest odpowiedzią na charakterystyczne dla wojen „trzeciej fali" dynamiczne zmiany sytuacji we wszystkich wymiarach pola walki.

W znaczeniu ogólnym ugrupowanie oznacza skupianie, połączenie w grupy, zgrupowanie lub podzielenie na grupy[19]. W interesującym nas wojskowym znaczeniu jest to uszykowanie oraz rozmieszczenie sił i środków walki w terenie odpowiednio do celu (koncepcji) obrony[20].

Analizy obowiązujących dokumentów normatywnych wskazują, że w skład ugrupowania wchodzą elementy podstawowe (stałe) i dodatkowe (tworzone doraźnie). Do elementów stałych zaliczamy: pierwszy rzut, odwód ogólnowojskowy, jednostki artylerii, przeciwlotnicze, odwody specjalne, elementy rozpoznania i walki elektronicznej, oddziały zaporowe, stanowiska

---

[18] B. Balcerowicz, Kłopoty z dowodzeniem, Polska Zbrojna 1998, nr 2, s. 9.

[19] Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 1994, s. 586.

[20] Regulamin działań wojsk ..., s. 105.

dowodzenia, jednostki i urządzenia logistyczne, odwody innych rodzajów wojsk. Dodatkowo tworzone mogą być: taktyczne desanty powietrzne, oddziały wydzielone, zgrupowania (grupy) desantowo-szturmowe, odwody przeciwdesantowe, oddziały ratunkowo-ewakuacyjne. W zależności od sytuacji i potrzeb mogą być organizowane inne.

Każdy z elementów ugrupowania ma do wykonania określone zadania, dlatego też określa się jego skład i przeznaczenie stosownie do tego:

Pierwszy rzut – jest najważniejszym elementem przyjętego ugrupowania. Jest on przeznaczony do zatrzymania natarcia przed przednią linią obrony lub w głębi bronionego pasa. Składa się on z jednego, dwóch oddziałów. O liczbie oddziałów przeznaczonych do pierwszego rzutu decydować będzie szerokość pasa (rejonu) obrony, jak i przyjęty sposób prowadzenia walki. Realizuje on najważniejsze zadania, a od stopnia ich wykonania zależy w wielu sytuacjach wynik starcia.

Odwód (odwody) ogólnowojskowy (związku taktycznego) przeznaczony jest do wykonywania kontrataków w celu odtworzenia przedniej linii obrony. Może również wzmacniać obronę na zagrożonych kierunkach poprzez zajmowanie rubieży ogniowych (całością sił lub częściami), jak też pogłębiać ją broniąc trzeciej pozycji i stwarzając w ten sposób warunki do wykonania zwrotu zaczepnego przez przełożonego (dowódcę korpusu). Jest również odpowiedzialny za prowadzenie walki z tymi elementami ugrupowania przeciwnika, które znalazły się w tyłowym pasie obrony. Może on także samodzielnie wykonywać zwroty zaczepne. Do dowodu dowódca związku taktycznego może przeznaczyć oddział.

Oddział wydzielony jest przeznaczony do walki w pasie sił przesłaniania. W jego skład może wchodzić wzmocniony batalion lub oddział. Walką tego elementu kieruje dowódca związku taktycznego. Ponadto jego walka powinna być wspierana ogniem artylerii oraz wysiłkiem LWL (jeśli związek taktyczny otrzyma).

Grupa desantowo-szturmowa (zgrupowanie desantowo-szturmowe) może wykonywać różne zadania, w tym w pasie sił przesłaniania. Wspólnie z oddziałem wydzielonym lub samodzielnie będzie niszczyć ważne obiekty ugrupowania przeciwnika jak stanowiska dowodzenia, elementy i urządzenia logistyczne, które będą wykonywały marsz do linii ataku. Element ten może być utworzony w momencie, gdy związek taktyczny dysponuje wysiłkiem LWL. Siły, które może przeznaczyć do tego elementu to wzmocniona kompania zmechanizowana. Wyznaczanie większej ilości sił do tego elementu jest ograniczone ilością śmigłowców w przydzielonym wysiłku przez szczebel operacyjny.

Ze względu na specyfikę działania, najbardziej efektywne są specjalistyczne pododdziały np. kawalerii powietrznej niż pododdziały zmechanizowane, który doraźnie wykorzystują śmigłowce.

Taktyczny desant powietrzny jest również doraźnym elementem ugrupowania bojowego tworzonego wówczas, gdy związek taktyczny będzie dysponował wysiłkiem LWL. Przeznaczony będzie do walki w pasie sił przesłaniania. Poprzez czasową obronę newralgicznych obiektów terenowych będzie zakłócał sprawny marsz przeciwnika na linię ataku. Należy również przewidzieć sposób działania sił desantu po wykonaniu zadania. Może on pozostać w ugrupowaniu przeciwnika i prowadzić walkę na jego tyłach, lub też przebijać się do wojsk własnych. Sposób działania po wykonaniu zadania zależeć będzie od decyzji dowódcy związku taktycznego.

Wyniki prowadzonych badań wykazały, że transport drogą powietrzną, przy wykorzystaniu śmigłowców jest pięciokrotnie szybszy od tradycyjnego. Ten aspekt działania we współczesnej walce jest niezwykle istotny, w niektórych armiach stanowi podstawę szybkich, zdecydowanych, dynamicznych sposobów prowadzenia walki.

Odwód przeciwdesantowy – przeznaczony jest do szybkiego podjęcia walki z desantem (desantami) powietrznym przeciwnika, który wylądował w tyłowym pasie obrony związku taktycznego. W skład odwodu mogą wchodzić siły do wzmocnionego batalionu. Pododdział rozmieszcza się w rejonie obiektu, którego uchwycenie jest opłacalne dla zapewnienia przeciwnikowi wysokiego tempa natarcia. Takie rozmieszczanie odwodu (w pobliżu obiektów) spowoduje, że w momencie lądowania desantu jest on w stanie natychmiast podjąć z nim skuteczną walkę. Jeśli brak jest pewności co do miejsca lądowania ewentualnego desantu, to wszystkie elementy ugrupowania bojowego znajdujące się w tyłowym pasie obrony powinny być gotowe do wydzielenia sił, które w chwili lądowania desantu podejmą z nim walkę.

Współczesne działania obronne to działania połączone, w których udział biorą przynajmniej dwa rodzaje sił zbrojnych. Dlatego też trzeba je rozpatrywać przez pryzmat wspólnych działań zróżnicowanych jakościowo wojsk.

Przeprowadzone analizy i oceny wskazują, że oddziały i pododdziały ogólnowojskowe wykonywać będą zasadnicze zadania bojowe. Należy bowiem ciągle mieć na uwadze fakt o fundamentalnym znaczeniu, że broniący się związek taktyczny (oddział) i tworzone przez niego elementy ugrupowania zarówno strukturalne, jak i funkcjonalne traktować trzeba jako nierozerwalną całość.

3.2. REALIZACJA ZADAŃ TAKTYCZNYCH PODCZAS PROWADZENIA DZIAŁAŃ OBRONNYCH

Przeprowadzone analizy wskazują, że w prowadzenie działań obronnych wprowadzone zostały istotne innowacje, które w znaczący sposób zmieniają dotychczasowe postrzeganie zjawisk i procesów zachodzących w walce. Niewątpliwie należą do nich sposoby realizacji zamiarów prowadzenia działań obronnych, które powinny obejmować całą głębokość i szerokość nakazanego pasa odpowiedzialności obronnej, aby być zdolnym manewrować i koncentrować siły, przez co zdobyć i utrzymać inicjatywę. Wnioski z badań wskazują, że musi być osiągnięta synchronizacja działań w **głębi**, w **styczności** i na **tyłach**. Zwłaszcza, że elektronizujące się, precyzyjne, powietrzno-lądowe pole walki umożliwia operowanie siłami, środkami lub wysiłkiem w całym jego obszarze i określonym czasie.

Powyższy podział ma istotne znaczenie w realizacji zadań przez wszystkie uczestniczące w działaniach obronnych elementy ugrupowania. Kompleksowe, zgrane w czasie oddziaływanie na przeciwnika ułatwia osiąganie zakładanych celów obrony, a przede wszystkim realizację zadań w ramach określonych wyznaczników ich wykonania.

Stosownie do tego dowódca realizuje zadania taktyczne, w ramach struktury działań bojowych, którą można podzielić na:[21]

- działania w głębi;
- działania bezpośrednie (w styczności);
- działania tyłowe.

Wyniki analiz wskazują, że podział taki wypracowany został przez Amerykanów i przyjęty przez pozostałe państwa członkowskie NATO, w tym również Polskę.

Analiza przygotowania i prowadzenia działań w **głębi** wskazuje, że prowadzone są one w własnym obszarze odpowiedzialności (pasa obrony), ale w ugrupowaniu przeciwnika. Wiążą się przede wszystkim z wykryciem i rozpoznaniem przeciwnika. Prowadzone są w celu zagwarantowania przewagi działań w styczności oraz ochrony swoich wojsk. Celem istotnym wydaje się być również pozbawienie swobody przeciwnika, przechwycenie i utrzymanie inicjatywy. Osiągnąć to można przez jednoczesne oddziaływanie na całą głębokość ugrupowania nacierającego przeciwnika[22], aby zakłócić lub zerwać synchronizację pomiędzy jego elementami ugrupowania bojowego. Atakowanie przeciwnika prowadzone jest na korzyść sił walczących

---

[21] ATP-3.2., s 5-4.

[22] M. Huzarski, Zmiany w teorii taktyki ogólnej wojsk lądowych pk. „KLAMRA", Warszawa 1998, s. 56.

w styczności. Dąży się do rozbijania jego elementów ugrupowania, opóźniania podejścia, izolacji strefy starcia i niedopuszczenia nowych sił oraz dezorganizacji wsparcia i dowodzenia.

Niektóre działania w głębi mogą wystąpić także jako część działań w styczności i wtedy ich prowadzenie musi być zsynchronizowane poprzez ustalenie priorytetów, szczególnie dla zgrupowań działających w pasie sił przesłaniania oraz jednostek wspierających je.

Wojska prowadzące obronę powinny konsekwentnie dążyć do osiągnięcia celu obrony poprzez realizację zadań wynikających z koncepcji jej prowadzenia. Ważnym zadaniem realizowanym przez obrońcę jest dążenie do udaremnienia przygotowania i przejścia przeciwnika do natarcia lub zdezorganizowania tych przygotowań. W osiągnięciu celu tego zadania istotną rolę odegra ofensywne oddziaływanie na przeciwnika. W zależności od sytuacji taktyczno-operacyjnej stosowane mogą być różne formy aktywności, takie jak m.in.: wysadzanie desantów powietrznych, prowadzenie działań desantowo-szturmowych, rajdowych oraz oddziałów wydzielonych i grup wypadowych. Stosownie do posiadanych możliwości, działania w głębi mogą prowadzić jedynie specjalnie do tego wydzielone zgrupowania.

Głównym wykonawcą zadań powstrzymywania i dezorganizacji natarcia przeciwnika są jednak środki ogniowe, których możliwości taktyczne i techniczne (balistyczne) pozwalają na ich realizację.

Skuteczne przeciwdziałanie podejściu i rozwijaniu się zgrupowania uderzeniowego przeciwnika, wpływa na opóźnienie tego działania, a także osłabienie potencjału bojowego nacierającego. Tym samym nie tylko wydłuża czas bezpośredniego uderzenia, ale przede wszystkim pozwala na wiarygodną ocenę sytuacji dotyczącą między innymi kierunku głównego uderzenia przeciwnika, potencjalnych możliwości prowadzenia natarcia oraz ewentualnego zamiaru pokonania (przełamania) obrony.

Przeciwnik, rozpoczynając natarcie, oddziaływał będzie na całą głębokość pasa obrony. Wykonując uderzenia w tyłowy pas obrony, będzie ją dezorganizował, opóźniał manewr oraz zakłócał pracę pododdziałów i urządzeń logistycznych. Mając na uwadze powyższe względy, walkę z nacierającym przeciwnikiem należy podjąć jak najdalej od przedniej linii obrony. Nawiązanie kontaktu z przeciwnikiem nie powinno skupiać się na oporze pododdziałów, lecz rażeniu ogniowym. Należy pamiętać, że w pas odpowiedzialności wchodzą kolejne zgrupowania przeciwnika, które należy obezwładniać lub niszczyć. Aktywna obrona i inicjatywa powinna przejawiać się również uderzeniami na tyły nacierającego przeciwnika, co może utrudnić realizację zadań zgrupowaniom uderzeniowym dążącym do nawiązania kontaktu bojowego z obrońcą.

Analiza porównawcza możliwości prowadzenia działań w głębi wskazuje, że polskie związki taktyczne nie dysponują środkami do prowadzenia rozpoznania i oddziaływania ogniowego[23] w takim zakresie jak związki taktyczne większości państw NATO. Szczególnie duże możliwości w tym zakresie posiadają dywizje amerykańskie.

Działania w **styczności** polegają na zwalczaniu przeciwnika w bezpośredniej walce w celu wykonania postawionego zadania. Sprowadzają się one do utrzymania obiektów, których opanowanie pozwoliłoby nacierającemu rozbić ugrupowanie broniącego się. W bezpośrednim starciu dąży się do wyeliminowania obiektów i zgrupowań, które decydują o sile przeciwnika. Wymaga to zespolenia wysiłków wszystkich sił i środków obrońcy. Jest to najistotniejszy, z punktu widzenia broniących się, zgrupowań obszar działań. Pomimo bowiem powietrzno-lądowego charakteru współczesnej walki, w styczności następują zasadnicze rozstrzygnięcia związane z obroną. Wnioski z konfliktów zbrojnych ostatnich lat oraz dostępne opracowania teoretyczne wskazują, że prowadzone walki powinny być krótkotrwałe, dynamiczne, zdecydowane, narzucające nacierającemu wolę obrońcy[24].

Działania w styczności dotyczą wszelkich działań, w których zaangażowana zostaje część sił broniących głównego pasa obrony związku taktycznego.

Działania w pasie **tyłowym** zmierzają do stworzenia swobody manewru zarówno siłom bezpośrednio zaangażowanym w walce, jak i niezaangażowanym, zabezpieczając potrzeby podtrzymania działań bojowych. Są one niezbędne do utrzymania spoistości, siły, aktywności i trwałości obrony. Działania tyłowe trzeba więc podejmować w celu zapewnienia właściwego zabezpieczenia logistycznego, utrzymywaniem dróg manewru, dowozu i ewakuacji[25]. Obszary tyłowe będą także interesować przeciwnika prowadzącego natarcie obronę, jako że najprawdopodobniej stanowią one cel jego działań w głębi. Jest to szczególnie istotne wobec założeń i prawdopodobnego charakteru natarcia, jakie prowadzić może potencjalny przeciwnik na dynamicznie zmieniającym się polu walki. Dlatego też należy zapewnić bezpieczeństwo w tych rejonach, aby jednostki i urządzenia logistyczne mogły kontynuować wsparcie prowadzonych działań, tym samym stwarzając odpowiednie warunki do utrzymania swobody działań.

---

[23] Zasięg środków ogniowych dywizji nie przekracza 20 km co wobec zasad działania artylerii oraz potrzeb w działaniach w głębi jest niewystarczające.

[24] M. Huzarski, Zmiany ..., s. 57.

[25] Por. Regulamin działań ..., s. 103; ATP-35(B) ..., s.103.

Działania na tyłach są niejako uzupełnieniem działań w styczności i w głębi. Sukcesy uzyskane w strefie tyłowej poprzez zwalczanie desantów powietrznych, odpowiednie działania logistyczne, czy też zapewnienie manewru odwodom wpływają pozytywnie na oddziały ponoszące główny ciężar w walce z przeciwnikiem.

Działania w głębi, w styczności i na tyłach nie mogą być organizowane niezależnie od siebie. Zawsze prowadzone są równolegle. Stanowią one bowiem jednolitą, nierozłączną całość a ich podział dokonywany jest jedynie w celu uwypuklenia zróżnicowanych zakresów działań i specyfiki sposobów realizacji zadań taktycznych. Obrońca musi być gotowy do podjęcia w każdej chwili jednoczesnej walki z przeciwnikiem w całym pasie odpowiedzialności obronnej. Jedynie integracja wszystkich działań w przeciwstawianiu się natarciu przeciwnika stwarza warunki do osiągnięcia założonych celów walki obronnej prowadzonej przez związek taktyczny.

Patrząc przez pryzmat wojsk biorących udział w obronie każdy z rodzajów wojsk (jako element ugrupowania strukturalny lub funkcjonalny) zgodnie ze swoim przeznaczeniem i specyfiką wykonuje zadania w poszczególnych pasach (rejonach) działań. Istotnym z punktu widzenia walki staje się zachowanie ciągłości i spójności tych działań.

Etapy prowadzenia obrony

Analizy dokumentów normatywnych, poglądy teoretyków oraz synteza wniosków z ćwiczeń wskazują, że niezależnie od sposobów przechodzenia do obrony, i realizacji zadań w ramach struktury działań bojowych jej przebieg można podzielić na etapy, z których każdy posiada swoje znaczenie dla wykonania otrzymanego zadania. Taki podział ma również uzasadnienie w kontekście realizacji zadań taktycznych przez podległe dowódcy wojska zorganizowane i podzielone stosownie do podjętych decyzji. Sprzyja on bowiem rozwiązywaniu problemów związanych z koordynowaniem ich działań.

Według polskich poglądów w prowadzeniu obrony wyróżnia się dwa (a w zasadzie trzy etapy):[26]

1. walka przed przednią linią;
2. rozstrzygająca walka obronna;
   - walka o utrzymanie przedniej linii;
   - walka w głębi pasa obrony.

---

[26] Regulamin op. cit., s. 103 i dalej.

Podobne spojrzenie na te zagadnienia prezentowane jest w dokumentach normatywnych NATO i amerykańskich.[27] Wyróżniają one dwa etapy prowadzenia obrony:

1. działania sił przesłaniania;
2. rozstrzygająca walka obronna.

Analiza porównawcza wewnętrznych treści wskazuje, że są one spójne i można traktować je jako tożsame. Zadania taktyczne realizowane przez broniące się wojska mają zbliżony charakter i cel.

Przedstawiony podział ma charakter umowny i wynika z usystematyzowania planistyczno-realizacyjnych czynności związanych z prowadzeniem obrony w złożonych i trudnych sytuacjach współczesnego pola walki.

Analizując problematykę **walki przed przednią linią obrony** (**działania sił przesłaniania**), należy zauważyć, że rozpoczyna się ona z chwilą przekroczenia przez przeciwnika linii przejęcia odpowiedzialności (dywizyjnej). Wówczas walkę podejmują wysłane w pas sił przesłaniania oddziały wydzielone, które prowadzą działania opóźniające na dogodnych rubieżach terenowych, zadają przeciwnikowi straty, kanalizują jego działanie, jednocześnie rozpoznając jego punkt ciężkości. W tym samym czasie artyleria wykonuje zadania mające na celu dezorganizację podejścia i wejścia do walki kolejnych sił przeciwnika. Oprócz oddziałów wydzielonych walkę podejmują grupy desantowo - szturmowe, a w sprzyjających sytuacjach mogą być również wysadzane taktyczne desanty powietrzne.

Powyższe działanie elementów ugrupowania broniących się wojsk wymaga od dowódcy stałego monitorowania sytuacji w aspekcie poprawnego realizowania zadań taktycznych oraz koordynacji i synchronizacji walczących wojsk z ogniem sił wspierających i zabezpieczających działania. Tylko właściwa realizacja planów pozwala osiągnąć spójność działań ukierunkowanych na osiągnięcie zakładanych celów. Każde odstępstwo może spowodować znaczne perturbacje w działaniach. Dowódca związku taktycznego, oddziału koordynuje działania walczących wojsk poprzez stopniowe wprowadzanie ich do walki. Oznacza to, że pododdziały, które nawiążą pojedynek ogniowy z przeciwnikiem, aby przejść na kolejną linię opóźniania muszą być wspierane, zwłaszcza ogniowo. Z chwilą stwierdzenia, że przeciwnik usiłuje obejść bronioną linię, rozpoczyna się wycofywanie sił na kolejną linię opóźniania. Grupa desantowo - szturmowa może wykonać uderzenie na wykryty, opłacalny element ugrupowania przeciwnika.

---

[27] Por. ATP 3.2, FM 105.

Z chwilą osiągania przez wycofujące się pododdziały brygadowych linii przejęcia odpowiedzialności kierowane są one po wyznaczonych drogach w głąb ugrupowania związku taktycznego. Niezbędne jest w tej sytuacji wyznaczenie dróg wycofania, przejść we własnych zaporach inżynieryjnych oraz rejonów ześrodkowania po wyjściu z pasa sił przesłaniania.

Zgodnie z przyjętą koncepcją walki, rozwój sytuacji i decyzje kierującego walką działań determinują dalsze postępowanie. Pierwszorzutowe oddziały przejmują walkę z przeciwnikiem w rejonach sił przesłaniania, zapewniając zorganizowane wycofanie dywizyjnych elementów ugrupowania bojowego. W czasie przekraczania brygadowych linii przejęcia odpowiedzialności, należy szczególnej uwadze poddać działalność ogniową pododdziałów, aby nie doszło do strat od własnego ognia wśród wycofujących się. Synteza wniosków wynikających z konfliktów zbrojnych, ćwiczeń wskazuje, że jest to zjawisko dosyć często występujące pomimo wzrostu precyzji środków rażenia i automatyzacji systemów dowodzenia.

Z chwilą podchodzenia do przedniej linii obrony wzrasta ilość zaangażowanych sił i środków, których działania zmierzają do obniżenia potencjału bojowego przeciwnika. Wraz ze zmniejszaniem się przewagi nad obrońcą wzrastają szanse, że zostanie osiągnięty cząstkowy cel obrony, jakim może być zatrzymanie natarcia przeciwnika przed przednią linią obrony.

Walka w pasie sił przesłaniania pozwala obrońcy opóźniać natarcie przeciwnika poprzez oddziaływanie ogniem i zorganizowanymi zgodnie z celem walki elementami ugrupowania bojowego. Poprzez opóźnianie i niszczenie określonych elementów ugrupowania przeciwnika zrównoważony zostanie potencjał bojowy nacierającego i obrońcy. Pozwoli to zatrzymać natarcie przeciwnika na przedniej linii obrony lub w rejonie obrony oddziałów pierwszego rzutu.

Tak rozumiany sposób realizacji zadania różni się od dotychczasowego spojrzenia na obronę. Dotychczas rozbudowywano pierwszą, drugą pozycję obrony, aby poprzez opór wojsk na tych pozycjach załamać natarcie przeciwnika. Wiązało się to w każdym przypadku z utratą terenu i zagrożeniem, że przeciwnik mając większe możliwości manewru może zmienić swój punkt ciężkości i obejść rubieże, na których zorganizowano obronę. Odwód (drugi rzut) wykorzystywany był do wykonania zwrotu zaczepnego i odzyskania terenu do przedniej linii obrony. Dowódca, wysyłając siły przed przednią linię obrony uzyskuje dodatkowy atut, jakim jest możliwość określenia punktu ciężkości nacierającego i zyskanie czasu na manewr siłami na ten kierunek. W dotychczas obowiązującej strukturze obrony informacje o punkcie ciężkości nacierającego, obrońca uzyskiwał w momencie walki o utrzymanie przedniej linii obrony. Dysponował zatem krótszym czasem na reakcję odwodami, a w wypadku opóźnienia wejścia ich do walki mógł nie wykonać stojącego przed nim zadania. Przebieg konfliktów w rejonie Zatoki

Perskiej jednoznacznie dowiódł, że pozycje obronne oparte na przygotowanych fortyfikacyjnie rejonach obrony lub obrona obiektowa nie gwarantują osiągnięcia celu obrony. Doświadczenia z konfliktów lokalnych dowodzą, że stabilność, pozycyjność i bezruch obrońcy przy jednoczesnym dysponowaniu przez atakującego doskonałymi środkami rozpoznania i rażenia ogniowo-elektronicznego w czasie prowadzenia powietrzno-lądowego natarcia przesądza o wyniku walki.[28]

Do działania w pasie sił przesłaniania dowódca związku taktycznego może wyznaczyć siły od wzmocnionego batalionu do oddziału. Zależeć to będzie od celu, jaki poprzez ich działanie chce osiągnąć. Jeśli będzie dysponował wysiłkiem LWL może zorganizować taktyczny desant powietrzny lub grupę desantowo - szturmową w sile do wzmocnionej kompanii. Pozostałe siły jako oddział wydzielony będą na określonych kierunkach opóźniały natarcie przeciwnika, kanalizując jego ruch w rejon kluczowy. Działanie tych elementów będzie skoordynowane z ogniem artylerii, która w tym obszarze będzie skutecznie osłabiać potencjał bojowy przeciwnika.

Natomiast oddział w rejonie sił przesłaniania będzie realizował podobne zadania, co związek taktyczny. Jednak siły przeznaczone do działania będą mniejsze i mogą liczyć od wzmocnionej kompanii do batalionu.

Z wymienionych sił można zorganizować pozycję przednią, która będzie oprócz opóźniania i kanalizowania natarcia ubezpieczać rejon brygady. Element ten zapewni również sprawne wyjście z walki sił oddziału wydzielonego wycofującego się w głąb ugrupowania.

Należy również podkreślić, że wydzielony ze składu związku taktycznego oddział lub zgrupowanie, które prowadzić będą działania opóźniające nie powinny być przewidywane do obsadzania głównego pasa obrony związku taktycznego.[29]

Pozostałe elementy ugrupowania przygotowują się do realizacji planowanych zadań i wchodzą do działania w uzasadnionych sytuacjach.

Reasumując, podczas walki przed przednią linią obrony wystąpi szereg trudnych do rozwiązania problemów z zakresu realizacji zadań przez poszczególnych wykonawców. Właściwe rozwiązanie złożonych kwestii manewru, wsparcia i zabezpieczenia działań, w tym okresie obrony, pozwala zminimalizować skutki oddziaływania przeciwnika i w pełni wykorzystać potencjał, siłę zgrupowań prowadzących walkę.

---

[28] Podręcznik polowy 100-5, Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, Warszawa 1994, s. 262.

[29] Działania taktyczne w operacjach na obszarze kraju pk. „REDUTA", AON, Warszawa 2000, s. 65.

W momencie podejścia przeciwnika do przedniej linii obrony rozpoczyna się najważniejszy etap walki obronnej – **rozstrzygająca walka obronna**, którą zapoczątkuje walka o utrzymanie przedniej linii obrony. Przeciwnik zwykle wyprowadza swoje uderzenie, skupiając najważniejszy potencjał w miejscu, który jego zdaniem będzie najsłabszym ogniwem w obronie związku taktycznego. Atak wspierać będzie ogniem artylerii, uderzeniami z powietrza, a także działaniami powietrzno-desantowymi, szturmowymi na tyły broniących się wojsk. W etapie tym o powodzeniu obrońcy decydować będzie opór oddziałów będących w pierwszym rzucie. Na nich bowiem spocznie ciężar walki. Broniące się pododdziały uniemożliwiają przeciwnikowi prowadzenie natarcia i wtargniecie w głąb swego ugrupowania.

Aktywność obrony wyrażać się będzie również taką formą ofensywnego oddziaływania na przeciwnika, jak uderzenia wojskami przed przedni linię obrony. Uderzenie przed przednią linię obrony jest działaniem mającym ugruntowane miejsce w teorii prowadzenia walki obronnej przez armie państw NATO. W Bundeswehrze uważają, że „w miarę zbliżania się nacierającego do rejonu obrony wzrastać musi oddziaływanie ogniowe tak, aby zatrzymać natarcie przeciwnika już przed przednią linią obrony. Jeżeli się to uda, a nie można liczyć na szybkie działania podchodzących z głębi własnych sił, zalegającego przeciwnika należy zniszczyć kontratakami".[30] Swoistą odmianą uderzenia przed przednia linię obrony mogą być „działania nękające prowadzone w celu zakłócenia ruchu wojsk nieprzyjaciela".[31]

Również Amerykanie dostrzegają potrzebę aktywności wojsk przed przednią linią obrony. Według zaleceń dokumentów normatywnych „Dowódcy rozpoczynają atak „przeszkadzający" (ang. spoiling. - dosł. tłumaczenie „psujący") ze stanowisk obronnych w celu zdezorganizowania i przerwania przewidywanego ataku przeciwnika".[32]

Uderzenie wojskami przed przednią linię obrony jest działaniem złożonym, w którym można wyróżnić trzy zasadnicze etapy:

- manewr w rejon wykonania uderzenia;
- wykonanie uderzenia;
- manewr w celu powrotu do własnego ugrupowania lub przejście do działań w ugrupowaniu przeciwnika (np. nieregularnych lub rajdowych).

---

[30] Regulamin Walki Wojsk Lądowych Bundeswehry HDv 100/100, AON, Warszawa 1993, s. 183.

[31] Tamże, s. 303.

[32] 100-5. Operations, HQ Department of the Army, 1993, s. 7-8.

Według niektórych teoretyków wojskowych manewr w celu uderzenia przed przednią linię obrony, nie musi ograniczać się tylko do uderzenia na określony element ugrupowania zaczepnego przeciwnika. „Może być działaniem pośrednim, tzn. w jego wyniku siły go wykonujące mogą zostać wykorzystane do celowego i świadomego pozostania w ugrupowaniu przeciwnika (lub ich część) i przejść do działań nieregularnych".[33]

Zdaniem ekspertów, na współczesnym i przyszłym polu walki uderzenie takie, pomimo cech aktywności, ofensywności i zdecydowania obrońcy, jest działaniem dużego ryzyka i niezbyt ekonomiczne z punktu widzenia możliwych do osiągnięcia celów.

Sprawnie działający system rozpoznawczo-ogniowy (uderzeniowy) przeciwnika, który w tym zakładanym okresie wykonywania uderzenia przed przednią linię obrony będzie już rozwinięty, daje możliwości przede wszystkim oddziaływania ogniowego. Wojska zgrupowania wykonującego manewr w rejon planowanego uderzenia będą narażone na oddziaływanie lotnicze, artyleryjskie i rakietowe.

Wyniki przeprowadzonych badań wskazują, iż uderzenie przed przednią linię obrony w celu dezorganizacji systemu wsparcia ogniowego natarcia przeciwnika zakłóca dotychczasowy porządek realizacji poszczególnych działań planu natarcia. Przeciwnik zostaje zmuszony do podjęcia walki z wojskami, które wykonują uderzenie, ale także do ponownych kalkulacji ogniowego zabezpieczenia podejścia i rozwinięcia swoich wojsk. Może to doprowadzić do zmiany we wcześniej ustalonych stosunkach sił i w konsekwencji do określonych wzmocnień przegrupowań (manewrów). W sytuacji, kiedy uderzenie nastąpiło w momencie, gdy siły główne zgrupowania uderzeniowego przeciwnika wychodzą z rejonów wyjściowych, to pomimo, że one same nie są obiektem ataku to jednak są zmuszane do podjęcia działań planistycznych, uwzględniających nową sytuację.

Wykonanie uderzenia przed przednią linię obrony jest ważnym przejawem aktywności wojsk w etapie rozstrzygającej walki obronnej.

Podczas walki o przednią linię obrony, dokonując manewru pododdziałami z kierunków pasywnych, wzmacnia się obronę w rejonie, gdzie zarysowuje się punkt ciężkości natarcia przeciwnika. Jeśli przeciwnik nadal dysponuje przewagą i ma możliwość potęgowania uderzenia, należy zajmować linie ryglowe, które umożliwią dowódcom oddziałów zachować spoistość obrony.

---

[33] R. Bojarski, Manewr w operacji ..., wyd. cyt., s. 30.

Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen prowadzą do wniosku, że po uzyskaniu powodzenia w początkowym etapie natarcia przeciwnik może użyć powietrzne zgrupowania, którymi dążył będzie do rozsadzania obrony od wewnątrz i dezorganizowania prowadzenia działań przez odwody i elementy wsparcia i zabezpieczenia działań.

Poprzez wzmocnienie obrony odwodami specjalnymi, dowódcy oddziałów tworzą warunki do wykonania zwrotów zaczepnych swoimi odwodami. W niektórych wypadkach mogą decydować się na to, że część sił walczących batalionów przejdzie do walki w okrążeniu. Może to mieć miejsce na kierunku planowanego kontrataku. Zwrot zaczepny w wykonaniu dowódcy oddziału jest realny, gdy przeciwnik nie rozbił pierwszej pozycji. Celem kontrataku w tym wypadku może być:

- rozbicie zatrzymanych sił przeciwnika i odzyskanie utraconego terenu;
- odzyskanie części rejonu kluczowego i umocnienie się w nim w gotowości do odparcia ponownego ataku;
- uderzenie w takie miejsce ugrupowania bojowego przeciwnika, aby zablokować i zniszczyć jego urządzenia logistyczne.

Wykonanie kontrataku w obronie jest działaniem złożonym. Kontratak poprzedza z reguły szeroki manewr w celu zgrupowania odpowiednich sił i środków do wykonania uderzenia, a także wzmocnienia własnej obrony na kierunku głównego uderzenia przeciwnika. Dokonanie tego manewru w obronie, prowadzonej przy znacznej przewadze sił przeciwnika oraz doskonałości współczesnych środków rozpoznawczych, elektronicznych i ogniowych jest zadaniem niezwykle trudnym. Dlatego manewr ten należy odpowiednio zaplanować, zabezpieczyć i zrealizować.

Przestrzegając zasady, że kontratak powinien zaskoczyć przeciwnika, to przy wyborze kierunku uderzenia należy zawsze uwzględniać wykonanie jak najkrótszego i nieskomplikowanego manewru sił i środków przy zużyciu jak najmniejszej ilości czasu na jego wykonanie. Żeby osiągnąć cel kontrataku, szczególnie precyzyjnie należy określić przedsięwzięcia zapewniające warunki do sprawnego i terminowego manewru na rubież kontrataku. Jest to ważne, bowiem dla przeciwnika dezorganizowanie kontrataku w okresie podchodzenia jego wojsk do rubieży zaplanowanego zwrotu zaczepnego jest szczególnie ważne. Właśnie w tym okresie wykonując silne i precyzyjne, ogniowoelektroniczne uderzenie na podchodzące wojska do kontrataku, może spowodować, że kontratak zostanie załamany i rozbity.

W czasie prowadzenia obrony przez związek taktyczny, kontratak wykonywany jest przez odwód związku taktycznego. Przyjęte ugrupowanie obronne ZT, w tym i skład odwodu,

zależy m.in. od sytuacji taktycznej, oceny wojsk własnych i przeciwnika oraz terenu. Analiza przyjmowanych w ćwiczeniach taktycznych[34] ugrupowań obronnych związków taktycznych pozwala na sformułowanie następującego wniosku: związek taktyczny najczęściej prowadzi obronę w ugrupowaniu „jeden rzut z odwodem", mając w pierwszym rzucie dwa oddziały i w odwodzie jeden oddział.

Rozwijając operację zaczepną, przeciwnik będzie dążył do jak najszybszego rozbicia wojsk będących w styczności, z reguły na kierunku jego największego powodzenia. Każda niekorzystna dla niego zmiana stosunku sił w rejonie walki czołowych pododdziałów powodować będzie zwolnienie (lub zatrzymanie) natarcia. Dlatego też przeciwnik będzie prawdopodobnie oddziaływał ogniowo i elektronicznie zarówno na pododdziały (oddziały) ZT będące w bezpośredniej styczności, jak również na te pododdziały ZT, które mogą ich walkę wzmocnić.

Należy oczekiwać, że wojska wyznaczone do wzmocnienia pozycji obronnych będą obiektem uderzeń ogniowych przeciwnika już w rejonie rozmieszczenia (obrony, ześrodkowania). Również w poszczególnych etapach (okresach) manewru do wzmocnienia pozycji obronnych należy liczyć się z intensywnym oddziaływaniem ogniowym.

Prowadząc walkę w zasadniczym dla związku taktycznego okresie, nie należy zapominać o zwalczaniu przeciwnika w tyłowym pasie obrony. Właśnie odwody będą musiały przeciwstawić się tym zagrożeniom. To one będą musiały blokować i zwalczać desanty taktyczne i grupy desantowo - szturmowe oraz oddziały wydzielone (oddziały obejścia). W związku z tym dowódca oprócz kierowania walką oddziałów pierwszego rzutu, musi widzieć zagrożenie wynikające z przeniesienia działań w głąb obrony związku taktycznego. Należy zatem skorelować walkę pierwszorzutowych sił z działaniami uniemożliwiającymi wtargniecie i działania przeciwnika na ich tyłach.

Dla zapobiegania sytuacjom, w których możliwe będzie rozbicie obrony lub jej dezorganizacja oraz zapewnienia sprawnego i jednoczesnego wykonania zadań przez określone zgrupowania wykonujące zwrot zaczepny wskazuje się szereg wyznaczników w postaci linii koordynujących i synchronizujących działanie z innymi elementami ugrupowania związku taktycznego. Wychodzące z dotychczasowych rejonów ześrodkowania zgrupowania uderzeniowego przemieszczają się po określonych drogach, które powinny być oznakowane.[35]

---

[34] Ćwiczenia taktyczne przeprowadzone w związkach taktycznych w latach 1995-2002.

[35] Obecne dokumenty normatywne przewidują wyznaczenie co najmniej dwóch dróg dla każdego oddziału lub jeżeli istnieje możliwość pas marszu w przewidywaniu wejścia do walki. Por. Regulamin działań ..., s. 133.

Koordynacja działań odwodu, wykonującego zwrot zaczepny realizowana jest zarówno w stosunku do kolejnych wyznaczników czasu, jak i przestrzeni. Determinantami czasu jest tempo natarcia i szybkość marszu odwodu, natomiast w aspekcie przestrzeni jest to odległość do linii wejścia do walki.

W wielu wypadkach kontratak będzie wspierany uderzeniami śmigłowców bojowych. Przewidując taki rozwój sytuacji, należy skierować dodatkowy wysiłek na zsynchronizowane działania odwodu, śmigłowców, artylerii i obrony przeciwlotniczej na kierunku wejścia do walki.

Skoordynowanie wszystkich elementów ugrupowania bojowego w jeden spójny system wymaga określenia dodatkowych wytycznych. Konieczne bowiem jest określenie nowych rejonów odpowiedzialności za prowadzenie walki, linii koordynujących ogień i manewr, wskazanie punktów terenowych dla orientacji położenia wojsk własnych przez powietrzne zgrupowania oraz lotnictwo, działające na korzyść broniącego się związku taktycznego.

W wielu sytuacjach kontratak można doprowadzić do boju spotkaniowego. Będzie to przedsięwzięcie bardzo trudne w aspekcie realizacji zadań, niemniej jednak możliwe. Uzasadniając powyższą tezę, należy przyjąć, że przeciwnik dążył będzie do uzyskania przewagi, koncentrując wysiłki i siły w określonych punktach ciężkości.

W powyższej sytuacji zadania zostaną znacznie poszerzone. Do realizacji zadań wynikających z podjęcia walki w boju spotkaniowym konieczne jest przeprowadzenie szczegółowej koordynacji działań wszystkich elementów ugrupowania bojowego przewidzianych do użycia. Określenie nowych linii rozgraniczenia jednostek, linii rozwinięcia do walki, linii koordynacji ognia, punktów spotkania, koordynacji i zwolnienia.

Zdaniem teoretyków wojskowych, w przypadku zadania znacznych strat, broniący się może nie wykonać kontrataku i przejść do obrony na przygotowanej rubieży (lub bronić się w dalszym ciągu w zajmowanym rejonie). Z punktu widzenia scenariusza obrony w wypadku niemożliwości wykonania zwrotu zaczepnego może dojść do walki o ostateczne zatrzymanie natarcia przeciwnika i stworzenie warunków do wykonania zwrotu zaczepnego przez przełożonego.

Jednym z warunków osiągnięcia celu obrony prowadzonej przez związek taktyczny jest ciągłe dostosowywanie elementów ugrupowania bojowego do faktycznego działania przeciwnika. Ze zmianą kierunków uderzeń przeciwnika wiąże się potrzeba przeorientowania wysiłku obrony związku taktycznego.

Korekty w przyjętym wcześniej ugrupowaniu obronnym, realizowane są poprzez manewr sił na kierunek zagrożony. Powyższa uwaga jest o tyle uzasadniona, że uderzenia przeciwnika można się spodziewać na więcej niż jednym kierunku, a tylko na jednym z nich przeciwnik skupi główny wysiłek. Należy liczyć się również ze zmianami kierunku głównego uderzenia w trakcie prowadzenia przez przeciwnika natarcia. Dążenie do realizacji celów natarcia, poprzez szukanie słabych miejsc w obronie i jak najszybsze wychodzenie na tyły i skrzydła pododdziałów i oddziałów broniących się w pierwszym rzucie związku taktycznego, będzie prawdopodobnie powszechnym sposobem działania przeciwnika.

Powyższa ocena prawdopodobnego działania przeciwnika, wskazuje na konieczność dokonania przemieszczeń elementów ugrupowania obronnego związku taktycznego w celu:

- zapewnienia narastania oporu na kierunku głównego uderzenia przeciwnika (zwiększenia nasycenia sił i środków);
- realizowania ciągłości obrony;
- zachowania i utrzymania swobody manewru elementów ugrupowania obronnego.

Zdaniem teoretyków wojskowych, przeciwdziałanie postępom natarcia przeciwnika, szczególnie na jego głównym kierunku uderzenia, będzie realizowane, między innymi w formie manewru sił i środków na ten kierunek. Manewr w celu wzmocnienia pozycji obronnych w obronie prowadzonej przez związek taktyczny, będzie realizowany przez odwodowy oddział (lub jego część) na korzyść sił znajdujących się w pierwszym rzucie ugrupowania obronnego. Warto przypomnieć, że wzmocnienie wojsk pierwszego rzutu jest jednym z zadań planowanych dla odwodu.

Wielkość użytych do wzmocnienia pozycji obronnych sił będzie pochodną konkretnej sytuacji taktycznej. Przede wszystkim zależeć będzie od potencjału oraz aktualnych i perspektywicznych możliwości prowadzenia natarcia przez przeciwnika w rejonie włamania. Istotnym czynnikiem przy określaniu potrzeb w zakresie wielkości sił do wzmocnienia pozycji obronnych będzie również ważność danego kierunku dla trwałości obrony, a także zachowanie przez ZT możliwości manewru i potęgowania oporu w głębi obrony.

Uwzględniając wnioski z przeprowadzonych ćwiczeń, należy przyjąć, że najczęściej do wzmocnienia pozycji obronnych pierwszorzutowych oddziałów użyte zostaną siły batalionu zmechanizowanego (czołgów) w organicznym składzie.

W sytuacji, kiedy przeciwnik posiada jeszcze znaczne możliwości rozwijania natarcia poprzez wprowadzanie w rejon włamania kolejnych sił (tzw. potęgowanie natarcia), do

wzmocnienia pozycji obronnych pierwszorzutowych oddziałów wyznacza się siły dwóch-trzech batalionów, a nawet całość odwodu. Ostateczne określenie sił do wzmocnienia pozycji obronnych, każdorazowo wynika z oceny sytuacji, a przede wszystkim z oceny przeciwnika.

Takie działania drastycznie ograniczają dotychczasowy obszar prowadzonych działań pasa obrony. Przejście do działań nie może się odbyć bez korekty dotychczasowego ugrupowania i rozmieszczenia elementów ugrupowania. Stosownie do tego należy: ustalić i wskazać linie kontaktu bojowego, linie koordynacji rozwinięcie sił odwodu, skorygować lub wyznaczyć nowe linie rozgraniczenia, wskazać punkty koordynacyjne, wyznaczyć linię ognia skoordynowanego artylerii.

Konkludując, w tym etapie walki w określonych sytuacjach broniące się siły i środki dążą do utrzymania nowych rejonów obrony. Wnioski wskazują również, że w wielu wypadkach w tym okresie natarcie pierwszorzutowych zgrupowań uderzeniowych przeciwnika słabnie.

Zasady walki wskazują, że po wprowadzeniu do działań odwodu należy odtworzyć siły zdolne podjąć nowe zadania. Na szczeblu związku taktycznego powinno to być zgrupowanie liczące minimum dwa ekwiwalentne bataliony[36]. W przeciwnym wypadku dowódca dywizji utraci możliwość reagowania na kolejne sytuacje pola walki.

W czasie prowadzenia rozstrzygającej walki obronnej realizowany może być również szeroki wachlarz zadań taktycznych w strefie tyłowej. Szczególne miejsce w tym względzie przypada walce z desantami powietrznymi przeciwnika.

Analiza działań wojsk w konfliktach zbrojnych w różnych regionach świata po zakończeniu drugiej wojny światowej, a także wnioski wynikające z ćwiczeń taktycznych okresu pokojowego pozwala prognozować, że w ewentualnej przyszłej wojnie powszechne będzie działanie desantów powietrznych. „Liczba i potencjał bojowy desantów będzie zależał od wielu czynników. W przyszłej wojnie, biorąc pod uwagę jej powietrzno-lądowy charakter, należy liczyć się z desantem wysadzonym już na najmniejszych szczeblach organizacyjnych wojsk, niekiedy na niewielkiej głębokości. Bardzo często klasyczny manewr oskrzydlenia czy też obejścia będzie na szczeblach taktycznych zastępowany manewrem pionowym. Walka z desantami będzie zjawiskiem powszechnym (...)".[37] Podobnie uważają inni współcześni teoretycy wojskowi, twierdząc, że desanty powietrzne będą trwałym elementem działań

---

[36] Na podstawie wniosków z ćwiczeń dowódczo-sztabowych.

[37] Karczmarek W, Ścibiorek Z, Przyszła wojna - jaka?, Warszawa 1995, s. 73.

operacyjnych i taktycznych.[38] Biorąc pod uwagę bardzo duże możliwości manewrowe oraz szybkość działania desantów powietrznych przewiduje się, że będą one wykorzystywane na szczególnie ważnych kierunkach działań oddziałów i związków taktycznych, a przede wszystkim w działaniach zaczepnych na kierunkach głównego uderzenia.

Użycie desantów powietrznych będzie mieć decydujący wpływ na przebieg działań bojowych i wykonanie wyznaczonych zadań. Przerzucenie wojsk drogą powietrzną stanowi najlepszy sposób wykonania szybkiego i zaskakującego manewru na tyły przeciwnika.[39]

Dowódca związku taktycznego, bez względu na miejsce ZT w ugrupowaniu operacyjnym, powinien zawsze liczyć się z możliwością wysadzenia desantu powietrznego[40] przez przeciwnika w głębi jego ugrupowania obronnego.

Określenie przez dowódcę i sztab ZT prawdopodobnego miejsca i czasu wysadzenia desantu powietrznego przez przeciwnika pozwala na wcześniejsze przygotowanie działań przeciwdesantowych. Wyraża się to przede wszystkim w osiągnięciu gotowości przez wyznaczone wojska do podjęcia tego typu działań.

W sytuacji, kiedy ZT prowadzi obronę w pierwszym rzucie operacyjnym, należy przewidywać, że obiekt ataku dla taktycznego desantu powietrznego przeciwnika będzie znajdować się w głębi ugrupowania obronnego ZT. Jak wynika z przeprowadzonej analizy ćwiczeń, taktyczne desanty powietrzne wysadzano najczęściej w sile batalionu (lub kompanii), przeważnie na głębokość 15-30km. Oznacza to, że w strefie prawdopodobnego działania taktycznych desantów powietrznych przeciwnika mogą znaleźć się następujące elementy ugrupowania obronnego ZT:

- odwód ogólnowojskowy;
- oddziały logistyczne;
- odwód przeciwdesantowy (OPDes) (jeśli będzie zorganizowany);

---

[38] F. Janiszewski, W. Bęben, Zwalczanie desantów powietrznych w obronie, Myśl Wojskowa nr 11/1974, s. 27; R. Saeknaj, Wybrane problemy zwalczania desantów powietrznych w obronie, Myśl Wojskowa nr 3/1979, s. 22; Z. Hagemajer, Zwalczanie desantów i grup specjalnych nieprzyjaciela w obronie prowadzonej na obszarze kraju, Myśl Wojskowa nr 2/1990 „tajna", s. 64; Obrona terytorium kraju, Podręcznik ASG WP, wewn. 3627/81, s. 89.

[39] Z. Rutkowski, Zwalczanie taktycznych desantów powietrznych w obronie dywizji zmechanizowanej, Rozprawa doktorska, Warszawa 1992, s. 30.

[40] Taktyczne desanty powietrzne przewiduje się wykonywać w rejon działań bojowych ZT przeciwnika (w strefie taktycznej). Strefa taktyczna - obszar, w którym rozmieszczone są w odpowiednim ugrupowaniu bojowym lub prowadzą działania bojowe, zwykle obronne związki taktyczne wojsk pancernych lub zmechanizowanych. W strefie taktycznej rozmieszcza się obiekty i urządzenia tyłowe (logistyczne) wchodzące w skład swoich związków taktycznych. Za obronę i bezpieczeństwo w strefie taktycznej odpowiada dowódca związku taktycznego, któremu została ona podporządkowana. Leksykon wiedzy wojskowej, MON, Warszawa 1979, s. 448.

- część prplot (1-2 baterie startowe);
- odwody specjalistyczne (Oinż, OPChem).

Stopień zagrożenia uderzeniem taktycznego desantu powietrznego przeciwnika na poszczególne (wymienione) elementy ugrupowania obronnego jest różny. Wynika to przede wszystkim z samego celu użycia taktycznych desantów powietrznych, które będą głównie wykorzystywane do wykonania zadań polegających na opanowywaniu i utrzymaniu ważnych obiektów terenowych (rejonów, rubieży), które mogą mieć bezpośredni wpływ na szybkość i tempo natarcia oraz manewr oddziałów i związków taktycznych.[41]

Zagrożenie uderzeniami taktycznego desantu powietrznego przeciwnika, w głębi ugrupowania obronnego ZT, wymusza na dowódcy potrzebę posiadania w ugrupowaniu odpowiednio przygotowanych sił i środków gotowych do zwalczania desantu lub tworzenia odwodu przeciwdesantowego. Siły i środki (odwód przeciwdesantowy) wyznaczone do walki z taktycznym desantem powietrznym przeciwnika powinny charakteryzować się przede wszystkim dużymi możliwościami ogniowymi i manewrowymi.[42]

Odwód przeciwdesantowy tworzony będzie na mocy decyzji dowódcy ZT doraźnie, najczęściej z pododdziałów oddziału znajdującego się w odwodzie.

Podstawową zasadą zwalczania taktycznego desantu powietrznego przeciwnika jest natychmiastowe niszczenie desantu, bez względu, w jakim stadium organizacji lub realizacji się znajduje. W związku z tym, walkę z lądującym desantem powinno się podjąć natychmiast po jego wykryciu. Słabą bowiem stroną każdego desantu powietrznego jest etap lądowania i okres bezpośrednio po wylądowaniu.[43] Natychmiastowe skierowanie w rejon desantowania (lądowania) desantu przeciwnika, odwodu przeciwdesantowego ZT (lub innych sił), daje największą szansę dezorganizacji jego działań oraz pozwala na narzucanie mu czasu i charakteru działań. Dlatego też odwód przeciwdesantowy ZT, jeśli będzie wyznaczony powinien znajdować się w miejscu umożliwiającym szybkie, w jak najkrótszym czasie, przegrupowanie się w rejon desantowania, bądź w inny rejon pobytu desantu (np. w rejon zagrożonego obiektu).

Kolejnym zagadnieniem wymagającym szczegółowej uwagi jest problematyka zabezpieczenia logistycznego, bowiem, jak wskazuje praktyka, mogą wystąpić braki

---

[41] Z. Rutkowski, Zwalczanie ..., wyd. cyt., s. 45.

[42] O możliwościach bojowych odwodu przeciwdesantowego, oprócz możliwości ogniowych i manewrowych decydują także inne ważne czynniki, takie jak np.: wyszkolenie, teren, stan psychiczny żołnierzy, dyscyplina.

[43] W. Mayer, Zwalczanie desantów powietrznych wg poglądów zachodnich, Wojskowy Przegląd Zagraniczny 1982, nr 3, s. 36.

w podstawowych środkach walki, zwłaszcza w walczących w pierwszym rzucie. Zrodzi to konieczność ich uzupełnienia.

Przeprowadzone analizy i oceny działań obronnych wskazują, że postępujące przeobrażenia pola walki nie pozostają bez wpływu na sposoby realizacji zadań taktycznych w trakcie prowadzenia obrony przez związki taktyczne, oddziały. Należy sądzić, że zwiększy się ich gama, będą one również bardziej zróżnicowane w swej treści i formie. Normą staje się bowiem prowadzenie działań w wymiarze powietrzno-lądowym, a efektywność ich uzależniona jest od właściwego wykonania poszczególnych zadań przez wszystkie elementów ugrupowania bojowego związku taktycznego.

3.3. Wnioski

Uogólniając przedstawione w niniejszym rozdziale treści uzyskanych wyników badań, możemy sformułować następujące konstatacje:

Prowadzeniem działań w całym pasie (rejonie) odpowiedzialności obronnej związku taktycznego uzależnione jest od koncepcji rozegrania walki, miejsca w ugrupowaniu operacyjnym, otrzymanego od przełożonego wsparcia i wzmocnienia. Ścisłe powiązanie działań broniących się wojsk w ramach działań w głębi, w styczności i na tyłach zarówno w wymiarze lądowym, jak i powietrznym ma decydujące znaczenie dla osiągania wyższej efektywności, która powinna przejawiać się przede wszystkim: angażowaniem mniejszych sił do wykonania zadania, mniejszymi stratami, skróceniem czasu działania.

W formułowaniu zadań szczególne miejsce zajmują swego rodzaju *wyznaczniki*, które pozwalają opisać zadanie i określają ramy jego realizacji. Odnoszą się one zarówno do czasu, przestrzeni, charakteru, jakości i specyfiki treści zadania. Pozwalają w wielu wypadkach dokonać pomiaru zadania. Istotnym wyznacznikiem jest czas, a ściślej obowiązujące terminy lub przedziały czasowe niezbędne do koordynowania i synchronizowania działań.

Zdaniem ekspertów wojskowych przeobrażenia, jakie mogą dokonać się w pierwszym ćwierćwieczu XXI wieku na polu walki nie wpłyną na zmianę celów działań obronnych. W dalszym ciągu będzie to „udaremnienie przeciwnikowi opanowania terenu, zadanie mu maksymalnych strat, utrzymanie zajmowanego pasa (rejonu) oraz stworzenie warunków do działań zaczepnych". Mogą natomiast zmienić się zadania, sposób ich realizacji, a co jest z tym związane i wyznacznik ich wykonania.

Zadania oddziałów i pododdziałów związku taktycznego wynikają z ich przeznaczenia, a także z ich możliwości bojowych. Treści zadań dowiązane są ponadto do szczebla dowodzenia i miejsca w ugrupowaniu operacyjnym lub bojowym.

Przeprowadzone analizy, jak i wnioski z prac naukowo-badawczych, potwierdzają, że związki taktyczne powinny być przygotowane do realizacji większego zakresu zadań niż dotychczas i o bardziej zróżnicowanym charakterze. Rzeczywistość potwierdza, że zadania te, mogą być realizowane na obszarze kraju lub poza jego granicami, w strukturach narodowych lub sojuszniczych, przy użyciu całości sił lub wydzielonych elementów. Można więc przyjąć, że wydzielone siły będą brały udział w realizacji zadań taktycznych w powyższych uwarunkowaniach

Taka szeroka gama zadań wskazuje, iż do zadań w obronie będziemy nadal zaliczać:

a. organizowanie obrony na kolejnych rubieżach i pozycjach opóźniania;
b. utrzymanie ważnych obszarów (rubieży, rejonów);
c. systematyczne i skuteczne obniżanie potencjału bojowego zgrupowań przeciwnika;
d. dezorganizowanie, a w sprzyjających warunkach złamanie jego natarcia;
e. izolowanie, wspólnie z lotnictwem, kierunków uderzenia przed napływem odwodów agresora;
f. wykonanie przeciwuderzenia odzyskanie czasowo utraconych rejonów.

Wyraźnie widoczne tendencje przeobrażeń sił zbrojnych i roli poszczególnych komponentów systemu obronnego państwa przybiorą postać zjawiska z jasno ukształtowanym kierunkiem ewolucji. Odbywać się to będzie przy niezmiennym zakresie zadań obronnych, które przyjdzie realizować w bardzo dynamicznych sytuacjach i szybko zmieniających się warunkach pola walki.

Uzyskane wyniki badań wykazały, że określanie wyznaczników wykonania zadań taktycznych jest działaniem bardzo trudnym. Ich gama i specyfika zmusza bowiem do indywidualnego podejścia do każdego zadania z osobna z uwzględnieniem szeregu czynników, które determinują ich zdefiniowanie i wskazanie. Istotnym jest również stała gotowość do reakcji na zmiany sytuacji w czasie prowadzenia działań. Wynika to z efektywności użycia zgrupowań taktycznych i zależy od sprawności, powiązań wewnętrznych oraz zewnętrznych procesów zachodzących zarówno w trakcie przygotowania obrony, jak i jej prowadzenia. To dwojakie znaczenie pokazuje, jak dużą rolę w walce odgrywa precyzyjne i trafne określenie wyznaczników.

Różniące się od siebie zgrupowania rodzajów wojsk, mimo asymetrycznej wielkości, jakości i specyfiki zadania muszą być ze sobą zespolone. Oznacza to, że cel działań każdego z osobna ma nie mniejsze znaczenie. Przeciwnie, często mogą one wykonywać zadania o rozstrzygającym znaczeniu dla broniącego się. Wyniki przeprowadzonych analiz i ocen wskazują, że stosownie do tego dowództwo i sztab związku taktycznego, określając ramy wykonania zadania, muszą mieć na uwadze fakt jedności celu osiąganego poprzez zróżnicowane w swej treści zadania taktyczne wszystkich wykonawców.

Rozdział 4. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ W NATARCIU

4.1. ZMIANY W SPOSOBIE PROWADZENIA NATARCIA

Działania ofensywne przynoszą zwycięstwo. Wojska w toku natarcia wykonują uderzenie przy użyciu wszystkich środków, jakie są w ich dyspozycji. Wykorzystują jego rezultat w celu szybkiego wejścia w ugrupowanie przeciwnika, zniszczenia i pojmania siły żywej, sprzętu i wyposażenia oraz uchwycenia kluczowych obiektów i rejonów. Sun Tzy uważał, że natarcie jest szczytem sztuki wojowania, będąc jednocześnie przekonanym, że presja w połączeniu ze śmiałością mogą pokrzyżować plany obrońcy.

W każdym okresie historii powodzenie w natarciu było osiągane poprzez nagłe uderzenie, koncentrację sił i środków na głównym kierunku działania, skoordynowane dowodzenie i kontrolę, elastyczne współdziałanie, szerokie wsparcie oraz umiejętne rozmieszczenie wojsk.

Doświadczenia dwóch wojen światowych wpłynęły zasadniczo na rozwój teorii i praktyki prowadzenia natarcia w okresie powojennym, w szczególności w armiach Układu Warszawskiego. Dyskusje dotyczyły kontekstu prowadzenia wojny na dużą skalę, głównie w warunkach walki pozycyjnej. Znalazło to swoje odniesienie w postaci regulaminów walki wojsk lądowych, które koncentrowały się na przełamaniu przez dobrze zaplanowaną i przygotowaną obronę przeciwnika. Szybkie zmiany w środkach walki nie zmieniały radykalnie teorii prowadzenia natarcia. Przeważała stara taktyka, walka lądowa oraz elektroniczna była stale widziana przez pryzmat przeszłych wojen nawet, gdy planowano użycie broni nuklearnej. Przetrwały dawne stereotypy: wojny pozycyjnej, linearnych form walki oraz zachowania tempa natarcia[1].

Dzisiaj teoria wojskowa musi zmierzyć się z pilnymi potrzebami prognozowania możliwych zmian w formach i metodach prowadzenia natarcia będących bezpośrednio wynikiem wprowadzania nowych systemów broni i maszyn bojowych. Eksperci zakładają, że w najbliższej przyszłości wojska powinny być gotowe do podjęcia działań trzy lub cztery razy szybciej niż to miało miejsce wcześniej, co skróci czas na przygotowanie do walki. Natomiast środki walki, a więc artyleria, czołgi, śmigłowce transportery opancerzone, zwiększą zasięg prowadzonego ognia od półtora do dwóch razy przy jednocześnie większej dokładności. Można się spodziewać, że nowe środki walki stworzą nowe operacyjne formy ich użycia i zastosowania,

---

[1] Wojennaja mysl, 1995, wydanie specjalne, s. 29.

co było już widoczne w lokalnych wojnach w latach 1980 – 1990. Nowe warunki będą zmuszały do połączenia tradycyjnych metod (przełamanie i atak w szyku spieszonej piechoty) i nowatorskich metod walki (ataków powietrzno-lądowych, dokładnych uderzeń bronią precyzyjną, rozbiciu przy pomocy ognia, uderzeń radioelektronicznych, manewru i ognia śmigłowców, rajdów i ataków jednostek aeromobilnych). Ważniejszym stanie się prowadzenie działań rozpoznawczych mających na celu odpieranie działań przeciwnika zmierzającego do rozbicia naszego natarcia oraz podejmowanie działań w postaci uderzeń na całej głębokości[2].

Uderzenie frontalne musi być połączone z aktywnym działaniem lądujących na tyłach przeciwnika grup. Walkę bez kontaktu z przeciwnikiem można uznać za obiecujący sposób prowadzenia natarcia na powiększającym się polu walki, w którym ciosy zadawane będą przy użyciu środków operacyjno-taktycznych (pociski cruise, systemy rakietowe). Nowe, bardziej wydajne, systemy broni oraz wozów bojowych dodadzą złożoności i rozmiaru w prowadzeniu natarcia, spowodują, że stanie się ono bardziej napięte, dynamiczne i manewrowe. Uderzenie radiowo-elektroniczne w system dowodzenia oraz kontroli przeciwnika, odegra zasadniczą rolę w działaniach ofensywnych. Szczególnie ważnym będzie zakłócenie równowagi między środkami obrony i środkami natarcia. W nowych warunkach przełamanie obrony przeciwnika wróci do podstaw, decydującą rolę przejmie manewr ofensywny. W przyszłości natarcie nie będzie polegało na przełamaniu linii frontu, lecz na wykorzystaniu już istniejących luk w systemie obronnym przeciwnika, wykonaniu oskrzydleń i obejść, szybkiej penetracji na lądzie i w powietrzu, prowadzeniu połączonych uderzeń na broniącego się przeciwnika z różnych kierunków (frontalnie, ze skrzydeł, tyłu z lądu i powietrza). Tego rodzaju metodę zaczęto stosować już w czasie drugiej wojny światowej, ale wykonanie manewru w głąb było możliwe dopiero w przypadku zakłóconej obrony przeciwnika, gdy nie było już oporu.

W obecnych warunkach natarcie może rozpocząć się wykonaniem manewru na lądzie i w powietrzu nawet w przypadku, gdy przeciwnik zdołał zorganizować dość stabilną obronę od czoła. Zmasowanie uderzeń elektronicznych i ogniowych stwarza warunki do wniknięcia w głębiej położone linie obrony. Naturalnie przełamanie powinno być utrzymane jako zasadniczy środek taktyczny przynajmniej do czasu, gdy aktualne formy walki są nadal obowiązujące. W warunkach, kiedy nacierająca strona jest zmuszona dokonać przełamania w obronie przeciwnika, musi być ona wsparta odpowiednim potencjałem ogniowym. Niemądrym byłoby rekompensowanie niewystarczającego nasilenia ognia przy pomocy

---

[2] Wojennaja mysl,, wydanie, luty 2003, s. 7.

zmasowania transporterów i czołgów nacierających na wąskich odcinkach przełamania. Dzisiaj niemożliwym jest przebić się przez obronę przeciwnika przy wykorzystaniu tylko środków opancerzonych wspartych piechotą.

Charakter przełamania zmienił się, staje się ono głębsze. Dawniej głównym zadaniem było rozbicie przedniej pozycji w obronie przeciwnika. Dziś głównym celem staje się tłumienie jego zgrupowanych elementów ogniowych, rozbicie jego systemu ognia, dezorganizowanie systemów dowodzenia i kontroli, zneutralizowanie obrony powietrznej w strefie działania własnych środków lotniczych. Strona nacierająca powinna zdecydowanie próbować przenieść główny wysiłek walki w głębsze rejony obrony przeciwnika i rozbijać ją przez uderzenia frontalne i tyłowe.

Wcześniej w dwóch wojnach światowych strona nacierająca działała w dość prosty i oczywisty sposób, w którym dokonywała wyłomu w obronie. W nowych warunkach wydaje się, że będzie używana zupełnie nowa taktyka określana jako wielowymiarowa. Jednakowo intensywne uderzenia równolegle prowadzone z kilku stron: z powietrza i lądu, od frontu, skrzydeł i od tyłu, przyniosą właściwy rezultat.

Taki wielowymiarowy charakter natarcia wymaga sprawnych dowódców i sztabów. Bardzo ważne jest synchronizowanie użycia wszystkich rodzajów broni i środków walki, w celu kanalizowania ich wysiłków na jednym celu oraz rewidowanie starych metod organizacji pola walki. Wielce wskazanym jest demonstrowanie nowego podejścia w momencie określenia osi podejścia. Chodzi nie tyle o kierunek głównego wysiłku, co o koncentrację zasadniczych sił w wybranych rejonach walki. Główna idea polega na koncentrowaniu uwagi przede wszystkim na kluczowych obiektach w głębi obrony przeciwnika: jego środkach ogniowych, stanowiskach dowodzenia i kontroli, środkach obrony przeciwlotniczej, środkach rozpoznania oraz walki radio-elektronicznej. Równie ważnym jest zidentyfikowanie głównej osi natarcia: powinno to być zrealizowane, gdy chcemy rozdzielić elementy obrony przeciwnika i wykorzystać ich najsłabsze punkty (luki w ugrupowaniu), w celu wykonania manewru swoich wojsk do przodu w szybkim tempie. Jest to najbardziej typowa taktyczna metoda postępowania w natarciu, która nie może zapewnić intensywnego i głębokiego uderzenia w siły przeciwnika.

Dzisiaj naruszenie taktycznej stabilności w obronie przeciwnika jest widziane w innym świetle. Niegdyś, /choć w Akademii dalej jest to główny sposób/ obrona opierała się na pozycjach i rejonach rozmieszczonych w głębi, a zwycięstwo zależało od ich uchwycenia. Dzisiaj nie powinno chodzić o to, jaką wagę ma uchwycenie pozycji przeciwnika, ponieważ stwarza to warunki do przerwania obrony przeciwnika. Droga do zwycięstwa prowadzi poprzez

całkowite rozbicie głównych zgrupowań ogniowych oraz stanowisk dowodzenia i kontroli przeciwnika[3].

Dotychczasowe rozważania prowadzą do konkluzji, że w momencie, kiedy próbujemy zidentyfikować najbardziej czułe miejsce w obronie przeciwnika powinniśmy wziąć pod uwagę nowo sformułowany kontekst. W przeszłości stanowiły go granice rozdzielenia (linie styczności) między oddziałami i pododdziałami, otwarte skrzydła oraz odcinki linii bronionych przez wojska o mniejszej wartości bojowej. Stawały się one głównymi celami nacierających wojsk, ponieważ był to najprostszy sposób rozbicia obrony i wyjścia na tyły broniących się wojsk.

Dzisiaj, gdy obrona zależy w zasadzie od jakości posiadanych środków ogniowych, bardzo ważnym jest zidentyfikowanie ich słabości oraz silnych punktów. Poznanie, który z nich jest najsłabszy, a więc powinien być zaatakowany w pierwszej kolejności tak, aby uzyskać i utrzymać inicjatywę ogniową w możliwie najkrótszym czasie i osiągnąć dominację w powietrzu. W przeciwnym razie inne zadania mogą zostać nie zrealizowane.

Uderzenie powinno być wielowymiarowe i połączone z oddziaływaniem w głębi. Te wymagania są ze sobą powiązane i wzajemnie się uzupełniają. Wzmacniają siebie nawzajem i czynią możliwym wykorzystanie całego zakresu form i metod koncentracji wojsk w czasie i rzestrzeni.

Wojny lokalne oraz konflikty zbrojne wskazują, że najczęściej ogień artylerii, pocisków kierowanych oraz lotnictwa jest koncentrowany na obiekty w głębi obrony przeciwnika, w celu izolowania pola walki, zapewnienia manewru własnych sił oraz wysadzaniu elementów aeromobilnych. Nie jest to nic nowego, metoda ta była stosowana w czasie pierwszej wojny światowej, kiedy pojawiło się lotnictwo oraz w drugiej wojnie światowej pod wpływem pojawienia się środków ogniowych dalekiego zasięgu i bardziej wydajnych metod rozpoznawczych[4].

W przeszłości, kiedy wojska nie posiadały wystarczających możliwości manewrowych pozwalających włamać się w szybkim tempie w wyznaczone strefy, zmasowany ogień oddziaływujący na odległe obiekty, nie był decydującym.

Obecnie dowódcy mogą koncentrować ogromny potencjał środków ogniowych przeciwko obiektom w głębi i wiązać je z uderzeniami lotniczymi. Mogą działać zgodnie z posiadanymi siłami i środkami oraz dostępnymi informacjami z rozpoznania. Można skierować

---

[3] D. Darling. *Unifinished Business*, Military Review, marzec-kwiecień, s. 73.

[4] L. D. Rickerman, *Effects-Based Operations: A new way of thinking and Fighting*, School of Advanced Military Studies, USA Command and General Staff Collage, Fort Leavenworth, First Term Ay 02-03, s. 24-18.

stały ogień przeciwko wybranym obiektom przeciwnika, potwierdzonym przez rozpoznanie lub kierować ogień jednocześnie przeciwko wszystkim jego obiektom. Obie metody posiadają zalety, z tym że ogień skierowany jednocześnie przeciwko najważniejszej grupie przeciwnika, wsparty różnymi innymi środkami destrukcji stosowany przez dłuższy czas jest zdecydowanie efektywniejszy.

Dzisiaj większość armii gorączkowo szuka nowych środków i metod, mogących mieć zastosowanie w natarciu. W Stanach Zjednoczonych poszukiwanie to rozpoczęło się od koncepcji działań powietrzno-lądowych. Głębokie ataki wykonywane na przeciwnika, połączone z destrukcyjnym oddziaływaniem ogniowym, uważane są za dość szeroko akceptowaną formę uderzeń w głębi. Zakłada się w nich, że strona nacierająca, która naciska przy pomocy kolejnych rzutów, próbuje unikać bezpośredniej walki i szuka możliwości uderzeń na skrzydła i tyły. Nie dopuszcza się do wzmocnienia przeciwnika zakłócając jego współdziałanie z kontratakującymi jednostkami w głębi.

Istnieje jeszcze inna forma uderzeń w głębi, która w przekonaniu Amerykanów jest bardziej złożona i trudniejsza do prowadzenia. Przeciwnik jest pokonany przy pomocy ognia i uderzeń mobilnych pododdziałów w połączeniu z walką bezpośrednią. W przekonaniu Amerykanów taki sposób przeszkadza próbom przeciwnika w koncentracji sił oraz pozbawia go szybkości w działaniu i pomaga rozbić jego wojska. W regulaminach walki wskazuje się, że wydajność wymienionych form uderzeń w głębi zależy od precyzyjnej współpracy wszystkich rodzajów broni i służb[5].

Inna forma walki w głębi, opisywana przez Rosjan zakłada jednoczesne lub kolejno po sobie następujące obezwładnianie głównych obiektów w obronie przeciwnika. Ich rozbicie ma zasadniczy wpływ na powodzenie natarcia. Przewiduje się, że drogi, którymi przeciwnik może wykonywać manewr odwodami, powinny być blokowane przy pomocy ognia w oparciu o naturalne przeszkody terenowe.

Podsumowując, można założyć, że sukces każdej z wymienionych form uderzeń w głębi, będzie zależał od koncentracji wszystkich wysiłków na osiągnięciu celu oraz prowadzeniu uderzeń przeciwko tym elementom w ugrupowaniu przeciwnika, których zniszczenie może pomóc osiągnąć maksymalną przewagę.

Inne państwa także opierają koncepcje prowadzenia natarcia na uderzeniach w głębi. Walka o tym charakterze będzie towarzyszyć wojskom próbującym klinem wedrzeć się w głębię

---

[5] FM 3-0 Operations, Headquarters Department of the Army, lipiec 2001, s. 7-2.

obrony, stwarzając liczne miejsca walki w ugrupowaniu przeciwnika, ale również na tyłach naszych wojsk. To stwarza specjalne wymagania wobec elastycznego dowodzenia i kontroli, manewrowania na lądzie i powietrzu oraz wykonywania obejść i oskrzydleń.

4.2. Zasady prowadzenia współczesnego natarcia

Analiza materiałów umożliwiła wyróżnienie jedenastu umownych zasad prowadzenia natarcia, które ewaluowały na przestrzeni wieków, stale służąc jako koncepcyjna pomoc w czasie planowania i prowadzenia natarcia. Mimo, że nie zmieniły się wiele w ciągu kilku ostatnich dekad to wciąż pozostają aktualne. Zasadnym jest, więc branie ich pod uwagę w powiązaniu z filozofią walki manewrowej, możliwościami nowoczesnych systemów broni oraz obecnej technologii wykorzystywanej przez wojsko. Analizy ostatnio prowadzonych wojen i konfliktów dostarczają określonych doświadczeń, które w formie wniosków i uogólnień pozwalają sformułować kilka podstawowych zasad:

a. **Nawiązanie oraz utrzymanie kontaktu**. W celu pobicia przeciwnika lub pozbawienia go woli walki pierwszym priorytetem dowódcy musi być wybranie miejsca, w którym nawiąże kontakt z przeciwnikiem. Kontakt ten może mieć zakres rzeczywistej walki z przeciwnikiem bądź tylko obserwowania jego działań. Kontakt zapewnia nam informacje dotyczące lokalizacji elementów ugrupowania przeciwnika, jego możliwości oraz wykonywanych przez niego manewrów. Te informacje, jeśli uda się je pozyskać stanowią fundament budowania naszej przewagi nad przeciwnikiem.

b. **Rozwijanie /wykorzystywanie/ sytuacji**. Rozwijanie sytuacji jest blisko powiązane z nawiązaniem i utrzymaniem kontaktu. Składają się na nie działania, dzięki którym można określić siły, skład oraz możliwości przeciwnika. Informacje pozyskane z tych działań pomagają dowódcy w opracowywaniu planu natarcia.

c. **Wykorzystanie słabości przeciwnika**. Nacierający unika silnych /pozycji/ punktów przeciwnika i atakuje jego słabe strony, miejsca /wolne rejony, luki/. Szczególnie słabymi stronami w obronie przeciwnika są: (1) przewidywalne schematy działania, (2) błędy taktyczne, braki w przygotowaniu, (3) brak wsparcia ogniowego, środków lotniczych, obrony przeciwlotniczej, (4) słabszy poziom technologiczny, brak mobilności, (5) brak możliwości prowadzenia ciągłych działań, (6) niskie morale, zdrowotność, (7) ograniczenia religijne, moralne i socjalne, (8) słabość ilościowa, brak wzajemnego wsparcia[6].

---

[6] *Offensive fundamentals*, United Marine Corps, BasicOfficer Course, B0324

d. **Koncentracja siły bojowej przełożonego w decydującym czasie i miejscu**. Nacierający musi zmasować siłę uderzeniową w decydującym czasie i miejscu. Nie polega to jednak na zmasowaniu sił i środków od początku do końca na jednym kierunku (rys. 6).

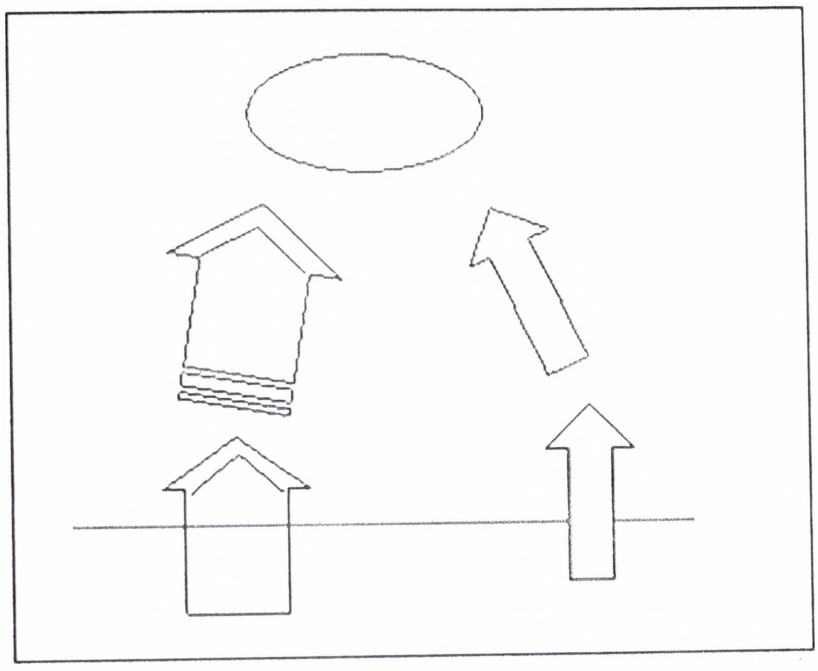

Rys. 6. Natarcie z przodu z wysiłkiem na jednym kierunku

Jest to metoda radziecka z czasów II wojny światowej, która funkcjonowała w naszych regulaminach działań i nadal jest głęboko osadzona w naszej teorii. Dziś chodzi o wybór punktów i czasu, na których ma zostać skoncentrowane uderzenie z kilku kierunków (rys. 7).

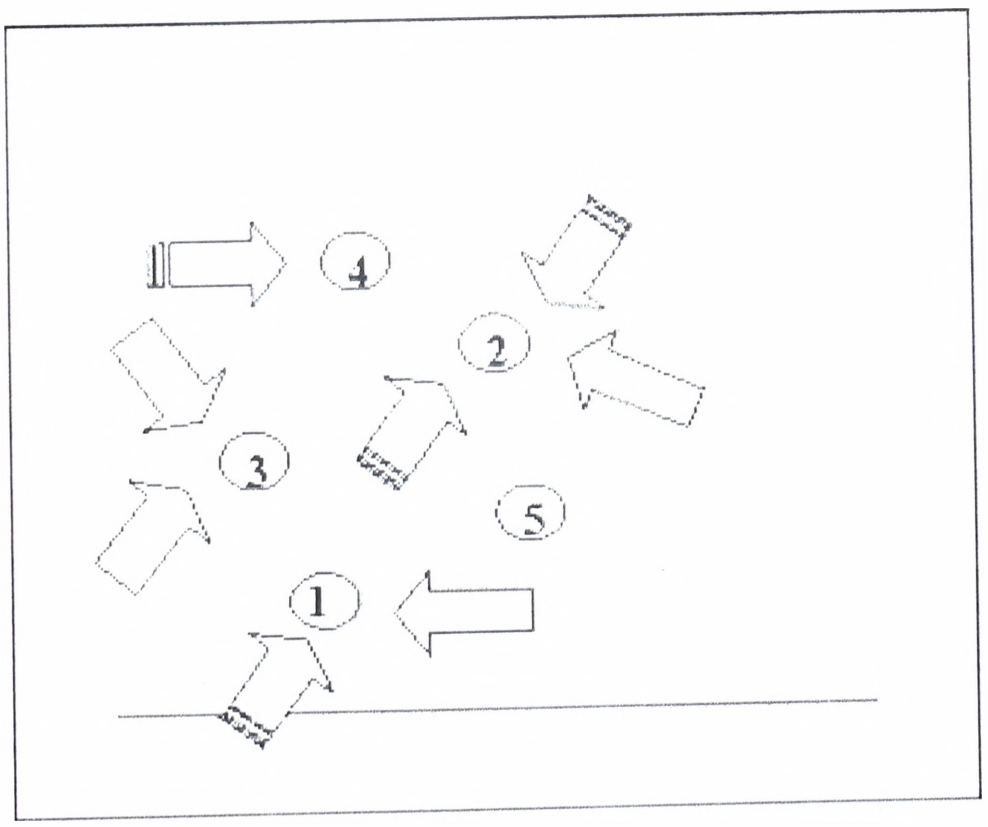

Rys. 7. Natarcie z punktami ciężkości skupionymi na punktach decydujących.

e. **Opanowanie lub kontrolowanie kluczowego rejonu**. Chociaż w walce manewrowej uwaga jest w przeważającej części skupiona na przeciwniku, istnieją również sytuacje, w których dowódcy jednostek poszukują możliwości wykorzystania terenu, który jeśli jest umiejętnie wykorzystany, może dać decydującą przewagę nad przeciwnikiem. Należy pamiętać o tym, że prowadzić walkę manewrową znaczy „walczyć ze sprytem", tzn. wybierać, KIEDY i GDZIE podjąć walkę. Dlatego też rozważne wykorzystanie terenu jest zasadniczym elementem w walce manewrowej.

f. **Uzyskanie i utrzymanie inicjatywy**. Dowódca uzyskuje i utrzymuje inicjatywę w celu dyktowania warunków walki, zamiast być zmuszonym do reagowania na działania przeciwnika.

g. **Neutralizowanie możliwości przeciwnika w reagowaniu na sytuację**. Nacierający powinien podjąć wszelkie starania w celu krzyżowania i obniżania możliwości przeciwnika w reagowaniu na manewr realizowany przez nacierającego. Nacierający może neutralizować możliwości obrońcy poprzez: (1) obniżanie możliwości przeciw-nika w zakresie dowodzenia i kontroli, (2) użycie broni połączonych, (3) unikanie przewidywalnych reakcji na działanie przeciwnika, (4) umiejętne wykorzystanie technologii, (5) użycie środków maskowania i ochrony, (6) wykorzystanie słabości przeciwnika.

h. **Ruch do przodu poprzez wykorzystanie ognia i manewru**. Ogień i manewr jest metodą natarcia, w której jedna jednostka wykonuje ruch do przodu będąc wspierana przez ogień innej jednostki /jednostek/.

i. **Utrzymanie tempa natarcia**. Tempo natarcia jest utrzymywane poprzez stałe utrzymywanie siły bojowej przeciwko siłom przeciwnika. Celem jest uniemożliwienie przeciwnikowi przeorganizowania jego sił lub ucieczki z rejonu starcia.

j. **Wykorzystanie powodzenia**. Natarcie, które ma powodzenie powinno być prowadzone bez przerwy po to, aby nie dać przeciwnikowi możliwości ochłonięcia po początkowym szoku, a tym samym odtworzenia spójności obrony lub przeprowadzenia kontrataku.

k. **Zapewnienie ochrony wojsk własnych**. Jedna z najważniejszych zasad dla dowódców. Stała ocena wymagań związanych z zapewnieniem ochrony własnych oddziałów/pododdziałów/ oraz zapewnienie, że wszystkie warunki w tym zakresie są spełniane. Niepowodzenie może nieuchronnie prowadzić do pobicia, dużych strat w ludziach. Środki ochrony /bezpieczeństwa/ można podzielić na aktywne i pasywne.

Na drodze poszukiwania i wydzielenia wyznaczników wykonania zadań w natarciu, niezbędnym jest odpowiedzenie sobie na pytanie: Jakie zadania mogą wojska wykonywać w

czasie natarcia? To generuje z kolei – pytanie podstawowe, po co nacieramy?, czyli co jest celem w natarciu.

Wojska podejmują działania ofensywne z różnych powodów, w celu:

- zniszczenia sił i środków przeciwnika;
- oszukania i odwrócenia uwagi przeciwnika;
- pozbawienia przeciwnika środków i materiałów;
- zatrzymania przeciwnika w miejscu;
- uzyskania informacji;
- zakłócenia działań lub przygotowań przeciwnika.

Dla celów pojęciowych i szkoleniowych prowadzenie natarcia można podzielić na trzy etapy tj. przygotowanie, prowadzenie i wykorzystanie. Zwykle etapy te będą się nawzajem zazębiały. W czasie, gdy jednostka będzie przechodziła z jednego etapu do drugiego dowódca musi bezustannie oceniać sytuację przeciwnika i prowadzić właściwe poprawki do przyjętego przez niego planu natarcia. Etapy nie mogą być rozważane jako oddzielne jednostki[7]. Mimo, że są one właściwe większości działań ofensywnych rzadko są wymieniane z nazwy w treści rozkazów operacyjnych lub też zawsze istnieje zdefiniowana granica między nimi (rys. 8).

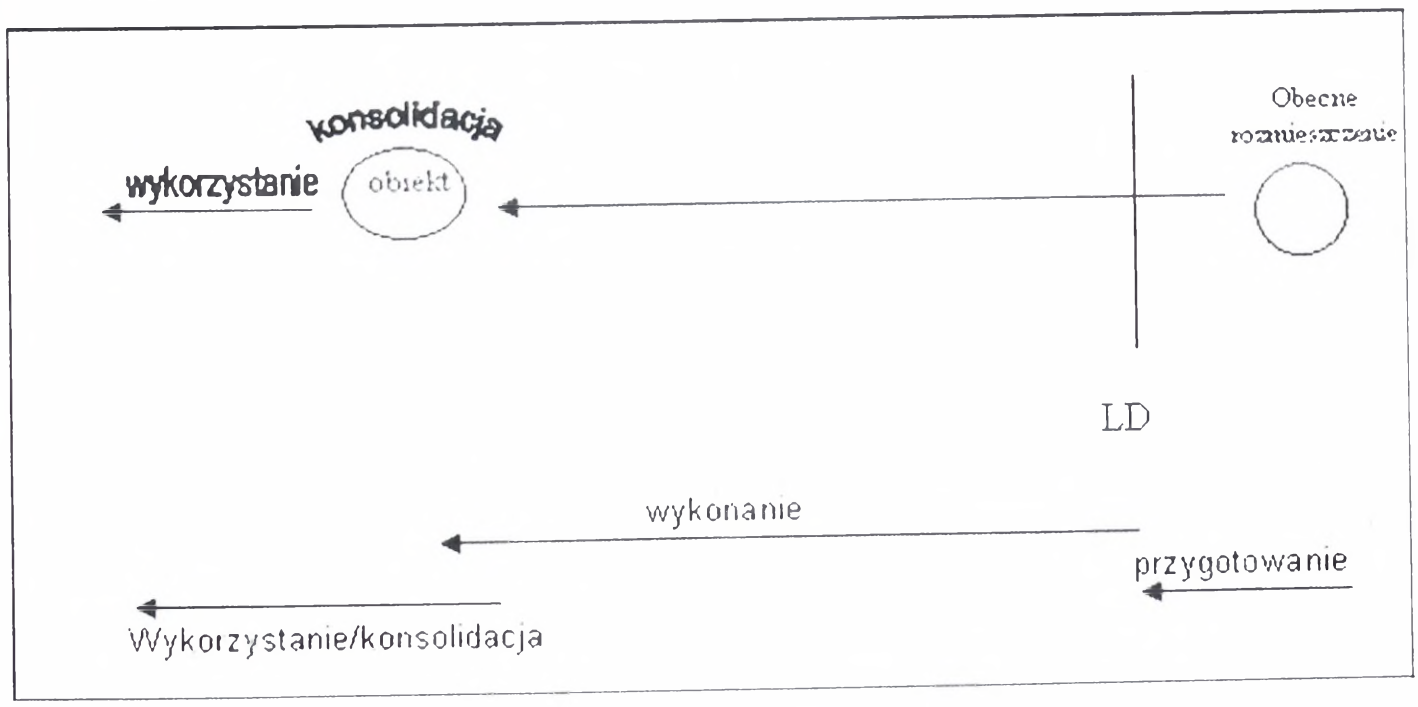

Rys. 8. Etapy natarcia

[7] *MSTP Pamphlet 6-9 Assessment, MAGTF Staff Training Program*, US Marine Corps, June 2000, s. 5.

Etap przygotowania zwykle zaczyna się z otrzymaniem rozkazu lub zadania i można wydzielić w nim następujące elementy:

- ocena sytuacji (zadanie, przeciwnik, teren, czas)
- koordynacja z innymi jednostkami
- marsz do wyznaczonego rejonu
- marsz na linię wejścia do walki LD.

Etap prowadzenia zaczyna się z chwilą przekroczenia linii wejścia do walki LD i trwa do wyznaczonego obiektu ataku i można wydzielić w nim następujące elementy:

- przekroczenie LD;
- ruch w kierunku obiektu;
- nawiązanie kontaktu z przeciwnikiem;
- ruch do przodu przy pomocy ognia i manewru;
- działania w obiekcie wyznaczonym do opanowania;
- konsolidacja i reorganizacja elementów ugrupowania.

Etap konsolidacji i wykorzystania rozpoczyna się z chwilą uchwycenia wyznaczonych obiektów i może obejmować wykorzystanie posiadanego tempa natarcia i powodzenia do podjęcia pościgu za wycofującym się przeciwnikiem. Można wyróżnić następujące elementy wchodzące w skład tego etapu[8].

- zorganizowanie szybkiej obrony (rozwijanie jej w zależności od posiadanego czasu);
- przygotowanie się na kontrataki przeciwnika;
- odtworzenie dowodzenia i kontroli;
- rozmieszczenie kluczowych rodzajów broni;
- dostarczenie amunicji i wyposażenia;
- ewakuowanie rannych i uszkodzonego sprzętu;
- oddziaływanie na wycofującego się przeciwnika ogniem pośrednim i bezpośrednim;
- rozważenie pościgu.

---

[8] M. Carpenter, Evolving to Effects Based Operations, The MITRE Corporastion, 2003, s.2

4.3. CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NA WYKONYWANIE ZADAŃ W NATARCIU

Treść zadań bojowych dla wojsk do natarcia powinna korespondować z możliwościami środków bojowych, które są na ich wyposażeniu, poziomem ich wyszkolenia oraz stanem psychofizycznym. Właściwe określenie zadań bojowych znaczy, że wszystkie czynniki powinny być dokładnie przeanalizowane.

Do czynników tych zaliczyć można sytuacje, potencjały bojowe obu stron, wpływ terenu itd. Bez względu na istniejące warunki, zadania muszą być wykonalne i odzwierciedlać potencjał wojsk. Zadaniem bojowym w natarciu jest rozbicie elementów przeciwnika, opanowanie określonych linii /rubieży/, rejonów w wyznaczonym czasie. Głównym celem jest przeciwnik, przeciwko któremu kierowane są działania nacierających wojsk. Zwycięstwo może być osiągnięte tylko w przypadku, gdy siła żywa przeciwnika w wyniku walki jest zniszczona lub wzięta do niewoli oraz gdy jego środki walki są zniszczone lub przejęte. Sztuka dowodzenia polega na wyborze takich środków niszczenia przeciwnika, które osłabiają jego obronę, system dowodzenia i ognia. Metoda prowadzenia uderzeń z różnych kierunków wyznaczonych w celu ograniczania możliwości manewrowych przeciwnika jest znana od dawna. W wyniku takich uderzeń przeciwnik musi podzielić swoje siły, przez co umożliwia wojskom nacierającym niszczenie jego sił częściami. Podczas ostatnich dwóch wojen światowych charakteryzujących się dość statycznymi liniami frontów możliwość taka była osiągana albo poprzez boje spotkaniowe lub dynamikę działań, kiedy to nacierający mógł wprowadzić do walki odwody na odsłonięte skrzydła przeciwnika. W momencie przełamywania silnie ufortyfikowanej linii obrony, nacierający musiał stopniowo odcinać kolejne punkty oporu przez niszczenie sił i środków przeciwnika, gdyż manewr był bardzo ograniczony. Dlatego też nacierające wojska budowały swój potencjał, próbując podwyższyć swą aktywność poprzez prowadzenie uderzeń w kilku wybranych miejscach szerokiego frontu obrony przeciwnika. W przeszłości tego rodzaju działanie i decyzje należały do szczebla operacyjnego.

Dzisiaj elementy ugrupowania mogą być użyte dla rozbicia obrony przeciwnika od czoła, wykorzystując w tym celu jednostki pancerne i zmechanizowane w połączeniu z elementami działającymi w rejonie tyłowym przeciwnika oraz elementami rajdowymi wykonującymi manewr od czoła na otwarte skrzydła. Stwarza to możliwość paraliżowania obrony przeciwnika, ograniczenie możliwości manewrowych jego odwodów i stanowi wstępny warunek do rozbijania go częściami. Jeżeli broniący się odsłoni swoje skrzydło, nacierający może prowadzić połączone lądowo-powietrzne uderzenie od czoła i w kierunku otwartego skrzydła, aby wejść w rejon tyłowy obrońcy. Niezbędnym jest określenie obiektów w obronie przeciwnika stanowiących

niejako podstawę obrony oraz rejonów i linii /rubieży/, które powinny być opanowane w pierwszym rzędzie. Rozbicie przeciwnika oraz opanowanie obiektów nie może być traktowane oddzielnie – jedno i drugie stanowi ten sam proces.

Teren jest elementem warunków walki wpływającym na działanie walczących stron w najwyższym stopniu. Poziom wpływu taktycznych właściwości (negatywnych i pozytywnych) na wypełnianie zadań bojowych zależy od stopnia wykorzystania tych właściwości przez stronę nacierającą.

Stwarzając warunki do rozbicia sił przeciwnika strona nacierająca powinna uchwycić kluczowe obiekty terenowe w rejonie, w którym przeciwnik jest zapewne rozmieszczony. Są to skrzyżowania dróg, rejony zabudowane, wzniesienia, przesmyki itd. W momencie, gdy obrońca straci takie obiekty, zostanie pozbawiony określonych atutów. Nie będzie miał możliwości manewrowania swoimi siłami i środkami, system dowodzenia wraz z systemem kierowania ogniem zostanie przerwany w czasie, gdy wojska nacierające będą miały ułatwione zadanie narzucenia swojej woli przeciwnikowi.

Czas jest również jednym z zasadniczych czynników wpływających na wykonanie zadania. Dowódca organizujący natarcie powinien zaplanować działania z dużą precyzją, mając na uwadze obezwładnianie systemu ognia przeciwnika, dezorganizowanie systemu dowodzenia i kontroli. Wszystkie działania broniącego się przeciwnika powinny być w miarę możliwości uprzedzane przez działania nacierającego.

Szerokość linii natarcia jest ważną częścią zadania. Określana jest potrzebą budowania przewagi w siłach i środkach na kierunku głównego uderzenia tak, aby mieć możliwość niszczenia ogniem na całej głębokości zadania bojowego, mieć możliwość kontynuowania natarcia i nieprzerwanego potęgowania wysiłków w głębi i na skrzydłach, niszczenia elementów przeciwnika zanim będzie mógł wprowadzić on swoje odwody. W czasie drugiej wojny światowej Rosjanie przyjmowali, że na przygotowaną obronę na odcinku przełamania, stosunek sił musiał wynosić 6:1 w czołgach i artylerii, w kompaniach zmechanizowanych 4:1. Utrzymuje się, że te stosunki potencjałów w dalszym ciągu odzwierciedlają potrzeby względem natarcia.

Ugrupowanie bojowe powinno odpowiadać otrzymanemu zadaniu i istniejącym warunkom. Wojska powinny być ugrupowane w sposób, który umożliwi pobicie przeciwnika, zapewni koncentrację w wybranych punktach w połączeniu z nieprzerwaną kombinacją ognia, ruchu i manewru. Równie ważnym jest budowanie na czas wysiłków w głębi, wykorzystanie właściwości terenowych, stała koordynacja działań oraz niezawodne dowodzenie.

Zwykle pododdziały ugrupowują się w jeden lub dwa rzuty z odwodem. Pierwszy rzut jako zasada jest silniejszy i wyznaczony do rozbicia elementów przeciwnika i rozwijania natarcia. Drugi rzut lub odwód potrzebny jest do budowania wysiłku i rozwijania powodzenia, zamiany elementów pierwszego rzutu, które poniosły straty, odrzucania kontrataków przeciwnika.

Przy podejmowaniu decyzji, co do charakteru przyjętego ugrupowania należy brać pod uwagę możliwości bojowe pododdziałów oraz warunki, w jakich broni się przeciwnik.

Jakościowe zmiany, jakie zaszły w środkach walki, w samej walce zmieniły metody i środki wykorzystywane do przygotowania natarcia. Z jednej strony natężenie i złożoność zadań, z którymi dowódcy i sztaby muszą się zmierzyć zdecydowanie wzrosły, z drugiej strony czas przeznaczony na ich prowadzenie zdecydowanie się skrócił. W deficycie czasowym bardzo ważnym staje się mądre jego wykorzystanie. Zależy to od skoordynowania wysiłków dowódcy i sztabu.

Większy zasięg przestrzenny obecnych działań ofensywnych, ich bardziej zdecydowany charakter oraz wykorzystywanie wysoko mobilnych jednostek wymuszają szerokie stosowanie **manewru**. W przeszłości natarcie prowadzone było w dwóch etapach, tj. przerwanie obrony przeciwnika, a następnie działanie w głębi taktycznej lub operacyjnej. W momencie przełamywania obrony przeciwnika czołgi i piechota działały w zaplanowany sposób i konsekwentnie realizowały zadania, gdy nacierający miał przewagę w spójności ugrupowania bojowego. Głównie atakowano frontalnie, gdyż było prawie niemożliwym wykonanie bliskich obejść lub oskrzydleń w stałej i statycznej linii obrony. Dodatkowo metody wsparcia ogniowego wymagały, aby wojska chronione przez ogień zaporowy posuwały się w określonym kierunku.

W czasie działania w głębi taktycznej lub operacyjnej, wojska zdobywały więcej swobody manewru, ponieważ zwykle miały do czynienia z płytkimi punktami oporu. Poprzez umiejętne wykorzystanie luk w ugrupowaniu przeciwnika szeroko stosowały obejścia i oskrzydlenia.

Dzisiaj manewr odznacza się większym zdecydowaniem, głębokością i różnorodnością. Zauważyć można, że manewr ogniem jest zsynchronizowany z manewrem wojsk i środków oraz ich uderzeniami. W dosłownym tego słowa znaczeniu w przeciwieństwie do ognia i uderzenia, manewr nie jest bezpośrednim ucieleśnieniem siły materialnej, ale czasową koncentracją wysiłków w decydującym punkcie/rejonie. To samo dotyczy aktywnej walki, zaskakujących manewrów, jasnego i nieprzerwanego współdziałania oraz zdolności wojsk do przetrwania i zachowania ich wartości bojowych. Umiejętne prowadzony manewr pomaga wojskom

w natarciu wykorzystać ich taktyczną przewagę, zapobiegać manewrom przeciwnika, wymuszać swoją wolę, budować przewagę ogniową w siłach i środkach we właściwym czasie i miejscu, ścigać wycofującego się przeciwnika.

Rosnąca rola manewru w dzisiejszych walkach stwarza nowe problemy w jego organizowaniu i prowadzeniu. Tłumaczy to fakt, że dwie strony próbują manewrować, lecz przeciwnik ma jednakowo lub nawet lepsze możliwości. W związku z tym rezultat walki często jest wynikiem rywalizacji w sztuce manewrowania między dowódcami.

Manewr jest organizowany razem z innymi środkami przygotowawczymi. Tak szybko jak tylko dowódca otrzyma zadanie bojowe, powinien sformułować jasną ideę manewru planowaną w przyszłej walce. Powinna obejmować sposób wykorzystania sił i środków w manewrze oraz to, czego oczekuje się od niego i jego pododdziału /oddziału/ w ramach współdziałania. To stwarza sztywne podstawy do organizowania manewru przez siły i środki pozostające w jego dyspozycji. W tym samym czasie każda decyzja dotycząca wykonania manewru, może zostać podjęta dopiero po dokładnej ocenie sytuacji. Ważne jest zidentyfikowanie najsłabszych miejsc w ugrupowaniu przeciwnika i to jak najszybciej (luki, niechronione skrzydła), które mogą być wykorzystane do przeprowadzenia obejścia lub oskrzydlenia, jak również wykonanie rajdu. Niezbędnym jest przewidzenie wszystkich możliwych środków, które mogą być wykorzystane przez broniącego się przeciwnika w celu przeciwdziałania naszemu manewrowi. Analiza możliwych działań przeciwnika powinna posłużyć do porównania naszych możliwości. Niezbędnym jest wskazanie najbardziej racjonalnych środków manewrowych do wypełnienia zadań bojowych, skład pododdziałów wyznaczonych do wykonania oskrzydleń i rajdów, pododdziałów wybranych do wzmacniania elementów pierwszego rzutu. Kluczem do sukcesu w wykorzystaniu manewru jest wykonywanie szybszych niż przeciwnika ruchów na obiekty zapewniające przewagę. Niezmiernie ważnym jest dokładne określenie sposobów i metod prowadzenia manewru, właściwe skalkulowanie czasu potrzebnego na wykonanie tego rodzaju manewru biorąc pod uwagę głębokość zadania, charakter terenu oraz prędkość, z jaką pododdziały prowadzące manewr oskrzydlający będą działały. Ważną rolę w uzyskaniu powodzenia w natarciu odgrywa manewr ogniem. Jego rolą jest uchwycenie i utrzymanie inicjatywy, właściwe koncentrowanie wysiłków na niszczeniu nowo wykrytych obiektów (celów) w obronie przeciwnika.

Zasięg manewru wykonywanego ogniem jest dużo większy poprzez możliwości środków ogniowych, jakie wchodzą na wyposażenie jednostek. Stwarza to możliwości wykonywania uderzeń w głębi obrony przeciwnika zanim on zrobi to samo. Niezmiernie ważną staje się

wiedza i umiejętność prowadzenia szybkiego manewru ogniem, w celu przeciwdziałania oddziaływaniu przeciwnika, kiedy minuty, a nawet sekundy decydują o powodzeniu. Wydajność w przeciwdziałaniu bezpośrednio zależy od możliwości rozpoznania, szybkiego i dokładnego identyfikowania celów oraz umiejętnego wykorzystania ognia.

Widać więc, że warunkiem rozwijania i wykorzystania powodzenia w natarciu jest wykonywanie manewru. Warunek ten spełniany jest poprzez wprowadzanie do walki odwodu wspartego ogniem artylerii i lotnictwa. Dotychczasowe doświadczenia potwierdzają, że ważnym jest właściwe zidentyfikowanie /określenie/ momentu, kiedy odwód powinien zostać wprowadzony do walki zanim tempo natarcia straci właściwy impet.

Można się spodziewać, że rajdy będą tą formą działań, która będzie odgrywać największą rolę w dzisiejszej walce. Grupy rajdowe muszą być bardziej aktywne niż to miało miejsce jeszcze kilkanaście lat temu. Mogą one włamywać się /przenikać/ na znaczną głębokość obrony przeciwnika. Należy jednak dodać, że problem stanowi wsparcie ogniowe oraz kierowanie działaniem takich elementów. Równie ważnym jest dokładne planowanie i prowadzenie tego rodzaju manewrów, koordynowanie działań grup rajdowych z pododdziałami walczącymi z przodu oraz elementami aeromobilnymi wspieranymi przez artylerię i lotnictwo.

Dzisiaj, kiedy systemy broni, rozpoznania oraz dowodzenia i kontroli są zintegrowane i zautomatyzowane staje się możliwym prowadzenie uderzeń ogniowych w rzeczywistym czasie lub w czasie zbliżonym do niego.

Aby osiągnąć zaplanowane i właściwe tempo natarcia, należy osiągnąć duży poziom zniszczenia i obezwładnienia celów w strukturze obrony przeciwnika. Doświadczenia z II wojny światowej pokazują, że przełamanie przez obronę przeciwnika wymagało przynajmniej 25% zniszczenia celów rozmieszczonych w pierwszej i drugiej głównej linii obrony, a przynajmniej 30% celów obezwładnionych. Dzisiaj wymogiem staje się 100 % zniszczenie systemów broni precyzyjnej, stanowisk dowodzenia i kontroli oraz 75% zniszczenia pozostałych celów, w przeciwnym razie istnieje duże prawdopodobieństwo, że nacierający zostanie zatrzymany przez obrońcę.

Takie założenie stwarza problem w postaci pytania: W jaki sposób można osiągnąć wysoki poziom zniszczenia ogniowego, jeżeli strona nacierająca posiada raczej ograniczone możliwości budowania nasycenia środkami artylerii w celu przerwania obrony? Odpowiedź może być następująca – należy zmierzać do wysokiej precyzji uderzeń środkami artylerii oraz innych środków ogniowych, unikając wykonywania ogni w rejon. W ten sposób bardziej

możliwym staje się odcięcie środków artyleryjskich, pocisków kierowanych, samolotów i śmigłowców.

Dzisiaj tego rodzaju zadanie jest ułatwione dzięki wysokiej precyzji uderzeń. Prowadzone testy pokazują, że użycie precyzyjnych środków artyleryjskich umożliwia stronie nacierającej obniżyć zużycie amunicji o 10-15 razy.

Potrzeba walki ze śmigłowcami staje się nowym elementem przewagi ogniowej. Mogą one osiągać swoje cele niezauważalnie, ich uderzenia są nagłe i precyzyjne, tym samym wysoce efektywne. Dzisiaj państwa NATO w czasie ćwiczeń wojskowych szeroko stosują mieszane grupy śmigłowców (śmigłowce rozpoznawcze, szturmowe, bojowe). Doświadczenia z walk oraz prowadzonych ćwiczeń wskazują, że wysoka mobilność śmigłowców pozwala dowódcom koncentrować uderzenia ogniowe na najważniejszych celach, w odpowiednim czasie przenosić ogień z jednego celu na drugi w celu wywalczenia, a następnie utrzymania przewagi ogniowej. Skoncentrowane uderzenia wykonywane przez śmigłowce są zwykle używane w krytycznych momentach □p. w celu odrzucenia kontrataków, ataku czołgów, wprowadzenia do walki kolejnego rzutu. Strukturalnie niszczenie ogniem w czasie prowadzenia natarcia jest zwykle podzielone na dwie części tj, niszczenie ogniem w formie uderzeń o różnej intensywności (ogólnie) oraz niszczenia ogniem w czasie wypełniania ograniczonych zadań.

Ogólne niszczenie ogniowe prowadzone jest bez przerwy w całym zasięgu środków ogniowych na cele i obiekty lub grupy obiektów o najwyższej wartości. Należą do nich: środki walki elektronicznej, stanowiska dowodzenia i kontroli, odwody. Są one niszczone za pomocą lotnictwa i pocisków kierowanych. Ogólne niszczenie ogniowe nie jest ściśle zsynchronizowane z manewrem wojsk i jest przywiązane do określonych i zdefiniowanych obiektów. Prowadzone jest zgodnie z zasadą niszczenia ogniowego jako niezależny etap działań.

4.4. Rodzaje i treść zadań w natarciu oraz wyznaczniki ich wykonania

Formułowanie zadań dla podległych elementów ugrupowania jest ważnym elementem w przygotowaniu do natarcia. Zadania taktyczne stanowią zarys schematu służą jako podstawa planowania, organizowania współdziałania, dowodzenia, kontroli oraz wsparcia walki. **Jeżeli zadanie zostaje wykonane w pełni i na czas, natarcie można uznać za zakończone powodzeniem.**

W tym miejscu pojawia się problem związany z innym podejściem i rozumieniem zadań taktycznych. Polska teoria walki taktycznej, w większości oparta na teorii radzieckiej, nie

wyróżnia typów działań taktycznych, tzn. że nie ma ich zdefiniowanych, jak również nie można ich przedstawić na mapie, wariancie działania za pomocą symbolu/znaku. Jest to cały czas problem, który do tej pory nie został rozwiązany, a który w czasie ćwiczeń z przedstawicielami armii zachodnich prowadzi do wielu nieporozumień. ***Przejęliśmy i wprowadziliśmy część rzeczy ogólnych stanowiących ramy, ale zapomnieliśmy o ich taktycznym wypełnieniu! Wariant działania /plan działania/ zawiera tylko granice i obiekty natarcia, ale nie ma sposobu wykonywania zadań.***

W teorii prowadzenia walki taktycznej państw zachodnich ZADANIA TAKTYCZNE definiowane są jako działania, jakie muszą podjąć dowódcy, aby wypełnić zadanie. Występuje w tym przypadku pojęcie zadania taktycznego /task/ i zadania /mission/.

W naszej teorii występuje pojęcie zadania i zadania bojowego.[9]

Zadania taktyczne można podzielić na trzy zasadnicze grupy. Jest to podział umowny, który pozwala jednak określić ich charakter i cel (rys. 9).

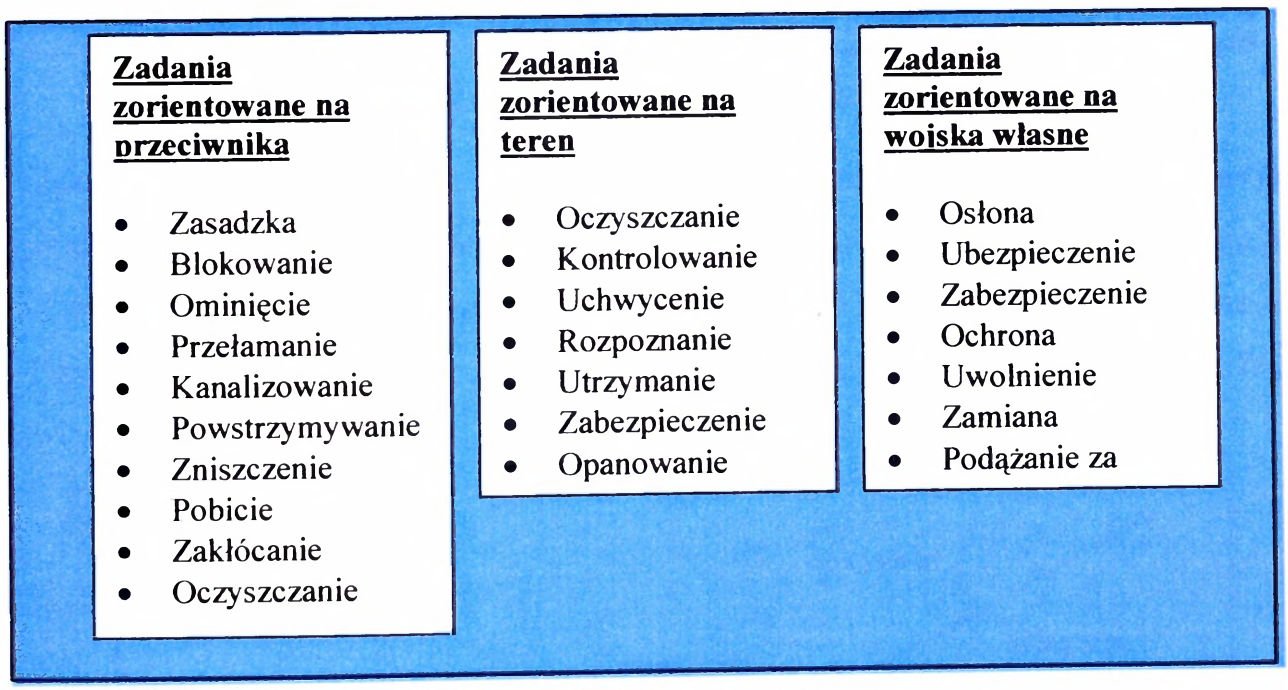

Rys. 9. Zorientowanie działań taktycznych

Przy formułowaniu zadań taktycznych należy przestrzegać kilku reguł pamiętając, że każde zadanie:

- ma niepowtarzalne, wyróżniające je znaczenie;
- powiązane jest z określonymi środkami, miejscem i czasem;

---

[9] Zadanie bojowe przewidywane przez wyższego przełożonego treść, kolejność oraz terminy, niekiedy sposoby wykonania celu walki /.../ może się sprowadzać do rozgromienia, obezwładnienia, zniszczenia, wzięcia do niewoli, rozcięcia, opanowania lub utrzymania terenu, rubieży; Leksykon Wiedzy Wojskowej, s.509

- właściwie użyta terminologia przyczynia się do osiągnięcia jedności wysiłku oraz generuje i utrzymuje tempo działań.

Ważne jest, aby wskazać, czemu zadanie ma służyć (rys. 10).

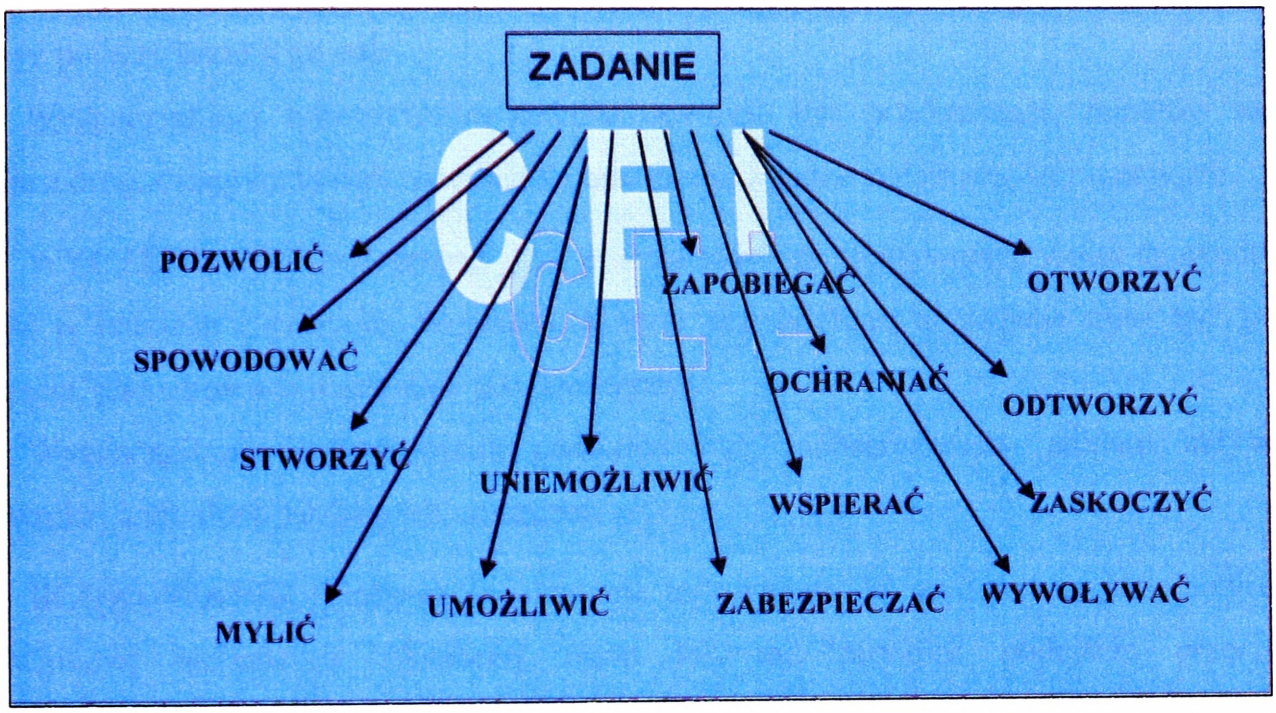

Rys. 10. Określenie celu w zadaniu

Ciekawe wnioski wynikają zarówno z badań przeprowadzonych na materiałach operacyjnych, jak też rozmów z badaną grupą respondentów uczestniczących w tworzeniu treści zadań. W badaniu chodziło o wykazanie wpływu treści zadań na czas ich realizacji oraz użyte środki. Punktem wyjściowym było założenie, że ZADANIE = CZAS + ŚRODKI. Wyniki przedstawiono poniżej (rys. 11)

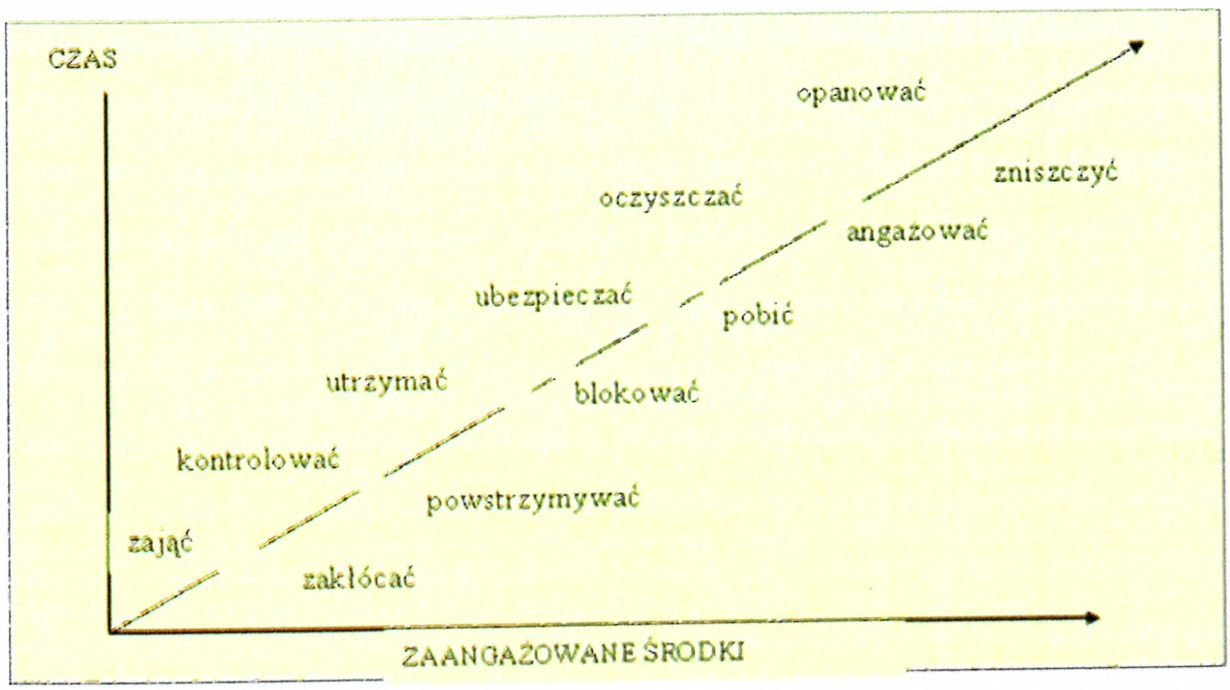

Rys. 11. Treść zadań i ich wpływ na czas wykonania i zaangażowane siły i środki

Zadania taktyczne[10]

ATAK /atakować/ – działanie ofensywne charakteryzujące się wykonaniem ruchu wspartego ogniem w celu pobicia lub zniszczenia przeciwnika. Przy wyznaczaniu tego zadania musi być podany jasno jego cel.

Wyznacznikiem wykonywania zadania powinno być przekraczanie punktów wejścia i zejścia z dróg, osiągnięcia linii rozwinięcia oraz przekraczanie kolejnych linii fazowych.

WYCZERPANIE /wyczerpać/ – stopniowa redukcja efektywności wojsk spowodowana stratami w ludziach i sprzęcie. Wojskom, którym przydzielono to zadanie musi być podana informacja, jaki stopień wyczerpania jest wymagany.

Wyznacznikiem wykonywania powinien być zaobserwowany poziom aktywności przeciwnika, a nie ilość lub procent zniszczeń.

BLOKOWANIE /blokować/ – zadanie to wymaga od wykonawcy uniemożliwienia przeciwnikowi wejścia w określony rejon lub ma zapobiec podejściu przeciwnika z określonego kierunku. Może dotyczyć określonego czasu. Oddział, który otrzymał to zadanie może utrzymywać ten teren i przyjmować na siebie decydujące starcie.

Wyznacznikiem powinno być określenie wielkości zatrzymanych sił przeciwnika oraz określenia czasu, w którym mają one być blokowane.

PRZEŁAMANIE /przełamać/ – jest to zadanie wykonywane przy wykorzystaniu dostępnych środków, w celu dokonania wyłomu lub zabezpieczenia przejścia przez przeszkody. Wojska realizujące to zadanie powinny wiedzieć, dla jakiej wielkości sił wykonują ten wyłom.

Wyznacznikiem w tym przypadku jest czas i wielkość dokonanego wyłomu.

OMINIĘCIE /ominąć/ – pod tym pojęciem rozumie się manewr wykonany w celu uniknięcia kontaktu z przeszkodą, pozycją obrony lub innym elementem przeciwnika w celu zachowania wysokiego tempa natarcia lub podejścia na linię ataku.

W przypadku napotkania na przeszkodę, o której wcześniej nie było wiadomo melduje się przełożonemu.

Wyznacznikiem w tym przypadku musi być podanie kryteriów ominięcia określających warunki oraz wielkość sił przeciwnika, które należy obejść.

---

[10] Na podstawie: FM 100-1-5 Operational Term and Graphics oraz AAP6 NATO Glossary of Terms and Definitions

KANALIZOWANIE /kanalizować/ – zadanie ograniczające działanie do wąskiego pasa, strefy przy użyciu istniejących lub dodatkowych przeszkód lub przy wykorzystaniu ognia.

Wyznacznikiem są linie fizycznie ograniczające wąską strefę, wielkość sił, które mają być kanalizowane oraz wymagany okres ich kanalizowania.

OCZYSZCZANIE /oczyścić/ – jest to zadanie taktyczne polegające na usunięciu wszystkich sił przeciwnika oraz wyeliminowaniu możliwości zorganizowanego oporu w wyznaczonym rejonie, strefie lub obiekcie poprzez ich zniszczenie, uchwycenie lub zmuszenie do wycofania. Poziom destrukcji przeciwnika w przypadku jego wycofania musi być duży, aby w przypadku, gdy napotka on inne elementy naszego ugrupowania, nie był w stanie uniemożliwić im wykonania zadania.

Przy określeniu wyznacznika należy zwrócić uwagę, aby jasno określić, co rozumie się pod pojęciem zorganizowany opór (wielkość, rodzaj aktywności).

POWSTRZYMANIE /powstrzymywać/ – oznacza zatrzymanie lub okrążenie sił przeciwnika lub spowodowanie, aby jego siły skoncentrowały swoje działanie na wybranym kierunku i zapobieżenie przed ich wycofaniem i możliwością użycia w innym miejscu.

Wyznacznikiem powinno być określenie wielkości sił przeciwnika, lokalizacja miejsca, w którym powstrzymanie ma być prowadzone oraz ram czasowych.

KONTROLOWANIE /kontrolować/ - utrzymanie fizycznego oddziaływania /wpływania na sytuację/ przy pomocy środków ogniowych.

Wyznaczniki w tym przypadku to rejon i okres oddziaływania.

OSŁANIANIE /osłaniać/ – działanie polegające na prowadzeniu ochrony przy pomocy działań ofensywnych, bądź obronnych lub ich połączenia

WOJSKA UBEZPIECZAJĄCE – 1. Są to siły działające oddzielnie od sił głównych w celu przechwycenia, angażowania, opóźniania, dezorganizowania i oszukiwania /mylenia/ przeciwnika zanim zaatakuje on siły osłaniane. 2. Element ugrupowania zapewniający ochronę większym siłom poprzez prowadzenie obserwacji, rozpoznania, natarcia lub obrony lub połączenia wszystkich tych metod.

Wyznacznikami wykonywania zadań mogą być czas i teren.

ZNISZCZENIE /zniszczyć/ – to stwierdzenie może być użyte, aby odzwierciedlić subiektywną lub obiektywną ocenę zniszczeń. Nie może być zadaniem taktycznym może jedynie służyć opisaniu efektów.

POBICIE /pobić/ - zadanie taktyczne polegające na zakłóceniu przeciwnikowi realizowania działań zgodnie z planem oraz odebraniu mu woli walki tak, aby nie był on w stanie realizować swego wariantu działania i poddał się naszej woli.

Wyznacznikiem w przypadku wykonywania tego zadania jest jasno zdefiniowanie, co rozumie się pod pojęciem „pobić".

ROZBICIE /rozbić/ - zadanie taktyczne fizycznie odnoszące się do efektywności bojowej przeciwnika.

Wyznacznikiem może być stopień rozbicia, który powinien być określony poprzez obserwację intensywności działań przeciwnika, a nie ilościowych lub procentowych strat. Rozbicie sugeruje zniszczenie struktury lub sprawności ludzi, sprzętu, a więc zasadniczych elementów przeciwnika i ich możliwości.

ZAKŁÓCANIE /zakłócić/ - zadanie taktyczne integrujące planowanie ognia i wysiłek zapór inżynieryjnych, w celu rozerwania ugrupowania przeciwnika, zerwania jego tempa działania lub spowodowanie wcześniejszego zaangażowania jego sił.

Wyznacznikiem w tym przypadku będzie okres prowadzenia.

WYKORZYSTANIE/POTĘGOWANIE /potęgować/ - działanie, które zwykle następuje po udanym ataku i wyznaczone jest w celu dezorganizowania działań przeciwnika w głębi.

Wyznacznikiem powinien być stopień wykorzystania i okres.

ANGAŻOWANIE /angażować/ - zadanie taktyczne, w którym podejmowane są działania /zatrzymanie, okrążenie/, w celu zapobieżenia wykonania ruchu przez przeciwnika albo w wyznaczonym rejonie, albo w określonym czasie.

Wyznacznikiem jest wielkość sił, okres trwania zadania oraz miejsce, gdzie przeciwnik powinien być angażowany.

OCHRONA /ochraniać/- zadaniem elementu wyznaczonego do tego zadania jest zapewnienie bezpieczeństwa i ochrona sił głównych.

Wyznacznikiem jest rejon i czas działań, zwykle w zasięgu ognia pośredniego sił głównych.

DEZORGANIZOWANIE /dezorganizować/ – zadanie taktyczne, które zorientowane jest na zapobieganie i utrudnianie wykorzystania przez przeciwnika dróg manewru lub określonych rejonów.

Wyznacznikiem powinien być określony poziom sił przeciwnika lub czas trwania działań.

Dezorganizowanie to działania, które mają na celu zmienić kierunek działania, zakłócić, opóźnić lub zniszczyć potencjał przeciwnika, zanim wykorzysta go efektywnie przeciwko naszym wojskom.

OGRANICZANIE /ograniczyć/ - wpływa na możliwości przeciwnika redukując jego opcje lub warianty działania.

Ograniczanie nie jest zadaniem służy tylko do opisania efektów.

NEUTRALIZOWANIE /neutralizować/ – znaczy spowodować, aby przeciwnik stał się nieefektywny lub nieużyteczny. Wojska wyznaczone do wykonania tego zadania będą miały określone ramy czasowe oraz stopień neutralizowania.

Wyznacznikiem jest poziom zauważalnej aktywności przeciwnika, a nie liczby lub procenty.

ZAJMOWANIE /zająć/ - zadanie taktyczne, w którym wojska nacierają w kierunku obiektu, kluczowego terenu lub innego miejsca bez napotykania oporu i przejmują kontrolę nad tym rejonem.

Wyznacznikiem jest czas zajęcia oraz okres zajmowania.

REDUKOWANIE /zredukować/ - zadanie taktyczne polegające na przejęciu kontroli nad pozycją przeciwnika lub obiektem.

Wyznacznikami są czas i teren.

UTRZYMANIE /utrzymać/ zadanie taktyczne polegające na zajmowaniu i utrzymywaniu obiektów terenowych, uniemożliwiając ich zajęcie i wykorzystanie przez przeciwnika.

Wyznacznikiem są określone ramy czasowe.

ZERWANIE /zerwać/ zadanie polegające na szybkim stworzeniu luki w pozycji obronnej przeciwnika.

Wyznacznikiem jest czas i wielkość sił, które mają potęgować natarcie na tym kierunku.

UBEZPIECZANIE /ubezpieczać/ - element ochrony, którego celem jest obserwacja, rozpoznanie i składanie meldunków. Element ugrupowania wyznaczony do tego zadania musi cały czas prowadzić inwigilację wyznaczonego rejonu, składać meldunki siłom głównym. Jego zadaniem może być też utrudnianie działań przeciwnikowi, jego nękanie, a nawet niszczenie elementów rozpoznawczych bez zbytniego angażowania w walkę. Walkę może podjąć tylko w przypadku samoobrony.

Wyznacznikami działań są czas i teren

ZABEZPIECZANIE /zabezpieczyć/ - w sensie operacyjnym utrzymywać pozycję lub obiekt terenowy przy użyciu wojsk lub bez ich użycia tak długo, jak to możliwe.

Nacierające wojska mogą, ale nie muszą fizycznie zajmować rejonu.

Wyznacznikiem jest poziom zaobserwowanych działań przeciwnika.

OPANOWANIE /opanować/ - znaczy oczyścić wyznaczony teren z sił przeciwnika i przejąć nad nim całkowitą kontrolę.

Wyznacznikami są czas i teren.

4.5. WYZNACZNIKI WYKONANIA ZADAŃ I ICH ROLA W PLANOWANIU I PROWADZENIU NATARCIA

Zwycięstwo na polu walki może zależeć od właściwie prowadzonej przez dowódcę oceny sytuacji. Kalkulacje i szacunki /wyznaczniki/ powinny z jednej strony odpowiedzieć na pytanie dowódcy „jak będziemy działać?", z drugiej zaś pomóc mu w rozpoznaniu możliwości odniesienia sukcesu lub też niebezpieczeństw związanych z możliwością poniesienia porażki. Ich zadaniem jest określenie zakresu /stopnia/ warunków, jakie muszą zostać spełnione w następujących po sobie etapach działań oraz wskazać czy został osiągnięty założony stan końcowy. Bardziej szczegółowo rozpatrując to zagadnienie, szacunki /wyznaczniki/ powinny umożliwić dowódcy określenie ogólnego postępu w działaniach oraz tego, jak będzie się on rozkładał w poszczególnych etapach działań[11]. Poprzez określenie tego postępu dowódca może podejmować uzasadnione decyzje, co do przyszłych działań.

Można więc przyjąć założenie, że szacunki /wskaźniki/ są stałą oceną możliwości wojsk określających postęp w kierunku osiągnięcia założonych celów.

Przy tak przyjętym założeniu wskazać można cztery aspekty wprowadzenia szacunków /wskaźników. Pierwszy z nich wskazuje, że jest to proces ciągły. Działania muszą być nieprzerwanie poddawane szacunkom/kalkulacjom po to, aby decyzje podejmowane były w odpowiednim czasie i adekwatnie do zaistniałej sytuacji. Drugi aspekt wskazuje, że szacunki/wskaźniki/ muszą być skupione na całościowej skuteczności dowodzenia w czasie prowadzenia działań. Muszą rozważać wszystkie elementy sił oraz funkcje, jakie one pełnią w czasie walki. Należy więc rozpatrywać dowodzenie i kontrolę, rozpoznanie, ogień, manewr, logistykę oraz ochronę wojsk. Trzeci czynnik wskazuje, że szacunki powinny się skupić na celu /celach/ działania, które wywodzą się z zamiaru dowódcy, zadań oraz przewidywanego stanu

---

[11] Ralph Frotte, *On the Production of Victory: Empirical Determinant sof Battlefield Success In Modern War, Institiute for Political Scence*, Aachen, grudzień 2001.

końcowego. Niezbędne warunki, które umożliwiają osiągnięcie określonych celów muszą być jasno wyartykułowane, gdyż tylko wtedy możliwe jest prowadzenie kalkulacji i ocen adekwatnych do działań prowadzonych przez dowódcę. Ostatecznie szacunki /wskaźniki/ muszą być nakierowane na to, co będzie, a nie na to, co jest.

Dowódca dowodzi poprzez podejmowanie decyzji odnośnie tego, co musi być wykonane oraz przez wyznaczanie i wpływanie na działanie innych. Kontrola przyjmuje formę sprzężenia – ciągły przepływ informacji o rozwoju sytuacji wraca do dowódcy – to z kolei pozwala mu przystosowywać i modyfikować, według zaistniałych potrzeb, działania podległych mu dowódców. Sprzężenie zwrotne wskazuje różnice między celami, które zostały wyznaczone a sytuacją, która tworzy się w czasie prowadzenia działań. Sprzężenie zwrotne jest więc mechanizmem, który pozwala /umożliwia/ dowódcom na adaptację zmieniających się warunków – wykorzystanie pojawiających się możliwości, odpowiadanie na zmieniające się warunki w rejonie działań, modyfikowanie planów lub przekierowanie wysiłków.

Szacunki wraz z przyjętymi wskaźnikami /ocena sytuacji/ odgrywają kluczową rolę jeśli chodzi o możliwości dowódcy w dowodzeniu podległymi elementami ugrupowania bojowego. Właściwie prowadzone, umożliwia /pozwala/ dowódcy podjąć we właściwym czasie istotne decyzje mające wpływ na przyszły przebieg działań. Kontrola mająca formę sprzężenia zwrotnego jest wstępnym warunkiem budowania znajomości wręcz świadomości oraz oceny sytuacji przez dowódcę. Innymi słowy dowódca musi posiadać znajomość sytuacji /być świadomym zachodzących zmian/, aby prowadzić właściwe szacunki.

W „Leksykonie Wiedzy Wojskowej" definiuje się, że celem oceny sytuacji jest wszechstronne przestudiowanie warunków i przewartościowanie sytuacji taktyczno-operacyjnej, w której przygotowuje się dane działania i jej wpływu na organizację i prowadzenie działań bojowych oraz wyciągnięcie wniosków dla powzięcia decyzji. Głównymi elementami składającymi się na ocenę sytuacji są: ocena przeciwnika-ocena wojsk własnych-ocena terenu – ocena warunków atmosferycznych. Precyzując z powyższych ocen wnioski, należy skonfrontować je z wnioskami wynikającymi z amerykańskiego wyjaśnienia celów walki i analizy zadania[12].

Według amerykańskiego słownika terminów wojskowych[13] ocena sytuacji jest wiedzą i zrozumieniem aktualnej sytuacji, która przyczynia się do czasowych, istotnych i właściwych

---

[12] *Leksykon Wiedzy Wojskowej*, Wydawnictwo MON, Warszawa 1978, s.258.

[13] Department of Defense Dictionary of Military and Associated Terms DoD. www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/

szacunków dotyczących wojsk własnych i przeciwnika oraz innych działań prowadzonych w rejonie działań w celu usprawnienia i ułatwienia procesu podejmowania decyzji. Jest to perspektywiczne spojrzenie oraz umiejętność, która rozwija możliwość szybkiego określenia /wyznaczenia/ kontekstu i różnych odniesień do zdarzeń, które się aktualnie rozwijają.

Idąc dalej tym tropem, można określić dwa zasadnicze elementy oceny sytuacji. Pierwszym z nich jest element informacyjny, który w formie sprzężenia zwrotnego informacji analitycznych dostarczanych przez podległych dowódców umożliwia i pomaga dowódcy zrozumieć sytuację. Drugim wymaganym elementem jest umiejętność stanowiąca aspekt intuicyjny, który umożliwia dowódcy rozumienie sytuacji, przy braku kompletu wystarczających informacji. Ten osobisty element oceny sytuacji bazuje na doświadczeniach, wykształceniu, poglądach i intuicji dowódcy.

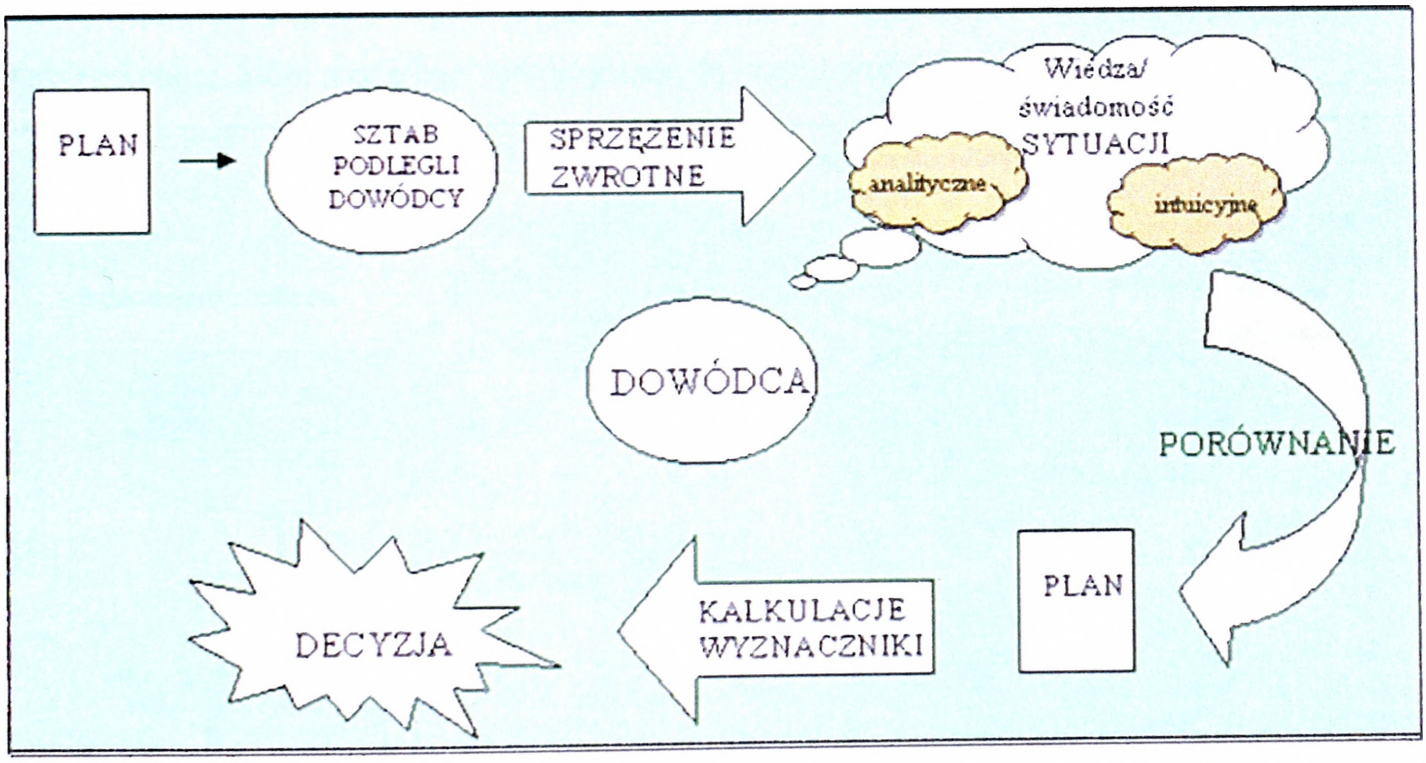

Rys. 12. Proces oceny sytuacji

Połączenie aspektów analitycznego i intuicyjnego umożliwia dowódcy stworzenie obrazu sytuacji, na podstawie którego może on budować swoje przyszłe decyzje. Ocena sytuacji /świadomość/ pozwala dowódcy porównywać osiągnięte rezultaty w stosunku do rezultatów oczekiwanych, które zawarte są w planie działania. Rozpoznanie istniejących różnic między planem a rzeczywistą sytuacją stanowi swoisty katalizator w procesie decyzyjnym. Możliwość prowadzenia właściwych porównań jest istotą oceny sytuacji, jako, że pomaga ona dowódcy rozpoznać potrzeby dostosowania i modyfikacji działań, które są wymagane do osiągnięcia założonych celów (rys. 12).

4.5.1. Etap planowania natarcia

Proces oceny/szacunków rozpoczyna się w chwili planowania. Planowanie obejmuje działanie dowódcy, który ustala swój zamiar (cel działania) dla otrzymanego zadania, jak również przewidywany stan końcowy. Zawiera również działania sztabu, który określa zasadnicze zadania i warunki, jakie muszą być spełnione, aby osiągnąć powodzenie i sukces w działaniach. Te elementy (zamiar, stan końcowy, zasadnicze zadania i warunki) są wyrażone w rozkazie dowódcy i wykorzystywane jako „środek pomiarowy" **WYZNACZNIK** dla zmierzenia wyników stopnia wykonania zadań. Dlatego tak ważnym jest, aby słowa użyte do wyartykułowania zamiaru, stanu końcowego, zadań i warunków były jasne, precyzyjne i właściwe.

Szacunki/ocena sytuacji pełnią ważną rolę w każdym z etapów procesu planowania.

Rysunek poniżej pokazuje ideę niektórych z „produktów" otrzymanych w wyniku każdego etapu, które mogą być wykorzystane do oceny sytuacji (rys. 13).

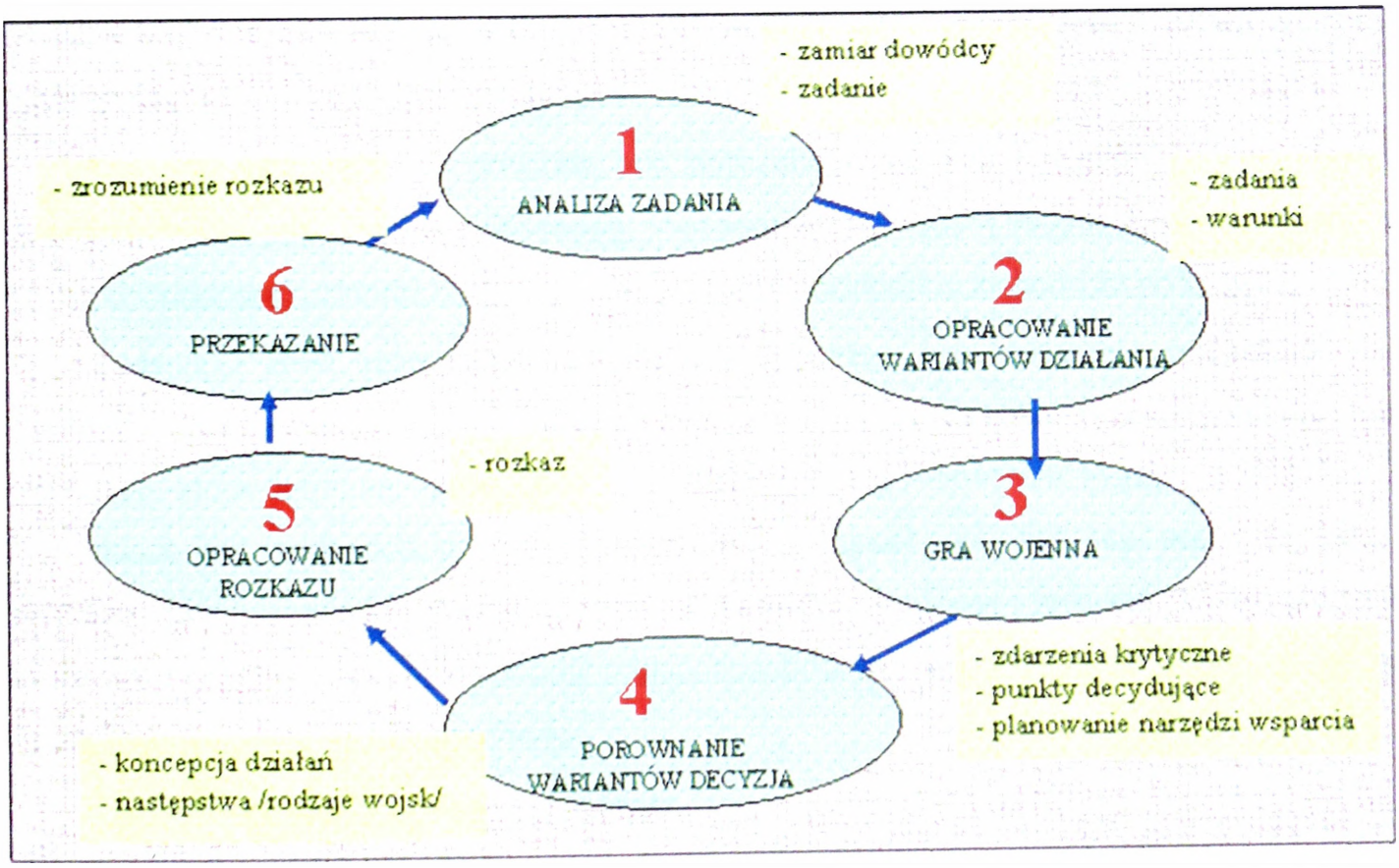

Rys. 13. Wybrane aspekty procesu planowania

Analiza zadania

Celem analizy zadania jest przegląd i wyciągnięcie wniosków z otrzymanego rozkazu, wskazówek /wytycznych/ i innych informacji, które zostały dostarczone przez wyższego przełożonego, w celu opracowania zadania własnego. Jasne wyartykułowanie zamiaru dowódcy

oraz właściwa identyfikacja zadania własnego są zasadniczym elementem oceny i szacunków, a tym samym przyjęcia określonych wyznaczników wykonania tego zadania.

Zamiar dowódcy – pomaga podległym dowódcom zrozumieć większy kontekst ich działań i wskazuje im wektor ich działania w przypadku braku napływu kolejnych rozkazów/zarządzeń/. Pozwala również podwładnym w przypadku nieprzewidzianego przebiegu wydarzeń oceniać sytuację i wykazywać inicjatywę – w sposób, który jest zgodny z celem wyższego przełożonego. Ta swoboda działania w ramach ogólnych wskazówek dowódcy zawartych w zamiarze, kreuje bezpośrednio tempo procesu planowania oraz wykonywania zadań. Zamiar wyższego dowódcy oraz dowódców mu podległych muszą być spójne. Cel działania może wynikać z części zadaniowej rozkazu lub planu działania wyartykułowanego w stwierdzeniu "w celu..." Zamiar dowódcy jest jego osobistym wyrażeniem celu działania. Musi być jasny, zwięzły i prosty do zrozumienia. Może również zawierać wskazówki jak dowódca przewiduje osiągnąć zadanie oraz określać stan końcowy lub warunki, które jeśli zostaną spełnione pozwolą osiągnąć cel. Poprzez jasne opisanie stanu końcowego dowódca wykłada podstawy dla WYZNACZNIKÓW i szacunków.

Cel oraz stan końcowy powinny być wyrażone w jasnych i namacalnych terminach /określeniach/ tak, aby postęp w kierunku wymaganych warunków można było odpowiednio zmierzyć /oszacować/ oraz co ważne, określić właściwe zasadnicze zadania do wykonania.

Zadanie - treść sprecyzowanego zadania własnego jest wykładnią wszystkich lub wybranych zadań zasadniczych. Zadania zasadnicze są to zadania wyszczególnione lub wynikające, które definiują sukces zadania i odnoszą się do wszystkich wojsk. Są to zadania, które muszą być wykonane z powodzeniem, aby osiągnąć cel, jaki stoi przez dowódcą. Zakładane przez dowódcę warunki stanu końcowego powinny wynikać z wypełnienia zasadniczych zadań. Poprzez wskazanie zadań zasadniczych dowódca może ocenić, w jakim stopniu jego wojska wypełniają zadanie.

Opracowywanie wariantów działania

W czasie opracowywania wariantów, planujący sztab opiera swoją pracę na określonym przez dowódcę zadaniu własnym, zamiarze rozegrania walki (cel i stan końcowy) oraz wytycznych dowódcy do opracowania wariantów. Warianty te powinny identyfikować zadania i połączone z nimi warunki, które są wymagane do wypełnienia zadań zasadniczych. W wyniku prawidłowo wyartykułowanych zadań i warunków, jakie powinny zostać spełnione, sztab ustala WYZNACZNIKI, które pozwolą ocenić poziom wykonania zadań.

Zadanie – w każdym zadaniu można wydzielić dwa jego człony. Pierwszy człon wskazuje, co należy osiągnąć drugi człon powinien wskazać, jaki jest powód jego wykonania. Innymi słowy wskazane są działania, które mają być podjęte oraz to, czemu mają one służyć. Jeżeli szacuje się możliwość wykonania zadań sztab musi jasno je określić i sformułować do każdego opracowywanego wariantu. Wszystkie zadania muszą mieć zgodny ze sobą cel, który opisuje efekty dające się zmierzyć przy użyciu odpowiednich terminów. Ogólnie rzecz ujmując, efekty te mogą być wyrażone za pomocą terminów: CZASOWYCH, OPANOWANIA TERENU, MOŻLIWOŚCI PROWADZENIA OBSERWACJI oraz ODDZIAŁYWANIA NA SIŁY PRZECIWNIKA.

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione wyznaczniki sformułowane w treści zadań rozpatrzmy to na przykładzie nr 1.

Przykład nr 1

Zadanie – blokować i neutralizować trzeci batalion zmechanizowany.

Bazując na takim stwierdzeniu, trudno raczej będzie określić, czy zostanie ono wykonane z powodzeniem. Nie zawiera ono wskazanego celu działania, który umożliwiałby ocenić poziom jego wykonania. Staje to się możliwym, jeżeli to samo zadanie sformułowane zostanie w formie przedstawionej poniżej.

Zadanie – blokować i neutralizować trzeci batalion zmechanizowany w celu uniemożliwienia jego wyjścia i przedostania się w rejon obiektu 1 przez 96 godzin.

W tym przypadku sformułowany cel działania i użyte jasne terminy określające parametry CZASU i TERENU użyte w czasie planowania stają się łatwo rozpoznawalne i umożliwiają określenie stopnia wykonania zadania.

Warunki – mogą służyć dwóm celom. Mogą opisywać stan walki, jaki dowódca chciałby osiągnąć w określonym miejscu, zanim będzie realizował swoją decyzje /rozpoczęcie natarcia/. Mogą również zostać użyte dla określenia, kiedy cel działań zostanie osiągnięty. Warunki powinny wynikać z celu działań i zawierać z jednej strony szczegóły tak, aby można skalkulować ich postęp działań, z drugiej strony powinny być na tyle ogólne, aby umożliwić dowódcom ich elastyczne modyfikowanie w przypadku napotkania nieprzewidzianych zmian zachodzących w pasie natarcia.

Warunki, które zostały ustalone w czasie planowania muszą być ZROZUMIAŁE, ISTOTNE i DAJĄCE SIĘ OCENIĆ po to, aby pełnić rolę efektywnych narzędzi szacunkowych

– wyznaczników. W czasie ich formułowania należy zadać sobie pytanie, „co ten warunek oznaczałby dla mnie, gdybym musiał realizować to zadanie?".

Przykład nr 2

„Etap drugi kończy się w momencie, gdy zapewnione są warunki do wprowadzenia odwodu". Jednakże warunki staną się bardziej jasne i nabiorą innego znaczenia, gdy zapiszemy je w następującej formie: *„Etap drugi kończy się z chwilą, gdy dowódca 1bz zamelduje gotowość zabezpieczenia wejścia do walki 2bcz"*

Poprzez dowiązanie decyzji przejścia do następnego etapu, poprzez jasne zdefiniowanie zdarzenia, które musi być spełnione, sztab zapewnił dowódcy oraz podległym mu wykonawcom jasny wyznacznik określający warunek przyszłych działań.

Wyznaczniki /miary/ efektywności – niektóre z warunków nie dadzą się jasno zdefiniować w jednym zdaniu. W takich przypadkach mogą wymagać dodatkowego „wzmocnienia" poprzez tzw. miary efektywności. Również one nie zapewniają dowódcy wystarczającego poziomu pewności, ale służą jako wskaźniki poziomu osiągnięcia wymaganych warunków.

Można więc powiedzieć, że „miary efektywności" są wskaźnikami, które demonstrują stopień, w jakim uzyskane warunki można uznać za satysfakcjonujące. Nie ma listy zidentyfikowanych miar efektywności, ale można sformułować kilka ogólnych zasad, które mogą być wykorzystane jako pomoc przy ich ustalaniu. Miary /wyznaczniki/ efektywności powinny odnosić się i wynikać z warunków oraz zadań dla zmierzenia, których zostały wyznaczone. Dodatkowo wyznaczniki te muszą być rewidowane w sposób ciągły w czasie realizowania zadań po to, aby zapewnić, że w dalszym ciągu odpowiadają sytuacji.

W przypadku modyfikowania zadania bądź zmiany warunków jego wykonywania w trakcie procesu planowania, będą one prawdopodobnie również wymagać dostosowania. Jak już wcześniej podkreślano, muszą one dać się w jakiś sposób zmierzyć, policzyć pod względem dostępnych środków, terenu, czasu. Wydają się raczej nieefektywne wyznaczniki często występujące w postaci wartości procentowych lub ilościowych reprezentujących poziom strat, zniszczeń wpływających na organizację przeciwnika (np. batalion przeciwnika zniszczony w 50%, dywizjon artylerii obezwładniony w 60%). Podejście to jest dość kontrowersyjne, gdyż zwykle trudnym jest określić rzeczywistą ilość pojazdów, systemów broni lub stanu osobowego, które zostały zniszczone lub zneutralizowane. Bardziej efektywne jest ustalenie miar efektywności na bazie działań, które dają się zaobserwować.

Biorąc pod uwagę następujące warunki:

„3 das nie jest w stanie prowadzić zmasowanego ognia w rejon DUDEK od H do H+20".

Pewne działania oparte na miarach efektywności, które dają się zmierzyć i odpowiadają ustalonym warunkom mogą być:

- nie zaobserwowano wcześniej prowadzonych ogni przez pododdziały 3 das w promieniu 30 km wokół rejonu DUDEK przez ostatnie 48 godzin przed H,
- przesyłanie danych radiowych między stanowiskiem dowodzenia a pododdziałami 3 das zmniejszyło się o 50%,
- nie zaobserwowano wzmocnienia 3 das przez ostatnie 72 godziny.

Innym przykładem może być analiza zadania, jakie otrzymał VII Korpus w czasie pierwszej wojny w Iraku.

ZADANIE jakie otrzymał VII Korpus brzmiało. ***„Opanować i zabezpieczyć lotnisko i skrzyżowanie w SOFWAN w celu zapewnienia bezpiecznej pozycji do podjęcia negocjacji dotyczących przerwania ognia".***

Wyróżnić można dwa zasadnicze zadania, jakie stanęły przed korpusem, obrazowo przedstawione poniżej (rys. 14 i 15).

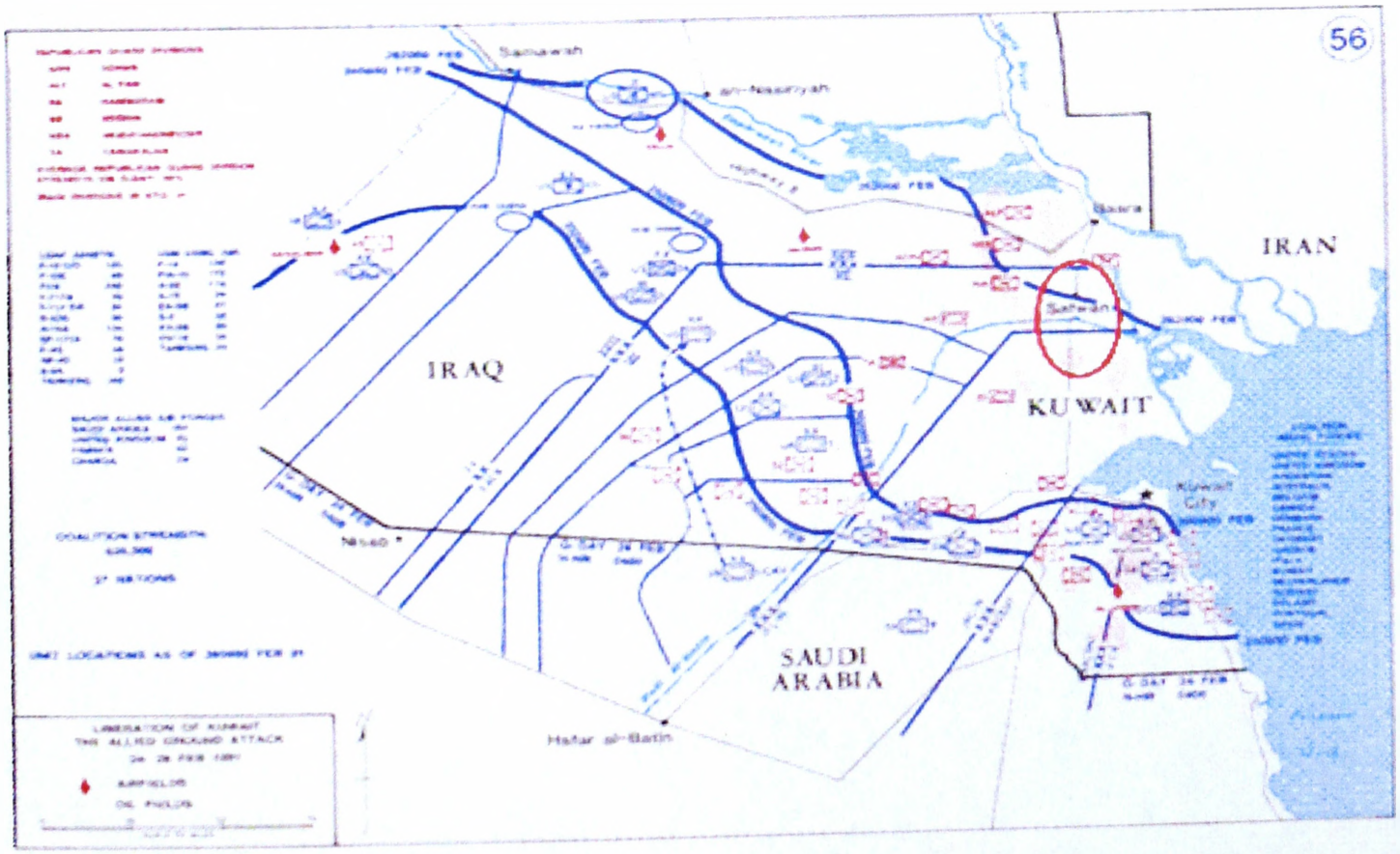

Rys. 14.Graficzne zobrazowanie zadania VII Korpusu

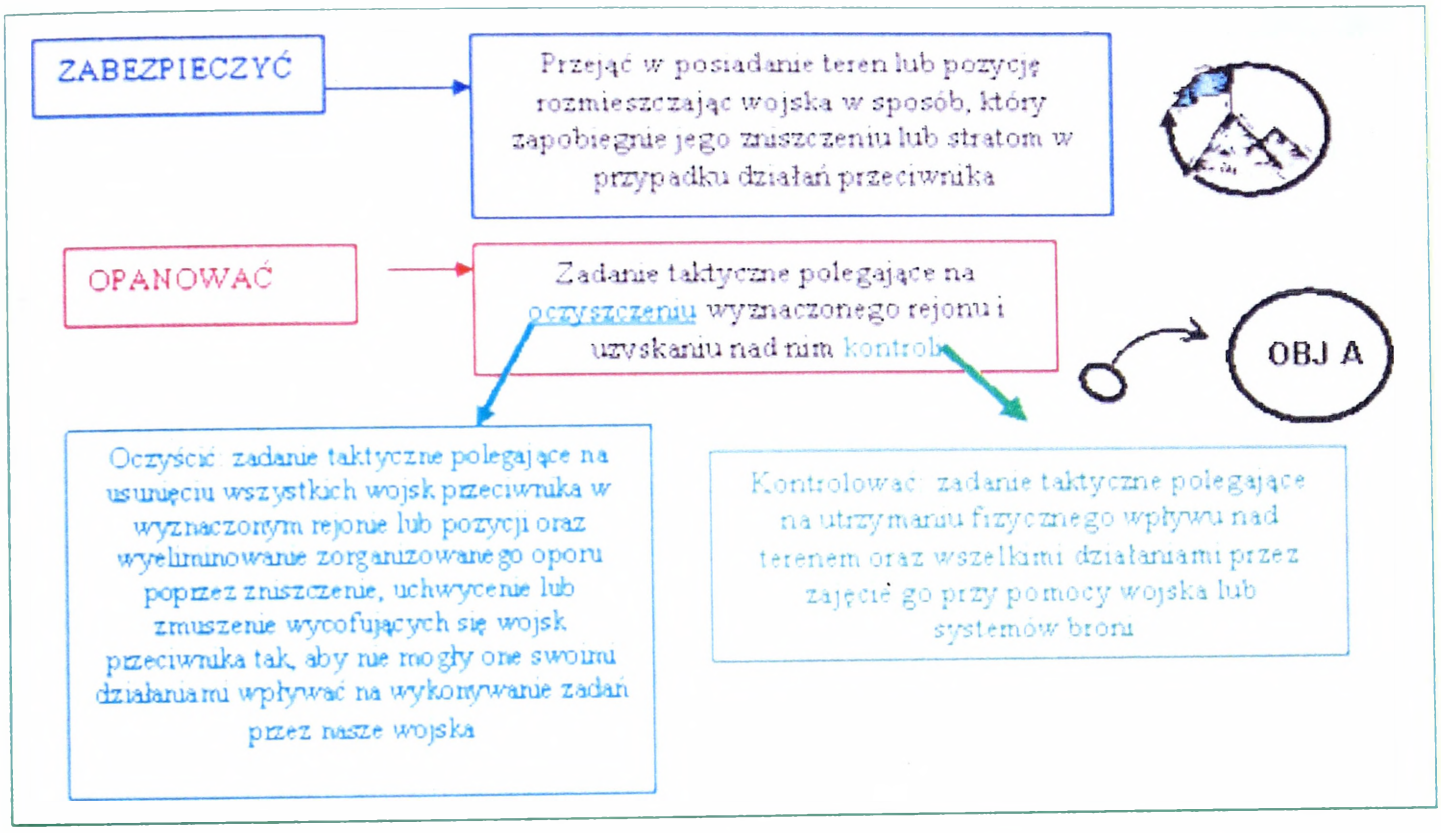

Rys. 15. Analiza zasadniczych zadań

Ilość wybranych wskaźników powinna być raczej ograniczona, gdyż w przeciwnym razie proces oceny i szacowania stanie się dla dowódcy niesprawny. Wydaje się więc celowym, aby określać tylko zasadnicze wyznaczniki przyjęte przy opracowywaniu wariantów działania.

Gra wojenna

Gra wojenna pozwala sztabowi i podległym dowódcom osiągnąć wspólne zrozumienie, odnośnie wariantów działania własnych oraz potencjalnych wariantów przeciwnika. Jest ona szczególnie wartościowa przy szacowaniu i kalkulowaniu wysiłku, gdy uzasadnia czy zasadnicze i szczegółowe zadania taktyczne osiągną zamiar dowódcy. Wskazuje również, czy określone warunki i wyznaczniki związane z tymi zadaniami są odpowiednie, osiągalne i mierzalne. Dodatkowo gra wojenna ma pomóc dowódcy i jego sztabowi w określeniu następstw.

W czasie gry wojennej rozpatrywane są tzw. zdarzenia krytyczne oraz punkty decyzyjne, które są uszczegóławiane i graficznie rozmieszczane. Najważniejszym jest, aby omawiane elementy /zdarzenia krytyczne, punkty decyzyjne/ nawiązywały do zadań i warunków określonych w czasie opracowywania wariantów działania.

Zdarzenia krytyczne – są to zdarzenia, które wpływają na wykonanie zadania. Analiza dokumentacji operacyjnej wskazuje, że można do nich zaliczyć trzy podstawowe grupy:

- zadania szczątkowe, które wspierają osiągnięcie powodzenia zadań określonych w czasie analizy zadania,

- wszystkie główne zdarzenia, które spełniają ustalone warunki np. przekroczenie linii fazowych, wejście na wyznaczoną drogę, dojście do obiektu.
- działania przeciwnika /zdarzenia inicjujące/, które inicjują określone działania naszych wojsk.

Punkty decyzyjne – Punkt decyzyjny jest to zdarzenie zlokalizowane w rejonie działań /w naszym przypadku w pasie natarcia/, w którym wymagane jest podjęcie ważnej /krytycznej/ decyzji w trakcie prowadzenia działań /natarcia/. Punkty decyzyjne nie narzucają treści decyzji tylko informują, że decyzja powinna zostać podjęta, ponieważ istnieje duże prawdopodobieństwo, że zdarzenie będzie miało duży wpływ na nasz wariant działania. Geograficzne punkty decyzyjne prawie zawsze odnoszą się do określonych rodzajów jednostek przeciwnika lub elementów jego ugrupowania pojawiających się w określonym czasie oraz określonym miejscu w rejonie działania. Punkty decyzyjne powiązane ze zdarzeniami mogą odnosić się do działań wojsk własnych lub działań przeciwnika. Ogólnie punkty decyzyjne są powiązane z warunkami, które kojarzone są z wyznaczonymi zadaniami.

Dla przykładu - dowódca brygady określił pewne warunki, które muszą być spełnione zanim rozpocznie prowadzenie natarcia jako główny wysiłek dywizji:

- dowódca brygady wykonujący uderzenie na pomocniczym kierunku osiągnie określonymi elementami ugrupowania linię fazową Czerwona do H+1
- odwód dywizji przeciwnika nie opanuje obiektu KOŃ do H+4.

Każdy z przedstawionych warunków może stanowić dla dowódcy punkt decyzyjny. Jeżeli brygada wykonująca natarcie na pomocniczym kierunku nie osiągnie linii fazowej Czerwona w wyznaczonym czasie, dowódca musi zdecydować czy opóźni natarcie swojej brygady czy będzie je kontynuował. Jeżeli tempo marszu odwodu dywizji przeciwnika umożliwi mu być w rejonie obiektu KOŃ w ciągu 4-5 godzin, dowódca brygady musi podjąć decyzję, czy wydzieli więcej środków ogniowych na tym kierunku w celu opóźnienia podejścia przeciwnika do obiektu KOŃ.

Rejony zainteresowania i rejony oddziaływania ogniowego – punkty decyzyjne przypisane do zdarzeń krytycznych połączone są z rejonami zainteresowania (NAI) oraz rejonami oddziaływania (TAI). Poprzez wskazanie NAI i TAI oraz wyznaczenie środków, które zostaną wykorzystane w tych rejonach, oficerowie planujący działania mogą określić, jakie warunki i wyznaczniki należy przyjąć w trakcie wykonywania zadań.

Oleat oraz tabela wsparcia decyzji – są wykonywane w czasie prowadzenia gry wojennej do wariantów działania i należą do najbardziej użytecznych elementów w procesie oceny i szacowania. Oleat wsparcia decyzji przedstawia punkty decyzyjne, linie fazowe, przebieg działań oraz inne informacje wymagane przy wykonywaniu określonych wariantów działania wojsk własnych. Tabela wsparcia decyzji reasumuje przewidywane zdarzenia, punkty decyzyjne oraz planowane działania wojsk własnych w formie relacji. Pokazuje, gdzie i kiedy musi zostać podjęta decyzja, aby nastąpiły określone działania. Wiąże więc punkty decyzyjne z rejonami zdarzeń i rejonami oddziaływania, wymaganiami informacyjnymi dowódcy, zbieraniem środków i potencjalnymi opcjami reakcji wojsk własnych. W związku z tym, że zarówno oleat, jak i tabela zdarzeń skupiają się na przyszłych działaniach, stanowią niejako kluczowe narzędzia planowania, które pomagają dowódcy szacować poziom ich wykonania.

Porównanie wariantów działania

W czasie porównywania wariantów i podejmowania decyzji, dowódca ocenia wszystkie powstałe warianty wojsk własnych do wcześniej ustalonych kryteriów oraz każdy wariant w stosunku do innych i wybiera ten, który w jego przekonaniu najlepiej będzie zapewniał wykonanie zadania. Dowódca może uszczegółowić swoje zadanie własne (włączając w to zamiar dowódcy i zadania zasadnicze) oraz koncepcję prowadzenia działań jak również określić, jakie problemy będą wymagały dalszej uwagi sztabu. Wprowadzone uszczegółowienia mogą spowodować, że warunki i wyznaczniki skuteczności, które były wcześniej ustalone przy opracowywaniu wariantów działania będą musiały być zmodyfikowane po to, żeby utrzymały swoje znaczenie.

W momencie, gdy dowódca podejmie decyzję powinien dokonać przeglądu /rewizji/ wariantu z podległymi dowódcami. Musi przeanalizować jeszcze raz sformułowane zadanie własne i upewnić się, że obejmuje ono wszystkie wymagane zadania zasadnicze przewidziane w wybranym wariancie działania. Musi również przejrzeć warunki powiązane z wykonywaniem tych zadań, aby upewnić się, że są one jasne, odpowiednie i dają się oszacować /zmierzyć/. Na podstawie wytycznych dowódcy sztab uszczegóławia i kończy koncepcję działań. Koncepcja ta z właściwie wyartykułowanymi zadaniami i warunkami, pełni planistyczną dokumentację pomocniczą, wskazując drogę, jaką dowódca zamierza iść, aby osiągnąć wyznaczone mu zadanie.

Opracowanie rozkazu

Można śmiało powiedzieć, że rozkaz jest podstawowym narzędziem oceny /szacunków/. Jest najszerzej rozpowszechnianą formą planu. Musi jasno artykułować zamiar dowódcy,

zakładany stan końcowy oraz koncepcję prowadzenia działań (włączając w to zadania oraz warunki). Tak więc powodzenie lub niepowodzenie mogą być łatwo rozpoznane przez podległe dowództwa i wojska.

Jednym z załączników do rozkazu, bardzo użytecznym w przypadku prowadzenia oceny i szacunków poziomu wykonywania zadań, może być lista kontrolna wykonania zadań. Pomaga ona dowódcy w koordynacji działań i utrzymaniu stałego przeglądu sytuacji, którą w ten sposób może on oceniać. Lista taka dostarcza pomocnej i użytecznej listy zadań, kluczowych zdarzeń oraz warunków, które muszą być osiągnięte aby zapewnić powodzenie działań. Dodatkowymi informacjami, które mogą się znaleźć na liście kontrolnej mogą być: rejony zainteresowania NAI, rejony oddziaływania TAI, punkty decyzyjne lub punkty /miejsca/, z których dowódca chce otrzymywać meldunki. Jednakże powinny się znaleźć na niej tylko te pozycje, które odnoszą się do zdarzeń krytycznych oraz zadań wymagających szerszej organizacji, w przeciwnym razie staje się ona nieporęcznym a wręcz niepotrzebnym dokumentem. Przykładowy format listy przedstawiono poniżej (tab. 3).

***Tabela 3. Przykład* listy kontrolnej wykonania zadań**

ZADANIE	CZAS	PD*	WARUNKI	WYZNACZNIK	NAI	TAI

**punkt decyzyjny*

4.5.2 Etap prowadzenia natarcia

Zakres oraz złożoność problematyki natarcia są zbyt szerokie dla jednego oficera czy nawet sekcji, ażeby sprostać wszystkim potrzebom informacyjnym dowódcy. Bez względu na to jak dowódca /szef sztabu/ zorganizuje pracę sztabu do prowadzenia szacunków i oceny sytuacji, musi on pełnić rolę podstawowego źródła informacji dla dowódcy. Aby temu sprostać musi działać spójnie i skupiać się na zarządzaniu zasadniczymi informacjami, jakie potrzebuje dowódca po to, aby mógł oceniać sytuację i podejmować decyzje.

Zbieranie informacji

Sztab zbiera zasadnicze informacje dla dowódcy w czasie nadzorowania przebiegu realizacji planu. Ponieważ poziom napływających informacji wzrasta szczególnie w czasie

wykonywania zadań, możliwości sztabu we wspieraniu dowódcy będą zależały od poziomu zarządzania informacjami. Sztab musi być w stanie otrzymywać, analizować, przetwarzać i rozsyłać ogromną ilość informacji szybko i sprawnie. Musi umieć rozpoznawać, że nie wszystkie napływające informacje mają tę samą wartość. Każda z sekcji sztabu musi analizować sprawy, które dotyczą działań oraz identyfikować problemy, dotyczące obszaru zainteresowania sekcji lub problemu dowodzenia w ogóle. Jedna informacja może nie mieć szczególnego znaczenia, lecz dodana do innych może okazać się informacją, która pozwoli dowódcy jasno zorientować się w sytuacji i podjąć właściwą decyzję. Dlatego też informacja musi być po pierwsze istotna po drugie, ujęta w odpowiednie ramy odniesienia po to, aby uchronić dowódcę przed niepotrzebną stratą czasu, który poświęcił na jej analizowanie. Za zarządzanie informacją w szczególności odpowiada szef sztabu, który monitoruje jej przepływ i zapewnia, aby właściwe wiadomości docierały do dowódcy, działa, więc na zasadzie filtra.

W celu efektywnego nadzorowania wykonania planu, sztab musi mieć gruntowną znajomość rozkazu. Znajomość ta jest zapewniona poprzez przekazanie planu z sekcji planowania do sekcji kierowania walką.

Rozdział 5. PLANOWANIE I PROWADZENIE DZIAŁAŃ OPÓŹNIAJĄCYCH

Wśród podstawowych rodzajów walki istotne miejsce zajmują działania opóźniające, o których pisze się ostatnio wiele, dostrzegając ich rolę jako samodzielnych działań taktycznych, a nie ukierunkowanych jedynie na stworzenie warunków do prowadzenia obrony. Ich rola dostrzegana jest w teorii problemu, ale ostatnia wojna w Iraku wskazała ich wymiar praktyczny wyrażający się w próbach wojsk irackich powstrzymania działań zaczepnych sił koalicji. W tym kontekście należy zauważyć, że poświęcono tej problematyce publikacje, jak też rozdziały w regulaminach wojskowych wszystkich armii[1].

5.1. Przygotowanie działań opóźniających

FM 71-100 definiuje opóźnianie, jako działanie, w którym „w wyniku oddziaływania przeważających sił przeciwnika, oddaje się teren zyskując na czasie i zadając przeciwnikowi maksymalne straty. Dowódcy prowadzący opóźnianie unikają rozstrzygających starć, co zapewnia zachowanie zdolności bojowej oraz swobodę manewru"[2]. Ważną cechą opóźniania jest to, że stan końcowy zakłada nie zniszczenie sił przeciwnika jako zasadniczy skutek, lecz zyskanie czasu i stworzenie przełożonemu warunków sprzyjających przygotowaniu do realizacji zamierzonego wariantu działania. Wskazana definicja eksponuje wyznaczniki, które decydują o prowadzeniu tego działania zorganizowanego. Wśród nich ważne miejsce zajmują zachowanie zdolności bojowej oraz swoboda manewru. Należy zauważyć, że zależnie od celu działania, opóźnianie może mieć charakter zamierzony, gdzie jest ono konsekwencją przedsięwzięć wcześniej zaplanowanych i jednym z wyznaczników powodzenia jest kanalizowanie kierunku działania sił przeciwnika zgodne z zamiarem działania. Jeśli opóźnianie jest wynikiem rozwoju sytuacji taktycznej w sposób niekorzystny dla sił własnych, to ma ono charakter wymuszony i dąży do spowolnienia tempa działania przeciwnika w oparciu o dogodne warunki terenowe. Tak, więc wśród wyznaczników istotne miejsce zajmuje obniżenie tempa rozwijania powodzenia przez przeciwnika w zakładanych przez niego granicach.

Biorąc pod uwagę uwarunkowania taktyczne, działania opóźniające organizowane są w bezpośredniej styczności z przeciwnikiem, co znacznie utrudnia osiągnięcie zamierzonego celu działania. Generalnie ich cechą charakterystyczną jest ścisłe połączenie ognia i manewru

---

[1] Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, Bellona, Warszawa 1996. Wśród regulaminów wymienić można: niemiecki HDV 100/100, amerykańskie FM 71-100, FM 71-3, FM 71-123 i inne.

[2] *FM 71-100 Division Operations*, Headquarters Department of the Army, Waszyngton 1996, s. 6-2.

z ruchem wojsk do tyłu na kolejne linie opóźniania, przy czym czynnik ten ma znacznie większe znaczenie w warunkach działań wymuszonych niż zamierzonych.

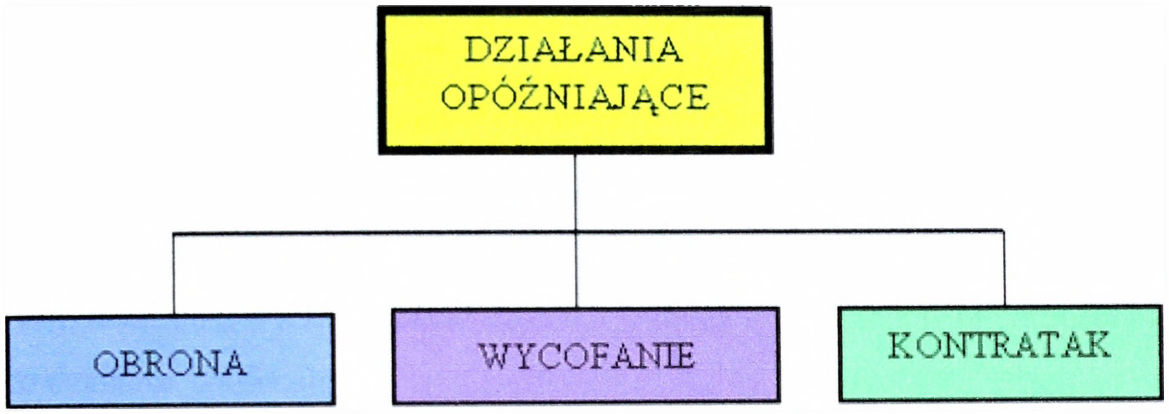

Rys. 16. Fazy działań opóźniających

Źródło: Na podstawie: Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające,* Warszawa 1996, s. 46.

Biorąc pod uwagę zakładany cel prowadzenia działań opóźniających, ich istota polega na tym, że pododdziały nie dopuszczają do wdania się w przewlekłe walki, w sposób zorganizowany opuszczają linie opóźniania, by stawiać zacięty opór na kolejnych. Jest to bezpośrednio związane z faktem, że przeciwnik posiada zwykle przewagę w zakresie sił i swobody działania, tak więc wdanie się w uporczywe walki może doprowadzić do oskrzydlenia lub odcięcia sił prowadzących opóźnianie. Konsekwencją tego może, a zwykle będzie, ich zniszczenie, tym samym nie wykonanie powierzonego zadania. Efektem unikania rozstrzygających starć jest systematyczne powstrzymywanie ruchu przeciwnika i obniżanie tempa działań np. w wyniku potrzeby rozwijania artylerii, prowadzenia precyzyjniejszego rozpoznania. Dodatkowym wyznacznikiem powodzenia mogą być straty przeciwnika.

W działaniach tych wojska bronią się, wycofują lub kontratakują. Poprzez dobrze przygotowane i prowadzone działania bezpośrednio utrudnia się nacierającemu osiągnięcie zakładanych celów w warunkach posiadania przewagi. Przy czym działania tego typu można prowadzić niewielkimi siłami w odniesieniu do relatywnie dużego obszaru. W ramach pasa[3] lub kierunku opóźniania pododdziały mogą walczyć w przydzielonym rejonie lub na kierunku

---

[3] Pas opóźniania – obszar, na którym prowadzi się działania opóźniające. Jego wielkość określa przełożony w zależności od możliwości wojsk w nim działających, siły spodziewanego uderzenia przeciwnika oraz charakteru terenu. Charakteryzuje go głębokość i szerokość, która może być zmienna, a wyznaczają go linie rozgraniczenia z sąsiadami. Jego głębokość odpowiada głębokości prowadzenia działań opóźniających przez dany pododdział, oddział lub związek taktyczny
– Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające pułku i dywizji*, Warszawa 1984, s. 49.

opóźniania, gdzie wyznacza się linie opóźniania: przednią, pośrednie, końcową[4], z których każda posiada specyficzne dla niej wyznaczniki powodzenia. Pomiędzy liniami opóźniania planuje się kontrataki z ograniczonym celem. Działania te mogą mieć miejsce podczas obrony, wycofania oraz walk w okrążeniu i wychodzenia z niego, jak też stanowić pierwszy etap obrony manewrowej i być wynikiem zaplanowania organizacji pasa przesłaniania lub pozycji przedniej.

Sposób prowadzenia działań opóźniających zależy od: składu sił i możliwości bojowych przeciwnika, możliwości wojsk własnych, celu prowadzonych działań walk i warunków terenowych. Rodzaje opóźniania zasadniczo nie zmienią się również w przyszłości i prowadzone będą jako działania opóźniające[5]:

- ciągłe, metodą obsadzania kolejnych pozycji;
- przemienne, metodą przekraczania;
- kombinowane.

Przyjęcie do planowania każdego z tych sposobów bezpośrednio wpływa na proces przygotowania działań i pozwala na zdefiniowanie wyznaczników, które wskażą ich wykonanie. Wiąże się to zarówno z wyborem linii opóźniania, sił zadaniowych jak też wyznaczeniem stanu końcowego poszczególnych etapów i całości działań. Ważna w tym zakresie jest znajomość zalet i ograniczeń każdego rodzaju opóźniania, co powoduje, że planowanie jest efektywniejsze.

Zaletą opóźniania ciągłego jest możliwość zmasowania sił na linii opóźniania, jednak głębokość ugrupowania jest niewielka, również czas na zorganizowanie kolejnej linii jest ograniczony, ponadto może to nastąpić pod presją przeciwnika. Z kolei opóźnianie przemienne pozwala na rozbudowę inżynieryjną w głębi ugrupowania, przygotowanie terenu, zapewnia też większą ilość czasu na przygotowanie kolejnych linii. Wymaga ono jednak znacznie dokładniejszej koordynacji na wyższych szczeblach organizacyjnych wojsk, następuje też przekraczanie ugrupowania własnych sił przez wycofujące się pododdziały. Opóźnianie metodą kombinowaną łączy zalety i ograniczenia obu poprzednich. Precyzyjne zdefiniowanie przez dowódcę jego wizji działania oraz odpowiednie do niej wytyczne wskazują kierunki przygotowania wariantów działania. Przy czym myśl przewodnia stanowi zawsze podstawę

---

[4] Linia opóźniania – pas terenu wyróżniający się naturalnymi właściwościami, najczęściej o znaczeniu taktycznym mający w zależności od przeznaczenia różną szerokość i głębokość. W zależności od głębokości linii opóźniania można w jej ramach organizować kilka pozycji opóźniania lub oddzielne punkty oporu i pozycję pośrednią – Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające pułku*....., op. cit., s. 48.

[5] Z. Ścibiorek, *Działania opóźniające*, op. cit., s. 60.

procesu przygotowania działań opóźniających, a zwłaszcza zawarte w niej oczekiwania wobec stanu końcowego działań, które są jednoznacznymi wyznacznikami wykonania zadania.

W zakresie przygotowania kluczowe znaczenie dla osiągnięcia pożądanego stanu końcowego ma: ścisłe dowiązanie sposobu działania do terenu, rozpoznanie, połączenie manewru i siły ognia, aktywność i różnorodność oddziaływania na przeciwnika. Należy zauważyć też, że dowódcy i sztaby muszą skierować duży wysiłek na pozyskanie terminowych i wiarygodnych informacji o zamiarze działania przeciwnika, jego potencjale bojowym oraz słabych stronach. Odpowiedni zasób wiarygodnych informacji wpływa na ewentualną modyfikację wariantu działania, jednak zawsze w odniesieniu i w ramach zakładanego celu działania. W związku z tym należy angażować aktywnie własne środki oraz pozyskiwać dane ze wszystkich szczebli dowodzenia w sposób ciągły, co wynika z dużej dynamiki tego typu działań oraz wciąż zmieniającej się sytuacji taktycznej. Jest to tym ważniejsze, że dopływ informacji musi mieć charakter nieprzerwany w odniesieniu do kolejnych linii opóźniania.

Tabela 4. Wady i zalety metod opóźniania

METODA OPÓŹNIANIA	WARUNKI PROWADZENIA	ZALETY	WADY
Ciągła - obsadzanie kolejnych linii	Rejon odpowiedzialności szeroki. Siły i środki nie pozwalają na rozmieszczenie w głębokim ugrupowaniu.	- mniejsze ryzyko strat od ognia wojsk własnych; - łatwiejsze dowodzenie i kierowanie działaniami; - rzekraczanie ugrupowania wojsk własnych tylko jeden raz.	- mała głębokość ugrupowania; - przeciwnik może łatwiej izolować (przenikać) ugrupowania pododdziałów; - mała ilość czasu na organizacje kolejnych linii opóźniania; - ciągła styczność ogniowa i taktyczna z przeciwnikiem; - mniejsza elastyczność.
Przemienna - przekraczania	Rejon odpowiedzialności wąski. Siły i środki umożliwiają rozmieszczenie w głąb na kolejnych liniach.	- umożliwia głębsze rozmieszczenie sił; - większa elastyczność; - utrudnione izolowanie ugrupowania pododdziałów przez przeciwnika.	- utrudnione dowodzenie i kierowanie; - wymóg stałej koordynacji; - duże ryzyko strat od ognia wojsk własnych; - przekraczanie ugrupowania wojsk własnych więcej niż jeden raz.

W celu maksymalnego wykorzystania możliwości bojowych podległych pododdziałów dowódcy organizujący działanie w ramach wariantu działania przyjmą ugrupowanie dowiązane do: terenu, potencjału bojowego i spodziewanego charakteru działania przeciwnika. Należy liczyć się z wydzieleniem zgrupowań taktycznych (grup bojowych) tworzonych na bazie batalionu (kompanii), które wspierać będą siły i środki pododdziałów rodzajów wojsk. Otrzymają one zadanie stanowiące element spójny wobec zakładanego przez przełożonego stanu końcowego, a wyznaczniki wykonania związane będą z ich specyficznymi możliwościami.

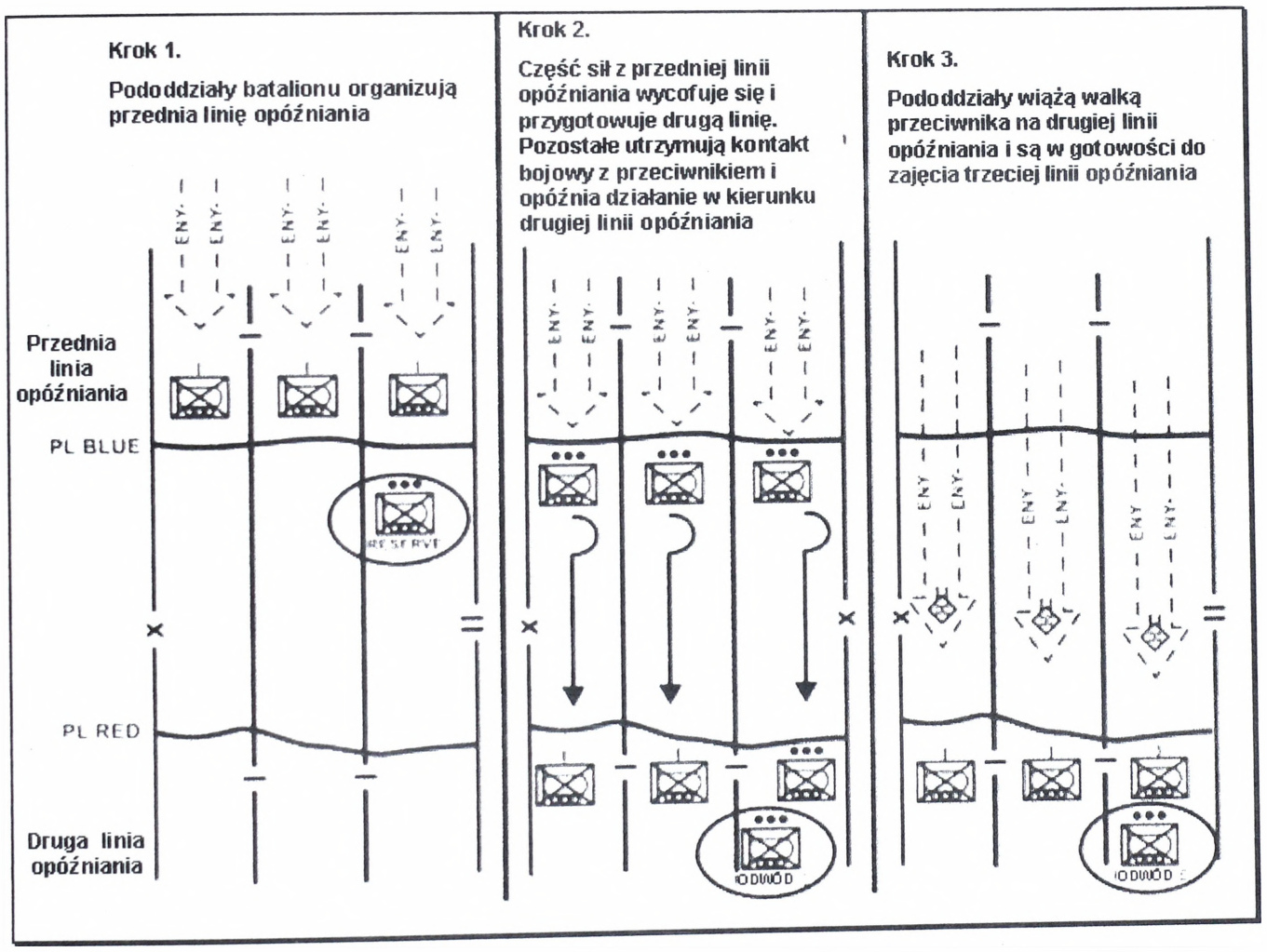

Rys. 17. Idea prowadzenia opóźniania metodą obsadzania kolejnych linii opóźniania wg FM 3-21.21

Źródło: *FM 3-21.21 The Stryker Brigade Combat Team Infantry Battalion*, Headquarters Department of the Army, Waszyngton 2003, s. 5-15.

W kontekście dynamiki działań opóźniających, ogniowo – elektronicznego oddziaływania przeciwnika, powietrzno – lądowego wymiaru współczesnej walki i „mgły wojny" szczególnie istotne jest zrozumienie myśli przewodniej dowódcy, tak by w razie utraty łączności wciąż realizować zakładany cel. Biorąc pod uwagę wciąż

wrastające możliwości środków rozpoznania, należy szczególnie dużą uwagę zwrócić na wykorzystanie naturalnych zasłon i ukryć terenowych oraz dobre maskowanie manewru zwłaszcza w czasie zajmowania kolejnej linii opóźniania. Odnosi się to szczególnie do przygotowania przedniej linii opóźniania, którą należy rozbudować, wykorzystując ukształtowanie i pokrycie terenu tak, aby przeciwnik ocenił, że jest to przednia linia obrony, co bezpośrednio spowoduje rozwinięcie sił głównych i środków do natarcia. Właściwe przygotowanie tej linii i wykonanie postawionych zadań w oparciu o nią często warunkować będzie osiągnięcie stanu końcowego zgodnego z oczekiwaniami przełożonego.

Tabela 5. Wyznaczniki osiągnięcia zakładanego stanu końcowego w kontekście otrzymanego zadania

ZADANIE	WYZNACZNIK WYKONANIA ZADANIA
Zadanie: 2 batalion prowadzić działania opóźniające od linii BIAŁA do 030600 listopad celem stworzenia warunków 3 batalionowi do przygotowania obrony. Nie dopuścić do strat przekraczających 30% potencjału bojowego. W razie utraty zdolności do prowadzenia działań opóźniających zgodnie z zadaniem meldować z co najmniej 30 minutowym wyprzedzeniem przed rozpoczęciem przekraczania ugrupowania sił własnych i przejęciu odpowiedzialności przez 3 batalion wzdłuż linii CZARNA..	
prowadzić działania opóźniające od linii BIAŁA	Gotowość przedniej linii opóźniania na linii BIAŁA
do 030600 listopad	Rozpoczęcie przekraczania ugrupowania sił własnych i przejęcie odpowiedzialności przez 3 batalion po 030600 listopad
celem stworzenia warunków 3 batalionowi do przygotowania obrony.	3 batalion osiągnął gotowość do obrony
Nie dopuścić do strat przekraczających 30% potencjału bojowego.	Po zakończeniu opóźniania straty nie przekraczają 30%
Po przekroczeniu ugrupowania wojsk własnych przejść do działania jako odwód brygady.	2 batalion zajął wyznaczony rejon w gotowości do działania jako odwód..

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *FM 3-21.31 The Stryker Brigade Combat Team*, Headquarters Department of the Army, Waszyngton 2003, s. 5-8.

Prowadzenie działań opóźniających związane jest też z wyznaczaniem zadań taktycznych, które mają swoją specyfikę. Ważne miejsce zajmuje rejon ześrodkowania ognia (Engagement Area). Jest on wyznaczany wzdłuż prawdopodobnego kierunku podejścia sił przeciwnika, w dogodnym terenie oraz przygotowanych danych do prowadzenia ognia. Związany jest też z możliwościami posiadanych środków ogniowych. Jest on zależny od czasu wykonania, aktywności przeciwnika lub wybranych jego elementów. Zwykle dowódca dąży do zniszczenia sił przeciwnika lub ich powstrzymania w efekcie zmasowania ognia wszystkich posiadanych sił i środków.

Wyznaczając rejon, należy ustalić czas rozpoczęcia i przerwania ognia oraz wycofania z walki. Przykładowo po „15 minutach od rozpoczęcia ognia rozpocząć wycofanie na kolejną linię opóźniania", „po osiągnięciu przez przeciwnika linii Biała rozpocząć wycofanie" lub też „po zniszczeniu kompanii zmechanizowanej rozpocząć wycofanie".

Wyznacznik powodzenia działania jest zatem związany z czasem działania (wymiar czasowy), osiągnięciem przez przeciwnika linii terenowej (wymiar przestrzenny) lub też zniszczeniem określonych sił i środków (wymiar rzeczowy).

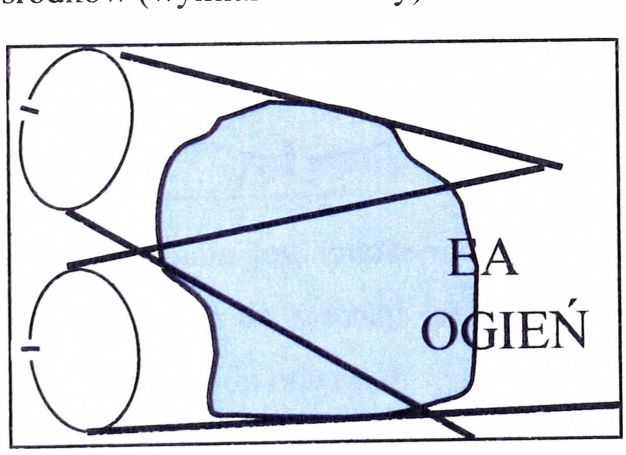

Obszar szczególnego zainteresowania ogniowego (Targeted Area of Interest) związany jest z celami wysoko opłacalnymi. Różni się od EA tym, że wykorzystywane mogą być jedynie wybrane środki ogniowe, a nie wszystkie będące w posiadaniu.

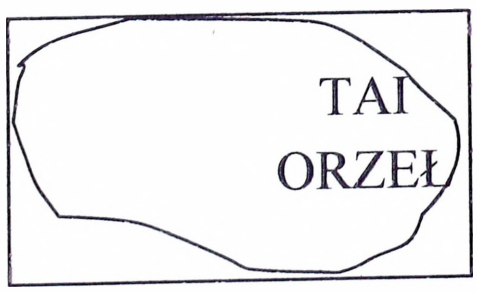

Wyznacznikiem uzyskania zamierzonego efektu będzie zniszczenie określonego rodzaju celu, jak: elementy rozpoznawcze, wozy dowodzenia, artyleria.

Pozycja bojowa zorientowana jest na prawdopodobne kierunki podejścia elementów rozpoznawczych i sił głównych. Pozwala ona na skuteczne niszczenie (neutralizowanie), powstrzymywanie, blokowanie lub kanalizowanie sił przeciwnika.

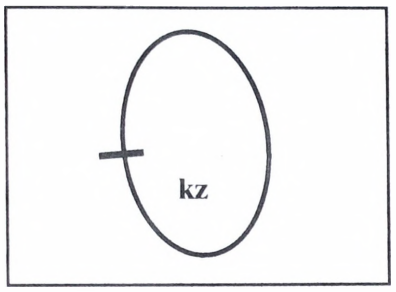

Wyznacznikiem osiągnięcia zamierzonego celu jest zniszczenie sił przeciwnika, zatrzymanie jego działania, zmuszenie do zmiany kierunku działania.

Punkt umocniony jest bardzo dobrze rozbudowany pod względem inżynieryjnym, zwłaszcza w zakresie przeszkód, pól minowych. Jest on dowiązany do terenu, co pozwala kontrolować drogi podejścia i blokować działanie przeciwnika.

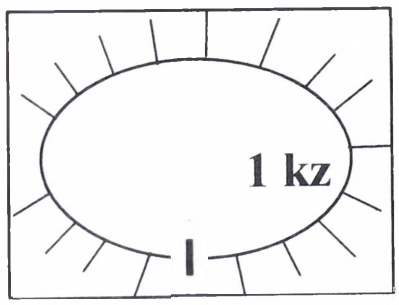

Wyznacznikiem skuteczności działania jest zmuszenie przeciwnika do rozwinięcia sił głównych, artylerii, a następnie odpowiednio do sytuacji taktycznej lub wyznaczonego czasu działania odejście na kolejną linię opóźniania (do odwodu).

Linia fazowa (Phase Line - PL) wyznaczana jest w terenie celem koordynacji działania. Osiągnięcie jej przez wojska własne lub przeciwnika związane jest z rozpoczęciem (zaniechaniem) określonego działania.

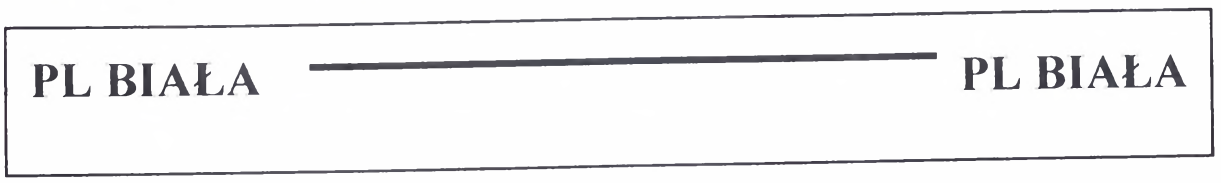

Gdy przeciwnika osiągnie wyznaczoną linię terenową, to wyznacznikiem realizacji zadań będzie przykładowo rozpoczęcie zajmowania kolejnej linii opóźniania.

Linia przejęcia odpowiedzialności (Battle Handover Line – BHL) to linia fazowa (punkt), gdzie odpowiedzialność za prowadzenie działań przechodzi od sił prowadzących opóźnianie do sił prowadzących obronę. Związana jest ona z możliwościami prowadzenia ognia obserwowanego sił zajmujących przednią linię obrony.

PL CZARNA (BHL)	PL CZARNA (BHL)

Wyznacznikiem rozpoczęcia przejęcia odpowiedzialności będzie przekroczenie tej linii przez pododdziały realizujące opóźnianie.

Inne ważne wyznaczniki etapów prowadzenia działań opóźniających to punkt (linia): koordynacyjny, spotkania, początkowy, rozwinięcia oraz przejścia przez ugrupowanie sił własnych.

5.2. Realizacja celów cząstkowych i wyznaczniki ich osiągnięcia w ramach prowadzenia działań opóźniających

Siły prowadzące działania opóźniające muszą efektywnie wykorzystywać warunki terenowe, przez co zmuszą przeciwnika do prowadzenia wyczerpujących walk dla osiągnięcia jego celów działania. Jednocześnie umiejętne wykorzystanie terenu rekompensuje niedobór sił i środków, gdyż przeszkody terenowe - w połączeniu z ogniem - staną się obiektami uderzeń, nawet w odniesieniu do silniejszych sił przeciwnika, co będzie raczej regułą. Czas walki związany będzie ze sposobem działania przeciwnika, warunkami terenowymi, wymaganym okresem prowadzenia działań. W ramach posiadanych sił i środków dowódcy wyznaczą siły, które prowadzić będą aktywne opóźnianie przeciwnika, siły wycofujące się na kolejną linię opóźniania oraz odwód. Czas związany jest ze stworzeniem warunków przełożonemu do osiągnięcia gotowości do działania, jest więc ważnym czynnikiem warunkującym osiągnięcie założonego stanu końcowego. Często może być to czynnik o decydującym znaczeniu.

W związku z przewidywanym celem działania zasadniczy wysiłek prowadzenia działań spocznie na pododdziałach zmechanizowanych i czołgów, których siła ognia umożliwi skuteczne oddziaływanie na przeciwnika, a możliwości manewrowe pozwolą na unikanie wdania się z przewlekłe walki, zajmowanie kolejnych linii i wychodzenie na skrzydła. Pododdziały szczebla batalionu prowadzić będą działania opóźniające zwykle samodzielnie na kierunku lub w pasie przesłaniania brygady (związku taktycznego). W celu zwiększenia możliwości wykonania powierzonych zadań wzmocnione zostaną artylerią do ognia pośredniego, siłami obrony przeciwlotniczej, pododdziałem saperów i innymi. Jednocześnie nastąpić musi wzmocnienie pod względem logistycznym, co zapewni konieczną samodzielność działań w wyznaczonym czasie.

Obok prowadzenia walki na kolejnych liniach opóźniania skutecznym środkiem hamującym tempo natarcia przeciwnika są zasadzki, organizowane zawczasu (planowo) lub

doraźnie. Nie mniej efektywne są zapory minowe, zwłaszcza narzutowe i zaskakujące uderzenia śmigłowców oraz grup dywersyjno-rozpoznawczych. Na szeroką skalę należy prowadzić również walkę na tyłach przeciwnika, również w okrążeniu. Śmiałe i zdecydowane uderzenia, nawet niewielkich liczebnie pododdziałów na newralgiczne elementy systemów rozpoznawczo-uderzeniowych, broni precyzyjnej, linie komunikacyjne, stanowiska dowodzenia i obiekty logistyczne stanowić będą element zaskoczenia, dezorganizacji działania i aktywności. Przy czym wszelkie działania tego typu stanowić będą cele cząstkowe ukierunkowane na cel ogólny całości.

Prowadzenie działań opóźniających cechować będzie kilka etapów, z których każdy posiada swój cel warunkujący powodzenie całości działania i osiągnięcie zakładanego stanu końcowego. Należy w tym kontekście zauważyć, że tylko skuteczne wykonanie zadań w poszczególnych etapach pozwala na kontynuowanie działań. Utrata części sił, która wyklucza wzajemne ubezpieczenie w odejściu i zajęciu kolejnych linii opóźniania powoduje niemożność kontynuowania skutecznej walki.

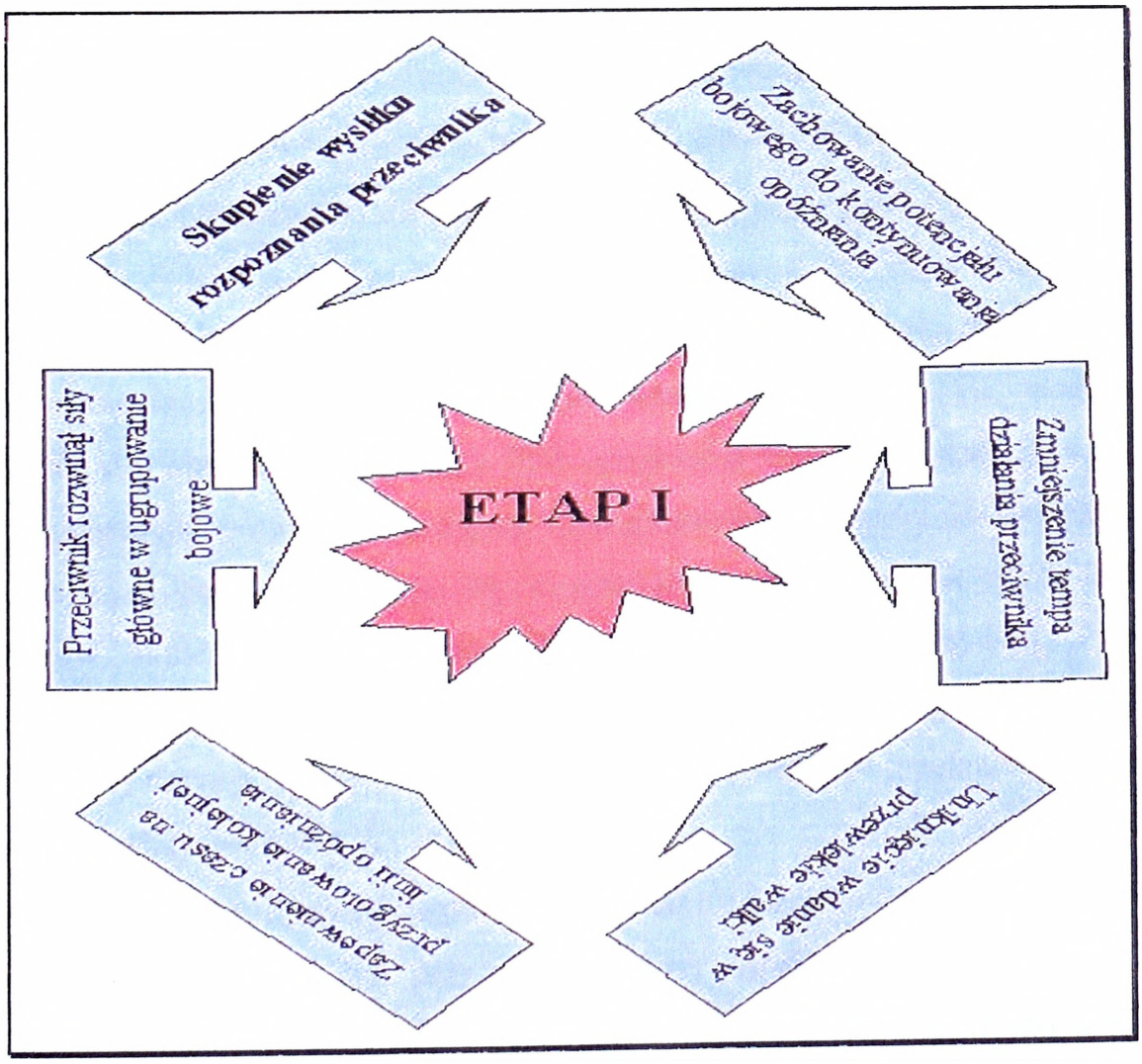

Rys. 18. Wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego I etapu opóźniania

Źródło: Opracowanie własne.

Etap I (wstępny) to nawiązanie kontaktu taktycznego i ogniowego z przeciwnikiem przy jednoczesnym rozpoznaniu jego sił. Jeśli przednia linia opóźniania zostanie przygotowana właściwie, może dojść do rozwinięcia części sił głównych przeciwnika i ukierunkowania prowadzonych działań zaczepnych. Po rozpoczęciu natarcia przeciwnika siły broniące przedniej linii opóźniania odpierają atak czołowych pododdziałów w wyniku skupienia oddziaływania ogniowego środków przeciwpancernych i innych na wybranym kierunku, który stanowi punkt ciężkości tej linii. Jednocześnie dążyć należy do tego, aby nie ujawnić, jakie siły prowadzą działania taktyczne. W tym celu np. artyleria powinna wykonywać zadania ogniowe z tymczasowych lub zapasowych stanowisk ogniowych. Siły opóźniania są najczęściej ugrupowane w jeden rzut z odwodem, co umożliwi zaskoczenie przeciwnika, zmuszenie do rozwinięcia całości (części) sił głównych. Jednocześnie istnieje konieczność rozmieszczenia sił na większym obszarze niż np. w obronie, co jest istotnym elementem dezinformującym przeciwnika, który znając normy taktyczne może przecenić ilość i skład wojsk własnych. Tym samym, o ile spełnione zostaną prognozy odnośnie przeciwnika, dojdzie do stworzenia warunków do przejścia do kolejnego etapu. Jednocześnie jednak naturalne rozczłonkowanie elementów ugrupowania sił opóźniania stwarza przeciwnikowi możliwość przenikania na skrzydła i tyły oraz oddziaływania na ich drogach wycofania na kolejne linie opóźniania.

Rozpatrując wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego tego etapu zakładać należy, że siły prowadzące działania opóźniające mają wystarczający potencjał bojowy, aby wiązać przeciwnika walką, częścią sił wycofać się na kolejną linię opóźniania przy założeniu, że jest ono realizowane metodą obsadzania kolejnych linii. W odniesieniu do opóźniania metodą przekraczania siły obsadzające przednią linie opóźniania muszą oderwać się od przeciwnika, zachowując potencjał bojowy pozwalający na organizowanie trzeciej linii opóźniania. Walkę w miarę ich wycofywania przejmują siły drugiej linii opóźniania. Jak widać istnieje szereg wyznaczników skuteczności tego początkowego etapu, które decydują o powodzeniu, a w konsekwencji stwarzają warunki do kontynuacji walki i osiągnięcia zamierzonego stanu końcowego. Przy czym jednolite zrozumienie wyznaczników przez przełożonych i podwładnych decyduje o powodzeniu działania.

Etap II zakłada utrzymywanie kontaktu taktycznego z przeciwnikiem i skuteczne opóźnianie na kolejnych liniach przy jednoczesnym osłabianiu jego potencjału bojowego. Pamiętać przy tym należy, że zniszczenie sił przeciwnika, co zresztą nie jest możliwe wobec przewagi, nie jest zasadniczym celem i nie jest to wyznacznik decydujący o powodzeniu etapu. W tym etapie siły mogą być ugrupowane w dwa rzuty. Koordynacja ich działania ma duże

znaczenie zwłaszcza, gdy siły broniące danej linii opóźniania wycofują się, a właściwe zorganizowanie tego trudnego etapu działań opóźniających ma kluczowe znaczenie dla powodzenia walki w działaniu na każdej linii opóźniania. Wykonuje się to w sposób skryty, przy wzajemnym wsparciu sił i środków po wcześniej rozpoznanych i oznakowanych drogach, a działanie zabezpiecza wydzielonymi pododdziałami, za co odpowiadać będą dowódcy pododdziałów. W miarę opóźniania należy dążyć do zawężania pasa działania w danych warunkach terenowych przy unikaniu nadmiernych strat sił własnych mając na uwadze, że wyznacznikiem osiągnięcia stanu końcowego tego etapu jest posiadanie sił zdolnych do płynnego zakończenia działań. Pododdziały, które wyszły z bezpośredniej walki ogniowej z przeciwnikiem, zależnie od przyjętej metody opóźniania i zamiaru rozegrania walki przyjętego przez dowódcę, przechodzą do odwodu, organizują kolejną linię opóźniania lub są w gotowości do wykonania zadań wynikłych w toku walki. Wraz z kontynuowaniem natarcia oddziały przeciwnika znajdą się w zasięgu ognia kolejnej linii opóźniania, która w tej sytuacji taktycznej przejmuje ciężar walki, a jej zasadnicze zadanie jest w dalszym ciągu podobne. Siły te nie dopuszczają też do opanowania z marszu bronionych obiektów. Sposób opóźniania oraz możliwości bojowe ściśle zależą od umiejętnego wykorzystania terenu, zapór inżynieryjnych i oddziaływania ogniowego.

Etap II charakteryzuje się dużą manewrowością, organizacją zasadzek ogniowych, przeciwpancernych, minowych itp., co zmusza przeciwnika do rozwijania pododdziałów bojowych, jak też pododdziałów wsparcia, w ugrupowanie bojowe. Wykonanie przejścia z ugrupowania przedbojowego w bojowe i odwrotnie jest czasochłonne, sprzyja zatem osiągnięciu celu działania czyli zyskaniu na czasie, wpływa też na zmęczenie żołnierzy przeciwnika, który zużywa też duże ilości materiałów eksploatacyjnych i dodatkowe ilości amunicji. Ważnym elementem działania pododdziałów mogą być zasadzki wykonywane przez wydzielone siły, zgodnie z ogólnym zamiarem działania. Stanowić one mogą ważne uzupełnienie skutków walki ogniowej, elektronicznej i zapór inżynieryjnych, a skuteczne ich wykonanie w istotny sposób może hamować tempo działania przeciwnika. Realizując działania w wymiarze powietrznym skuteczne będą zaplanowane i skoordynowane uderzenia śmigłowców bojowych, działalność grup dywersyjno-rozpoznawczych i desantowo - szturmowych. Jednocześnie powietrzno-lądowy charakter natarcia przeciwnika wskazuje na potrzebę wydzielenia sił do podjęcia walki z desantem powietrznym przeciwnika lub też przygotowania podległych sił do działania w takiej sytuacji, co mieć np. wymiar jedynie blokowania wysadzonych sił.

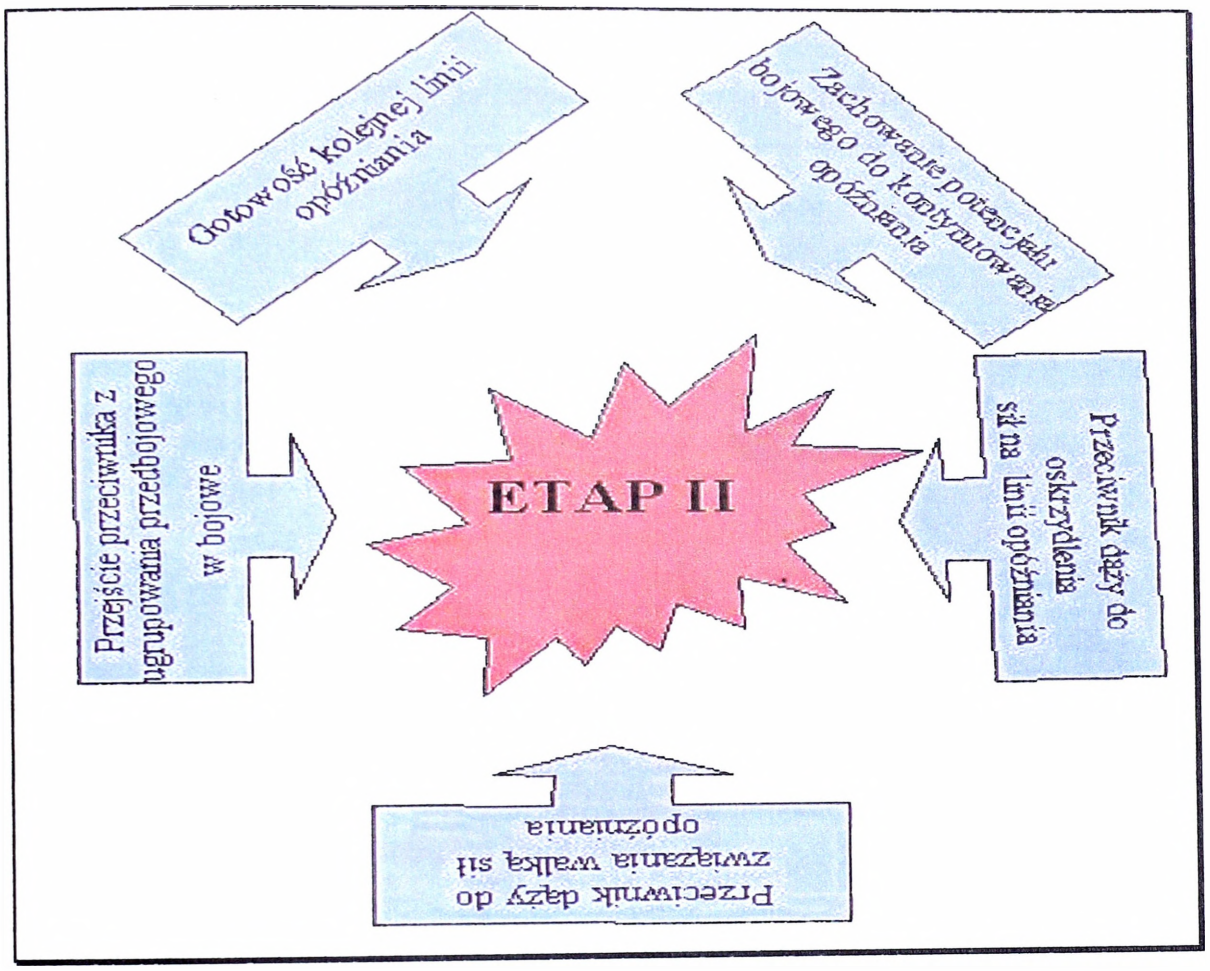

Rys. 19. Wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego II etapu opóźniania

Źródło: opracowanie własne

W etapie tym należy też uwzględnić możliwość podjęcia walki z pododdziałami przeciwnika, które przeniknęły w głąb pasa opóźniania. Siły prowadzące działania opóźniające przerywają wykonywanie postawionego zadania na kolejnych liniach opóźniania, gdy grozi to ich rozbiciem lub okrążeniem. Zawsze ma to miejsce na rozkaz dowódcy, co realizowane jest zwykle nie wcześniej niż zostanie przygotowana i obsadzona kolejna linia opóźniania. Ta koordynacja jest tym ważniejsza, że przełożony posiada obraz całości działań i podejmuje decyzje, które wpłyną na osiągnięcie powodzenia. W tym kontekście zasadnicze znaczenie ma również współdziałanie sił opóźniania oraz sprawne dowodzenie tak, by sił nie wycofać zbyt szybko lub zbyt późno z linii opóźniania. Zakładając cel działania w oparciu o kolejne linie opóźniania należy zawsze brać pod uwagę, że siły własne ponoszą starty i są one trudne do prognozowania. Wynika to z dużej zmienności sytuacji taktycznej, powietrzno – lądowego wymiaru działań taktycznych i dynamiki pola walki, jednocześnie dochodzić może do nieprzewidzianego rozwoju walki. W takich uwarunkowaniach sprawność dowodzenia, szybkość działania oraz świadome ryzyko pozwolić może na uzyskanie powodzenia. Liczyć się

też należy z tym, że widząc stan końcowy całego działania dowódca może modyfikować działanie, lecz jedynie w odniesieniu do etapu działania (linii opóźniania).

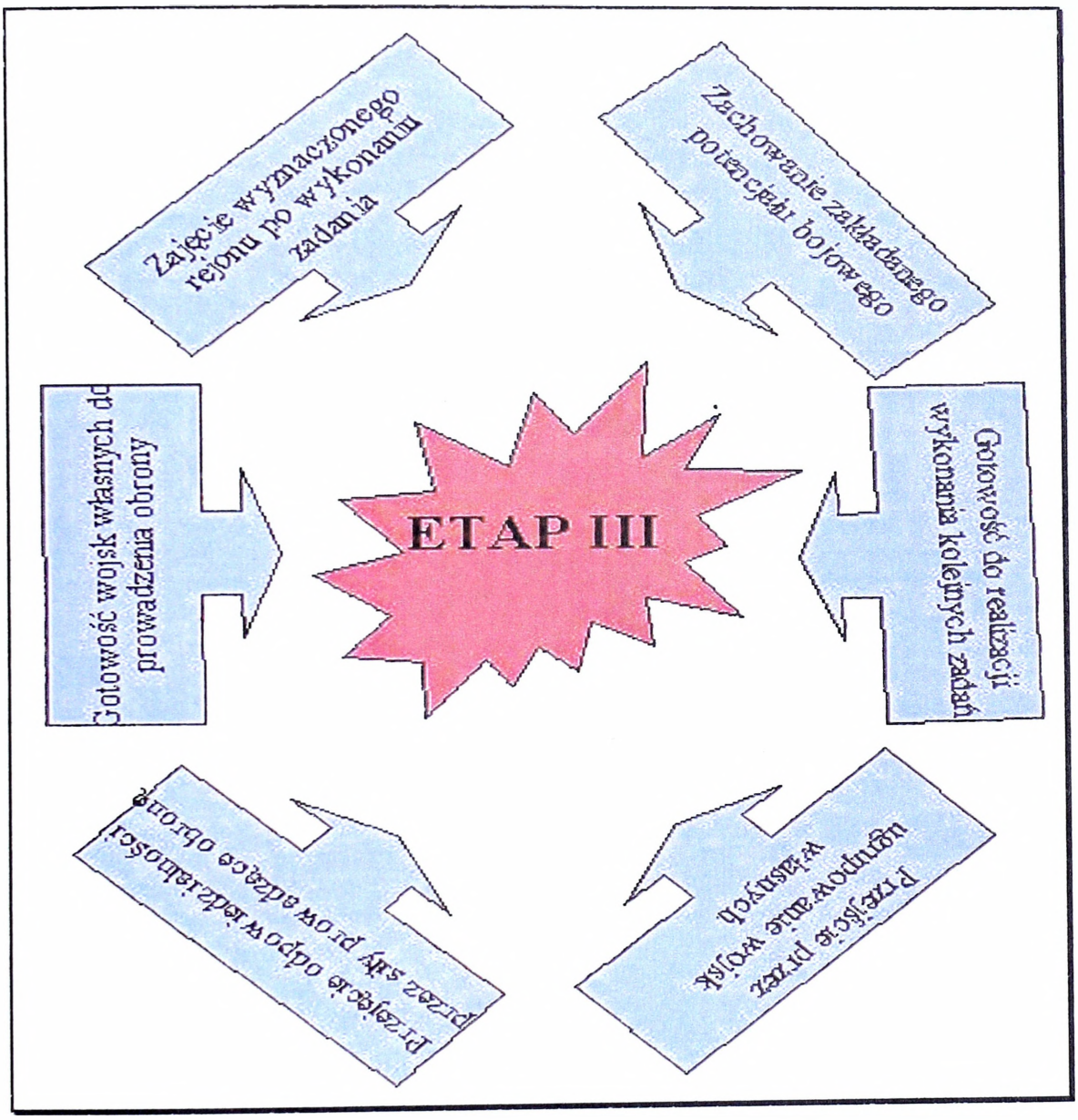

Rys. 20. Wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego III etapu opóźniania

Źródło: Opracowanie własne

Etap III (końcowy) jest relatywnie trudny, jednak przejście do niego świadczy o posiadaniu zakładanego pierwotnie potencjału bojowego sił opóźniających. Ostatni etap działania to prowadzenie walki na końcowej linii opóźniania, po czym siły zgrupowania dokonują przekroczenia ugrupowania sił własnych pod osłoną ogniową sił broniącej przedniej linii obrony[6].

---

[6] Wyjście z walki – zorganizowane prowadzenie działań bojowych zmierzające do wyprowadzenia (oderwania się) sił głównych spod uderzenia przeważających sił przeciwnika, w celu skutecznego ich użycia w innym miejscu i czasie. W warunkach bezpośredniej styczności z przeciwnikiem przeprowadza się je pod przykryciem sił osłony (pododdziałów osłony) – *Leksykon Wiedzy Wojskowej,* MON, Warszawa 1979, s. 501.

Następnie wykonują zadanie zgodnie z decyzją przełożonego. W tym etapie dochodzi do współdziałania taktycznego i ogniowego wyznaczonych sił przełożonego z siłami prowadzącymi działania opóźniające, gdy pozwala na to zasięg środków walki. Ważnym wyznacznikiem, decydującym o przebiegu działań zgodnie z zamiarem, jest zerwanie kontaktu bojowego i ogniowego z przeciwnikiem, a następnie wyjście z walki. Przy czym w miarę możliwości powinno to nastąpić bez angażowania pierwszorzutowych sił obrony, co sprzyja zaskoczeniu przeciwnika co do przebiegu przedniej linii obrony. Należy przy tym pamiętać, że przełożony organizując działania opóźniające liczy się z możliwością strat, jednak zakłada zwykle, że użyte siły przejdą do odwodu i po odtworzeniu zdolności bojowej będą w stanie wykonać kolejne zadania. Taki cel przełożonego wskazuje, że podstawowym wyznacznikiem osiągnięcia stanu końcowego jest zachowanie potencjału sił własnych zgodnych z zamiarem przełożonego. Nie jest to cel łatwy do osiągnięcia w warunkach przewagi przeciwnika i prowadzenia wysoce manewrowych działań taktycznych.

5.3. Stan końcowy prowadzenia działań opóźniających

Należy zauważyć, że zmieniają się wymiary pola walki i tak jego powietrzno-lądowy wymiar i przestrzenny charakter utrudniają skuteczne osiągnięcie zakładanego stanu końcowego działań opóźniających zarówno w wymiarze rzeczowym, przestrzennym, jak też czasowym. Tym bardziej, że działania te łączą się z niełatwą już w założeniu obroną manewrową, która przewiduje:

- przejściowe ustąpienie z przedniej linii obrony,
- osłabienie przeciwnika, zadanie mu dużych strat, doprowadzenie do niekorzystnego położenia w wyniku manewrowych działań opóźniających,
- w końcowym etapie rozbicie przeciwnika w wyniku zwrotu zaczepnego.

Działania opóźniające, jak wynika z charakteru obrony manewrowej, to ważny element, którego celem jest stworzenie warunków do ostatecznego rozbicia przeciwnika. Nie straciły one znaczenia również w dobie rozwoju środków rażenia, broni precyzyjnej, wzrostu możliwości prowadzenia rozpoznania, nowoczesnego wyposażenia i uzbrojenia. Prowadzono je w wojnie w Iraku, a elementy tego typu działań wykorzystywali partyzanci w Czeczenii i Afganistanie. Służyły one opóźnieniu tempa przebiegu operacji przeciwpartyzanckich, blokując - głównie w wyniku zasadzek - ruch w kierunku baz i obozów szkoleniowych. Przy dobrym wykorzystaniu terenu cel, jakim było opuszczenie zagrożonych rejonów przed wykonaniem uderzeń lądowych był zwykle osiągany.

Mountain pass; choke point in depth in the MBA.

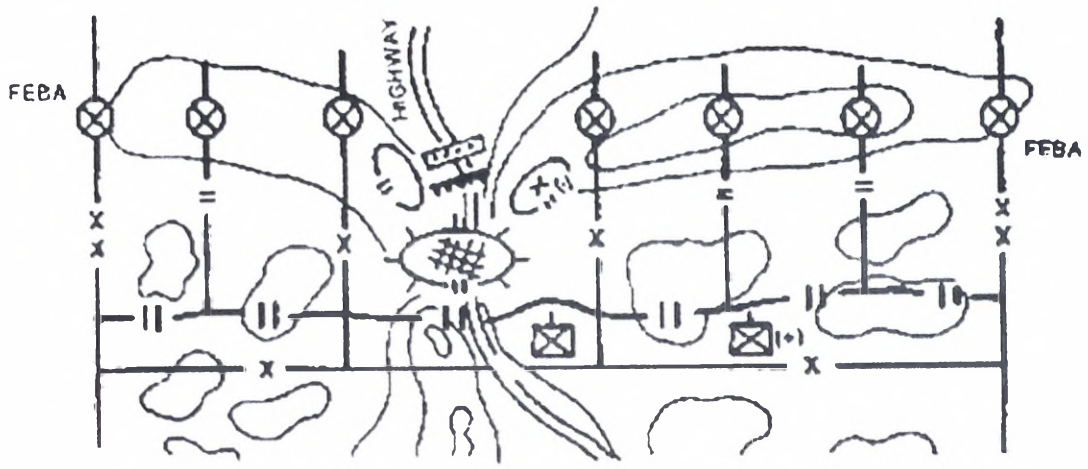

Holding key terrain behind the FEBA.

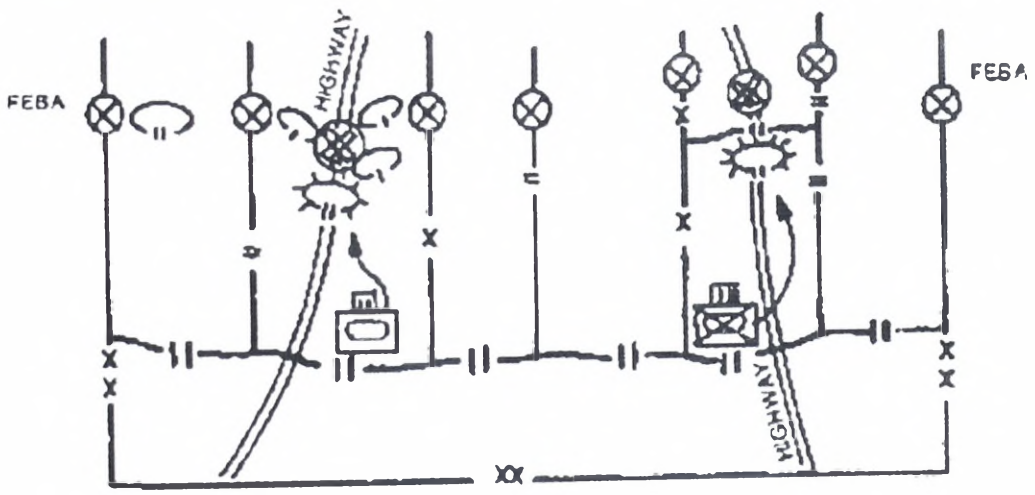

Rys. 21 Wykorzystanie terenu kluczowego na pustyni (przełęcz górska, węzeł komunikacyjny) do organizacji linii opóźniania

Źródło: *FM 90-3 Desert Operations, FMFM 7-27*, Headquarters, Department of the Army, The Marine Corps Waszyngton 1993, rozdział III rys. 3-9.

W trakcie operacji „Pustynna Burza" siły irackie zdecydowały się na prowadzenie działań o charakterze konwencjonalnym. Jednak po wielodniowej ofensywie lotniczej i zaledwie 100 godzinnej ofensywie lądowej nie spełniły one pokładanych w nich nadziei przywódców wojskowych i politycznych. Wyniki zrozumienia tego błędu dały o sobie znać w kolejnej wojnie w 2003r., czego skutkiem była zasadnicza zmiana taktyki działania sił irackich. Była ona efektem zrozumienia przez Huseina (wymiar rzeczowy), że o ile w poprzedniej wojnie przetrwał to w tej operacji jest jednym z celów uderzenia sił amerykańskich. Przekonały go o tym m.in. uderzenia bronią precyzyjną w miejsca, gdzie miał przebywać. W efekcie siły irackie położyły duży nacisk na prowadzenie działań opóźniających, których zasadniczym celem było

niedopuszczenie sił amerykańskich do stolicy kraju (wymiar przestrzenny) przez jak najdłuższy czas (wymiar czasowy). Tak więc w ich ramach zdecydowano się na prowadzenie działań opóźniających natarcie aliantów poprzez obronę terenów o kluczowym znaczeniu a zwłaszcza mostów, skrzyżowań dróg, miast itp. W tym celu wykorzystano w sposób maksymalny naturalne warunki terenowe kraju. Wyznaczniki odnosiły się bezpośrednio do czasu trwania prowadzonych działań, tempa działań zaczepnych sił koalicji, osiągnięcia stolicy kraju oraz bezpośrednio do Huseina.

Należy zauważyć, że często działania zaczepne miały powodzenie, jednak demoralizacja żołnierzy, operacje psychologiczne i informacyjne, tajne negocjacje z wyższymi dowódcami irackimi nie pozwoliły na osiągnięcie zamierzonych celów tego typu działań taktycznych. W przeciwdziałaniu prowadzeniu działań opóźniających przez Irakijczyków w tym środowisku bardzo istotne było posiadanie silnego lotnictwa oraz śmigłowców bojowych. Ich duże możliwości manewrowe i ogniowe pozwalały skutecznie utrudniać wszelki manewr sił Huseina w wybranym miejscu w krótkim czasie. Jednocześnie dążono do obezwładnienia obrony przeciwlotniczej przeciwnika, co pozwoliło skuteczniej użyć potencjał lotniczy i prowadzić działania lądowe w dużym tempie.

Prowadzeniu działań opóźniających sprzyjała dobra znajomość terenu, który nie był też całkowicie obcy aliantom w wyniku doświadczeń poprzedniej wojny. Znajdujące się w zachodniej i południowej części Iraku Pustynie Syryjska i An-Neduf, poprzecinane suchymi korytami rzecznymi – wadi[7] o głębokości do 50 m, tworzyły sieci dolin w naturalny sposób kanalizując działania aliantów, co decydować mogło o rozmieszczeniu sił irackich. Występująca na całym obszarze pora sucha z silnymi wiatrami często powodowała burze pyłowe i piaskowe, a pełen pyłu i piasku sharqi (szirokko)[8] o prędkość do 80 km/h wraz burzami pyłowymi powodował osłabienie tempa działania pomagając siłom irackim organizującym działania opóźniające na kolejnych liniach. Co więcej wichury piaskowe oraz pyłowe[9] w połączeniu z zawieszonymi w powietrzu pyłami ograniczały widoczność wpływając na możliwości działania lotnictwa i wykorzystania bezwzględnej przewagi lotniczej sił amerykańskich ułatwiając organizowanie opóźniania na kolejnych liniach terenowych. Również sieć wodna Iraku z Eufratem i Tygrysem sprzyjały opóźnianiu sił aliantów, m.in. ze względu na małą ilość

---

[7] *Irak. Informacja geograficzna*, Sztab Generalny WP Zarząd Geografii Wojskowej, Warszawa 2003, s. 3.

[8] D. Stępień, *Klimat Iraku*, Przegląd Wojsk Lądowych, nr specjalny sierpień, Warszawa 2003, s. 89.

[9] D. Stępień, *Klimat Iraku*, ..., s. 90.

przepraw[10]. Co więcej teren pustynny w połączeniu z madami, które po zawilgoceniu są trudne do przekroczenia, powodował często wymóg poruszania się jedynie po drogach[11] biegnących przez osiedla i miasta, gdzie organizowano obronę.

Należy jednak zauważyć, że siły amerykańskie świadome były znaczenia czynnika czasu i opanowania Bagdadu, co mogło sprzyjać zakończeniu oporu. Tak więc termin osiągnięcia stolicy przez siły sojusznicze był ważnym wyznacznikiem militarnymi i politycznym. Tworzone doraźnie zgrupowania taktyczne brały aktywny udział w czasie wojny w Iraku prowadząc wysoce manewrowe działania, które zaskoczyły przeciwnika i wielu wypadkach uniemożliwiały prowadzenie opóźniania w oparciu o wybrane elementy terenu na kolejnych liniach opóźniania. Były to m.in. Task Force 1-30 oraz Task Force 1-64 ze składu 3 DP, które z powodzeniem rozwijały działania zaczepne w czasie natarcia w kierunku Bagdadu. Ze składu 1 BCT (Brigade Combat Team) wydzielono Task Force 3-69, które w dniu 20 marca około 08.00 przekroczyło granicę jako czołowy element sił 1 BCT z zadaniem rozpoznania dróg marszu, ubezpieczenia i rozbicia małych grup przeciwnika[12] na kolejnych liniach terenowych. Ubiegły one i opanowały jeden z mostów na Eufracie w Kifl, po czym TF 3-69 przekroczyła go w celu zorganizowania przyczółka i odparcia możliwych kontrataków sił irackich.

Tabela 6. Wyznaczniki powodzenia w relacji do celów irackich i koalicyjnych

Cel sił irackich	Cel sił koalicji	Wyznacznik powodzenia
Niedopuszczenie do opanowania stolicy	Opanowanie Bagdadu	Przejęcie kontroli nad miastem
Zapewnienie bezpieczeństwa Huseina	Wyeliminowanie Huseina	Zabicie (schwytanie) Huseina
Opóźnienie działań sił koalicji w kierunku Bagdadu	Jak dotarcie do Bagdadu	Osiągnięcie przedmieść Bagdadu

Mimo działania przeciwnika i organizowania oporu na kolejnych liniach terenowych TF 1-64 stoczyły zażarte walki w czasie natarcia wzdłuż drogi nr 8 w kierunku portu lotniczego

---

[10] B. Nielubowicz, *Irak. Mały przewodnik turystyczny*, Warszawa 1979, s. 8.

[11] *Nie tylko pustynia*, [w:] Polska Zbrojna nr 12, Warszawa marzec 2003, s. 17.

[12] Na podstawie artykułu: C. Zentkovich, *TF 3-69 leads 3ID to outskirts of Baghdad*, zamieszczonego na: http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2003/iraq-030406-army-arbalaraid.htm

w Bagdadzie w celu połączenia się z siłami 1 BP 3DP. W czasie działań w Bagdadzie z sił 2BP wydzielono trzy samodzielne zgrupowania taktyczne, których wschodnie skrzydło osłaniała 1 BP. Przy silnym wsparciu ogniowym artylerii zgrupowania z powodzeniem rozwijały działania zaczepne w kierunku Ministerstwa Informacji i hotelu al-Rashid[13]. Po zajęciu terenu umocniły się i przygotowały do odparcia spodziewanych kontrataków w godzinach nocnych.

Jak wynika z doświadczeń historycznych jedną z najbardziej charakterystycznych cech prowadzenia działań opóźniających, w tym na pustyni, jest ruchliwość pododdziałów. Zasady prowadzenia działań w tym otoczeniu, które stwarza dogodne warunki do planowania i prowadzenia głębokich, szybkich uderzeń i kontrataków, w celu wykorzystania wytworzonej przewagi lub szybkiego reagowania na niepożądane zmiany na polu walki są najlepiej wdrażane w życie, jeśli traktowane jako spójna całość. Jednocześnie teren nie wyklucza prowadzenia działań opóźniających tym skuteczniejszych im bardziej znany jest teren. W zakresie przeciwdziałaniu osłabienia tempa działań zaczepnych duże znaczenie mają specjalnie przygotowane i zorganizowane siły do wykonania specyficznych zadań, czego przykładem były wspomniane TF 3-69, TF 1-64, TF 1-30 oraz brytyjskie grupy bojowe. Należy zauważyć, że zasady działania oparte na wybranych elementach taktyki europejskiej i modyfikowaniu ich do warunków pustyni, prowadzić mogą do powstania niejednolitego i niespójnego zbioru wyjątków i sposobów działania. Dlatego też, gdy siły zbrojne posiadają opracowane zasady prowadzenia podstawowych działań taktycznych w takim terenie, łatwiej jest zmniejszać trudności w prowadzeniu realnej walki. Są oczywiście przykłady podobieństw warunków terenowych, jak otwarte niziny i stepy wschodniej Europy, jednak właściwości trakcyjne, glebowe, przeszkody wodne są tam inne, co nie pozwala w pełni wykorzystać tych porównań. Aby działania opóźniające osiągnęły powodzenie zasadnicze znaczenie ma wsparcie logistyczne, w tym szczególnym środowisku walki, o czym przekonali się Amerykanie. Niemiecki generał Johannes von Ravenstein, dowódca 21 DPanc wyraził to stanowisko w zdaniu „*Pustynia to raj dla taktyków, ale piekło dla kwatermistrzów*"[14]. Wydaje się też, że bardzo istotne jest określenie wyznaczników powodzenia w odniesieniu do tego terenu szczególnego.

---

[13] *Dane* na podstawie: Online Coverage Of Operation Iraqi Freedom, 3rd ID Raids Downtown Baghdad, adres: http://www.wpxi.com/iraq/2097412/detail.html

[14] J. Lucas, *Afrykańska Armia Pancerna*,, MacDonald and Jane's, Londyn 1977, s. 17.

5.4. KONKLUZJE

Działania opóźniające nie dzieją się w próżni taktycznej, a na ich powodzenie ma wpływ na sposób działania sił bezpośrednio zaangażowanych, jak też sił wspierających. Osiągnięcie celu jest zatem kompleksowym działaniem kilku elementów zjednoczonych wspólnym planem działania, a przyjęte wyznaczniki decydują o jego skuteczności. Jednocześnie osiągnięcie pożądanego stanu końcowego nie jest łatwe zwłaszcza w kontekście zmieniającego się pola walki w tym wzrostu znaczenia wymiaru powietrzno - lądowego. Zespół wielu czynników wpływa na osiągnięcia zakładanych celów na korzyść przełożonego, który powierzył to ważne zadanie. W tym kontekście ważny jest też wybór właściwego dowódcy i zapewnienie mu takich sił, które zabezpieczają wykonania celów działań opóźniających.

Wynika to z faktu, że od organizatora tego typu zadań taktycznych i operacyjnych wymagana jest duża elastyczność w działaniu i podejmowanie szybkich, trafnych decyzji w warunkach ciągłego naporu przeciwnika i zawsze ograniczonego czasu. Zwykle nie ma go na tyle by w istotny sposób modyfikować podjęte decyzje. Również dobór sił ma kluczowe znaczenie - w tym rodzajów wojsk - tak by zapewnić wykonanie zadań, co tym samym wpłynie na wykonanie założeń taktycznych (operacyjnych) na kolejnych szczeblu organizacyjnym wojsk.

Cele przeciwnika	Cele wojsk własnych
Rozpoznanie przedniej linii obrony	Wprowadzenie w błąd co do przebiegu przedniej linii obrony
Uderzenie na przednią linię obrony	Rozwinięcie sił głównych przeciwnika przed przednią linią opóźniania
Uniemożliwienie przygotowania kolejnych linii obrony	Zyskanie czasu na przygotowanie obrony
Prowadzenie działań zaczepnych w dużym tempie	Zmniejszenie tempa działania przeciwnika
Uniemożliwienie zajęcia kolejnych linii opóźniania	Skuteczne opóźnianie na kolejnych liniach opóźniania
Związanie walką sił opóźniających	Unikanie decydujących starć
Rozbicie sił prowadzących działania opóźniające	Zachowanie założonego potencjału bojowego i wycofanie z walki

Rys. 22 Cele działań opóźniających w odniesieniu do celów przeciwnika

Źródło: opracowanie własne

Specyfika działań opóźniających to również duża dynamika działań, częste zmiany sytuacji taktycznej i potrzeba szybkiego reagowania tak, aby wykorzystać zaistniałe szanse i eliminować zagrożenia. Nie jest to łatwe, tym bardziej potrzebne jest jasne i precyzyjne określenie wyznaczników pożądanego stanu końcowego zarówno w odniesieniu do etapów, jak i całości działania. Pozwala to często na elastyczne reagowanie w wykonywaniu celów cząstkowych, gdy wiemy, czego oczekuje przełożony. Ma to kluczowe znaczenie dla stworzenia warunków do skutecznego i terminowego rozpoczęcia kolejnych działań rozstrzygających w myśl zamiaru dowódcy.

Działania opóźniające będą z pewnością stałym elementem przyszłych działań taktycznych, a ich zakres i sposoby będą z pewnością ulegały modyfikacjom stosownie do rozwoju sił i środków walki oraz przemian pola walki. Również ich cele oraz założenia osiągnięcia stanu końcowego mogą się zmieniać. W przyjmowanych rozwiązaniach dowódcy muszą jednak zawsze być elastyczni i kreatywni tak, aby nie stanowiły one jedynie typowego szablonu. Celowe będzie zatem m.in. tworzenie sił zadaniowych do realizacji tego specyficznego i trudnego rodzaju działań taktycznych.

ZAKOŃCZENIE

Przedstawiony materiał badawczy stanowi efekt wieloletnich dociekań naukowych inspirowanych przeobrażeniami w teorii walki zbrojnej, wynikającymi z zmian technologicznych, jakie zachodzą w coraz szybszym tempie, przynależności do Sojuszu, konieczności uwzględnienia najnowszych koncepcji przygotowania i prowadzenia działań bojowych. Zaprezentowane wyniki badań są kolejnym etapem na drodze do naukowego poznania zmian, jakie należy wprowadzić do teorii i praktyki działań taktycznych. Ich ranga i znaczenie wynika z nowych zadań, jakie stoją przed naszymi Siłami Zbrojnymi oraz nowych uwarunkowań polityczno-militarnych.

Działania wielu państw Sojuszu skupiają się obecnie głównie na wypracowaniu nowych koncepcji działania, by były one zdolne do walki z terroryzmem i innymi współczesnymi zagrożeniami. Równie istotnym działaniem jest wypracowanie nowych i doskonalenie już istniejących paradygmatów realizacji zadań (celów operacji). Jednym z takich czynników, których rola i znaczenie jest niezwykle istotna i która podlega stałej ewolucji wraz ze zmianami w obszarach zadań są wyznaczniki wykonania zadań taktycznych. Są one stale poddawane weryfikacji i modernizacji, muszą bowiem nie tylko uwzględniać realia obecnego i perspektywicznego pola walki, ale również jasno i precyzyjnie wskazywać wymagania konieczne do osiągnięcia powodzenia.

Dla naszych Sił Zbrojnych, dla sprawności i efektywności ich funkcjonowania, jest niezwykle istotne, aby stale doskonalić teorię identyfikacji, formułowania i wykorzystania wyznaczników wykonania zadań taktycznych. Musimy również dokonać transformacji, po odpowiedniej analizie, najlepszych rozwiązań (koncepcji) naszych sojuszników w tym obszarze na nasz polski grunt.

Próbą dokonania takich działań jest niniejsza praca. Przeprowadzone oceny i analizy nie tylko wskazują na fakt, iż główne założenia obecnych koncepcji identyfikacji, formułowania i wykorzystania wyznaczników wykonania zadań taktycznych muszą ulec zmianie, ale również w tym obszarze doskonalić należy umiejętności dowódców i oficerów sztabów.

Wieloaspektowe analizy i badania w pełni potwierdziły przyjęte w pracy założenia i hipotezy. Nowe zagrożenia i wyzwania implikują konieczność nowego podejścia do wielu problemów przygotowania i prowadzenia działań bojowych na współczesnym, jak i perspektywicznym polu walki. Ciągle wzrasta ilość czynników warunkujących zmiany

w taktyce ogólnej, a tym samym w obszarze identyfikacji, formułowania i wykorzystania wyznaczników wykonania zadań taktycznych.

Dokonane wieloaspektowe analizy i oceny wyznaczników wykonania zdań taktycznych potwierdziły, iż niezwykle ważna jest nie tylko identyfikacja samych wyznaczników, ale równie istotne jest precyzyjne określenie ich znaczenia w procesie przygotowania i prowadzenia działań taktycznych. Stale rosnąca rola informacji wymaga innego podejścia do wielu kwestii związanych z doborem wyznaczników wykonania zadań taktycznych, szczególnie istotne jest nowe, niekonwencjonalne podejście do tej problematyki. Współczesne i perspektywiczne uwarunkowania, szczególnie asymetryczne zagrożenia, sieciocentryczne koncepcje (NCW) przyszłego pola walki, wymagają innego bardziej precyzyjnego podejścia do problemu ich doboru. W doborze wyznaczników wykonania zadań taktycznych pomocne są doświadczenia historyczne, ale każdorazowo należy je twórczo wykorzystywać.

Wyznaczniki wykonania zadań taktycznych pomagają w precyzyjnym ustaleniu jak działać, określają uwarunkowania odniesienia sukcesu, wskazują również niebezpieczeństwa związane z możliwością poniesienia porażki. W trakcie prowadzenia działań taktycznych ich zasadniczym zadaniem jest wskazanie uwarunkowań, jakie muszą zostać spełnione w poszczególnych etapach działań oraz skontrolowanie czy został osiągnięty założony stan końcowy.

Dobór wyznaczników wykonania zadań taktycznych uzależniony jest i będzie od zagrożeń, możliwości potencjałów bojowych, przyjmowanych wariantów rozgrywania walk oraz układu realizacji zadań (narodowy, sojuszniczy, koalicyjny). Każdorazowa odmienność uwarunkowań prowadzenia działań taktycznych stwarzać będzie stosowne trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad definiowania tych wyznaczników.

Przedstawione w pracy rozwiązania stanowią swoistego rodzaju tworzywo, które należy odpowiednio wykorzystać zarówno w trakcie tworzenia nowych koncepcji przygotowania i prowadzenia działań bojowych, jak i w praktycznej (szkoleniowej) działalności wojsk. Przedstawione w pracy rozwiązania (wskazówki), jeżeli nawet nie są całkowicie spójnym zespołem reguł, to stanowią pewien przyczynek do dalszej naukowej refleksji dotyczącej tego bardzo trudnego a zarazem istotnego problemu. Spełniać mogą inspirującą rolę w dalszych badaniach.

BIBLIOGRAFIA

AAP6 NATO *Glossary of Terms and Defiitions*

Alexander S. E., *Urban Warfare: U.S. Forces in Future Conflicts,* Military Review 2002.

B. Balcerowicz, *Kłopoty z dowodzeniem*, Polska Zbrojna 1998.

Balcerowicz B., *Pokój i nie-pokój, Bellona,* Warszawa 2002.

Bańka W., *Wstęp do metodologii badań społecznych w wojsku,* Warszawa 1986.

Bastone J., *Urban Operations Update,* Infantry nr wiosna, Fort Benning 2002.

Bellany C., *The Evolution of Modern Land Warfare: Theory and Practice,* London , 1990.

Bieniok K., Rokita J., *Struktura organizacyjna przedsiębiorstwa*, PWN, Warszawa 1985.

Black W., *Rozwój taktyki w ciągu wielkiej wojny,* Warszawa 1965r.

Borzęcki K., *Leksykon podręczny*, Olsztyn 1994.

Bujak A., *Działania bojowe w terenie zurbanizowanym, praca naukowo-badawcza pk. „Teren", AON,* Warszawa 2003 r.

Bujak A., *Praca w terenie na szczeblach taktycznych według standardów NATO,* Warszawa, 2002.

Bujak A., *Środowisko a działania bojowe na terytorium Polski*, Adam Marszałek, Toruń 2000.

Bujak A., *Wpływ specyficznych warunków środowiska na działania taktyczne, pk. „SPECYFIKA – 1"*, AON, Warszawa 1998 oraz *pk. „SPECYFIKA – 2"*, AON Warszawa 1999.

Bujak A., *Wybrane aspekty koncepcji działań połączonych w XXI w.*, Zeszyty Naukowe WSOWLąd 2(128) kwiecień -czerwiec 2003.

Carl von Clausewitz, *O wojnie*, Princeton 1984.

Carpenter M., *Evolving to Effects Based Operations*, The MITRE Corporastion, 2003.

Chocha B., *Rozważania o taktyce,* Warszawa 1982.

Chrobak R., Bujak A., Sobolewski G., *Wybrane aspekty organizowania i kierowania działaniami obronnymi*, Warszawa 2004r.

Chrobak R., Sobolewski G., Posobiec J., *Działania bojowe dywizji,* AON, Warszawa 2003.

Chrobak R.., *Współdziałanie sił w pasie sił przesłaniania,* AON Warszawa 2002.

Cieslik J., Posobiec J., *Działania obronne związku taktycznego,* AON, Warszawa 2002.

Clark W., *Meeting Future Military Challenges to NATO,* Joint Force Quarterly 1999.

Darling D.. *Unifinished Business*, Military Review, marzec-kwiecień.

*Department of Defense Dictionary of Military and Associated Ter*ms DoD. www.dtic.mil/doctrine/jel/doddict/

Doctrine for Joint Operations, Publication 3-0, US Joint Chiefs of Staff, Waszyngton 1995.

Doktryna Wojsk Lądowych ATP-35(B), Warszawa 1995.

Flynn M. J., *Installation Antiterrorism Force-Protection Planning*, Military Review marzec – kwiecień, Fort Leavenworth 2002.

FM 100-1-5 *Operational Term and Graphics*

FM 101-5-1 (MCRP 5-2A) *Operational Terms and Graphics*, US Marine Corps, Waszyngton 1997.

FM 3-0 Operations, Headquarters Department of the Army, lipiec 2001.

Frotte R., *On the Production of Victory: Empirical Determinant sof Battlefield Success In Modern War*, Institiute for Political Scence, Aachen, grudzień 2001.

Garza M. A., *Conflict Termination: Every War Must End,* Naval War College, Newport 1997.

Grant S., *Tomorrow`s battelfield,* Jane`s Defense 1997.

Greer J. K., *Operational Art for the Objective Force,* Military Review wrzesień – październik, Fort Leavenworth 2002.

Guderian H., *Wspomnienia żołnierza, Bellona,* Warszawa 1991.

Habr J., ***Veprek J.***, *Systemowa analiza i synteza, PWE, Warszawa 1976.*

Hagemajer Z., *Zwalczanie desantów i grup specjalnych nieprzyjaciela w obronie prowadzonej na obszarze kraju*, Myśl Wojskowa „tajna" 1990, nr 2.

Heisbourg F., *Wojny,* Warszawa, Prószyński i S-ka 1998.

Hienl R., *Dictionary of Military and Naval Quotations,* Annapolis 1984.

Hollis J. i West L., *Walka w terenie trudnodostępnym,* Armed Forces Journal International 1988.

Hopej M., *Struktury organizacyjne. Podstawowe, współczesne i przyszłe rozwiązania strukturalne*, Ossolineum, Wrocław 2004.

Huzarski M., *Obrona związku taktycznego,* Warszawa 1996.

Huzarski M., *Powietrzno-lądowe natarcie związku taktycznego*, AON, Warszawa 1993.

Huzarski M., *Wpływ nowych wyzwań i zagrożeń na zmiany w taktyce wojsk lądowych pk. „KONTRA"*, AON, Warszawa 2002.

Huzarski M., *Zagadnienia Taktyki Wojsk Lądowych, wyd. Marszałek, Toruń 1999.*

Huzarski M., *Zmiany w teorii taktyki ogólnej wojsk lądowych pk. „KLAMRA"*, Warszawa 1998.

Ikle F. C., *Every War Must End*, Columbia University Press, Nowy Jork 1991.

Irak. Informacja geograficzna, Sztab Generalny WP Zarząd Geografii Wojskowej, Warszawa 2003r.

Jabłoński B., ***Kamiński S.***, *NATO Acquis,* Warszawa 1998.

Jakubczak R., ***Marczak J.***, *Obrona terytorialna Polski na progu XXI w.,* Warszawa 1998.

Janecek F. P., *In Limited War – Victory Before the Culminating Point*, Naval War College, Newport 1995.

Janiszewski F., ***Bęben W.***, *Zwalczanie desantów powietrznych w obronie*, Myśl Wojskowa 1974, nr 11.

Joint Vision 2020, US Government Printing Office, Waszyngton 2000.

Kaczmar S. R., *The Exit Strategy Myth and the End State Reality,* Marine Corps University, Quantico 2000.

Kaczmarek W, ***Ścibiorek Z***, *Przyszła wojna - jaka?,* Warszawa 1995.

Kaczmarek W., *Brygada zmechanizowana (pancerna) w obronie i natarciu,* Warszawa 1995.

Kaczmarek W., *Natarcie związku taktycznego*, AON, Warszawa 1997r.

Kaku M., *Wizje czyli jak nauka zmieni świat w XXI wieku,* Warszawa, Prószyński i S-ka 2000.

Kalinowski J., ***Kręcikij J.***, *Taktyczno – operacyjne aspekty doboru kryteriów oceny wariantów realizacji zadań bojowych na szczeblach taktycznych,* Warszawa 2001.

Kalinowski J., ***Sobolewski G.***, *Działania opóźniające w terenie lesisto-jeziornym,* Warszawa 2002.

Kamiński S., *Nauka i metoda,* Lublin 1992.

Keagan J., *The Warrior's Code of No Surrender, U.S.* News & World Report 1995.

Kerrick D. T., *Conflict Termination: It's Not Just for Politicians Anymore*, Naval War College, Newport 1997.

Koncepcja strategiczna Sojuszu, przyjęta przez głowy państw i szefów rządów biorących udział w spotkaniu Rady Północnoatlantyckiej w Waszyngtonie 23-24 kwietnia 1999.

Kopaliński W., Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych, wyd. Muza, Warszawa 2001.

Koziej S., ***Łaski W.***, ***Sznajder R.***, *Teren i taktyka,* Warszawa 1980.

Koziej S., *Teoria sztuki wojennej,* Bellona, Warszawa 1993.

Koźmiński A., ***W. Piotrkowski*** (red. nauk.), *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, PWN, Warszawa 1997.

Kurnal J., *Zarys teorii organizacji i zarządzania*, PWE, Warszawa 1970.

Land Operations Allied Tactical Publication 3.2. ATP-3.2, marzec 2001.

Lasswell J., *Wall to Wall. Sea Dragon's Next Phase Explores Urban Warfighting Tactics For The 21st Century,* Armed Forces Journal, International, January 1998.

Leeker B., *War Termination: The Quest for the Desired End State,* Naval War College, Newport 1997.

Leksykon wiedzy wojskowej, Warszawa, MON 1979.

Lewicki C., *Zbiór zadań ze statystyki dla pedagogów*, Rzeszów 1996.

Lidwa W., *Współdziałanie w walce lądowej,* Toruń 2001.

Łobocki M., *Metody badań pedagogicznych,* Warszawa 1978.

Lucas J., *Afrykańska Armia Pancerna*,, MacDonald and Jane's, Londyn 1977r.

Madejczyk P., *Działania desantowoszturmowe „Doświadczenia i wnioski z gry wojennej „LATO-90"*,Myśl Wojskowa 1990, nr 1.

Majewski T., *Czynniki racjonalizujące ocenianie osiągnięć kadetów w nauczaniu – uczeniu się przedmiotów wojskowych*, Warszawa 1998r.

Matthews E., *Defining the Operational End State: Operation Desert Storm*, Army Command and General Staff College, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth 1996.

Mayer W., *Zwalczanie desantów powietrznych wg poglądów zachodnich,* Wojskowy Przegląd Zagraniczny nr 3/1982.

McCreedy K. O., *Winning The Peace: Postconflict Operations*, Army Command and General Staff College, School of Advanced Military Studies, Fort Leavenworth 1995.

Metody i treść pracy zespołów funkcjonalnych na stanowisku dowodzenia Wojsk Lądowych, praca zbiorowa, Warszawa 1999.

MSTP Pamphlet 6-9 Assessment, MAGTF Staff Training Program, US Marine Corps, June 2000.

Murray W., Thompson W., *Air War in the Persian Gulf,* Baltimore, Nautical &Aviation Publishing Co. of America 1995.

Nie tylko pustynia, [w:] Polska Zbrojna nr 12, Warszawa marzec 2003.

Nielubowicz B., *Irak. Mały przewodnik turystyczny*, Warszawa 1979.

Nosal C., *Psychologia myślenia i działania menedżera*, wyd. Akade, Wrocław 2001.

Nowak M., *Właściwości taktyczne terenu, ASG WP,* Warszawa 1974.

Nowak S., *Metodologia badań społecznych,* Warszawa 1985.

Obrona terytorium kraju, Podręcznik ASG WP, 1981r.

Offensive fundamentals, United Marine Corps, BasicOfficer Course, B0324

Online Coverage Of Operation Iraqi Freedom, 3rd ID Raids Downtown Baghdad, adres: http://www.wpxi.com/iraq/2097412/detail.html

Pająk J., *Luzowanie wojsk w warunkach współczesnego pola walki, AON, Warszawa 1990.*

Pam 525-5, *Future Land Operations*, TRADOC, Fort Monroe 1994.

Październiorek P., *Taktyka w ogólnej teorii walki*; praca naukowo-badawcza pk. Aspekt", AON, 2001.

Październiorek P., *Wariantowanie użycia pododdziałów batalionu w walce*, AON, Warszawa 2000.

Peters R., *The New Warrior Class, Parameters nr wiosna,* Carlisle Barracks 1994.

Pięter J., *Zarys metodologii pracy naukowej,* PWN, Warszawa 1975.

Pilch T., *Zasady badań pedagogicznych,* Warszawa 1998.

Podręcznik polowy 100-5, Działania wojsk lądowych armii Stanów Zjednoczonych, Warszawa 1994r.

Regulamin działań wojsk lądowych, DWLąd, Warszawa 1999.

Rickerman L.D., *Effects-Based Operations: A new way of thinking and Fighting*, School of Advanced Military Studies, USA Command and General Staff Collage, Fort Leavenworth, First Term Ay 02-03.

Rutkowski Z., *Zwalczanie taktycznych desantów powietrznych w obronie dywizji zmechanizowanej*, Rozprawa doktorska, Warszawa 1992r.

Saeknaj R., *Wybrane problemy zwalczania desantów powietrznych w obronie*, Myśl Wojskowa 1979, nr 3.

Scales R. H., Jr., *The Indirect Approach, How US Military Forces Can Avoid The Pitfalls of Future Urban Warfare*, Armed Forces Journal International, październiernik 1998.

Scales R. L., *Nowy styl prowadzenia operacji, Armed Forces Journal International,* październik 2001.

Scales R., *Future warfare,* Carlisle Barracks, USA 1999.

Schwarzkop H. N., *Nie trzeba bohatera,* Ryton, Warszawa 1993.

Ścibiorek Z., *Rozważania o obronie,* Warszawa 1993.

Ścibiorek Z., *Działania opóźniające pułku i dywizji*, Warszawa 1984.

Ścibiorek Z., *Działania opóźniające*, Bellona, Warszawa 1996.

Ścibiorek Z., J. Zieliński, *Uwarunkowania operacji militarnych wojsk lądowych na obszarze kraju,* Myśl Wojskowa 1999.

Ścibiorek Z., *Podejmowanie decyzji*, wyd. Ulmak, Warszawa 2003.

Ścibiorek Z., *Wojna czy pokój?*, Wrocław, Ossolineum 1999.

Senior officer: Most Iraqis have given up, reportaż CNN z dnia 9 kwietnia 2003.

Skalik J., Projektowanie organizacji instytucji, AE, Wrocław 1992.

Słownik terminów i definicji NATO, AAP-6(U), Warszawa 1998.

Sobolewski G., *Obrona związku taktycznego wojsk operacyjnych wzmocnionego siłami obrony terytorialnej, rozprawa doktorska,* Warszawa 2000.

Sołoma L., *Metody i techniki badań socjologicznych,* Olsztyn 1995.

Stabryła A, *Analiza systemowa procesu zarządzania,* Ossolineum Wrocław 1984.

Stępień D., *Klimat Iraku*, Przegląd Wojsk Lądowych, nr specjalny sierpień, Warszawa 2003.

Strategia obronności Rzeczypospolitej Polskiej, Warszawa, 2000.

Strednansky S. E., *Balancing the Trinity: The Fine Art. Of Conflict Termination*, Air University, School of Advanced Airpower Studies, Maxwell AFB 1996.

Strines E. J., *Defining a Desirable, Achievable End State in Military Operations Other than War: The Role of The Operational Commander*, Naval War College, Newport 1997.

Sullivan G. R., J. M. Dubik, *Land Warfare in the 21st Century,* Carlisle Barracks, Pensylwania 1993.

Sun Tzu, *Sztuka wojny,* Warszawa, Przedświt 1994.

Szulc B. i inni, *Pomiar motywacji studentów AON do rozwoju kompetencji kierowniczych,* Warszawa 2000.

Szulc B., L. Konarski, *Przywództwo w dowodzeniu wojskami. Kształtowanie cech przywódczych,* Warszawa, AON 1998.

Taktyka ogólna wojsk lądowych, AON, Warszawa 2001.

Teoretyczne podstawy operacji połączonych, Warszawa 1999.

Toffler A. H., *Wojna i antywojna,* Warszawa 1997.

Toffler A.., *Trzecia fala,* Warszawa 1997.

Tokarski J. *Słownik wyrazów obcych.* PWN, Warszawa 1972.

Weinberger, P. Schweizer, *Następna wojna światowa,* Warszawa 1999.

Wiatr M., *Między strategią a taktyką,* Toruń 1999.

Willmann H., *Niemieckie wojska lądowe na drodze do XXI wieku,* Przegląd Informacyjno-Dokumentalny, CONIW 1998.

Witkowski W., *Broń przeciwpancerna,* Warszawa, Wyd. Lampart 1996.

Wontrucki Z., *Doświadczenia z luzowania wojsk uzyskane w działaniach bojowych 1 i 2 AWP w latach 1943-1945 i możliwości ich wykorzystania na współczesnym polu walki,* ASG, Warszawa 1982.

Zaczyński Z., *Praca badawcza nauczyciela,* Warszawa 1968.

Załęczny L., *Projektowanie struktur organizacyjnych przedsiębiorstw*, Bydgoszcz 1998.

Zentkovich C., *TF 3-69 leads 3ID to outskirts of Baghdad*, zamieszczonego na: http://www.globalsecurity.org/wmd/library/news/iraq/2003/iraq-030406-army-arbalaraid.htm

Zimniewicz K., *Współczesne koncepcje i metody zarządzania*, PWE, Warszawa 1999.

Spis rysunków

Rys. 1. Zależność pomiędzy elementami kontekstu organizacyjnego 11
Rys. 2. Czynniki modelu kierowania 23
Rys. 3. Zasadnicze etapy i elementy procesu badawczego 40
Rys. 4. Czynniki determinujące wybór wyznaczników wykonania zadań taktycznych 61
Rys. 5. Uwarunkowania określania wyznaczników wykonania zadań taktycznych podczas analizy zadania 63
Rys. 6. Natarcie z przodu z wysiłkiem na jednym kierunku 94
Rys. 7. Natarcie z punktami ciężkości skupionymi na punktach decydujących 94
Rys. 8. Etapy natarcia 96
Rys. 9. Zorientowanie działań taktycznych 104
Rys. 10. Określenie celu w zadaniu 105
Rys. 11. Treść zadań i ich wpływ na czas wykonania i zaangażowane siły i środki 105
Rys. 12. Proces oceny sytuacji 112
Rys. 13. Wybrane aspekty procesu planowania 113
Rys. 14.Graficzne zobrazowanie zadania VII Korpusu 117
Rys. 15. Analiza zasadniczych zadań 118
Rys. 16. Fazy działań opóźniających 124
Rys. 17. Idea prowadzenia opóźniania metodą obsadzania kolejnych linii opóźniania wg FM 3-21.21 . 127
Rys. 18. Wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego I etapu opóźniania 132
Rys. 19. Wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego II etapu opóźniania 135
Rys. 20. Wyznaczniki osiągnięcia stanu końcowego III etapu opóźniania 136
Rys. 21 Wykorzystanie terenu kluczowego na pustyni (przełęcz górska, węzeł komunikacyjny) do organizacji linii opóźniania 138
Rys. 22 Cele działań opóźniających w odniesieniu do celów przeciwnika 142
Rys. 23. Etapy prowadzenia obrony przez związek taktyczny 151
Rys. 24. Natarcie ZT z marszu (wariant) 152
Rys. 25. Opóźnianie metodą obsadzania kolejnych linii 153
Rys. 26. Opóźnianie metodą przekraczania 154

Spis tabel:

Tabela 1. Porównanie celów obrony zawartych w regulaminach wybranych armii państw NATO 49
Tabela 2. Zadania taktyczne i ich graficzne odwzorowanie w armii amerykańskiej 59
Tabela 3. Przykład listy kontrolnej wykonania zadań 121
Tabela 4. Wady i zalety metod opóźniania 126
Tabela 5. Wyznaczniki osiągnięcia zakładanego stanu końcowego w kontekście otrzymanego zadania 128
Tabela 6. Wyznaczniki powodzenia w relacji do celów irackich i koalicyjnych 140

Załącznik 1.

GRAFICZNE ZOBRAZOWANIE DZIAŁAŃ BOJOWYCH NA POZIOMIE TAKTYCZNYM

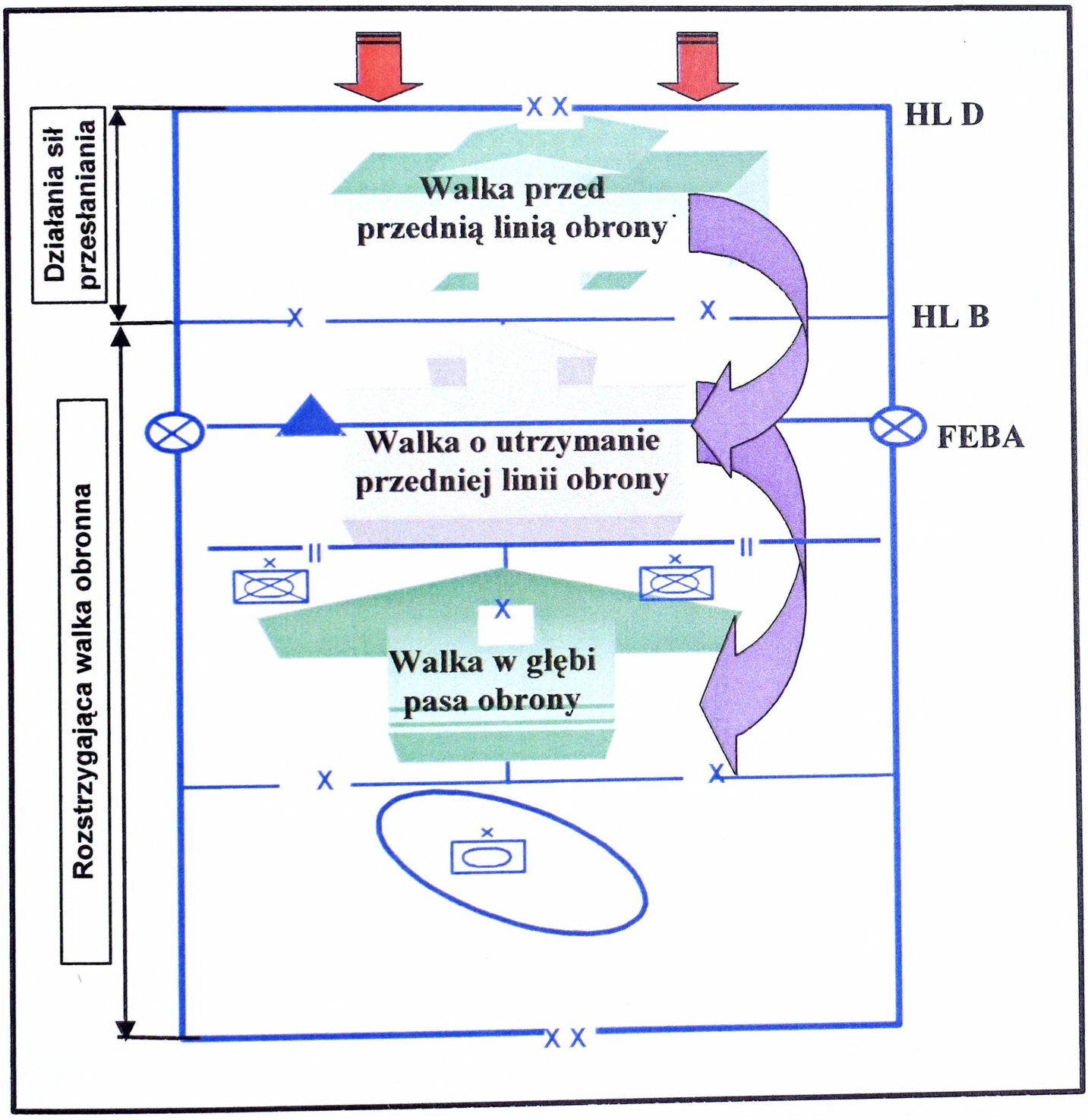

Rys. 23. Etapy prowadzenia obrony przez związek taktyczny

Źródło: Opracowanie własne (J. Posobiec) na podstawie: ATP 3.2; Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999

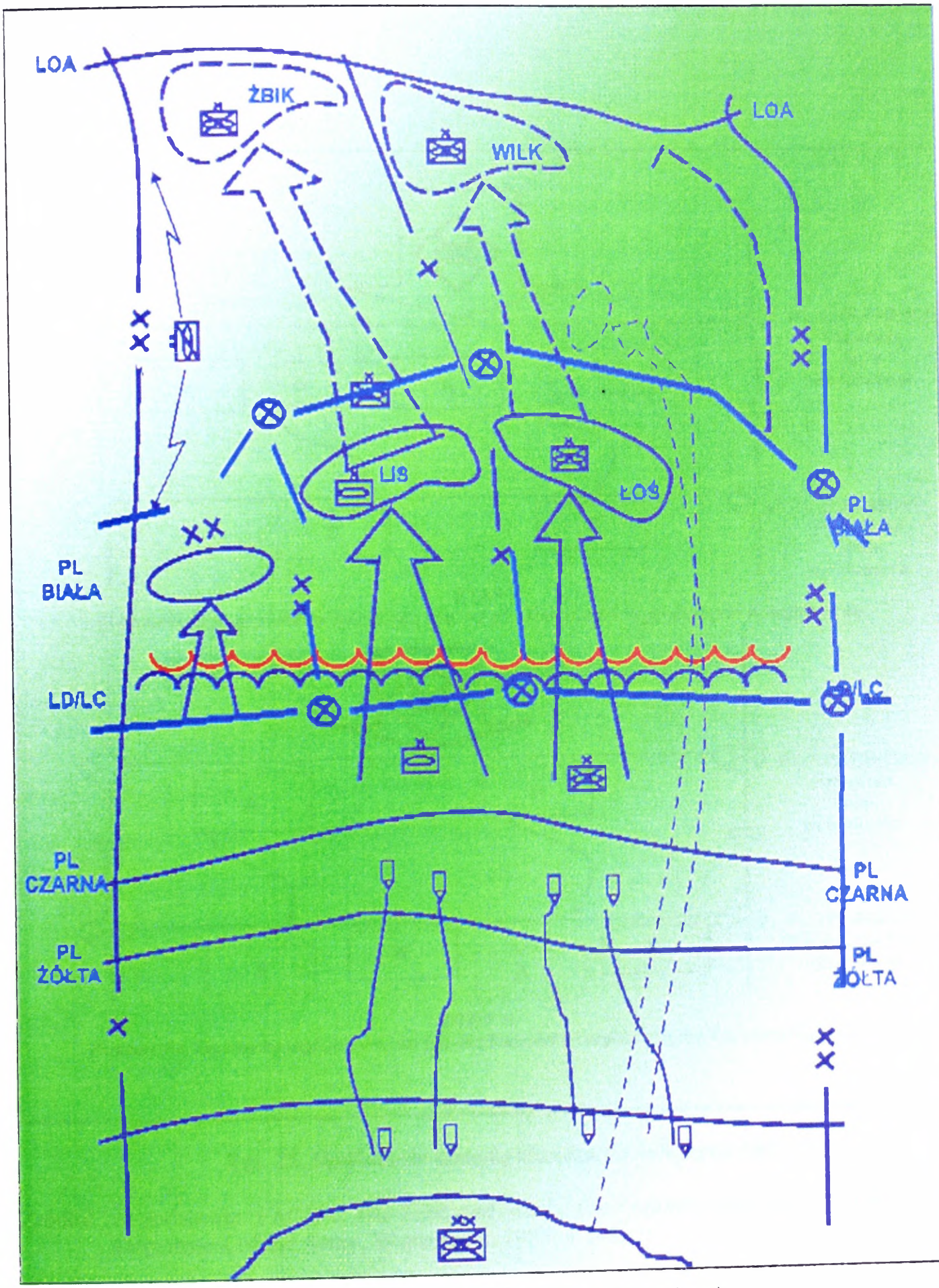

Rys. 24. Natarcie ZT z marszu (wariant)

Źródło: Opracowanie własne (P. Paździorek) na podstawie: ATP 3.2; Regulamin działań wojsk lądowych, Warszawa 1999

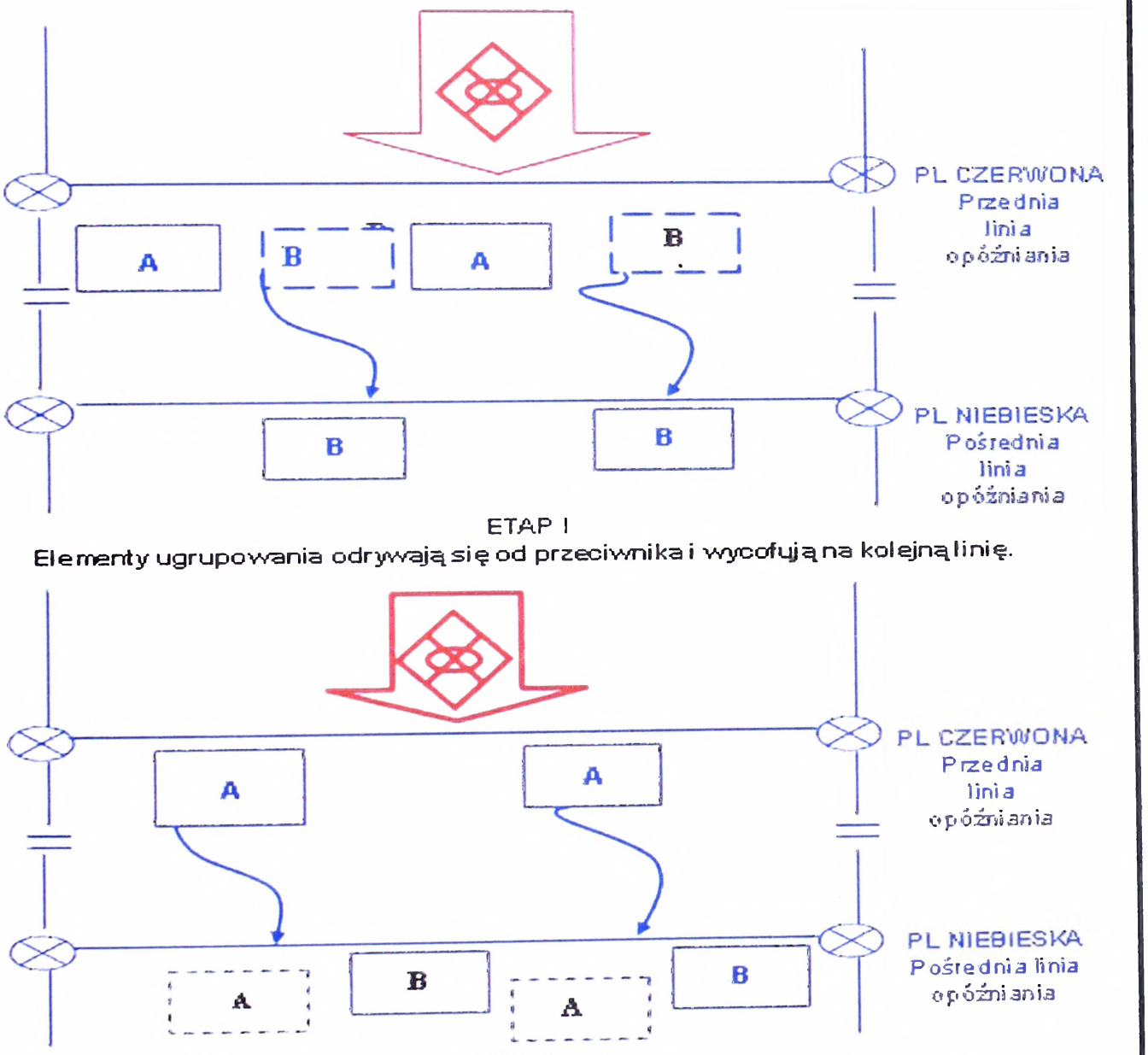

Rys. 25. Opóźnianie metodą obsadzania kolejnych linii

Źródło: Na podstawie: *FM 71-2 The Tank and Mechanized Infantry Battalion Task Force*, HQ, Department of the Army, Waszyngton 1988, s. 5-8.

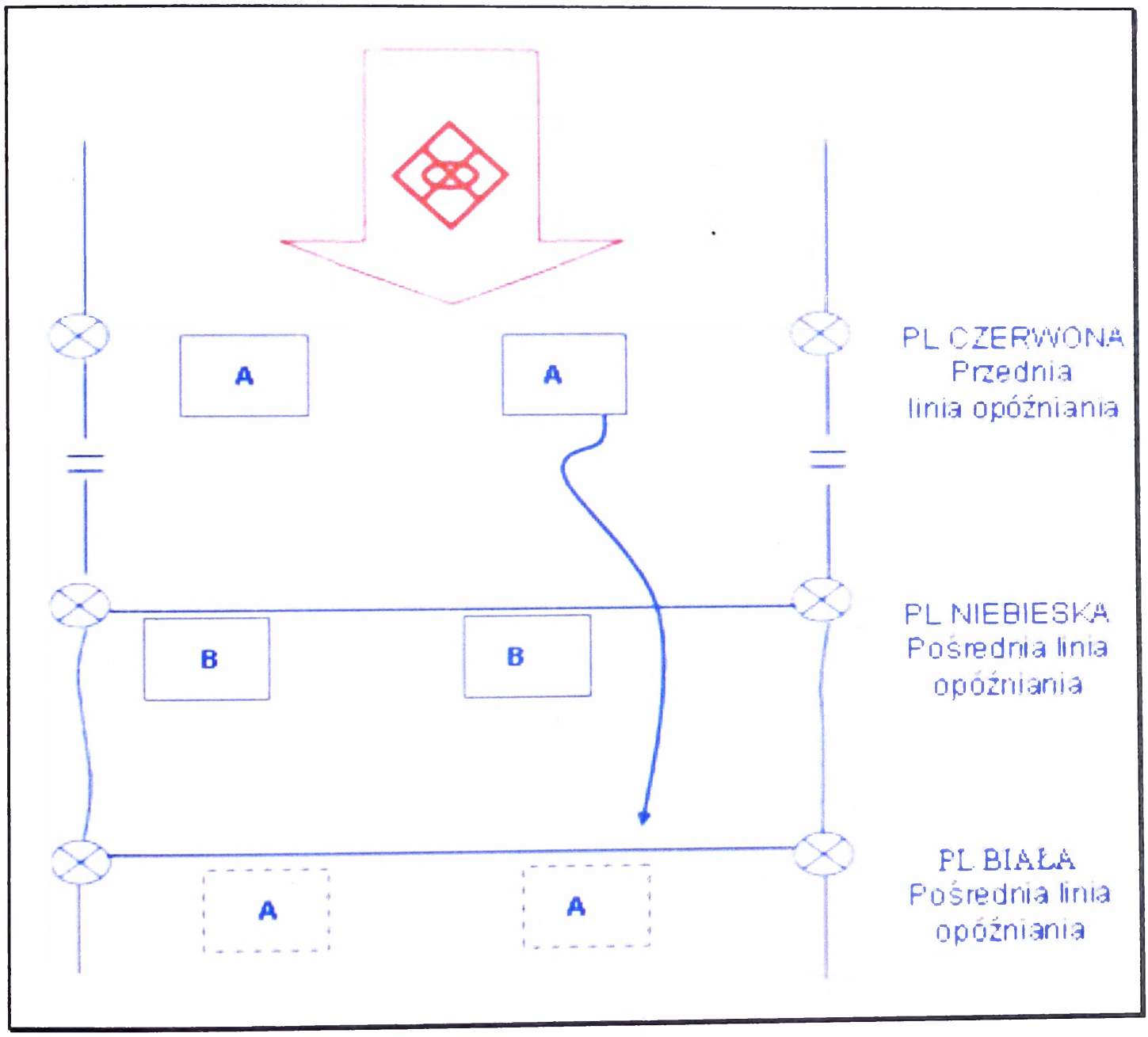

Rys. 26. Opóźnianie metodą przekraczania

Źródło: Na podstawie: *FM 71-2 The Tank and Mechanized Infantry Battalion Task Force*, HQ, Department of the Army, Waszyngton 1988, s. 5-10.

Załącznik 2.

AKADEMIA OBRONY NARODOWEJ

WYDZIAŁ WOJSK LĄDOWYCH

WYWIAD EKSPERCKI

WARSZAWA

2004

Jednym z elementów procesów, mających niezwykle istotne znaczenie w obecnych, jak i perspektywicznych warunkach pola walki jest identyfikacja i dobór wyznaczników wykonania zadań taktycznych, które należy bezpośrednio łączyć z tzw. stanem końcowym działań (End State). Ze względu na ich rolę i znaczenie w praktycznej realizacji zadań należy stale doskonalić teorię i praktykę ich funkcjonowania. Należy przede wszystkim dostrzegać konieczność opracowania nowoczesnych koncepcji ich identyfikacji i wyznaczania w aspekcie nowych wyzwań i zagrożeń

W naszej armii problematyka ta jest jednym z istotnych problemów, posiadamy już w tym obszarze spore doświadczenia i umiejętności. Jednak stale zwiększający się obszar zadań, coraz większa informatyzacja pola walki oraz przewidywana duża dynamiczność działań, powoduje konieczność większego niż dotąd oparcia ich na podstawach naukowych.

Wyznaczniki wykonania zadań taktycznych pomagają w precyzyjnym ustaleniu jak działać, określają uwarunkowania odniesienia sukcesu wskazują również niebezpieczeństwa związane z możliwością poniesienia porażki. Sądzić należy, iż w trakcie prowadzenia działań taktycznych ich zasadniczym zadaniem będzie wskazanie uwarunkowań, jakie muszą zostać spełnione w celu realizacji zadań etapowych oraz wskazanie czy został osiągnięty założony stan końcowy.

Należy przypuszczać, że dobór wyznaczników wykonania zadań taktycznych uzależniony jest i będzie od zagrożeń, możliwości potencjałów bojowych, przyjmowanych wariantów rozgrywania walk oraz układu realizacji zadań (narodowy, sojuszniczy, koalicyjny). Każdorazowa odmienność uwarunkowań prowadzenia działań taktycznych stwarzać będzie stosowne trudności w wypracowaniu uogólnionych zasad definiowania tych wyznaczników.

Powyższe zagadnienia stanowiły obszar badań, dlatego uprzejmie prosimy Panów o wyrażenie swoich opinii dotyczących następujących kwestii – problemów wyrażonych w postaci pytań:

1. Jakie terminy należy łączyć z pojęciem wskaźniki realizacji zadań taktycznych?
2. Co stanowi podstawę do wytypowania wyznaczników realizacji zadań taktycznych?
3. Jakie warunki powinny spełniać wyznaczniki, aby stanowiły pożyteczne narzędzie pracy dowódcy i sztabu?
4. Jaką rolę powinny spełniać wyznaczniki w planowaniu natarcia?
5. Jakie wyznaczniki opisują wykonanie zadań taktycznych w działaniach obronnych?
6. Kiedy i w jaki sposób definiowane są wyznaczniki wykonania zadań taktycznych w działań obronnych?
7. Jaki są wyznaczniki wykonania zadań taktycznych w działań opóźniających?

DZIĘKUJEMY

Załącznik 3.

SPRAWOZDANIE Z BADANIA OPINII EKSPERTÓW

I. Temat badań: Wskaźniki realizacji zdań taktycznych.

II. Metody badawcze: Metoda ocen ekspertów.

III. Cel badań: Uzyskanie opinii doświadczonych oficerów o najważniejszych problemach związanych z znaczeniem, istotą, identyfikacją i doborem wskaźników realizacji zadań taktycznych

IV. Czas badań: luty 2003 – lipiec 2004.

V. Opis przebiegu badań:

Badanie przeprowadzono metodą ocen ekspertów i objęto nim 15 oficerów reprezentujących:

Wydział Wojsk Lądowych Akademii Obrony Narodowej:

- Profesor AON - 2,
- Adiunkt KSzOiT - 4,

Wydział Strategiczno-Obronny Akademii Obrony Narodowej:

- Adiunkt - 2,

Przedstawiciele Sztabu Generalnego:

- Starszy specjalista – 1,
- Specjalista – 1.

Wyższą Szkołę Oficerską Wojsk Lądowych:

- Adiunkt – 5.

Badania prowadzone były w oparciu o kwestionariusz zawierający siedem pytań wymagających wyrażenia osobistych poglądów ekspertów.

W oparciu o uzyskane opinie można sformułować następujące generalne wnioski:

W odniesieniu do pytania pierwszego:

Eksperci najczęściej wskazywali takie pojęcia jak: stan końcowy treść zadań, cel działań, realizacja, cecha, wskaźnik, sukces, „End state".

W kontekście pytania drugiego:

Eksperci wskazywali na wagę treści zadań i od nich w dużym stopniu uzależniali przyjęcie wyznaczników jako wskaźników wykonania zadania. Jednak w przeważającej większości przyznawali, że podstawowe znaczenie ma stan końcowy, który warunkuje treść zadań.

Poprzez jasne opisanie stanu końcowego dowódca wykłada podstawy dla wyznaczania WYZNACZNIKÓW i przeprowadzenia szacunków.

Cel oraz stan końcowy powinny być wyrażone w jasnych i namacalnych terminach (określeniach) tak, aby postęp w kierunku wymaganych warunków można było odpowiednio zmierzyć (oszacować) oraz co ważne, określić właściwe zasadnicze zadania do wykonania.

W zakresie trzeciego pytania:

W opinii ekspertów trudno jest wskazać ogólną grupę warunków, które powinny być spełnione przy określaniu wyznaczników. Na czoło wysuwały się jednak cztery, które można uznać za zasadnicze. Pierwszy z nich wskazuje, że jest to proces ciągły. Działania muszą być nieprzerwanie poddawane szacunkom/kalkulacjom po to, aby decyzje podejmowane były w odpowiednim czasie i adekwatnie do zaistniałej sytuacji. Drugi aspekt wskazuje, że szacunki/wskaźniki/ muszą być skupione na całościowej skuteczności dowodzenia w czasie prowadzenia działań. Muszą rozważać wszystkie elementy sił oraz funkcje, jakie one pełnią w czasie walki. Należy, więc rozpatrywać dowodzenie i kontrolę, rozpoznanie, ogień, manewr, logistykę oraz ochronę wojsk. Trzeci czynnik wskazuje, że szacunki powinny się skupić na celu /celach/ działania, które wywodzą się z zamiaru dowódcy, zadań oraz przewidywanego stanu końcowego. Niezbędne warunki, które umożliwiają osiągnięcie określonych celów muszą być jasno wyartykułowane, gdyż tylko wtedy możliwe jest prowadzenie kalkulacji i ocen adekwatnych do działań prowadzonych przez dowódcę. Ostatecznie szacunki/wskaźniki/ muszą być nakierowane na to, co będzie a nie na to, co jest.

W kontekście pytania czwartego:

W opinii ekspertów wyznaczniki powinny z jednej strony odpowiedzieć na pytanie dowódcy „jak będziemy działać?", z drugiej zaś pomóc mu w rozpoznaniu możliwości odniesienia sukcesu lub też niebezpieczeństw związanych z możliwością poniesienia porażki. Ich zadaniem jest określenie zakresu /stopnia/ warunków, jakie muszą zostać spełnione w następujących po sobie etapach działań oraz wskazać czy został osiągnięty założony stan końcowy. Bardziej szczegółowo rozpatrując to zagadnienie, szacunki /wyznaczniki/ powinny umożliwić dowódcy określenie ogólnego postępu w działaniach oraz tego, jak będzie się on rozkładał w poszczególnych etapach działań. Poprzez określenie tego postępu dowódca może podejmować uzasadnione decyzje, co do przyszłych działań.

Można, więc przyjąć założenie, że szacunki /wskaźniki/ są stałą oceną możliwości wojsk określających postęp w kierunku osiągnięcia założonych celów.

W kontekście pytania piątego:

W opinii ekspertów jako odniesienia do tego pytania, przewijał się pogląd, że w złożonych i niezwykle zróżnicowanych działaniach obronnych identyfikacja wyznaczników wykonania zadań jest niezwykle trudna, każde zadanie charakteryzuje się bowiem wieloma czynnikami mającymi wpływ na jego realizację. Dlatego też wyznaczniki należy traktować jako zbiór otwarty, zróżnicowany w swej treści i charakterze.

Według uogólnionej opinii, wyznaczniki wykonania zadań taktycznych w obronie są swoistymi wyróżnikami, za pomocą, których formułuje się je jednoznacznie: wskazują na charakter i znaczenie zadania; precyzują czas i miejsce jego wykonania; wskazują ramy realizacji; pozwalają również mierzyć stopień realizacji (wykonania) zadania. Odnoszą się one zarówno do czasu, przestrzeni, charakteru, jakości, jak i specyfiki treści zadań. Pozwalają w wielu wypadkach dokonać pomiaru zadania.

W każdym przypadku powinny być one dostosowane do konkretnego zadania i celu walki, a determinowane są poprzez szereg czynników. Najistotniejszymi czynnikami wpływającym na definiowanie wyznaczników są: treść i charakter zadań, środowisko prowadzonych działań z jego elementami, warunki klimatyczne i pogodowe, potencjały i możliwości wojsk własnych oraz przeciwnika, warunki operacyjno-taktyczne, koncepcja rozegrania walki oraz czas.

Wyznaczanie wyznaczników wykonania zadań taktycznych jest działaniem bardzo trudnym. Ich gama i specyfika zmusza bowiem do indywidualnego podejścia do każdego zadania z osobna z uwzględnieniem szeregu czynników, które determinują ich zdefiniowanie i wskazanie. Istotnym jest również stała gotowość do reakcji na zmiany sytuacji w czasie prowadzenia działań. Wynika to z efektywności użycia zgrupowań taktycznych i zależy od sprawności, powiązań wewnętrznych oraz zewnętrznych procesów zachodzących zarówno w trakcie przygotowania obrony, jak i jej prowadzenia. To dwojakie znaczenie wskazuje jak dużą rolę w walce odgrywa precyzyjne i trafne określenie wyznaczników.

Różniące się od siebie zgrupowania rodzajów wojsk, mimo asymetrycznej wielkości, jakości i specyfiki zadania muszą być ze sobą zespolone. Oznacza to, że cel działań każdego z osobna ma nie mniejsze znaczenie. Przeciwnie, często mogą one wykonywać zadania o rozstrzygającym znaczeniu dla broniącego się. Stosownie do tego dowództwo i sztab związku taktycznego, określając ramy wykonania zadania muszą mieć na uwadze fakt jedności celu osiąganego poprzez zróżnicowane w swej treści zadania taktyczne wszystkich wykonawców.

W kontekście pytania szóstego:

W odniesieniu do tego pytania eksperci zgodnie wskazali, że z punktu widzenia identyfikacji i określania wyznaczników wykonania zadań taktycznych najistotniejszym jest planowanie działań, a w szczególności etap oceny sytuacji. W tym bowiem etapie następują najważniejsze analizy, oceny i ustalenia definiujące wyznaczniki. W dalszej części procesu decyzyjnego w przedsięwzięciach związanych z rozważeniem działań, porównaniem, czy też podjęciem decyzji określane są kolejne wyznaczniki realizacji zadań. Należą do nich między innymi: zdarzenia krytyczne, punkty decyzyjne, rejony kluczowe, punkty ciężkości, miejsce, wielkość użytych sił i środków, wielkość wyłączonych z walki sił przeciwnika, okres niezdolności do działań, poziom jego aktywności, okres realizacji zadania, miejsce, wielkość utraconego rejonu lub obiektu terenowego, głębokość zadania i wiele innych.

W opinii ekspertów, wyznaczniki, które opisują wykonanie zadań, podlegają swoistej weryfikacji i rozszerzeniu, w ciągu całego cyklu decyzyjnego, a po każdym jego etapie stają się coraz bardziej wiarygodne i pewne. Ich zbiór podczas stawiania zadań powinien być kompletny, zgodny z potrzebami. Zdefiniowane w okresie przygotowania działań wyznaczniki podczas prowadzenia działań mogą spełniać funkcje kontrolne w stosunku do realizacji zadań i osiągania celu.

Istotnym wyznacznikiem jest czas, a ściślej obowiązujące terminy lub przedziały czasowe niezbędne do koordynowania i synchronizowania działań w trakcie walki.

W kontekście pytania siódmego:

Eksperci zgodnie wskazali, że z punktu widzenia identyfikacji i określania wyznaczników wykonania zadań taktycznych najistotniejszym jest planowanie działań, a szczególnie: ocena sytuacji, przedsięwzięcia związane z rozważeniem działań, porównaniem, czy też podjęciem decyzji. Szczególną uwagę należy zwrócić na takie elementy jak: zdarzenia krytyczne, punkty decyzyjne, rejony kluczowe, punkty ciężkości, okres realizacji zadania, miejsce, głębokość zadania i wiele innych.

Istotnymi wyznacznikami realizacji zadań taktycznych w wypadku prowadzenia działań opóźniających są czas ich prowadzenia, wielkość zadanych start przeciwnikowi, stopień zachowania zdolności bojowej, ukierunkowanie ruchu przeciwnika, stopień zużycia przez przeciwnika środków materiałowych.

BIBLIOTEKA I ARCHIWUM
57819
Akademii Obrony Narodowej